ÇAĞDAŞ DÜNYA EDEBİYATI

Gerald Messadié

Kurtların Yargısı

ithaki

Gerald Messadié

Kurtların Yargısı

YILDIZLARIN JEANNE'I | İKİNCİ KİTAP

Epitaphe Iudit Fillon

Freres humains qui apres nous viues
Nayez les cueurs contre nous endurcis
Car se pitie de nous pouurez auoir
Dieu en aurez plustost de vous mercis
Vous nous voyez cy attachez cinq ou six
Quant de la chair q trop auons nourrie
Elle est piecà deuouree et pourrie
et nous les os deuiendrons cendres et poudre
De nostre mal personne ne soyt rie
Mais prier dieu que tous nous vueille
se absoudre

g iii.

ithaki

Gerald Messadié

1931'de Kahire'de doğdu. Pek çok din ve mezhebin, farklı milliyetlerin yaşadığı, kozmopolit bir coğrafyada yetişti. Bu kültürel zenginliğin etkileri eserlerine bütün renkliliğiyle yansımıştır. Paris'e yerleşmesinin ardından, ilk romanını 1955'te yayınladı. 1988'de yayımlanan *L'homme qui devint Dieu* adlı inceleme kitabı büyük yankı uyandırdı.

Messadié'nin eserleri pek çok dile tercüme edildi, dünya çapında büyük ilgiyle karşılandı. *Musa* (1999), *Davut* (2000), *Sokrates'in Karısı* (2001) ve *Süleyman Paşa Sokağı Numara 25* (2003) eserleri arasındadır. Messadié, *Yıldızların Jeanne'ı* üçlemesinde VII. Charles'ın zaferlerinden, Amerika'nın keşfine kadar, tarihin yarım asırdan uzun bir dönemini kucaklıyor.

İthaki Yayınları - 297
Edebiyat - 241
ISBN 975-273-064-7

Gerald Messadié
Yıldızların Jeanne'ı 2. Kitap: Kurtların Yargısı
Jeanne De L'Estoille 2: Le jugement des loups

Fransızcadan çeviren: Elif Gökteke
Redaksiyon: Aysen Altınel

1. Basım, İstanbul 2004

© L'Archipel, 2003
© İthaki, 2004
Yayıncının yazılı izni olmaksızın herhangi bir alıntı yapılamaz.
Bu kitabın telif hakları Kesim Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Yayın Koordinatörü: Füsun Taş
Kapak Tasarımı: Murat Özgül
Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: Yeşim Ercan
Kapak, İç Baskı ve Cilt: Kitap Matbaacılık

İthaki Yayınları
Mühürdar Cad. İlter Ertüzün Sok. 4/6 81300 Kadıköy İstanbul
Tel: (0216) 330 93 08 – 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34
www.ithaki.com.tr
ithaki@ithaki.com.tr

Dağıtım:
Çatalçeşme Sok. Yavuz Han No: 26 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 512 76 00 Faks: (0212) 519 56 56

Yıldızların Jeanne'ı İkinci Kitap

KURTLARIN YARGISI

*

Gerald Messadié

Çeviren: Elif Gökteke

İthaki

Birinci Bölüm

*

YILDIZ VE KUYRUKLUYILDIZLAR

1
DOKUMANIN İPLİKLERİ

*

Bir yaşam ne kadar zenginse, bitmemiş bir dokumaya o kadar benzer: yitik ipliklerin sayısı çoğalır.

Şu iplikle sanki bir adam dokunmaya başlamış: kesilmiş kalmış. Atkı bozulmuş, iplik hazin bir biçimde sarkıyor. Beriki iplik bir yeşillik motifini oluşturmaktaymış: kopmuş. O adamın yeşillikle bir ilgisi var mıydı acaba? Hadi çıkın bakalım işin içinden!

Jeanne de Beauvois geceleyin evin içinde kaçınılmaz bir biçimde biriken –çoğu kötü– kokular çıksın diye pencereyi açtı. Sonbahar günü aydınlık geçeceğe benziyordu. Sabah meltemi Paris çatıları üzerinde neşeyle esti ve Bûcherie sokağındaki eve girip temizliğe girişti.

Rüzgar Jeanne'ın kafasının içindeki o iplikleri kımıldattı, Jeanne da, ocağın üzerine süt güğümünü astıktan sonra oturup düşünmeye başladı.

Yirmi iki yaşındaydı ve o yaşına göre zihnindeki kesik ipliklerin biraz fazla olduğu kanısına vardı. Çok fazla.

Anne babası: boğazlanarak öldürülmüştü.

Şefkatle bakıp büyüttüğü erkek kardeşi Denis: güvenilmez, entrikacı, soğuk, dalavereci bir adama dönüşmüştü. Hoş olmayan birtakım yakınlıklar kurma pahasına, bu namussuz düzenbaz, yirmi yaşında Argency beyi olmuştu. Jeanne kızgınlıkla yü-

zünü buruşturdu.

İlk âşığı Matthieu: kıskançlıktan kendini asmıştı.

Oğlu François'nın gerçek babası, Villon adıyla anılan François de Montcorbier: karanlık bir cinayet olayı yüzünden ortadan kaybolmuş, dahası, ayin eşyalarıyla ilgili bir dolandırıcılıktan ötürü itibarını yitirmişti. Muhtemel bir eş ya da bir anne için büyük bir kayıp sayılmazdı: pezevenk, genç orospuların peşinden koşuyordu. Jeanne sefaletin kokusunu zaten çabucak almıştı. Ama kocaman bir iplikti bu, kocaman kıpkırmızı, kan rengi bir iplik, genç François'nın damarlarında dolaşan.

Jeanne derin bir soluk aldı.

Kocası, yakışıklı, müşfik, soylu Barthélemy de Beauvois: bir topun patlamasıyla en güzel çağında ölmüştü. Altın ve çivit mavisiyle bükülmüş güzel bir iplikti o. Ölüm'ün kestiği.

Koruyucusu, yumuşak başlı Agnès Sorel, kral Yedinci Charles'ın metresi: ölmüştü. Zehirlenerek. Zehri akıtan insanoğlu olsun, doğa olsun, durum değişmiyordu. Kralı, burjuvaziye dayanarak ülkesini yeniden kurmaya, prenslerden ve iktidar sahiplerinden sakınmaya yüreklendiren o danışman, o sevgili, yalnızlığa karşı o en büyük siper artık yoktu.

Âşığı Philibert Bonsergent: ailenin koparıp attığı bir iplik. Aileler dokumaları mahvetmekte uzmandır: tırnaklarını çıkartmış öfkeli kediler gibidirler.

Süt kabardı, birkaç damlası yanan odunların üzerine düştü. Jeanne güğümü ateşten çekti. Kalın mı kalın kaymak tutmuştu süt. Jeanne kaşıkla kaymağı aldı, bir dilim ekmeğin üzerine yaydı, sonra üstüne biraz bal döküp tadını artırdı. Her zamanki kahvaltısı böyleydi. Sütü gümüş bir maşrapaya koyup küçük yudumlar ala ala içti.

Gözalıcı çivit mavisi bir iplik akıyordu dokumanın içinden:

Oğlu François. Bütün dokumayı bir arada tutan oydu. O ipliğe diş geçirmeye kalkışacak ilk fareyi gebertirdi Jeanne.

Dokumanın yüz tarafında bir başka değerli iplik süzülüyordu, Jeanne onun da kesilmesine izin vermemekte kararlıydı.

O iplikle, simsiyah, kadife gibi koca gözlü, kiraz pembesi ağızlı, fildişi beyazı bir insan çizilmişti. Notre-Dame'ın ön cephesinde bulunan, Yahudiye'nin yirmi kralından başı eğik üçüncüsü esin vermişti belki de Ressam'a, şu farkla ki taşın anlatabileceğinden çok daha ipeksiydi dokumadakinin sakalı.

Aynalı Adam. Argentan panayırında, memleketi Normandiya'dan yeni ayrılan Jeanne'a bir ayna hediye etmiş olan kişi. O nesneyle, bedensel görüntüsünü keşfetme şokunu da hediye etmişti Jeanne'a. İlk, ömründeki ilk âşığıydı o, maddesiz görüntüsünü de keşfetmesini sağlamıştı. Bir kelebek terbiyecisinin inceliğiyle sevişirdi.

Isaac. Isaac Stern.

"*Stern Almancada* yıldız *demek.*"

Ne isim! Ne isim ama! İnsanın adının "Yıldız" olması! Yazgı.

"Sen benim yıldızımsın."

Bu fildişi beyazlığındaki bedeni kendi bedenine sıkı sıkı bastırmak, bu siyah ipek saçlarda parmaklarını gezdirmek ihtiyacı duydu. Ama bilirsiniz, yıldızlar ancak geceleri görünür.

Gerçekten de Isaac'ı ancak mumların ışığında, dört duvar arasında görüyordu. Şiiri kesip budamış, Isaac Stern'e Baykuş-Adam adını takmıştı. Musevi olan ve bunun da bilincinde olan Isaac, Jeanne'ın ziyaretine yalnız geceleri, kimsenin onu göremeyeceği sırada gelmek istiyordu. Kadını tehlikeye atmak istemiyordu: sarı yuvarlağı taşıyan bir adamın bir Hıristiyan evine çok sık gelmesi Jeanne için tehlikeli olurdu.

Musevi olan, üstelik de bunun bilincinde olan bu muhteşem

âşık ancak ten temasıyla yetiniyordu. Jeanne'a sahip olmuyordu. Tutkuyla arzuluyordu kadını, ama çırılçıplak kaldıklarında, cinsel organları ancak okşamalarla biliyordu birbirini. Bedenler büsbütün birleşmeden, ayrı ayrı varıyorlardı hazzın doruğuna.

"Bu koşullar altında bir çocuk dünyaya getirmek, kalpsiz insanların işi," demişti Jeanne'a iki gün daha doğrusu iki gece önce. "Seninle birlikte büyütemeyeceğime göre doğuştan yetim olurdu. Evlilikdışı doğacağı için benim ailem reddederdi, babası Musevi olduğu için de seninkiler lanetlerdi. Jeanne, egoizme burada dur demek gerek."

"Hayatında başka bir kadın mı var?"

"Sadece anılarımda yaşıyor artık, çünkü yıllar önce öldü, Argentan'da seninle karşılaşmadan önce."

Jeanne için Tantalos işkencesi günler, haftalar geçtikçe daha da körükleniyordu. İlk çocuğu istemeden doğmuştu, ikincisi isteyerek dünyaya gelecekti ve dünyada bu çocuğun babası olmasını isteyebileceği tek kişi Isaac idi.

Hayal kırıklığını ancak Aynalı Adam'a duyduğu şefkat hafifletiyordu. Ve de mantık. Evlilik açıkça olanaksızdı. İlişkinin duyulması rezalete yol açardı. Bu durumdan işleri zarar görür, belki de mahvolurdu. Museviler hakkında dolaşan iğrenç masalları çok iyi biliyordu Jeanne: Hıristiyan çocukların kanıyla ekmek yoğuruyorlarmış. Büyük Çörekçi fırıncısına bir Musevinin kabul edildiğinden kuşkulanılırsa, kötü niyetli biri hemen o yoldan sapmış adamı çirkin uygulamalarına girişirken gördüğünü uyduruverirdi. Kralın inayeti de, çıkan bu pis kokulara karşı koysa bile, hiçbir işe yaramazdı.

Hemen olacaklar bunlardı.

Daha geniş bir açıdan bakıldığında, bir Museviyle birleşmenin Jeanne'ın sermayesini verimli kılma hırsına pek yararı do-

kunmayacaktı. Aslında Museviler, Hıristiyan aleminin büyük bölümünde gizli bir savaşa konu teşkil ediyordu.

Isaac konuşmalarına damgasını vuran o açıklıkla belirtmişti bunları Jeanne'a:

"Babam 1424'te öbür Musevilerle beraber Köln'den sürüldü, amcam 1439'da Augsbourg'dan kovuldu. Babam Paris'e sığındı, ben Prag'a yerleştim. Öğrendik ki dindaşlarımız 1442'de, sonra 1450'de bir kez daha Bavyera'dan sürülmüş. Hükümdarların ve en zengin Hıristiyanların keyfi uyarınca her yerden sürüldük biz. 1454'te Prag'dan ayrılmak zorunda kaldım ve Italya'da yolculuk etmeye başladım. Bankerim ben. Hıristiyanlar dine aykırı bulduğu için bizlerin itildiği bu mesleğin birdenbire meşru, hatta imrenilesi bir hale geldiğini gördüm. Faizle borç vermek, Tanrı'nın zamanını çalmak gibi değerlendiriliyordu. Tanrı dünyanın bütün zamanına sahip olduğu için O'ndan zaman çalmanın olanaksız olduğu sonucuna vardılar kuşkusuz. Dolayısıyla birkaç yıldır gitgide daha çok Hıristiyan banker görülür oldu, loncaları yeterince zenginleşip güçlenir güçlenmez bizi kovmaya çalışıyorlar."

Saptama iç karartıcıydı.

"Jeanne, sen genç ve güzelsin" demişti geceleyin, "yalnız kalamazsın. Bense sana uygun biri değilim."

Sanki kötü rüzgarların bile bile esip, ruhu aydınlatan mumu söndürdüğü o anlardan biriydi. Kapalı bir odanın içi, kuşatılmış bir kale gibiydi. Jeanne gücünü topladı.

"Isaac, yenik biri gibi düşünüyor ve konuşuyorsun. Ezilenlerden oluşan bir halka aitsin ve sonunda kendi kendinin gölgesi olmuşsun. Böyle devam edersen her şeyden el etek çekmenin ve pişmanlıkların kemirdiği kaçak bir hayalet olup çıkacaksın."

"Ne yapmamı istiyorsun peki?"

"Ben, Isaac, senden vazgeçmiyorum. Sen de kendinden vazgeçme."

Adam yatakta doğrulup oturmuş, karyolanın perdesini aralamıştı. Mumun ışığı bedenini sarıya boyuyordu. Jeanne'a doğru dönmüş, onu kollarına almış ve ağlamıştı.

"Sana sahip olamıyorum, ama sensiz de yaşayamıyorum!" diye hıçkırmıştı.

Sonra, o rezil sarı yuvarlağın dikili olduğu mantosuyla, karanlıklara dalıp gitmişti.

Olayın üzerinden geçen iki gün boyunca Jeanne, defalarca bu sahneyi yaşamıştı.

Isaac'ın Hıristiyan olması gerek, diye düşündü.

François'yı elinden tutmuş dadı kapıda göründü. Oğlan annesine atıldı. Jeanne onu kucakladı.

"İyi uyudu," dedi dadı, "ben de."

Masaya oturdu.

"Ballı kaymaklı bir dilim ekmek ister misin?" diye sordu Jeanne oğluna.

Bildiği yanıtı beklemeden bir ekmeğe kaymakla bal sürüp çocuğa uzattı, düzgün tut ki bal akmasın, dedi.

Guillaumet'nin sesi merdivenlerde çınladı:

"Hanımefendi!"

Jeanne dadıya "Yukarı gelmesini söyleyin," dedi.

Dadı söyleneni iletmek üzere ayağa kalktı. Birkaç saniye sonra Guillaumet göründü, soluk soluğa kalmıştı, heyecanlı gibiydi, yüzü renklenmişti.

Neşeleniyordu. Jeanne keyifle, sevecenlikle ona baktı. Normandiyalı olarak sevdiği bütün nitelikler vardı bu delikanlıda: namuslu, sadık ve kurnazdı.

"Hanımefendi, ilk elmalar geldi. Şeker gibi şeker! Düşünü-

yordum da... Bir gece, biraz bal biraz şarapla lengere yatırıp bekletiriz..."

Jeanne başını salladı, anlamıştı. Elmalar yarı yarıya şekerleme haline gelecekti.

"Bir tutam da tarçın konur" dedi Jeanne.

Guillaumet'nin yüzü aydınlandı.

"Tabii ya," dedi coşkuyla. "Beş *denier*[1] eder!"

"Üzerine biraz da kaymak konursa beş *denier*."

Guillaumet'nin göğsü gururla kabardı.

"Ama daha az satarız," dedi Jeanne.

"Hanımefendi, daha zengin müşterilerimiz olacak."

Jeanne iki düzeyde yaşıyordu: hamur ve aşk. Bugün ve yarın. Ekmek fırını ve banka.

Isaac'ı nasıl ikna etmeli?

Olması gereken oldu.

Bir Ekim sonu sabahın erken vaktiydi, Isaac gideli birkaç dakika olmuştu, Jeanne ise işe koyulma zamanı gelene kadar yatakta tembellik etmek niyetindeydi.

Bağırışlar duydu. Endişelendi, pencereyi açtı. Isaac'ın sesini tanıdı. Tehlikedeydi. On adım ötede. Altüst oldu. Geceliğinin üzerine mantosunu geçiriverdi, bıçağını cebine attı, dükkandan koca bir sopa aldı, sonra da sokağa, karanlığın içine koştu.

Mum pek fazla bir yeri aydınlatmıyordu. Sadece önünde boğuşan gölgeleri seçebilmesine yetecek kadar ışık veriyordu.

"Bir Musevi! Parası bol alçağın!"

Üç adım ötede Jeanne mumu yere koydu, elinde sopa, Isaac'ı yanlışlıkla yere sermeyecek kadar etrafı görerek, kavganın ortasına daldı. Haydutlardan biri ona sırtını dönmüştü. Adamın ön-

1) *Denier*: eski bir Fransız parası, metelik. (ç.n.)

ce belkemiğine sonra kafasına müthiş birer darbe indirdi. Haydut yere düştü. Öbür ikisi Jeanne'a döndü.

"Yumurcağın biri! Ama bu imkansız! Üzerimize gelen bir ufaklık!"

Biri, elinde bıçakla, Jeanne'a doğru ilerledi.

Isaac bu bıçağa rağmen sağ kalmış mıydı?

Jeanne bacaklarını açtı, adamı bekledi. Adam saldırdı. Kadın bıçaktan bayağı uzun olan sopayla haydutun karnına şiddetli bir darbe indirdi. Mumun alevinde, adamın ağzının açıldığını gördü, şaşkınlıktan, acıdan, her nedense işte!

Adam sallandı, sola eğildi. Bu duraklama anından yararlanan Jeanne bir sopa darbesiyle adamın kafatasını parçaladı.

Isaac sendeliyordu. Jeanne öfkeden deliye döndü.

Üçüncü ve görünüşe bakılırsa sonuncu serseri, bir vahşi hayvan gibi çığlık attı. Kadının üzerine saldırdı. Jeanne cebinden bıçağını çıkartmıştı. Adam kuşkusuz bunu görmedi. Bıçağın üzerine atıldı. Bir ölüm hıçkırığı çıkardı. Jeanne adamı itti, bıçağı geri çekti, bıçağın ucuyla aşağıdan yukarı haydutun karnını deşti ve adamı geriye itti. Haydut, iki eli yarılan karnının üzerinde, inleyerek sırtüstü düştü. Bunun ardından Jeanne, yere oturmuş Isaac'a doğru koştu. Isaac kalçasından kan kaybediyordu. Sıvı küçük, düzenli kabarcıklarla fışkırıyordu. Atardamar.

Jeanne biliyordu, bir berber söylemişti. Yara ölümcül olabilirdi. Kanamayı durdurmak için bacağı sıkıp bağlamalıydı, hemen. Bıçağın ucuyla geceliğinden bir parça kesip bağladı. Pantalonu yardı, yaranın üzerine kumaşı top yapıp bastırdı ve sıktı. Isaac inledi, neredeyse bir hırıltı çıktı. Ölecek miydi?

"Üzerine yumruğunu bastır iyice. Ben hemen geliyorum."

Yakındaki evlerin pencereleri açılmaya başladı. Jeanne evine koşup bağırdı:

"Dadı!"

Merdivenin başında bir karışıklık.

"Dadı, gidip berberi çağırın hemen! Sağdan ikinci ev! Ona deyin ki kalça atardamarında bir bıçak yarası var."

Sonra Isaac'a döndü. Isaac'ın gücü tükenmek üzereydi. Ama kan fışkırmıyordu artık. Jeanne onu tuttu.

Gündoğumu sahneye bir kova pis mavi boya fırlattı.

"Dayan. Kurtuldun. Berber geliyor."

Isaac ölüm kadar beyazdı. Jeanne biliyordu, bedensel acı ve korku, manevi acıya dönüşüyordu.

Isaac titredi. Jeanne mantosunu âşığının omuzlarına örttü. Isaac'ınki lime lime olmuştu. Jeanne iğrenç sarı yuvarlağı sökmek için bunu fırsat bildi.

Sonunda berber geldi. Yola dağılmış üç eşkıyanın cesetlerine, sonra da yere oturmuş yaralıya baktı. Kanamayı durdurmak için sıkılmış bağı inceledi.

"Bağı yapan siz misiniz?" diye sordu Jeanne'a, hayranlıkla. "Güzel! Güzel! Şimdi bu adamı taşımak gerek. Bacağına hiç asılmadan. Parası var mı? En iyisi Hôtel-Dieu'ye[1] kadar onu sedyeyle götürmek, ya da evine kadar."

"Hôtel-Dieu mü?" diye bağırdı Jeanne.

Orası, hastalar ölsün diye beklenen berbat bir yerdi. Jeanne ürperdi. Bir yatağa dört hasta yatırılıyordu, genellikle bunlardan ikisi ölü, biri ölmek üzere, biri de canlı oluyordu.

"Bu adamı tanıyor musunuz?" diye sordu berber.

Jeanne başını salladı.

"Benim ücretimi kim verecek?"

"Ben ödeyeceğim," dedi Isaac, bitkin.

Rahatlayan berber, sedyenin gelmesini beklerken, kanamayı

1) Hôtel-Dieu: Başlıca hastane ya da düşkünlerevi. (ç.n.)

durduran bağı uygun biçimde pekiştirmek için (bu bağ geçiciydi) yaralının yakındaki bir eve taşınmasının ihtiyatlı olacağını ileri sürdü.

"Öyleyse benim evime götürelim," dedi Jeanne.

"Ama yatar durumda olması gerek," diye ısrar etti berber.

Gitgide daha çok pencere açılıyordu. İnsanlar yere serilmiş üç hayduta ve yere oturmuş bir adamın çevresinde duran Jeanne'a, dadıya ve berbere bakıyordu.

Jeanne düşündü. Dükkandaki masa!

O ve dadı gidip masayı getirdiler. Sonra üçü birlikte Isaac'ı belinden tutup masanın üzerine koydu. Berber çantasını açtı, içinden, kalçadaki bir yaraya uygun kocaman pansumanlar çıkardı. Bacağın üst kısmını, kasık ve kalçayı soydu, Jeanne'ın koyduğu kanamayı durdurucu derme çatma bağı inceledi. Başını kaldırdı.

"Uyluk atardamarı," dedi. "Bu bağ olmasaydı adam can çekişiyor olurdu. Siz onun hayatını kurtardınız hanımefendi."

Jeanne "Yarayı dikmeyecek misiniz?" diye sordu.

Berber düşündü.

"Daha da kan kaybeder. Bana uygun görünmüyor. Zaten çok kan kaybetmiş. Üç-dört gün kendi haline bırakalım, sonra pansumanı değiştireceğimiz zaman düşünürüz. Yaranın büyüklüğünü ölçebildiniz mi?"

"Küçük parmağım kalınlığında. Bıçağın ucu kadar."

Berber, kanla boyanmışa benzeyen bacağı yıkamak için su istedi, sonra yaranın mora dönen çevresine bir yara merhemi sürdü. Sonunda, yaranın üzerinde basıncı sürdürmek için bağın üzerine bir kompres koydu, Isaac'ın kalçasını, kıçını ve uyluğunun üst yanını sardı.

İnsanlar pencerelerinden bu tedaviyi izliyordu.

"Böyle daha iyi," dedi berber.

Isaac "Evime dönebilir miyim?" diye sordu.

"Sedyeyle evet, başka türlü olmaz."

Herkes sedyenin pek yakında gelmeyeceğini anladı, dört taşıyıcıyla bir sedyeyi elde etmek için en az iki saat gerekiyordu. Hafif bir esinti çıktı. Çevredeki çan kuleleri saatin yedi olduğunu haber verdi.

"Herhalde onu bir masanın üzerinde, sokağın ortasında bırakmayacağız," dedi Jeanne.

"Hayır, aslında çabucak sıcak bir yere götürülse iyi olur. Çok kan kaybetmiş, görüyorum ki titriyor. Ama çok uzağa taşımak olmaz. Madem ki o kadar konukseversiniz, sizin evinize gidelim bari."

Bu arada Guillaumet geldi, gözleri faltaşı gibi açılmıştı. Onun masası!

Jeanne "Yardım edin bize!" dedi.

Berber, Jeanne ve Guillaumet, üzerinde Isaac'ın yattığı masayı dükkana taşıdı. Tam zamanıydı: Isaac'ı kuvvetli bir titreme almıştı.

Berber, "Ona içecek sıcak bir şey verin!" dedi.

Jeanne süt ısıttı. Berber Isaac'a döndü:

"Adınız ne?"

Zaptiye yönetmeliği yüzünden her yaralı müşterisine adını sormak zorundaydı.

Titremelerle sarsılan Isaac yarı yarıya doğrulup dirseğine dayandı. Jeanne'ın bakışlarını yakaladı.

"Jacques de l'Estoille," diyebildi.

"Nerede oturuyorsunuz?"

"Francs-Bourgeois sokağında."

"Tamam," dedi berber. "Dışarıdaki şu üç haydutu o hale siz

mi getirdiniz?"

"Hayır, bu.... bu hanım."

Berber Jeanne'a hayranlık dolu bir bakış daha attı.

"Siz misiniz? Tek başınıza mı?"

Jeanne başını salladı.

"Dame[1] de Beauvois, sizin gibi bir komşum olduğu için memnunum," dedi berber, gülümseyerek. "Bu adamı tanıyor musunuz?"

"Hayır, size söyledim ya. Evimin aşağı tarafından bağırışlar işittim. Sesler beni uykumdan uyandırdı. Bir Hıristiyana saldırıldığını anladım."

Berberler: hepsi de casus gibidir. Ama Isaac adının değişik bir versiyonunu söylemişti bile. Jeanne'ı korumak için.

Kendisinden Hıristiyan diye söz edildiğini işitince bakışlarını karartıp soğukkanlılıkla Jeanne'ın üzerine dikti.

"Zaptiyeye haber vereceğim" dedi berber. "Yaralı henüz genç. On günde toparlanır. Yarası kapanır. Ama tabii yürümesin, ata binmesin."

"Ona kendiniz söyleyin," dedi Jeanne.

Isaac kesesini hırsızlara kaptırmamayı başarmıştı, yine gelip yarasına bakmaya söz veren berbere ücretini ödedi. Bir sedye getirilmesini istedi.

"Burada daha iyi bakılırsın," dedi Jeanne, gizlice.

Bir kez daha iki dünya arasında bölünmüştü Isaac: bir Hıristiyan evinde Museviydi. Jeanne'a endişeli bir bakış yöneltti.

"Hayatımı kurtardın," diye mırıldandı.

Jeanne gizlice Isaac'ın elini sıktı, görünüşte onu tanımıyordu. Guillaumet mahzene gitmişti, biraz sonra masaya ihtiyacı olacaktı. Dadı, François'nın yanına çıkmıştı.

---

1) *Dame*: eskiden, soylu bir kimsenin eşine verilen unvan, hatun. (ç.n.)

Zaptiyeler çabucak geldi, üç kişiydiler. Henüz göreve çıkmışlardı. Masaya uzatılmış yaralıya baktılar.

"İpten kazıktan kurtulmuş bu üç herifi kim hakladı?" diye sordu şefleri.

Guillaumet "Benim hanımım, Beauvois baronesi," diye yanıt verdi, küçük bir şarap fıçısını desteğine yereştirirken.

Zaptiyeler inanmaz göründü, bakışları Jeanne'a yöneldi.

"Dame de Beauvois, şu alçağı gerçekten siz mi geberttiniz? Üç kişiyi birden? Peki ama nasıl yaptınız?"

"Bir sopa ve bir bıçakla. Sokakta çığlıklar duymuştum."

"Birinin karnı deşilmiş. Barsakları dışarı fırlamış. Bunu yapmak bilek ister..."

"Üzerime atladı. Ben de yaptım."

Zaptiyeler inanmaz gözlerle, üç haydutun işini bir değnekle halleden bu sarışın ve ince genç kadını süzdüler. Küçük François da peşinde dadısıyla geldi, şaşırmıştı, oradakilere ve özellikle de masada yatan yaralıya bakmaya başladı.

"Dame de Beauvois, zaptiye amirliğinden zaptiyeliğe atanmanızı isteyeceğiz vallahi!" dedi adamlardan biri, gülerek.

Jeanne "Beyler, şu yaralıyı yukarı çıkarınama yardım eder misiniz?" diye sordu.

Guillaumet şaşırdı. Bu adamı daha önce hiç görmemişti, ama şimdi efendisi onu eve mi alıyordu?

Masa merdivenden geçemezdi. Zaptiyeler yaralıyı üçüncü kata taşımaya karar verdiler. François de Montcorbier'nin gidişinden beri kullanılmayan yatağın üzerine, soylulara özgü bir incelikle yatırdılar Isaac'ı.

Jeanne aşağı kadar onlara eşlik etti ve her birine bir altın verdi.

"Adını biliyor musunuz?" diye sordu zaptiye şefi.

Jeanne "Berbere söylediğini işittim: Jacques de l'Estoille," di-

ye yanıt verdi ihtiyatlı bir şekilde.

"Yaralı çok talihliymiş!" dedi memurlardan biri. "Güzel ve soylu bir hanım onu önce savunuyor sonra da evine alıyor."

Jeanne, Guillaumet'ye, "Şu üç beye bir şeyler ikram edin de oruç açsınlar bari!" dedi.

Isaac'ın yanına çıktı, adamın gözleri kapalıydı. Jeanne pansumanlara baktı, pansumanlar biraz kanlıydı. Çıplak bacağın üzerine battaniyeyi örttü. Isaac gözlerini açtı.

"Dinlen."

Isaac yeniden "Hayatımı kurtardın," dedi. "İki kez hayatımı kurtardın."

Gerçekten de iki kez kurtarmıştı, birincisi onu savunarak, sonra da gereken ivedilikle ona bakım uygulayarak.

Isaac Jeanne'dan, babasına haber verip içini rahatlatmak amacıyla iki satır bir şeyler yazmasını rica etti. Mektubu imzalayıp mührünü bastı. Jeanne bizzat aşağı indi, birkaç kuruş karşılığında ulaklık etmek isteyecek bir zaptiye bulacaktı. Evden hiç kimsenin Isaac'ın gerçek adresini öğrenmesini istemiyordu.

Akşam yemeğinde dadı evin hanımının bir yabancıyı böyle seve seve barındırmasına şaşırdığını belirtti. Jeanne kendinden emin bir tavırla, yaralının büsbütün tanımadığı biri olmadığını, tanınmış bir bankerin oğlu olduğunu söyledi. Bu bahane, Isaac'ın üstüne titreyişini açıklıyordu. Ama sabahleyin erkenden Dame de Beauvois'nın evinin önünden geçen yabancının başına gelen inanılmaz olayı bütün mahallenin öğrendiğini de kolayca tahmin edebiliyordu. Bu durum tehlikesiz bir şekilde daha fazla devam edemezdi.

"Güzel bir yüzü var," dedi dadı. "Sanki bir beyzade."

2
BOŞ TABUT
*

Akşam Isaac'ın ateşi çıktı. Adam titredi, inledi. Sayıkladı. Jeanne'ın getirdiği bir tas tavuk suyu çorbasını içecek gücü zor buldu. Sonra Jeanne evde, bir akşam François de Montcorbier'nin getirdiği bir ilaç olduğunu hatırladı: söğüt kabuğu. François de Montcorbier reçeteyi Hipokrat'ın metinlerinin arasında bulduğunu ve denediğini söylemişti. Kaynatılınca en şiddetli ateşi bile düşürüyormuş. Jeanne aşağı inip söğüt kabuklarını kaynattı, tadına baktı: Bayağı acıydı. Ama zaten ne acı değildi ki! Şeker ilave etti ve Isaac'tan içmesini rica etti. Adam yumuşakbaşlılıkla sözünü dinledi.

Jeanne odayı arşınlıyor, soğukkanlılığını korumaya çalışıyordu.

Yaşamının en değerli ipliklerini kesmeye can atan şu çirkin Parka[1] da neyin nesiydi?

Dişerini sıkarak, kendi kendine, o olmasın lütfen, dedi.

O Parka kocakarısına kafa tutacaktı.

O sırada Isaac sırılsıklam terliyordu. Jeanne alnında biriken terleri sildi. Yarasının çevresini inceledi, yaranın azmasından endişe duyuyordu hâlâ, ama daha önce fark ettiği kızarıklıktan başka bir şey çarpmadı gözüne; sonunda Isaac uykuya dalınca kendisi de biraz dinlenmek üzere aşağı indi.

1) Roma dininde kader ve ölümü simgeleyen tanrıçalara Parka (Parca) denir. Üç Parka vardır, birinin doğuma, ikincisinin evlenmeye, üçüncüsünün de ölüme baktığına inanılırdı. (ç.n.)

Ertesi gün en çok önem verdiği konuyu dile getirmekten sakındı, Isaac da zaten bunun bilincindeydi çünkü zaptiye şefine kendiliğinden sahte isim vermişti. Jeanne güçsüz düşmüş bir adamın rızasını zorla almak istemiyordu.

Belediye meclisinin toplantısında, ancak irade gücü sayesinde soğukkanlılıkla durabildi. Herkes değilse bile pek çok kişi Bücherie sokağında kopan gürültüden haberdar olmuştu. Zaptiyeler, iki serseriyi yere seren, üçüncüsünü de cehenneme yollayan Dame de Beauvois'nın kahramanlıklarını anlatma arzusuna karşı koyamamıştı besbelli. Kadının yaralanmamış oluşuna hayret edildi.

"Belediye başkanlığından Dame de Beauvois'yı da zaptiye şefi yapmasını istememiz gerekecek," dedi şaka yollu belediye başkanı, daha önceki şakayı tekrar ederek.

"Ne olursa olsun, doğacak ilk kızımın adını Jeanne koyacağım!" dedi bir kürkçü.

Üç gün sonra berber Bücherie sokağına yine geldi. Pansumanı ve kalçadaki bağı tümden çıkarttı. Jeanne bu işlemi kaygıyla izledi, yeniden oluk oluk kan fışkırmasından korkuyordu. Öyle olmadı. Ama yaranın çevresinde Jeanne'ı telaşlandıran siyah bir şişlik oluşmuştu.

"Kan oturmuş," dedi berber. "Bir şey değil. Yara tamamen kapanınca küretle temizleriz bunu. Yok, yeniden dikmeyeceğim. Bu genç adam yeterince güçlü bana kalırsa."

Karakafes otu ve aynısafadan yapılma bir yumuşatıcı ilaç sürdü, yeniden pansuman koydu, ücretini alıp gitti.

Jeanne Isaac'la baş başa kaldı. Konuşmadan uzun uzun birbirlerine baktılar.

"Hayatım senin artık," dedi sonunda Isaac, boyun eğen bir gülümsemeyle.

"Herkesin hayatı kendisinin, başka kimsenin değil, Isaac" diye adamın sözünü düzeltti Jeanne. "Kan bedeli diye bir şeye inanmam ben. Bana ödenecek olsa reddederim. Ben olayları başka türlü görüyorum. Bana kalbini verdin ama benliğine yol vermek istiyordun. Mantıksızdı bu. Mutsuz bir aşka eyvallah, ama ikisi fazla."

Yatakta oturan Isaac başını öne eğdi.

"Her gün seninle olmak mutluluk demektir. Benimki çifte mutluluk olurdu çünkü seni mutlu ettiğimi bilirdim."

Ama bu sözleri söylerkenki ses tonu Jeanne'ın umduğu gibi değildi.

"Ama babamın kederiyle yaşamak gerekecek," diye sürdürdü sözlerini Isaac.

Jeanne "O akıllı biri..." diye söze girmişken, Isaac:

"İşte tam da o yüzden kederini kabullenmek zorunda kalacak," dedi.

Tıkanıp kalmış bir satranç oyunu bu, diye düşündü Jeanne.

On gün sonra puslu bir gecede, Isaac, Jeanne'ın diktiği mantoyu sırtına geçirdi, uzun süre hareketsiz kalmaktan zayıflayan bacağını sürüdüğü halde, babasına gitmek üzere yola çıktı. Jeanne hırsızların ona yine saldırmasından korkuyordu. Onun için satın aldığı kısa bir kılıcı taşıması ve dayanmak için bir değnek alması konusunda genç adamı ikna etti. Değnek silah olarak da işe yarardı. Isaac silaha bakıp gülümsedi.

"Geç dönerim," dedi.

"Seni bekleyeceğim."

Isaac geceyarısı döndü. Anahtarı olmadığı için araba kapısındaki küçük çanı çaldı. Jeanne, elinde bir şamdan, merdivenleri dörder dörder indi. Isaac koltuğunun altında bir mücevher ku-

tusu taşıyordu ve çok bitkin görünüyordu. Jeanne adamı rahatlatmak için kutuyu aldı, kutunun ağır olduğunu gördü. Birlikte eve girip yukarı çıktılar. Isaac'ın konuşmaya başlaması bayağı zaman aldı. Jeanne ona bir kadeh şarap verdi, bakışlarını üzerine dikmişti. Sonunda Isaac her zamankinden daha siyah olan gözlerini Jeanne'a çevirdi.

"Isaac Stern öldü," dedi.

Jeanne pek anlayamadı. Belki de Isaac simgeciliği abartıyordu.

"Isaac Stern gerçekten öldü," dedi Isaac. "Yaraları yüzünden can verdi. Babam yarın sinagogda onun için *Tsidduk ha-din* duası okutacak. Boş bir tabutun önünde; müteveffa yanlışlıkla kimsesizler mezarlığına gömülmüş çünkü."

Jeanne çok duygulandı. Isaac'ın yara yüzünden iyice süzülmüş suratına baktı, mumların ışığı korkutucu derinliklerini aydınlatıyordu bu suratın. Babanın kederini canlandırdı zihninde. Yaşayan biri için düzenlenen bir cenaze töreninin korkunç derecede iç karartıcı havasını. Söyleyecek söz bulamadı. Bunun sorumlusu kendisi miydi?

Geri çekilir gibi oldu. Sessiz bir dehşet.

Isaac Jeanne'a doğru döndü:

"Bu, sana duyduğum aşk uğruna."

Jeanne olduğu yere mıhlanıp kaldı. Boğazı düğümlenmişti. Sanki Isaac gerçekten ölmüş gibi.

Kendine şarap koydu. Açgözlülükle içti.

Boğuk bir sesle "Isaac..." dedi.

Ve gözlerinden yaşlar fışkırdı.

"Artık, Jeanne, bir erkeğin seni sevmiş olduğunu, sevdiğini biliyorsun."

Sanki dakikalar tangır tungur gürültü çıkartarak akıyordu.

"Bizde dinden dönmek kadar berbat bir şey yoktur," dedi Isaac.

Jeanne ağlamaya başladı. Dolmuştu iyice. Ölen Isaac'a ağlıyordu. Isaac elini uzattı. Jeanne kalkıp adamdan uzaklaştı. Neden ruhunuzu boydan boya kesen bir kılıç gibidir aşk?

Pencerenin önünde ağladı.

"Artık sana aitim Jeanne, hem bedenim hem ruhumla."

Isaac'ın yumuşaklığını biliyordu, bu kadar korkunç sözleri böylesine sakin bir sesle söyleyebilmek için en az kendisi kadar acı çektiğini anlıyordu.

"Hayır," dedi Jeanne, "hayır. Ben sana aitim şimdi. Senin kölenim."

Isaac kalkıp Jeanne'ın yanına gitti. Onu kollarına aldı.Uzun süre böylece, tek söz etmeden durdular.

Isaac mücevher kutusunu odasına götürmek istedi, Jeanne kendininkini sakladığı yeri işaret etti.

Her ikisi de kendi dairelerinde uyudular. O akşam bedenleri susmuştu.

Ertesi gün Jeanne, Saint-Séverin'deki peder Martineau'ya gitti. Jeanne d'Arc'ın iade-i itibarı konusundaki kavgalarından beri peder onu görmemişti. Jeanne sadakasını dadıyla yolluyordu.

Genç kadın pederin çalışma odasına iki ucu keskin bir kılıç gibi girdi. Peder, Tanrı'ya ve insanoğlunun kötülüğü yüzünden çarmıha gerilen oğlu İsa'ya bütün dinler ihanet ettiği için Jeanne'ın hepsinden nefret ettiğini henüz bilmiyordu. Biraz korktu. Jeanne onun kötü bir adam olmadığını biliyordu. Peder, kendilerini Tanrı'nın elçisi ilan eden insanların yalanlarına ortaktı yalnızca.

"Kızım... hoşgeldiniz. Hangi rüzgar attı sizi buraya?"

Jeanne hemen yanıt vermedi. Kış ortasında oluklardan sarkan buz parçaları kadar soğuk bir bakışla gözlerini adamın üzerine dikti.

"Bir Museviyi sessiz sedasız vaftiz etmek için kaç para istersiniz diye sormaya geldim."

İkisini bitmez tükenmez bir suskunluk ayırıyordu.

"Sessiz sedasız mı?"

"Zafer çığlıkları atmadan. Vaftiz duyurusu olmadan."

Peder iç çekti.

"Hiçbir şey istemiyorum, Jeanne de Beauvois," diye yanıt verdi sakince. "Tanrı'nın zaferi bana yeter. O gürültü patırtıyla hüküm sürmez ki."

Jeanne başını salladı ve aralarındaki masaya bir kese bıraktı.

Peder keseyi alıp açtı, masanın üzerine boşalttı.

Yüz lira.[1]

İkisini kenara ayırıp doksan sekizini keseye geri koydu, ağzını bağlayıp Jeanne'a uzattı.

"İki lira törene yeter."

Karanlık bakışları Jeanne'ın üzerinde bir süre durdu. Jeanne pederin gözlerinin içine baktı.

"Paranızı alın."

"Öyleyse yarın," dedi Jeanne, para kesesini geri alarak.

"Nasıl isterseniz."

Peder, Jeanne'ı kapıya kadar geçirmek için ayağa kalktı.

"Kötülüğü fazla düşünmeyin, Jeanne, sonunda ruhunuzu kirletir," dedi peder. Jeanne'ın bakışları yumuşadı. Hatta gülümser gibi oldu.

"Bu adam sizin için çok önemli," dedi peder.

"Selametim o benim," diye karşılık verdi Jeanne.

Şu sırada hiç kuşku yok ki sevdiğim adamın cenaze töreni yapılıyor, dedi kendi kendi kendine. Ya da eski kimliğinin, Isaac Stern'in cenaze töreni.

---

1) Lira: (Fr. *livre*) eski bir Fransız parası. (ç.n.)

Sonra Hôtel des Tournelles'in[1] yolunu tuttu.

Muhafızlar onu tanıyınca geçmesine izin verdiler. Kralın veziri solda, bilmediği bir kapıdan çıktı; Jeanne yalnızca sağ taraftaki Yedinci Charles'ın kapısından geçmişti şimdiye kadar. Vezir durdu, selamlaştılar.

"Kralı mı görmek istiyorsunuz?"

Jeanne başını salladı.

"Sağlığı pek yerinde değil. Hafta sonu dinlenmek için Mehun'e gidiyor."

"Nesi var?"

Vezirin bakışı perdelendi.

"Yükü çok fazla, hepsi bu. Bakayım sizi kabul edebilecek durumda mı. Günü dolu."

Jeanne bekledi. Vezir gülümseyerek geri döndü.

"Majesteleri ziyaretinizden mutluluk duyuyorlar."

Jeanne'ın ilk fark ettiği şey, kralın sol ayağını üzerine koyduğu tabure oldu. Ve hükümdarın çökmüş duruşu.

"Jeanne! Gelin bakalım kızım, Dame de Beauvois!"

Jeanne reverans yapıp kralın elini öptü. Kral genç kadını süzdü. İyi görebiliyor muydu? Jeanne'a kralın bakışları bulanık gibi geldi. Kral şaka yollu, "Beni terk ettiniz doğrusu, artık ziyaretlerinizden mahrum kaldım! Sizi daha sık görebilmek için bir komplo uydurmam gerekecek!" dedi.

Jeanne güldü.

"Efendimiz, suskunluğumda size duyduğum saygı ve sevgiden başka bir şey aramayınız."

"Saygıyı geç, sevgi mi sizi buraya getiren?" dedi kral alaycı alaycı.

---

1) Hôtel des Tournelles: Altıncı Charles'dan sonraki kraliyet konutu. Paris'te bugünkü Vosges meydanında bulunuyordu, 1565'te yıkıldı. (ç.n.)

"Evet efendimiz."

Kral boynunu uzattı:

"Sonunda Cupido[1] buzları eritti ha! Ben tanıyor muyum o kişiyi?"

"Hayır efendimiz. Size yitik bir ruh getiriyorum."

Kral arkasına yaslandı.

"Yarın vaftiz edilecek," dedi Jeanne.

Kralın eli tahtının dirsek dayama yerinde kaydı. Charles, Jeanne'a doğru eğildi.

"Bir Musevi mi?" diye sordu inanmazlıkla.

"Evet efendimiz. Bir Musevi banker. Bugün babası, ölen oğlunun adına bir cenaze töreni düzenledi. Ben bu oğulu diriltmeniz için yalvarmaya geldim."

Yedinci Charles hafif bir ıslık çaldı. Sonra güldü.

"Jeanne, Jeanne! Ama siz burada benden İsa'nın rolünü oynamamı istiyorsunuz! Ne yapmam gerekiyor?"

"Adı Isaac Stern idi. *Stern* Almancada 'yıldız' anlamına geliyor. İzin verin de bu yeni Hıristiyanın adı Jacques de l'Estoille olsun. Gerisi sizin yücegönüllülüğünüze kalmış efendimiz."

Kral kahkahasını bastırdı. Başını salladı.

"Tamam o ad olsun, mantıklı. Verdim gitti. Gerisine gelince, şu yeni Lazarus'u[2] görmem gerek. İki gün sonra avlanmaya Mehun-Sur-Yèvre'e gidiyorum. İkiniz bana katılın."

"Bu büyük bir onur, efendimiz."

"Onunla evlenecek misiniz bari?"

"Evet efendimiz."

"Alçak herif, soylu biri demek ki!" dedi kral gülerek. "Yarından sonraki gün saat dokuzda Jacques de l'Estoille'le birlikte bu-

1) Cupido: Latinlerin Aşk tanrısı, Venüs'le Mars'ın çocuğu. (ç.n.)
2) Lazarus: İncilde öldükten sonra İsa tarafından diriltilen kişi. (ç.n.)

rada olun."

Jeanne kalkıp kralın elini öptü.

Kapıda kral "Sizin o güzel kanınızın hep öyle kirlenmemiş olması ne yazık, Jeanne," dedi.

Jeanne geri döndü, donakalmıştı, vezir kapıda bekliyordu.

"Denis d'Argency denilen (kendisi öyle diyor) şu herif sizin kardeşiniz, değil mi?"

Jeanne korkuya kapıldı.

"Artık onu pek görmüyorum, efendimiz."

"Yazık, çünkü ona, hayatını hâlâ, size duyduğum sevgiye borçlu olduğunu söyleyebilirdiniz."

Jeanne, Bûcherie sokağına gitmek üzere yola çıktı, kafası karışmıştı. Denis gene ne yapmıştı acaba?

"Kral adının Jacques de l'Estoille olmasına izin veriyor," dedi Jeanne.

Isaac uzun süre bakakaldı, şaşırmıştı.

"Kral mı? Sen kralın yanına girip çıkabiliyor musun?"

Jeanne başını salladı.

"Sen şey miydin...?"

Jeanne ne olduğunu tahmin ettiği soruyu kısa keserek "Agnes Sorel'in himayesindeydim," dedi. "O kadının ölümünden sonra bizzat kralın himayesine girdim. Ona bir komplo haberi verdim. Sana anlatırım. Is... Jacques, gün içinde iki sorunu çözüme kavuşturmamız gerek. Yarın, Bourges yakınlarındaki Mehun-Sur-Yèvre'deki avda krala eşlik etmeye davetliyiz. Dolayısıyla giyim kuşama ihtiyacın var."

"Ben kralın konutunda ha?" diye sordu genç adam, inanamayarak.

Jeanne başını salladı. Genç adam kalkıp onu kollarına aldı.

"Bir zamanlar Argentan'da ayna verdiğim o küçük köylü kızı mısın sen?"

Jeanne Isaac'a sıkı sıkı sarıldı. Bundan böyle adı Jacques olan adamın omzuna başını dayadı. Jacques'ı öpmek isterdi. Ama şu anda, bedeninin ötesinde bir aşkla seviyordu onu.

"Jacques, sen bana çok daha fazlasını verdin. Söylemenin zamanı değil. Önce giysilerini halledelim."

"Artık hiçbir şeyim kalmadı. Babam giysilerimi yoksullara dağıtacağını söylemişti."

"Buraya bir giysi satıcısı çağırtacağım. Cuma sabahı erkenden baştan aşağı giyinip kuşanmış olman gerekiyor. Sonra da..."

"Sonra mı?"

"Vaftiz edileceksin."

Jacques genç kadını bırakıp pencereyi açmaya gitti. Gri bir öğle vaktiydi. Esinti ocaktaki alevleri canlandırdı. Jacques karşıdaki evleri kucakladı bakışlarıyla.

"Demek beni doğurmuş olacaksın," diye mırıldandı.

"Sen de beni doğurdun. Biz birbirimizin içinden çıkıyoruz."

Jeanne pencereyi kapadı. O sırada François içeri girdi. Onlara baktı. Çocuklar iki kişi arasındaki gerilimi yetişkinlerden daha iyi algılar. Çocuk ikisini de sessizce sorguladı, yemyeşil gözleriyle. Jacques gülümseyerek oğlana döndü.

"Yaralı bu mu?" diye sordu François.

"Merhaba," dedi Jacques.

"Artık yaralı değil misin?"

Jacques gülmeye başladı, oğlana elini uzattı. François da ciddi ciddi elini uzattı. Jacques onu kucağına aldı. Yüz yüze bakıştılar, çocuk düşünceliydi. Tanımak istercesine yabancının yüzünü okşadı. Jacques oğlana sıkı sıkı sarıldı ve öptü.

"Ee peki şimdi buradan gitmek mi istiyorsun?" diye sordu

François.

Jeanne gözlerini kırpıştırdı.

"Peki sen ne istiyorsun? Gideyim mi kalayım mı?" diye sordu Jacques.

"Ben burada kalacağını sanıyordum."

Jacques François'yı yere indirdi.

"Annem seni hırsızlardan kurtardı, o yüzden kalman gerek."

Jacques sessiz bir gülmeye tutuldu. Dadı geldi ve Jacques'ı selamladı.

"Hanımefendi, François bir kedi istiyor."

"Farelerin avlanması için kedi iyi olur herhalde," dedi Jeanne.

François muzaffer bir edayla dadıya döndü.

Giysi satıcısı öğleden sonra, sırtında kocaman bir bohçayla geldi. Jeanne onu yukarı çıkarttı ve Jacques'ı çağırdı.

Giysi satıcısı "Bana soylu bir bey için olduğu söylendi. En iyi mallarımı getirdim," dedi.

Jacques'ı şöyle bir ölçüp biçti.

"Beyefendi de uzunmuş. Neyse ki ince. Çünkü ince olunca kilo alınabilir her zaman, ama şişmansanız..."

İki çift potur. Siyah kadife tozluklar. Yıkanıp ütülenmiş, yırtmacı görünen, mavi satenden bolca iki kısa pantalon, iki tane de ince siyah yünden yapışan uzun pantalon. Yıkanıp ütülenmiş, ince kumaştan iki gömlek. Yıkanıp ütülenmiş, yine ince kumaştan yapılma, gece giymek için yakasız bir gömlek. Ütü beziyle ütülenmiş, damasko gibi çiçekli, mavi satenden bir ceket. Bronz rengi tozluklara uygun, pas renginde, Ceneviz kadifesinden bir yelek. Siyah kadife bir başlık. Yakası erminli, içi beyaz ve boz kürklü büyük bir manto. Hiç giyilmemiş, ayı pençesi iki çift pabuç.

Elli yedi lira.

Jacques kutusundan parayı almak için yukarı çıktı.

Ceketin belinin biraz daraltılması gerekiyordu. Kısa pantalonların da yırtmacındaki şeridi yeniden dikmek gerekliydi. Evde zaman zaman çamaşır işlerine bakan dadı, bu ufak tefek onarımlara girişti.

Jacques ilk kez Jeanne, François ve dadıyla birlikte yemeğe oturdu. Jeanne bu ilk yemeğe şölensi bir hava vermekten kendini alıkoyamamıştı. Sosis salatası, sarmısak ve kızarmış soğanla tatlandırılmıştı. Pilicin harcını oluşturan karabuğday, dövülmüş ceviz ve domuz yağı parçalarıyla zenginleştirilmişti. Tatlı olarak Jeanne, Guillaumet'ye tarçınlı ve karanfilli elma şekerlemesi hazırlatmıştı. O yılın ürünü Guyenne şarabı, fındık ve yermantarı kokuyordu.

Görünen gerçekler sözlerden daha çok şey anlatıyordu. Onları iyice sağlamlaştırmak için Jeanne bir duyuru yaptı:

"Bay de l'Estoille burada oturacak."

"Yaşasın! Çok eğlenceli olacak," diye bağırdı François ellerini çırparak.

Dadı çok önceden anlamıştı durumu.

Jacques François'ya duvarda elleriyle bir gölge oyunu gösterdi.

Kulaklarını sallayan bir tavşan.

Tavukların kokusunu burnuna çeken bir tilki.

Bir horozun sesini duyduğunu sanan başka bir horoz.

François mutluluktan çığlık çığlığaydı. Beni yatağa Jacques götürsün, diye tutturdu.

"Sevilen bir üvey baba az bulunur doğrusu," diye mırıldandı dadı.

Haberin fazlasıyla ötesine geçmişti. Jeanne onu işitti. Dadıya baktı. Önce sahte bir aldırmazlık gösterdiler birbirlerine, sonra belli belirsiz bir gülümsemeyle bu suç ortaklığını yutuverdiler.

* * *

Birinci kattaki daireye çekilir çekilmez Jeanne'ın ilk yaptığı şey, üzerinde o yuvarlak sarı işaret bulunan mantoyu, yırtık pırtık tozlukları, kısacası Jacques'ın saldırıya uğradığı geceki bütün giysilerini ocağa atmak oldu.

Sonra Jeanne ile Jacques yatağın içinde bir kor ateş yaktılar. Ortasında dans ettiler.

Jacques genç kadını çekinerek kollarına aldı, sonra sanki korkmuş gibi geri çekildi.

"Ne oldu?" diye sordu Jeanne.

O zaman alışkanlığın gücünü keşfetti. O ana dek, sınırı geçmeden okşamaları ve heyecanları deneyleyen kuzenler gibi sevişmişlerdi hep. Jeanne güç beklemiş ama yalnızca yumuşaklık bulmuştu. Keşfi çok kısa bir an sürdü ve Jeanne'ı altüst etti. Hiç kimseye sahip olunmaz, hiç kimse önceden kestirilemez. Geçmişte bunun kanıtları defalarca önüne sunulmuştu ama ancak şimdi kavrıyordu bunu. Üstelik, bir erkeğe sahip olmakla, onu iğdiş edilmiş horoza çevirme tehlikesine düşüldüğünü fark ediyordu.

İpin üzerinde dengesini kaybetmiş gibi yapıp bir taklada toparlanan cambazlar gibi kendini toparladı.

"Biliyor musun, seninle evleneceğim," dedi yavaşça.

Jacques genç kadının başını okşadı, gözkapaklarıyla evet işareti yaptı ve usulca öptü onu.

Üçüncü keşif: gerçekleşen bir düş daha az çekicidir. Yasakken, Jeanne yasak meyvaydı. Kendini verdiğinde, öyle olmaktan çıkıyordu.

3
HALKIN HÜKÜMDARI

*

"Ancak vaftiz edilince gerçek Jacques de l'Estoille olacaksın," dedi Jeanne ertesi gün.

Jacques yarım saat önce uyanmıştı. Yatağa oturdu.

"Ve kralla ava gitmeden önce vaftiz edilmem gerekiyor," dedi adam aynı ses tonuyla.

Jeanne ona baktı, en kötüsünü bekledi: kralla ava gitmek hiç umrumda değil! Vaftiz edilmek istemiyorum! Ölü değil miyim ben? Özgürüm! İstediğimi yaparım!

Endişesini gizlemeye çalışarak, "Süt ısıtmaya aşağı iniyorum," dedi.

Jeanne kapıya varmıştı ki Jacques sordu:

"Vaftiz saat kaçta?"

"Sen hazır olduğun zaman."

Sütün kaynamasını beklerken, genç kadın, acaba ertesi gün ava gidecek miyiz, diye soruyordu kendi kendine. Giriştiği işin çılgınlığını ölçüp biçti: Musevilere, Cehennem'den değilse de, Ay'dan gelmişler gibi bakan bir toplumda, bir Museviyle evlenmek için onu Hıristiyan yapmak!

Bir tepsiye koyduğu iki kase süt ve önceki günden kalma iki çörekle yukarı çıktığında, Jacques'ı çıplak halde diz çökmüş ateşi karıştırırken buldu. Alevler yeni atılmış bir odunu yalıyordu.

Adam kalkıp genç kadına doğru döndü, gülümseyerek.

Jeanne rahat bir soluk aldı. Bu adamın bir gülümsemesi, dünyanın rengini değiştirmeye yetiyordu! Kadın tepsiyi sandığın üzerine koydu.

Adam genç kadına yaklaştı. Gömleğini sıyırdı. Alevlere benzer okşamalara boğdu onu. Kor ateşi yeniden yakmıştı. Jeanne yandı. Bağırmamak için tuttu kendini. Jacques Jeanne'ın hiç tanımadığı bir şiddetle sahip oldu ona. Uzun süre içinde kaldı, gövdesiyle adeta onu ezerek.

Asıl ben onun oldum, dedi Jeanne kendi kendine. Bana bunu mu anlatmak istiyor acaba? Peki.

Adamın tenini, kıvrımlarını, saçlarını avuçladı.

Peder Martineau, Jacques de l'Estoille'i dikkatlice süzdü. Vaftiz olacak kişinin yakışıklılığı etkilemişti pederi kuşkusuz, ama daha çok da delici, karanlık bakışı.

Bir rahiple bir Musevi arasındaki bu karşılaşmanın tanığıydı artık Jeanne yalnızca.

"Oğlum, Hıristiyan inancının öğrenilmesinin size yapacağım törenden daha önemli olduğunu kuşkusuz anlarsınız. Gelecekte size bilgi vermem için bana birkaç ziyarette bulunmanızı isteyeceğim."

"Anlıyorum."

"Tamamen kendi rızanızla mı istiyorsunuz vaftiz edilmeyi?"

"Kendi rızamla."

"Peşimden gelin."

Rahip ayin eşyalarının bulunduğu yere yürüdü, oraya vardıklarında arkalarından kapıyı kapattı. Salon bomboştu. Peder Martineau bir leğen alıp bir taburenin üzerine koydu, sonra da kalaydan yapılmış bir ibrik getirdi.

"Başınızı şu leğene eğin," dedi Jacques'a.

Jacques denileni yaptı.

Rahip suyu yavaş yavaş Jacques'ın başına dökerken, "Jacques de l'Estoille, seni bugün Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz ediyorum. Kaldır başını evladım, artık Hıristiyansın, kutsal kilisemizin kuzususun. Yüce Tanrımızın dinine hoş geldin," dedi.

Boynuna akan suyu kurulaması için Jacques'a bir bez verdi, sonra masasına oturdu, hokkayı salladı, kapağını kaldırdı, bir parşömen kağıdı ve kaz tüyünden bir kalem alıp yazmaya başladı. Daha sonra bir kalıp balmumunu şamdanın alevine tutup eriyen ucunu parşömene damlattı ve mühür bastı.

"İşte Jacques," dedi yeni vaftiz edilen adama kağıdı uzatarak.

İkisinin gözleri karşılaştı ve bir an bakıştılar.

Sonra Jacques kesesinden bir altın çıkarıp masaya koydu.

"Oğlum, ayin parayla satın alınmaz..."

"Mürekkep, parşömen ve balmumu için peder," dedi Jacques gülümseyerek.

Peder Martineau en sonunda gülümseyebildi.

"Peki ne zaman evleneceksiniz?" diye sordu.

Jacques başını Jeanne'a çevirdi, ama genç kadın yanıt vermekte önce davranmak istemedi.

"Av dönüşü," dedi Jacques.

"Ava mı gidiyorsunuz? Demek yaranız tamamıyla kapandı?" dedi rahip.

Jeanne gülümsemesini tuttu, bir kez daha peder Martineau her şeyden haberdar olmuştu. Ve bunu belli etmekten kaçınmıyordu. Berberden komşulara dedikoducular eksik olmamıştı.

"Yaram kapandı, ilginize teşekkür ederim. Ama pek yay kullanacağımı sanmam, başkalarının başarılarını seyretmekle yetineceğim. Kral kendini izlemeye davet etti bizi," diye açıkladı Jacques.

Din adamının gözünde bir kıvılcım çaktı.

"Hükümdarımızı, sizi ve bu avı koruması için Aziz Hubert'e[1] dua edeceğim. Sağlıcakla gidin, evlatlarım."

Jacques parşömeni rulo yapıp mantosuna sokuverdi.

Jeanne, Barthélemy de Beauvois'nın mezarını ziyaret etmeden kiliseden ayrılmak istemedi.

Daima bir tek erkek seviliyor, diye düşündü. Onun sadece görünüşü değişiyor.

Bûcherie sokağına geri döndüklerinde, Guillaumet ilk müşterilerine hizmet ediyordu. Düşünceli düşünceli, uzun uzun onlara baktı.

"Taïaut! Taïaut!"

Iki yüz-üç yüz adım ötede, çalılıklardan kulak tırmalayıcı havlamalar yükseldi. Başlarında kral, birçok atlı, yanlarında iki okçuyla ileri atıldı. Jean de Bourbon, Pierre de Brézé ve oğlu, Giraud, Jean de Chevillon, baş seyis, peder Estrades, iki seyis daha... Jacques de l'Estoille de, silahlı olmadığı halde, ileri atıldı. Biraz sonra gerçekleşecek katliama hiç hevesli olmayan birkaç soylu hanım atlarının dizginini çektiler. Jeanne da onların arasındaydı. Kralın o günlerdeki gözdesi Marguerite de Bredin, Jeanne'ın yanında kaldı. Marie de Brézé, kuşkusuz kocası için kaygılanarak, avcıları uzaktan izliyordu.

Mehun'e varır varmaz Jeanne'ın içini endişe kaplamıştı. Bir kere, her şeyden önce, Beauté-sur-Marne'dakinden, krala eşlik ederek Paris dışında bulunduğu o son seferdekinden daha fazla önemli şahsiyet vardı burada. Orada, kraliyetten kişiler de olsa, taşrada inzivaya özgü sıcak bir samimiyet yaşanmıştı; buradaysa

1) Aziz Hubert: (ö. 728) Ardennes havarisi, Liège ve Maestricht piskoposu, avcıların koruyucu ermişi. (ç.n.)

bir kurt sürüsünün gerilimi vardı: Eskiden Agnes Sorel'in himayesinde bulunan, artık kralın baş danışmanı olan Pierre de Brézé, krallık hazinedarı Etienne Chevalier, devlet hazinedarı Antoine Boulomier, kralın başka bir danışmanı Antoine de Chabannes... Çatık kaşlarla, Jeanne de Beauvois ve Jacques de l'Estoille'i süzmüşlerdi. Jeanne onların tavrını anladı. Bir zamanların o küçük köylü kızına, kralın bazı lütuflarda bulunduğu –kızın ona başka lütuflar teklif edip etmediği de bilinmiyordu– ve kızın kraliyet çevrelerinde göründüğü hadi neyse, kabul edilebilir bir şeydi. Charles'ın duygusal bağlılıkları vardı. Ama ya ona eşlik eden şu genç adam? L'Estoille? Kimse kim olduğunu bilmiyordu. Zaten bazıları "L'Estoye" (Lestua) ya da "Lestouailles" (Lestuay) diye söylüyordu bu adı.

Üstelik, aşk durumları da belli değildi. Avın Orléans etabında işitilen konuşmalardan, Mehun'de güzel Antoinette de Maignelais ile, yani Agnes Sorel'den sonra kralın sevgisine mazhar olan kadınla buluşulacağı anlaşılıyordu. Sonra, üstü kapalı, alaycı sözlerle başka bir isim fısıldanmıştı: Dame d'Aubusson diye bir hanımın ismi. Ama Mehun'de bu hanımlardan hiçbirinin olmadığını fark etmişti Jeanne: yoksa gözden düşmüşler miydi? Kralın çok yakın çevresinde bir yer tuttuğu belli olan tek kadın, Marguerite Bredin idi. Görünen o ki halktan biriydi, taptazeydi, ama besbelli, kralın sevgisine yeni mazhar olmuştu ve sarayda pek rahat değildi.

Marguerite Bredin rahvan giden kısrağının üzerinde kıpırdandı ve Jeanne'a kederli bir bakış yöneltti; başlığı, uzun bir tokayla tutturulmuş olmasına karşın, az önceki tırısın etkisiyle yana kaymıştı. Kürklü, ağır kolsuz paltosunu tutan örgülü ipek kordon boğazını kesiyordu, soğuk ve sisli havaya karşın kadın ter içindeydi. Hele hele ata yan binmeyi bilemiyordu, sağ baca-

ğını destek almak için eyerin ön kaşına dolamıştı.

"Siz nasıl yapıyorsunuz bilmem, ben bu atın üzerinde hiç rahat değilim!"

"İzninizle yardım edeyim," dedi Jeanne, atını öbürünün hizasına getirerek. "Önce, eyerin üzerinde minderinizi biraz öne kaydırın, bacağınızı daha rahat kıvırabilirsiniz. Sonra paltonun ağırlığını eyere verin ki geriye düşmesin, paltonun kordonu da boğazınızı incitmez. Şimdi saçınızı, başlığınızı düzeltebilirsiniz."

"Ah, teşekkür ederim! Görüyorum ki bu avlara alışıksınız," dedi Marguerite Bredin.

"Hiç de değil. Bu katıldığım ilk av. Oysa, yabandomuzu olsun, geyik olsun, hiçbir hayvanın ölümüne tanıklık etmeye hiç hevesli değilim. Bir ördeğin öldürülmesine bile."

Birkaç hafta önce bir serserinin barsaklarını dışarı dökmüştü (daha öncekileri saymazsak) ama anne-babasının evinde domuz boğazlanırken sesleri duymamak için koruluğa kaçtığını hatırlıyordu.

"Ben de! Sizi o kadar iyi anlıyorum ki! Ama efendimin peşinden gitmem gerek, yoksa surat astığımı düşünür..."

Bir süre sonra köpek havlamalarına insanların bağırışları karıştı, bütün o yaygara hızla yer değiştirdi. Jeanne kaygılandı: avın bu kadar gürültülü patırtılı geçmesi mümkün müydü? Daha kendi kendine o soruyu sorarken, bir geyik deli gibi sıçrayarak onlara doğru geldi. Sıkıştırılınca bir yolunu bulup yüz geri dönmüştü ve ters yönde saldırıyordu. Avcılar peşini bırakmıyordu, en başta da, Jeanne hayretler içindeydi, Jacques de l'Estoille vardı.

Jeanne geyiğin dosdoğru Marguerite Bredin'le kendisinin üzerine geldiğini gördü dehşetle. Bir saniye sonra yere düşmüş, toynaklar altında ezilmiş, belki de boynuzlanmış olacaklardı...

Atlar kişneyip şahlandı. Marguerite Bredin tiz bir çığlık attı.

Jeanne "Sıkı durun!" diye haykırdı.

Atının dizginlerini sertçe çekip öbür atı da sürükledi.

Geyik o kadar yakından geçti ki Jeanne kokusunu duydu.

Bir okçu Jacques'ın yanında, ötekilerden bayağı uzakta at koşturuyordu. Okçu Jacques'a yayını uzattı. Jeanne adamın bağırdığını duydu:

"Beyefendi... alın!"

Jeanne hayretle, Jacques'ın yayı aldığını, gerip oku fırlattığını gördü.

Sonra gırtlağı delinen geyiğin sendelediğini.

Av ekibinin geri kalanı da geldi, ikiye ayrılıp krala ve yanındaki Jean de Chevillon'a yol verdiler.

Jacques daha önce hiç yay çekmiş miydi?

Kral yanına geldi. Onu kutluyordu.

Atlılar iki kadına doğru ilerledi. Heyecandan soluk soluğa olan Marie de Brézé nasıl olduklarını sordu.

"Kıl payı kurtulduk," dedi Jeanne, bayağı sarsılmıştı.

Bir sinir krizinin eşiğindeki Marguerite Bredin, "O benim hayatımı kurtardı!" diye haykırdı.

"Geri dönelim," dedi Marie de Brézé. "Hayvanın işini bitiriyorlar. Korkunç. Batsın bu avlar!"

Şatonun önündeki basamaklı sekide uşak, Marguerite Bredin'i belinden tutarak ayağını iskemleye basmasını sağlamak zorunda kaldı, çünkü kadın bayılmak üzereydi. Sözü geçen, elli yaşlarında bir kadın olan Marie de Brézé, Marguerite Bredin'i banyoya götürdü ve papatya çayı hazırlansın diye emir verdi.

Bir süre sonra iki kadın yeniden göründü, Marguerite Bredin hâlâ soluk soluğaydı, gözlerini iri iri açıyordu, yüzü biraz kırmızıydı.

"Gidip ateşin yakınına oturalım," dedi Marie de Brézé, koca koca odunların yandığı büyük salona yöneldi.

Marguerite Bredin, Jeanne'a doğru atıldı ve coşkuyla sarıldı.

Gözlerinde yaşlarla, "Siz olmasaydınız ölmüştüm ben!" dedi.

Jeanne onu yatıştırmaya çalıştı. Marguerite Bredin'e papatya çayı verildi, kadın oturdu.

Marie de Brézé, Jeanne'a, "Siz de ister misiniz?" diye sordu. "Ben tarçınlı sıcak şarap alacağım."

Jeanne "Ben de," dedi.

"Nasıl kurtardınız dostumuzun hayatını kuzum?"

"Geyik dosdoğru üzerimize geliyordu. Atlar şahlandı. Ben yalnızca onları kenara çektim."

"Benimkini de çekti!" diye bağırdı Marguerite Bredin.

"Yapılacak en basit şeydi," dedi Jeanne.

"İnsanın kafası yeterince hızlı çalışırsa evet öyle!" dedi Marie de Brézé.

Giriş salonunda kopan gürültü avcıların döndüğünü haber veriyordu. Hepsi de banyoya gitti, kimine saçını başını düzeltirken ayna tutmak için, kiminin giysilerini fırçalamak, kimine de sıcak havlular vermek için yanlarında uşaklar vardı. Bir berber, yara bere varsa diye müdahaleye hazır bekliyordu. Yırtılan giysileri onarmak için de çantası ve rengarenk iplikleriyle bir çamaşırcı kadın duruyordu.

Bir süre sonra kral büyük salona geldi, keyfi yerinde görünüyordu. Kadınlar ayağa kalktı. İki hizmetkar kralın koltuğunu ateşin yanına çekti. Kralın ardından öbür erkekler geliyordu, bir gut krizi yüzünden ava katılamamış olan Étienne Chevalier göründü.

Kral, içki sunan uşağının tadına bakarak uzattığı bir bardak şarabı alırken gülerek "Eh, işte sürpriz diye ben buna derim! Ge-

yiğe ok atan, aramızda en avlanmak istemeyendi!" dedi.

"Mahcup oldum," dedi Jacques.

"Hiç olmayın! Boynuzu on iki çatallı, tehlikeli bir hayvandı. Yeniden çark edip bu hanımlara saldırabilirdi. En gerideydiniz, en önde oluverdiniz. Ben de aynını yapardım. Şerefinize!" dedi kral kadehini kaldırarak.

Ötekiler gülümseyen ve rengi birden değişen Jacques de l'Estoille'e doğru döndüler. Kral ona şeref bahşetmişti!

"Kralımın sağlığına!" dedi Jacques.

Yedinci Charles ona uzun, kurnaz bir bakış yöneltti. Brézé, d'Estrades, Chevillon ve öbürleri, bir geyiğin kararsızlığı sayesinde kralın gözünde birdenbire öne çıkan genç yabancıyı baştan aşağı süzüyordu. Hiç kimse bu delikanlıyı görmemişti daha önce, adını da duymamışlardı. Nereden çıkmıştı peki, burada ne yapıyordu?

"Avcı mısınız, d'Estoille?" diye sordu kral.

"Hayır efendimiz. Bir ayı avına katıldım ama ayıyı ben avlamadım."

"Ayı avı mı?"

"Bohemya'da efendimiz."

"Bohemya'da ne yapıyordunuz?" diye sordu Brézé.

"Bir borç işiyle uğraşıyordum."

"Bohemya'da borç mu alıyordunuz?" diye şaşırdı Brézé.

"Hayır beyefendi, Prag'ı işgal eden ve ordusunun ücretini ödeme güçlüğü çeken Podebrad'lı Jiri hesabına borç ayarlıyordum."

"Ona gereken tutarı verdiniz mi peki?"

"Evet beyefendi."

Az buz değil, Bohemya kralına borç ayarlayan bu genç adama duyulan ilgi arttı. Charles konuyu kısa keserek Marguerite

Bredin'e döndü:

"Ya siz birtanem, avımızdan zevk aldınız mı?"

"Açık söylemek gerekirse efendimiz, en çok heyecana kapıldım. Dame de Beauvois harekete geçmemiş olsaydı kimbilir başıma ne gelecekti?"

"Ne yaptı?"

"Geyik tam ters yöne dönünce, gerilerde duran bu hanımların üzerine koşmuş bütün gücüyle. Ben atların şahlandığını ve Dame de Beauvois'nın hızla düşünerek hayvanın yolundan kendi atını ve Dame Bredin'inkini çektiğini gördüm."

O sırada av peşinde koşmakla meşgul olan avcılardan hiçbiri bu olayı fark etmemişti. Jeanne'ı coşkuyla kutladılar.

"O benim hayatımı kurtardı!"

"Jeanne bizim kouyucu meleğimiz," dedi kral. "Şimdi yemeğe oturalım."

Peder Estrades, Marguerite Bredin'e, "Aziz Hubert'e bir mum borcunuz var," dedi.

"Bir mum da Azize Jeanne'a!" diye bağırdı kralın gözdesi.

Jeanne, peder Estrades'ın yanına oturdu. Bir saz şairinin *rebec*'inden[1] çıkan gürültüden yararlanarak adam Jeanne'a gizlice sordu:

"Dulluğunuza bu genç adamla mı bir nokta koyacaksınız?"

"Öyle umuyorum."

"Uzun zamandır mı tanıyorsunuz onu?"

Jeanne bile bile yalan söyledi: "Birkaç aydır."

"Adını daha önce duymamıştım hiç, ailesini de tanımıyorum. Malı mülkü var mı?"

"Sanıyorum var."

---

1) Rebec: Ortaçağda saz şairlerinin kullandığı üç ya da dört telli yaylı saz. Rebap, kemençe gibi. (ç.n.)

"Kralın size dostluk beslediğini biliyorsunuz. Bir yabancının güzel yüzü aklınızı başınızdan almasın diye dua ediyorum Tanrı'ya. Hükümdarımız buna üzülür."

Jeanne bir kez daha kraliyet güneşine çok yakın olmaktan doğan tehlikeleri ve İkaros efsanesini düşündü. L'Estoille'in adı konusunda yirmi soruşturma yürütüleceğini, bir şey bulunamayınca da ipe sapa gelmez yüz türlü söz söyleneceğini tahmin etti.

Tatlı servisi –Marsilya yoluyla gelmiş Şark hurmaları– yapılır yapılmaz kral av yüzünden yorgun olduğunu söyleyerek erkenden dairesine çekildi. Ona iyi geceler diyen eşlikçiler de dağıldı.

Şatonun bir kanadında Jeanne ve Jacques'a iki oda ayrılmıştı. Şato 1422'den beri yani otuz beş yıldır, hemen hemen tümüyle hükümet merkezi işlevi görüyordu. O tarihte Troyes antlaşmasıyla, Bavyeralı Isabeau'nun rızasıyla, gayri meşru olduğu söylenen en küçük oğlu verasetten mahrum edilmişti. O sıralarda Charles, Touraine, Berry, Poitou, Languedoc ve başka Güney Fransa vilayetlerinde hüküm sürmesine karşın, yalnızca "Bourges kralı" olarak anılıyordu.

Kapıyı kapattıklarında, "Bir kurt sürüsünde kılık değiştirmiş bir kuzu gibi hissediyorum kendimi," dedi Jacques, şaka yollu. "Kral kesmeseydi, bana soruları bitmezdi. Elbette Charles'ın yeni gözdesi gibi görülmek de istemem."

Jeanne, Jacques'ın kaygılarını anlar görünmüyordu.

"Bilmiyorsun herhalde ama tehlikeli bir ayrıcalıktır bu. Biz bankerlik işinde bu durumdan haberdar edildik. Yaklaşık otuz yıl önce, kralın en önemli iki gözdesi Pierre de Giac ve Le Camus de Beaulieu, Jean de Bretagne'ın ağabeyi Richemont'un kışkırtması ve muhtemelen, kralın kayınvalidesi Yolande d'Aragon'un suç ortaklığıyla, öldürüldüler. Sonra kralın bir başka

gözdesi Georges de la Trémoille de yine Richemont ve Yolande d'Aragon'un emriyle öldürüldü. Sen beni neden buraya getirdin?"

Jeanne korkmuştu: "Kral seni görmek istiyordu," diye karşılık verdi.

Jacques başını salladı, soyunmaya hazırlanırken kapıya vuruldu. Jacques şaşırarak açmaya gitti. Gelen Jean de Chevillon'du.

"Majesteleri sizi ve Dame de Beauvois'yı başucuna çağırıyor. Lütfen beni izleyin."

Şaşırmışlardı, baş seyisin peşi sıra bitmez tükenmez koridorlardan geçtiler. Sonunda şatonun, bahçelerin tarafındaki kanadına, kral dairesinin bulunduğu yere geldiler. Chevillon koridorun başında nöbet tutan iki muhafıza bir işaret yaptı, kralın kapısına vurdu, yanıtı bekledi ve girdi.

"Efendimiz, ziyaretçileriniz."

"Çok güzel, bizi yalnız bırakın," dedi Yedinci Charles.

Yeşil yünden, uzun bir ev entarisi giymiş, ayağına keçe terlikler geçirmiş, yanında bir sürahi şarapla, ateşin karşısında oturuyordu.

"Oturun," dedi. "Jacques, saraydakilerin epey kafasını karıştırdınız. Nezaket, görgü açısından bizim ufak çaplı beyzadelerimizden daha ustasınız. İnsan şaşırıyor, çünkü adınız hiç duyulmamış. Bankersiniz öyle mi?"

"Evet efendimiz."

"Ya babanız?"

"O da banker."

"Stern mi? Doğru mu?" diye sordu kral.

"Evet efendimiz."

Charles bir an düşündü, sonra dudaklarını kadehine yapıştırdı.

"Başkomutan Richemont, Brézé, Étienne Chevalier ve Chabannes ülkenin maliyesini bir düzene soktular. Yani ülkenin parasının olmadığını gösterdiler."

Kral kıpırdandı, Jacques'a yönelttiği bakışında birdenbire kıvılcımlar çakar gibi oldu. Belki de sadece ateşin yansımalarıydı bunlar.

"Bankerlerimiz var. Eskiden Jacques Coeur vardı. Şimdi Jean de Beaune var."

Elini salladı.

"Tek düşündükleri zengin olmak! Bankerler ne yapar kuzum? Zenginleşirler. Jacques Coeur'e bakın mesela. Fransa'yı zenginleştirmekle görevlendirdim onu. Kendini Fransa sandı, kendini zenginleştirdi. Tuz, gümüş madenleri, baharat. Ama Fransa, bankalardan oluşmuyor ki! Asla banker olamayacağını çok iyi bilen insanlarla dolu Fransa. Büyük bölümü köylü bu insanların. Bugün yarısının çiftliği yok artık. Bütün o savaşlar kırsal kesimimizi boşalttı. Jeanne, Beauté-sur-Marne'a geldiğiniz zaman bana söylemiştiniz. Coeur burnunun ucundan ilerisini göremedi. Fransa'yı tarım ve ticaretle zenginleştirmek gerekiyordu."

Jeanne hükümdarın hiç bu kadar uzun konuştuğunu duymamıştı. Kral yüreğini açıyor, hıncını boşaltıyordu. Bakanlarının yanında içini dökmüyor muydu yoksa?

"Bağışlayın efendimiz, ama seçtiğiniz kişiler tarafından son derece iyi hizmet ediliyor gibi görünüyorsunuz," dedi Jacques.

Charles ona sanki gözlerinden rahatsızmış gibi bir bakış yöneltti.

"Evet" dedi donukça. "Seçkin kişiler bunlar. Chabannes ve Chevalier gibi bazıları bana bağlı. Bazıları da, biliyorum, sanıyorlar ki öldüğüm gün..."

"Tanrı korusun efendimiz!" diye haykırdı Jeanne.

"Eninde sonunda bir gün öleceğim Jeanne. Bazıları, benim hizmetimde oldukları için o gün tehlikeye düşeceklerini sanıyorlar."

Acı bir somurtma yüzünü daha da çökertti.

"Neyse," dedi. "Zengin misiniz, d'Estoille?"

"Yalnızca küçük bir servetim var efendimiz."

"İyi, gereksizce zenginleşmenin yararı yok. Kıskançlık uyandırırdınız ve tahta oğlum geçtiğinde şu ya da bu nedenle mallarınıza el konulması tehlikesi yaşardınız. Büyük servetlerin, sonunda onları kemirip bitiren saklı bir kötülükten mustarip olmadığı durumlar pek enderdir. Jacques Coeur imtiyazını elinde tuttuğu madenlerden kazandığı parayla spekülasyona giriyordu. Sizden iki şey isteyeceğim."

Jeanne gergin, endişeli, dinliyordu.

"Önce yabancı meslektaşlarınızdan makul bir faizle üç yüz bin lira toplayacaksınız. Eğer becerirseniz size bir baronluk vereceğim."

"Makul diyerek ne kastediyorsunuz efendimiz?"

"Londra ve Napoli'de yüzde yüz faiz istendiğini biliyorum. Bu akla uygun değil. Fransa krallığı bir serüvenci değildir. Öyle bir miktar için yılda yüzde yirminin yeterli olduğu kanısındayım. Mehun'de olduğunuza göre Bourges'a gidip benim tarafımdan Jean de Beaune'a ziyarette bulunabilirsiniz. Onun kenti orası. Size verdiğim görev konusunda onu bilgilendirirsiniz."

Kral bir yudum şarap aldı, Jacques'tan, kendisine ve Jeanne'a da şarap koymasını rica etti.

"Borcun süresi ne olacak efendimiz?" diye sordu Jacques.

"İki yıl, Chevalier hiç işime yaramayan arazilerin satışını tamamlayana kadar."

"Sorumu bağışlayın ama garanti olarak ne göstereceksiniz?"

Kralın bakışlarından, kapıda nöbet tutan iki muhafızı çağırtarak bu küstahı yakalayıp derhal kafasını uçurmalarını söyleyeceği sanılıyordu. Jeanne soluğunu tuttu. Ama korktuğu olmadı. Yedinci Charles'ın yüzünde hafif, kederli bir gülümseme belirdi. Yine de kralla yapılan konuşmalara her zaman biraz dehşet karışıyordu. Bu kralla. Bütün öbür krallarla da, kuşkusuz.

"Aynı süre için tuz gelirleri, baş hazinedar Étienne Chevalier'nin emriyle. Bu garanti yeterli mi?"

"Elbette efendimiz. Parayı veren ben olsaydım bunun lafı olmazdı. Ama yabancı bankerlerin ne tek tek kişilere ne de kralla-ra saygısı var."

"Faizler vadesinde ödenecek. Üç yüz bin lira üzerinden yüz yirmi bin lira faiz, kâr bana epey büyük görünüyor."

Kral eğilip ateşi karıştırdı. Kıvılcımlar sıçradı. Konuşmanın soyut niteliğini ortaya çıkarıyordu kıvılcımlar sanki. Odunlar, daha birkaç gün önce yeşil ağaçlarken, burada akkor parçacıklarına dönüşüyor, havalanıp kül olarak düşüyordu. Sanki paradan değil efsanevi bir maddeden konuşuluyor, diye düşündü Jeanne.

"Sizden istediğim ikinci şey, d'Estoille," diye sözlerine devam etti kral, "kırsal bölgelerimizi yeniden insanlarla doldurmanın bir yolunu düşünmeniz. Hayvan yetiştiricilerini geri getirmek gerek. Yeterince hayvanımız yok. Paris'te ve kentlerin çoğunda et inanılmaz fiyatlara çıktı. Buğday da öyle. Vergileri düşürmek gerek. Toprağın gerçek efendileri onu ekip biçenlerdir. Derebeylerinin mirasında hak iddia eden burjuvalar tımar arazisi[1] üzerinde hak sahibi olduklarını sanıyorlar. Saçma bir iddia bu. Topraktan bir şey anlamıyorlar, ücretler de durmaksızın artıyor çünkü işçi sıkıntısı çekiliyor. Toprak köleliği öldü, bundan çok

1) Derebeyinin doğrudan doğruya işlettiği topraklara bu ad veriliyordu. (y.h.n.)

mutluyum. Dünya değişti! Üstelik, köylüsü olmayan toprak, saban kadar para etmiyor, bunu herkes biliyor."

Jacques ile Jeanne şaşırmış dinliyorlardı. Sarayın kısıtlı dünyasında yalıtılmış yaşadığını, iç içe geçen entrikalara hakemlik ettiğini sandıkları bu kral, ülkesinin gunlük ve basit gerçekliğini biliyordu. Tıpkı bir ortakçı gibi konuşuyordu!

Jacques küçük şarap sürahisini aldı, önce kralın şarabını tazeledi, sonra da bir kadeh doldurup Jeanne'a uzattı.

"Son zamanlarda her şeyin üçte bir değer yitirdiğini bu burjuvalara anlatmak gerek," dedi Charles. "İnanılmaz kazançlar sağlama umuduyla ucuza satın aldıkları toprakların, eğer daha hakkaniyetli bir gerçeklik duygusu taşımazlarsa değer yitirmeye devam edeceğini bilmeliler! Spekülasyon, bir ülkeyi zehirler, d'Estoille!"

Görünen o ki kral kızışmıştı.

"Krallık hazinesinden size verdiğim iki arazide elinizi alıştırmaya başlayabilirsiniz: Aigurande ve Bouzon arazileri. La Châtre'a yakın topraklar bunlar. Tapu senetlerini Chevalier'den alacaksınız. Siz borcu aldığınızda ben de o toprakları baronluk yapacağım."

"Beni çok mutlu ediyorsunuz efendim."

"Daha arazileri görmediniz, hele bir görün. Nasıl olduklarını ben biliyorum. Sizi mutlu etmeye gelince, aslında halkı soylulara tercih ederim, d'Estoille. Derebeylerimiz zenginleştikçe daha fazla entrika çeviriyor! İktidar istiyorlar, hep daha fazla iktidar, oysa gitgide azalıyor iktidarları! Hem de neden? Anlı şanlı bir isim taşımaktan ve dünyaya gelme zahmetine girmiş olmaktan başka bir onurları, bir övünçleri var mı? Ülkeye ne hayırları dokunuyor? Kendini beğenmişlikten çılgına dönen burjuvalarsa onları taklit etmeye başladı. Halk yarın endişesi taşımamaktan

fazlasıyla memnun!"

Küçük bir kahkaha attı.

"Siz halktan biri değilsiniz, biliyorum d'Estoille. Museviler topraktan uzaklaştı çünkü biz toprak sahibi olmalarını yasakladık. Onlar da ticaret ve bankerlikle geçiniyor, elleri pamuk gibi. Aslında burjuvalar. Artık vaftiz ve iyi niyetim sizi bir Fransız yaptığına göre, söylediklerimi anlamaya çalışın. Hadi bakalım, Jeanne tarafından sevildiğiniz için talihlisiniz."

Jacques gülümsedi.

"Ben onun tarafından sevildiğim için talihliyim efendimiz," dedi Jeanne gülümseyerek.

"Ne zaman evleniyorsunuz?" diye sordu Charles. "Dilerim d'Estoille, baronluğu elde ettiğiniz zaman olur. Böylece Jeanne da unvanını yitirmez. O zaten barones, biliyor musunuz?"

Jacques hükümdarın bakışındaki muziplik ışıltısından etkilendi. Sonunda kahkahalarla gülmeye başladı. Kral da gizli gizli gülüyordu.

Kapı vuruldu.

"Açar mısınız lütfen," dedi kral.

Gelen Marguerite Bredin'di.

"Hadi bakalım, iyi geceler çocuklar," dedi Yedinci Charles. "Girin Marguerite."

"Iyi geceler efendimiz."

4
TARLALARIN KURTLARI İLE KENTLERİN KURDU
*

Jeanne hiç kışın yolculuk etmemişti. Bûcherie sokağında rahatı yerindeyken bile korkuları her zamankinden fazlaydı. Zihnini devrilen yük arabaları, orman kıyısında pusuya yatmış haydutlar, aç ayılar ve kurtlar dolduruyordu. Jacques'ı boğazlanmış, kolları bacakları kopartılmış, vahşi hayvanlar tarafından parçalanmış görüyordu.

Neredeyse hiç uyumuyordu.

Jacques'ın yola çıktığı akşam François "Jacques nerede?" diye sordu.

"Yolculukta."

"Neden?"

"Para bulmak için."

Bu yanıt oğlanı uzun uzun düşünmeye sevk etti. Onun yaşındaki bir çocuk para hakkında ne bilirdi?

"Para nerede bulunuyor?"

"Parası olanların evinde."

"Peki onların nasıl parası olmuş?"

"Biriktirmişler."

"Sen para biriktirdin mi?"

Jeanne'ın sabrı taşıyordu.

"Hayır. Evet biraz. Birazcık."

Oğlunun soruları onu bunaltıyordu: miktarı neye ulaştığında insanın "parası vardır"? Sakladığı kırk bin lira küçük bir servete mi denk düşüyordu, yoksa bunlar sıradan bir burjuvanın tasarrufu muydu? Kralla aralarında geçen konuşmadan beri, daha doğrusu kralın Mehun'deki tiradlarından beri, para, Jeanne'a düşsel bir dünya gibi geliyordu. İyi bir köylü kadının kenara koyduğu paralar kıtlığa karşı güvence oluyor, ev halkının, çoluk çocuğun geçimini sağlıyordu. Ama kralın sözünü ettiği tutarlara ne demeli –üç yüz bin lira!– paranın çok daha fazla anlama geldiğini kanıtlıyordu bu: bir iktidar aracı, uçsuz bucaksız bir iktidar, krallık iktidarı.

Jeanne bu üç yüz bin lirayla ne yapabileceğini hayal etmeye çalıştı, beceremedi. Bir şato yaptırmak mı? Ne için? Bu düşünceler doğal olarak, mal mülkünden kâr sağlama niyetini sorgulamasına yol açtı.

Kumaşçı Contrivel'in bir sözü geldi aklına: *Çarşıda pazarda çörek satarak servet kazanamazsınız*. Çörek dayanıksız bir yiyecek maddesiydi.

Servet kazanmak istiyor muydu ki? Peki neden?

Uzun sözün kısası, aklı karıştı. Zihni ters çevrilmiş bir bardağın içinde hapsolmuş bir sinek gibi çırpınıyordu. Jeanne gerçek sorunlarla mücadele etmeyi biliyordu ama burada sorunu anlayamıyordu. Dünya çok kocaman olmuştu. Üç fırını artık kendi kendine işlediğine, idare ettiğine göre işsizlik ona ağır geliyordu.

Sorularına yanıt vermek için Jacques'ın yanında olmasını diledi. Ama Jacques Floransa'ya gitmişti.

Ne zaman dönerdi? Haftalar sonra, demişti Jacques. Floransa'dan sonra Milano'ya, belki de Roma'ya, hatta Napoli'ye gidecekti, kralın istediği miktarı bir araya getirene kadar dolaşacaktı.

Mehun'den döndükten sekiz gün sonra bir ulak Bûcherie so-

kağına Aigurande ve Bouzon arazilerinin tapu senetlerini getirdi. Adres şöyle yazılmıştı: "Jacques de l'Estoille, Beauvois baronesi Jeanne hanımefendinin evi, Bûcherie sokağı." Adres Jacques'ın adı ve konutunu doğrulayan bir belge niteliğindeydi, zaten Jacques'ın başka adı ve konutu yoktu.

Jeanne mühürleri açtı, kralın bağışına ilişkin metni gözden geçirdi. Sonra düşündü, kürklü mantosunu giydi ve Les Halles'deki fırının işletmecisi Jacques Ciboulet'yi görmeye gitti. Onun zaptiyelere ve kuşkusuz emniyet amirliğinin casuslarına hafiyelik ettiğini biliyordu.

"Jacques, bana güvenilir, silahlı iki adam gerekiyor, birkaç günlük bir yolculukta bana eşlik etmeleri için."

Adam başını salladı.

"Bulması kolay."

"Güvenilir adamlar," diye ısrarla tekrarladı Jeanne.

"Öyle olmasalardı size söylemezdim hanımefendi. İzinli zaptiyeler olacak."

"Onlara ne kadar para vermek gerek?"

"Yevmiyeleri on beş *sol*[1]. Siz yirmi verirsiniz, yemek ve yatacak yer de sağlanacağından, eminim ki gerektiğinde sizi savunma ayrıcalığı için kavgaya tutuşurlar. Nereye gideceğinizi sormama izin verir misiniz?"

"La Châtre yakınlarına."

Adam Jeanne'ı bakışlarıyla sorguladı.

"Aigurande ve Bouzon'da, müstakbel kocamın topraklarını göreceğim."

"Çiftlik mi?"

"Umarım öyledir. Çalışır durumdalarsa ne durumda olduklarına ve daha iyileştirmek için ne yapmak gerektiğine bakacağım.

---

1) *Sol* (ya da *sou*): *Livre*'in yirmide biri değerinde para birimi. (ç.n.)

Yoksa arazilere çeki düzen vermek ve çiftçi bulmak gerekecek. Baharda geç kalınmış olur."

"Derebeylik arazisi mi?"

"Öyle miydi bilmiyorum. Ama o hale gelebilir. Bunun önemi yok. Bu arazilerin para getirmesi gerekiyor."

"Ya terk edilmiş yerlerse?"

Jeanne iç çekti.

"La Châtre'da ya da başka kentlerde çiftçi bulmaya çalışacağım."

Ciboulet bir süre sessiz kaldı, sonra camın önünde bekleyen müşterilere servis yapmaya gitti. Bir tahta küreğin üzerine üç peynirli çörek koyup müşterilere uzattı, sonra da iki kadeh kırmızı, bir kadeh de su katılmış şarap doldurdu. Kasaya parayı koyup Jeanne'ın yanına döndü.

"Bakayım size bölgeden adam bulabilecek miyim, hiç olmazsa köylü. Haklısınız, eğer o çiftlikler terk edilmişse, ki olabilir, şimdi onlara bir çeki düzen vermenin zamanıdır."

İki gün sonra Bücherie sokağına Ythier Borgeaud ve Matthias Sampert geldi. İkisi de çiftçilik yapmıştı, Ythier Le Mans yakınlarında, Matthias da Bourges yakınlarında. Bağ çubuğunu andıran sıska Ythier yirmi altı yaşındaydı ve ayak parmaklarından biri eksikti. Çocukluğundan beri çobandı, kralın Normandiya'da çarpışan ordularına yazılmıştı, çünkü ücret o zamana dek kazandığının üç değilse bile iki katıydı. Sonra eşkıya olmuş, daha iyisini bulamadığından, kralın emir erleri arasına katılmıştı ama tek hayali köye dönmekti.

"Paris kaldırımları dünden kalma dışkı kokuyor, ben taze dışkıyı yeğlerim," dedi renkli bir anlatımla.

Matthias kırk yaşındaydı. Derebeyine borcu harcı yüzünden

beli bükülmüştü, Paris'e gelmek için çapayı, sabanı bir kenara koymuştu, karısı Les Halles'de toptancılar tanıyordu.

Ciboulet adamları hanımefendiye tanıtmak için gelmişti.

"Sizi sağ salim Paris'e getirmekle, komutanlarına ve bana bu konuda bilgi vermekle görevlendirildiler."

Jeanne, François'yı, artık evin kahyası olan dadıya emanet etti, her zamanki tembihlerde bulundu –geceleyin kapılar kilitlenecek, kimse içeri alınmayacak, üçüncü katın pancurları kapatılacak–, ata düz binebilecek şekilde giyindi, ertesi sabah bohçasını aldı, kiraladığı atına atladı, Ythier ve Matthias eşliğinde yola koyuldu.

Saint-Jacques kapısından geçer geçmez üç atlı tırısa kalktılar, ara sıra dörtnala varıyordu bu tempo. Kentin aldatıcı rutubeti, yerini kırların rüzgarlı soğuğuna bıraktı; atlıların gidişi bedeni yorup soğuğa maruz bırakmadan ısınmalarını sağlıyordu. Yolculuk uzun sürecekti; Jeanne ve Matthias dört yüz fersah tutacağı konusunda hemfikirdi. Saatte yaklaşık yedi fersah yol alırlarsa günde altmış fersahtan fazlasını katedemezlerdi, çünkü Jeanne mutlaka mola verip günbatımında bir yere sığınmayı istiyordu. Demek ki iki günden önce varamayacaklardı gidecekleri yere.

Jeanne soğukta toprağın acı kokusunu içine çekti. Beauté-sur-Marne ve daha sonraları Mehun-sur-Yèvre'e yaptığı yolculuklar dışında, yıllardır açık havayı pek tatmamıştı genç kadın. Hava yumuşak olmasa da kendini evinde, memleketinde hissetti.

Gün boyu, basık bulutları çok az delip geçebildi güneş. Öğleyin üçlü Étampes'taki bir handa hafif, hızlı ve sade bir yemek yemek için durdu. Geceden önce, Jeanne'ın umduğu gibi Orléans'a varamayacaklardı, Artenay'de, onlara yemek veren hancıdan kiraladıkları bir ahırda yattılar.

Akşam yemeğinde Matthias, "Siz hiç de burjuva değilsiniz,"

dedi genç kadına.

"Neden?"

"Nasıl ata bindiğinizi gördüm."

Jeanne gülümsedi.

"Soylu kişi belli olur," diye karşılık verdi.

"Aigurande'da ne yapmayı tasarlıyorsunuz? Ciboulet bana çiftliklere çeki düzen vermeye gittiğinizi söyledi. Demek ki çiftlik nedir biliyorsunuz..."

Jeanne başını salladı. Adam düşündüğünden azını dile getirmeye alışık olanların o örtülü ifadesini takındı.

"O zaman çiftlikten pek bir şey kazanamayacağınızı biliyorsunuzdur. Üstelik terk edilmiş bir çiftlikse ve her şeyi yeniden bir düzene sokmak gerekiyorsa iki yıldan önce bir şey kazanamazsınız. Hayvancılık yapmayacaksanız elbette. Hem de büyük çapta hayvancılık."

"Kendim satın alacak olursam hasattan zaten para kazanırım. Buğdayla çavdarın Paris'teki fiyatı düşünülecek olursa zaten yarı yarıya tasarruf etmiş olacağım. Gerisine gelince, buğday ve çavdardan para da kazanırım."

Söylediklerine kulak verince, kendinde Jeanne Parrish'i gördü. Uzun bir uykunun ardından köylü damarı uyanmış, kızışmıştı. Yakında sekiz yıl olacaktı! Aslında bu yolculuğa köylü kızın öcünü almaya çıkmıştı.

Hesaplarında yanılmışlardı: ikinci günün akşamı Châteauroux'ya varmayı umarken kendilerini kırın orta yerinde buldular. Soğuktan donuyorlardı. Görünürde ne bir han vardı ne de bir ateş. Gözlerini kısarak bakan Ythier kocaman bir korunun ardında binalar olduğunu söyledi. Tarlaların arasından geçtiler, damların üzerinde tüten bir duman gözlüyorlardı. Hiçbir şey yoktu. Bir çiftlik, eskiden büyük bir çiftlik olan bu yer terk edil-

mişti. Ama hiç olmazsa dört duvarı vardı ve ateş yakma olanağına kavuşacaklardı.

Uzaklardan kurtların ulumaları işitildi. Yolcular adımlarını sıklaştırdı.

Talihliydiler. Kurtlar ormandan koşa koşa çıktı. Jeanne korkuya kapıldı.

"Ahır solda!" diye bağırdı.

Atları mahmuzladılar ve kapıyı tam anlamıyla kurtların suratına kapadılar. Sonra atlarından indiler. Umutları boşa çıkan vahşi hayvanlar hırlıyor, kısa kısa uluyor, sabırsızca homurtular çıkartıyordu. Kapıların alt kısmı aralıktı. Yeri koklayan bir sürü burun alttan içeri girmeye çalıştı. Matthias çatıdan düşmüş bir takoz buldu, hayvanların dişlerini dökecek darbeler indirdi. Acı ve öfke ulumaları yükseldi.

"Kapının arkasında on beş kurt vardır," dedi. "Üstelik kapılar sağlam değil."

Ezeli düşmanlarının sesini tanıyan atlar korkudan kişniyordu.

"Arka tarafta bir kapı var," dedi Jeanne.

Ama o çıkışa yöneldiğinde dışarıda pençelerin öfkeli eşinmesini işitti. Bu kurtların besbelli açlıktan gözü dönmüştü. Üç yolcuyla binek hayvanlarını çabucak yalayıp yutarlardı.

Ythier, tuhaftır, soğukkanlılığını koruyan tek kişiydi. Jeanne, Ythier'nin eyerinin kuburluğundan bir çakmaktaşı çıkartıp çakışını, yeri kaplayan saman yığınlarından ihtiyatlı bir mesafede bir tutam samanı tutuşturuşunu seyretti. Adam sonra eyerinden bir de gömlek çıkartıp bir parça yırttı, içini samanla doldurdu, Matthias'ın kullandığı takoza bağladı ve tutuşturdu. Üç arış[1] uzunluğunda bir meşale tutuyordu şimdi elinde.

Adamın ahırın büyük kapısına yaklaşıp açtığını gören Jeanne

1) Arış: Dirsekten orta parmağın ucuna değin eski bir ölçü, 50 cm. (ç.n.)

şaşırarak "Ne yapacaksınız?" diye sordu.

Ythier yanıt vermedi, meşaleyi tutarak dışarı çıktı. Kurtlar geriledi, ateşten korkmuşlardı, dişlerini göstererek hırlıyorlardı. Yarım çember oluşturacak şekilde Ythier'nin çevresini sardılar. İçlerinden biri meşalenin üzerine atladı. Ythier meşaleyi hayvana vurdu, hayvanın sırtı hemen alev aldı, acıdan ulumaya başlayan kurt yerde yuvarlandı, koşa koşa, ölesiye uluyarak oradan uzaklaştı. Sürünün –bir sürüydü bu– birliği bozulur gibi oldu. Belki de liderini kaybetmişti. Kurtlar hâlâ hırlıyordu ama çember genişledi. Ne var ki meşale sonsuza dek yanıp duramazdı.

Matthias bir kucak dolusu saman alıp yardıma koştu. Samanı yere attı, Ythier durumu anladı: orayı tutuşturdu. Alevler karanlığa fışkırdı. Kurtlar biraz daha geriledi. Matthias eline kocaman bir taş alıp en yakındaki hayvana fırlattı. Başından vurdu. Hayvan uludu, sendeledi. Bu sırada Ythier meşaleyi bir başka kurda vurmaya çalıştı, hayvan umutsuzca sıçramasına karşın adam isabet ettirdi. Kurdun postu ateş aldı, hayvan kıvranmaya başladı, o kaçarken Ythier, dehşetten deliye dönmüş, vahşetten çakmak çakmak yanan iki gözün altında ağzı kıpkırmızı başka bir kurda yöneldi. Hayvan ağzını kocaman açmış yerden destek alarak atlamaya çalıştı. Ythier ansızın meşaleyi kurdun ağzına sokuverdi. Hayvan korkunç, tiz, insanın kanını donduran bir çığlık attı. Sürü geriliyordu. Jeanne ahırda hiçbir şey yapamadığı için öfkeden deliye dönmüştü. Yem teknesinin üzerine çıktı, ellerini parçalayarak başka bir takoz söktü ve dışarı fırladı.

İblislere karşı mücadele ediyormuş gibi hissediyordu kendini.

En yakındaki kurda saldırdı, elindeki tahtayı bütün gücüyle hayvanın üzerine indirip belini kırdı. Sürü hâlâ geri çekiliyordu. Sağlam, yılmayan ancak yedi-sekiz hayvan kalmıştı geriye. Genç bir kurt Jeanne'ın üzerine sıçradı. Jeanne hayvanı, tıpkı bir top

gibi havada yakaladı, takoz kurdun boynuna isabet etti. Hayvan kendi etrafında döndü, yeniden sıçramayı denedi, ama Ythier onu tutuşturdu. Kurt can çekişerek uzun uzun uludu. Üç kurt kaçtı. Ythier son üç kurda doğru ilerledi, Jeanne takoz darbeleriyle başına vura vura birini öldürdü, genç kadın öldürdüğü hayvanın içler acısı inlemelerinden dehşete kapılmıştı. Kurtlardan biri Matthias'ın üzerine atlayıp sol kolunu yakaladı. İnsan büyüklüğünde bir hayvandı bu. Ama avının elinde kılıç olduğunu bilmiyordu. Matthias saldırganın karnını bir hamlede yardı. Hayvan ağzını açıp tuttuğunu bıraktı, yere düştü, çırpınıyordu, iç organları dışarı saçılmıştı. Ythier direnen son kurdu da ateşe verdi.

Gecenin içinde ulumalar çınladı.

Kanın mide bulandırıcı kokusu kırın soğuğunda havaya yükseliyordu.

Jeanne, Matthias'a, "Yaralanmışsınız siz!" diye bağırdı.

Kurt ısırınca çoğunlukla yaranın azdığını biliyordu.

Matthias genç kadına kolunu gösterdi: deri kol kayışında diş izleri vardı ama dişler içeri işlememişti.

Uzayıp kısalan alevlerin ışığı sahneyi Cehennem renklerine boyuyordu.

"Tamam, şimdi leşleri yakmak gerek, yoksa sağ kalanlar leşleri yemeye gelir," dedi Ythier.

Ahıra gidip daha fazla saman getirdi, çevredeki dallardan kırdı ve ateş yakmak için saman ve dallardan bir yığın oluşturdu. Sonra Matthias'ın yardımıyla, çoğu can çekişmekte olan kurtları ateşe attı.

Atlar, tanık olmadıkları kanlı sahneyi tahmin ederek huzursuzlanıyordu. Jeanne onları yatıştırmakta epey zorlandı. Genç kadın soluk soluğaydı, kan ve yanık et kokusuyla dolmuştu burnu.

Matthias ahıra geri döndüğünde "Gittiler," dedi.

Meşale ışıldıyordu. Ythier iki kuru dal tutuşturdu ve çiftliğin ana binasına doğru yürümeye başladı.

"Belki ateş yakabileceğimiz ve geceyi geçirebileceğimiz daha güvenli bir yer vardır," dedi Matthias.

Jeanne "Peki atları ahırda yalnız mı bırakacağız?" diye sordu.

"Kurtlar geri dönmeyecektir."

Jeanne emin olmak istedi. Soğuktan mı heyecandan mı bilmiyordu ama titriyordu. Dişleri birbirine çarpıyordu. Ahıra gitti, eyerinden şarap dolu matarasını çıkardı, kocaman bir yudum aldı. Sonra mataranın altında bulduğu koca ekmek parçasından bir ısırık kopardı. Karanlıkta tek başına, düşmanın uzaklardan gelen son ulumalarına kulak verdi. Evet, Matthias haklıydı, hiç kuşku yok ki kurtlar geri gelmeyecekti. Hemen geri gelmezlerdi. Ama ahırın kapısı Jeanne'a sağlam görünmedi.

Matthias dışarıdan bağırdı:

"Hanımefendi? Hanımefendi?"

Jeanne "Buradayım," dedi baygın bir sesle.

Adam ahıra girdi, karabasandaki kara bir gölge gibiydi.

"Ythier çiftliğin mutfağındaki ocakta ateş yakmakla uğraşıyor. Orada daha rahat edersiniz. Gelin."

"Öyleyse atları da götürelim. Onlarsız mahvoluruz," dedi Jeanne.

Matthias iki atı dışarı çıkardı, konuşarak sakinleştirmeye çalışıyordu. Az önceki ateşte kurtlar pis kokulu dumanlar içinde kavruluyordu. Jeanne gidip kalınca bir dal kırdı, tutuşturdu, sonra atının yularından çekerek büyük yapıya yöneldi. İnsan ve hayvan gölgelerinden oluşan tuhaf bir geçit alayı, derme çatma bir meşalenin dans eden ışığında, kurtların yandığı bu ateşten uzaklaştı. Gece dondurucu olacaktı.

Jeanne'ın gücü tükenmek üzereydi. Gerçekten de Ythier'nin derme çatma kocaman bir ateş yaktığı odaya varınca genç kadın tökezledi, neredeyse bir hamur teknesinin içine düşecekti. Matthias onu tuttu. Ythier bir ot minderin kalıntılarını aceleyle ateşin karşısına koydu. Jeanne üzerine uzandı ve kısa sürede uykuya daldı.

Ythier ile Matthias'ın "Kapıyı kontrol edelim," dediğini ancak duyabildi.

Tıpkı sarhoşluktaki gibi kadife bir kuyunun içine çekildi.

Tek gözünü açtı. Ocakta korlar kıpkırmızı olmuştu. Oturdu. Rüzgar kapılardan birinin altından kuru yaprak ve toz taşıyordu içeri. Menteşesinden çıkmış bir pencereden donuk bir gün ışığı süzülüyordu parça parça. Atlar uyuyordu. Matthias uzanmıştı, ölü gibiydi. Ythier dışarıdan geldi.

"Günaydın," dedi.

Doğrulurken "Günaydın," diye karşılık verdi Jeanne, bitkin.

Ythier çınlayan bir sesle Matthias'ı uyandırdı.

Bir sucuğu iştahla ısıran Ythier'nin zayıf siluetine bakan Jeanne, adam basbayağı cambaz olabilirmiş diye düşündü.

Ythier "Suyumuz kalmadı," dedi. "Etrafa baktım. Hem atları yemlemek de gerek. Onları buraya sokma fikriniz iyi fikirdi. Şimdiye onlardan geriye pek bir şey kalmazdı."

Jeanne anlayamadı.

"Gelin de görün."

Ythier kapıyı açıp dün akşamki ateşin yandığı yeri gösterdi: Jeanne korku dolu bir çığlık attı. Artık sönmüş olan ateşin olduğu yer sıçanlarla doluydu. Yo, lağım fareleriyle. Dev gibiydiler. Yeni bir savaş yaşanıyordu. Bu yeni avın kokusunu alan kurtlar ormandan çıkıp gelmişti. Biri, kemirgenlerden birini diş gacırtı-

ları ve takırtılarıyla yiyordu; bir başkası saldırıya geçen bir fareyle mücadele ediyordu, öfkeli sesler çıkartarak. Bu hayhuyun üzerinde kargalar kanat çırpıyor, kızarmış kurt etinin tadına bakıyordu.

"Gidelim buradan," dedi Jeanne.

İhtiyaçlarını giderip eyerlerine yerleştiklerinde Matthias alaycı bir ses tonuyla "İşte size bir çiftlik, hanımefendi," dedi.

Bereket versin ki La Châtre'dan yalnızca beş fersah uzaktaydılar. Atlar su ve ot buldu; yolcular da süt, ekmek, sıcak şarap ve peynir.

Jeanne hancıya belediye başkanının nerede oturduğunu sordu.

"Şatoda. O aynı zamanda garnizon komutanı."

Başkanın adı Bertrand Gonthard'dı ve kırkına yaklaşıyordu. Üç günlük sakalı yıpranmış suratını arduvaz grisine boyuyordu. Ziyaretçileri süzdü. Jeanne kendini tanıttı. Adam başını salladı.

"Topraklar için geldiniz," dedi.

Jeanne şaşırmış göründüğü için başkan sözlerini sürdürdü:

"Paris belediye başkanından bir mektup aldım."

Burnunu çekti, konuklarını ağırladığı küçük salondaki evrak dolaplarına döndü. Ruloları karıştırdı, aralarından birini alıp masaya yaydı. Bu bir haritaydı.

Arazinin çevresini parmağıyla çizerek "İşte," dedi. "Aigurande ve Bouzon arazileri yan yanadır, aralarından bir tek yol geçer. Yaklaşık bin beş yüz dönüm."[1]

Jeanne "Büyükmüş," dedi.

Anne-babası yirmi beş ar büyüklüğünde bir toprağı ekip biçerdi.

Gonthard, Jeanne'a alaycı bakışlarını dikerek "Küçük sayılır," dedi. "Yedi çiftlik. Ölü çiftlikler. Terk edilmiş."

1) Bir dönüm: Elli ar. (y.h.n.)

"Hepsi mi terk edilmiş?"

"Belki Grand Palus çiftliği tümden terk edilmemiştir."

Jeanne bir an düşünceli düşünceli durdu. Bu topraklar bir armağan değildi, bir bahis konusuydu.

"Çiftçiler nerede?"

Başkan Gonthard omuzlarını kaldırdı.

"Veba. Savaşlar. Yoksulluk. Çoğu kente gitti. Ötekiler de asker oldu."

Ythier ile Matthias gürültülü bir şekilde tükürüklerini yuttular, öbür ayakları üzerinde dikilmeye devam ettiler. Gonthard Jeanne'ı tepeden tırnağa süzdü.

"Her gün ekmek bulmak zor."

"Ben köylüyüm," dedi genç kadın.

"Bana da öyle gelmişti."

"Nasıl?"

"İltifat ediyorum, hanımefendi."

Bir suskunluk daha oldu.

"Bu çiftlikler ne kadar zamandır ıssız?"

"Bazıları kralımızın merhum babasının zamanından beri."

Bu otuz yıl ediyordu.

"Peki bütün bu topraklar o zamandan beri ekilip biçilmiyor mu? Demek ki hemen ekime hazır durumdalar?"

"Elbette, tabii büyük bölümünü kaplayan baltalığı kesecek olursanız."

"Bu çiftlikler nasıl yeniden insanla doldurulabilir?" diye sordu Jeanne.

"Şimdi mi?" diye haykırdı başkan, kaşlarını kaldırarak.

"Pekala biliyorsunuz, baharda geç kalınmış olur."

Gonthard düşündü.

"Zengin misiniz?"

Sessizlik.

"Bu çiftliklerde yeniden insanların yerleşmesini sağlamak için önce onları yeniden inşa etmek gerek. Kuyuları temizlemek. Çapalamak. Yaban otlarını ayıklamak. Saban almak. Yük çekmek için öküz, inek, at, tohum almak gerek. İlk buzağıyı, ilk düveyi ya da ilk buğday başağını görmeden önce, çiftçilere bir yıl boyunca ücretlerini ödemek gerek. Çiftlik başına beş bin lira."

Jeanne adamın bütün dediklerini biliyordu. Gonthard genç kadını bir şato dilberi sanıyordu. Jeanne rakamları aklında tuttu. Yedi kere beş: otuz beş. Otuz beş bin lira diye düşündü. Buna gücü yeterdi.

"Ya adamlar?"

"İş ilanları astırtabilirim. Ama yanıt almak için birkaç gün burada kalmanız gerekir."

Genç kadın düşünürken Gonthard "La Doulsade konağında kalmanızı tavsiye etmem," dedi.

"Bir konak mı var?"

"Artık baykuş yuvası."

"Kurtlar da vardır kuşkusuz."

"Ha, kurtlara gelince..."

"Dün saldırdılar bize," dedi Matthias. "Bayağı boğuşmak gerekti."

"Neredeydiniz?"

"Buradan beş fersah ötede. Terk edilmiş bir çiftlikte."

Gonthard başını sallayarak "Grand Bussard," dedi. "Chanteloube korusuyla Şeytan Bataklığı'ın karşısında."

"Şeytan Bataklığı mı?"

"İnsanların, unuttum şimdi, lanetli ya da büyülü dediği büyükçe bir gölcüğe bu ad verilmiş. Koru elbette kurtların yuvası. Bu yörede insandan çok kurt vardır. Yollarda bu mevsimde hay-

dutlardan değil kurtlardan korkulur."

"Peki, önce gidip şu çiftlikleri görmek gerek," dedi Jeanne.

"Size eşlik edeceğim," dedi Gonthard. "Yanıma mızraklı iki adam alacağım. At üzerindeyken mızrak, kurtları şişlemenin tek yolu. Oralarda da kurt var tabii."

Gonthard'ın işi başından aşkın görünmüyordu, konutunda beklemekten sıkılacağına topraklarını görmeye giden güzel bir hanıma eşlik etmeye daha hevesliydi. Ythier ve Matthias zaptiye olduğu için onlara da birer mızrak verildi.

Bir saat sona ilk çiftliğe vardılar, yakındaki bir bataklıktan dolayı Grand Palus (Büyük Bataklık) olarak adlandırılan yerdi burası.

Gonthard gülerek "Kurtların sazan avlamaya çalıştığını bile gördük," dedi.

Çiftlik ıssızdı. Yolun biraz uzağındaki küçük mezarlıkta, dört eski mezarın yanına iki yeni haç dikilmişti. İri taş yığınları, mezarları kazanların ölüleri kurtların iştahından korumayı akıl ettiğini gösteriyordu.

"Burada iki ihtiyar ve üç genç vardı, ihtiyarlar ölünce gençler burayı terk etmek zorunda kaldı. Limoges'a, Brives'e, Güney'de belki de daha uzak yerlere gittiler. Oralar bu kadar ıssız değil," dedi Gonthard.

Jeanne, iyi ki bu yolculuğa Jacques çıkmadı, diye sevindi, başını sallar, belki de kralın armağanını geri çevirirdi o.

Ana bina iyi durumdaydı, birkaç hafta öncesine kadar içinde hâlâ insan yaşadığı anlaşılıyordu. Ahır büyüktü. Büyük fıçıların çürüyüp döküldüğü geniş bir mahzen Jeanne'ı şaşırttı.

"Burada bağ mı vardı?" diye sordu.

"Ah, bağ mı, ben göreve gelmeden bayağı önce varmış! Ben bu yörenin şarabını tatmadım hiç," dedi Gonthard.

Başkanın söylediği kadar çalılarla kaplı değildi etraftaki tarlalar. Yaban otlarını ayıklayıp adamakıllı bir çapa yaparak üstesinden gelinirdi. Jeanne biraz dolaştı: bir koyun iskeleti rüzgarda beyazlamıştı. Daha uzakta başka kemikler fark etti genç kadın. Kargalar sağda solda bulunan ağaçlarda bağrışıyordu, belki de alakargaydı bunlar. Ama orman uzaktaydı; içinde bir sürü kurt varsa bile, gelirken tam zamanında onları görebilirlerdi. Neyse ki gelmedi kurtlar. Jeanne kuyuyu aradı, bir tür küçük korunun ardında buldu. Herhalde temizlemek gerekirdi.

"Gidip öbür tarafı görelim," dedi Jeanne.

Tabii kurtlar ortaya çıktı. İki korunun arasındaki bir yolun dönemecinde. Arkadan saldırdılar. Kurdun biri Matthias'ın atının üzerine atlarken Gonthard'ın bir adamı hayvanı şişledi.

"İleri fırlayın!" diye bağırdı Gonthard Jeanne'a.

Kendini savunacak bir silahı olmadığı için genç kadın söyleneni yaptı ve mücadeleyi uzaktan izledi. Atlar dehşet içinde kişniyordu. Kurtlardan biri Gonthard'ın bacağına saldırdı ve dengesini kaybetmesine yol açtı. Ythier mızrağı sapladı. Hayvan tuttuğunu yavaşça bıraktı, ağzından kanlı bir köpük damlıyordu. Gonthard'ın öbür zaptiyesi başka bir kurdun ağzına sapladı mızrağını. Bir kurt daha, yine Gonthard'ın üzerine atladı, adam kılıcını çekmiş hayvanın kafasına sert darbeler indiriyordu ama güçlükle savuşturabildi. Hayvan kanlar içinde yere yığıldı. Bütün adamlar kana bulanmıştı. Gonthard bağırarak atının peşinden koştu, yakalayıp binbir güçlükle eyere oturdu. Tozlukları lime lime olmuştu. Bacağının alt kısmı pençe izlerinden yol yoldu.

Bu olay yirmi dakika sürmüştü. Yerde beş kurt yatıyordu. Tepelerinde kargalar gaklamaya başlamıştı bile.

Jeanne güçlükle konuşabildi.

"Ama buralarda dolaşılamıyor ki!" dedi.

"Ben size burada insandan çok kurt olduğunu söylemiştim," diye karşılık verdi Gonthard. Tozluğunun bir parçasıyla pençe yaralarındaki kanı silmek için eğildi. "Bölge daha meskun olsaydı, kurtlar bu kadar kalabalık olmazdı. Kurt avcılarımız olacak, ama kimse onlara destek olmazsa ne işe yararlar ki?"

Bunun üzerine geniş kaftanlara sarılmış, ata binmiş altı adam çıkageldi. Ellerinde yaylar vardı, demek ki ava çıkmışlardı. Sağı solu koklayarak ilerleyen bir köpek sürüsü de onları izliyordu.

En önde giden, sözcüğün tam anlamıyla kocaman adam, "İyi günler dilerim Yüzbaşı Gonthard" dedi, onun yanında da sarışın genç biri vardı.

Jeanne ve Gonthard'a yetiştiler.

"Ben de size iyi günler dilerim, d'Hocquier beyefendi" diye karşılık verdi Gonthard. "Ne avlıyorsunuz?"

"Argency kontu ile bendeniz menümüzü bir av etiyle şenlendirelim dedik."

Jeanne donakaldı. Argency mi? Genç adamı süzdü. Denis. Adamın kasıntılı bakışları atın üzerindeki kadına yöneldi ve ifadesi değişti.

"Benim ablacığım buralarda ne yapıyor yahu? Hem de erkek gibi ata binmiş! Palamède, size kızkardeşim Beauvois baronesini tanıştırayım. Jeanne, aziz dostum ve evsahibim baron Palamède d'Hocquier'yi takdim ediyorum sana."

Atlı eğilerek uzun uzun Jeanne'a baktı.

Gonthard şakacı bir ses tonuyla, "Bana öyle geliyor ki kraliyet topraklarında avlanıyorsunuz, d'Hocquier beyefendi," dedi.

"Aslında uzaklaşmış olabiliriz," diye karşılık verdi d'Hocquier. "Ama bu kraliyet topraklarının artık kurt barınağı olduğu, kurtları kalan avdan mahrum bırakmakta sakınca olmadığı ko-

nusunda bizimle aynı fikirdesinizdir."

"Az önce birkaç kurt öldürdük," dedi Gonthard. "Belki sayıları biraz azalır, bundan böyle bu topraklar eşlik ettiğim Beauvois baronesine ait olduğuna göre."

Palamède d'Hocquier ve Denis aynı anda başlarını Jeanne'a doğru çevirdiler.

"Aigurande toprakları sizin mi oldu?" diye sordu d'Hocquier boynunu uzatarak.

"Bouzon arazileri de benim," diye karşılık verdi Jeanne.

D'Hocquier, "Demek ki komşuyuz," dedi. "Sizin arazinizde at koşturduğumuz için bağışlayın bizi."

Kurtların saldırısı kadar bu karşılaşmadan da canı sıkılan Jeanne, "Hiç sakıncası yok, iyi günler dilerim beyler," dedi.

Sözümona Argency kontu Denis'nin şaşkın bakışları altında, kamçısını şaklatarak atını dörtnala sürdü, Gonthard ve adamları peşinden gittiler.

Bir sonraki çiftliğe varana kadar Gonthard, Jeanne'ın yanında konuşmadan ilerledi, kuşkusuz, kadının erkek kardeşine kaba davranmasından hayrete düşmüştü: Jeanne kardeşiyle bir çift laf bile etmemişti.

Bu çiftlik, hâlâ aynı adı taşıdığına göre, yıllar önce terk edilmişti. Bir zamanlar buraya La Chanteraie deniyordu. Gonthard eskiden burada, yünü ince ve değerli koyunlar yetiştirildiğini söyledi. Bir tepenin üzerindeki değirmenin kollarından üçü yok olmuştu. Etrafta yıkım havası seziliyordu. Çiftliğin tek çekici tarafı Indre nehrinin, kayalardan fışkıran küçük bir dere olarak, buradan doğmasıydı. Demek ki yakında su bulunabilecekti.

Jeanne yapıları gezdi. Çökmüş çatılar, köşe bucakta biten otlar, fare ve sıçan iskeletleri. Tam başının üzerinde bir çift kanat çırpınca korktu: Jeanne rahatsız edince uçan iri bir baykuştu bu.

Ağılda eskiden yüz baş koyun vardı herhalde, ahırda ise yirmi. Bütün bu yerler şimdi çürümüş, grileşmiş samanlarla kaplıydı. En az on beş kişi yaşamıştı bu çiftlikte. Hem Yedinci Charles'ın onca üzüldüğü iktidar çılgınlığı hem de Kara Ölüm her şeyi yıkmış, köylüleri, hayvan yetiştiricilerini ve ırgatları dağıtmıştı. Ayrı bir binada koca bir taş havuz, delik çatının altında, yabani otlarla dolmuştu.

Matthias eline paslı bir demir çubuk alarak "Bu keçecilerin kullandığı tokaç olsa gerek. Keçe yapılıyormuş burada," dedi.

Jeanne anne-babasının küçük çiftliğinin ne durumda olduğunu düşündü. Günün birinde gidip görecekti. Ama bir gün de, hem de uzak olmayan bir gün, kırları keşfetsin diye oğlu François'yı götüreceğine söz verdi kendi kendine.

"İki gündür doğru dürüst yemek yemedik," dedi.

Gonthard, "Limoges'dan önce hiç han yok," diye cevap verdi. "Size üçüncü çiftliği de gezdireyim, La Châtre'a döneriz, doğru dürüst bir yatak bulursunuz orada. Yarın da öbürlerini görmeye geliriz. Bu arada ben işçi aradığınıza ilişkin ilanı astırtırım."

Jeanne hiç çan sesi duymadığının farkına vardı. Güneşin açısına bakarak vaktin öğlene yaklaştığını hesapladı.

"Bu civarda kilise yok mu?"

Gonthard gülerek "Hayır," diye karşılık verdi. "Bir tek kurtlar olurdu kiliseye giden!"

Öbürlerinden daha küçük olan üçüncü çiftlik, La Glandière, bir öncekinden daha iyi durumda değildi ama yıkık dökük bir şapeli vardı. Elli kişi alırdı burası. Çanı olmayan küçük bir çan kulesi ekin kargalarına yuva olmuştu. Hiç kuşkusuz eskiden burada bir köylü papaz, ayini yürütüyordu.

"Bugünlük bu kadarı yeter," dedi Jeanne. "Şu Fransa'da hâlâ ekilip biçilen topraklar var mı merak ediyorum doğrusu!"

"Emin olun ki siz krallığın en ıssız köşesini gördünüz," dedi Gonthard.

Yedinci Charles'ın armağanı da armağandı hani!

La Châtre'da zaptiyelerden birinin karısı, Gonthard'ın pantalonunu üstünkörü onardı; Gonthard'ın kendisi de sirkeyle yıkadıktan sonra yaralarına merhem sürdü. Jeanne onu ve iki adamını kasabanın hanında yemeğe davet etti. Dörtlüye domuz yağı ve havuçla yapılmış bir çorba verildi, şişe de üç piliç geçirildi.

Jeanne Gonthard'a birdenbire "Palamède d'Hocquier kim?" diye sordu.

Adam kadehini neredeyse bitirdikten sonra yarım yamalak bir gülümsemeyle "Komşunuz," diye yanıt verdi. "Zengin biri, hem de çok zengin galiba. Raoulet Toustain'le ortak, Bourges şehrinden bir hububatçı. Ama Toustain gibi o da buğdaydan çok tuz işiyle servet yaptı. Servet yaptı diyorum da aslında yapmaya devam ediyor demek istiyorum. Ama kardeşiniz yanılıyor: Palamède Docquier –apostrofsuz yazılıyor– baron değil."

Komik bir şey söylüyormuş gibi gözlerini kırıştırdı Gonthard.

"Bu civarda mı oturuyor?"

"Bir şato satın aldı, La Guillonne adında, harabe halinde küçük bir şato alıp restore ettirdi. Ayrıca yakındaki bir çiftliği de adam etti, oradan kümes hayvanları, süt ve sebze alıyor. Sürek avına çıkıyor, pek havalara girdi. Ama derebeyliği, arazisinin sınırlarında son buluyor."

Docquier'yi kimsecikler tanımıyor demekti bu.

Çorbayı hemen içip bitirdiler, Jeanne biraz daha istedi, piliçler henüz pişmemişti.

"Evli mi?" diye sordu Jeanne.

"Bourges'da evet," diye karşılık verdi Gonthard göz kırparak.

"Yalnız Bourges'da mı?"

Bunun üzerine Gonthard kahkahalarla gülmeye başladı, konuşmayı dinleyen zaptiyeler de alay ettiler.

"Kardeşim uzun zamandır mı La Guillonne'da?"

"Ilkbahardan beri."

Jeanne bu bilgileri düşündü: artık Denis'yi tanıyordu; zengin tuz tüccarının yanında bulunma nedeni elbette dostluk etmek değildi. Jeanne çok iyi tahmin ediyordu olanları, Denis servet avcılığı stratejisini yürütüyordu. Genç kadın onu tam anlamıyla uzaklaştırdığını düşünürken yeni arazisine Denis'nin bu kadar yakın olması kuşkular uyandırdı zihninde.

Ama bu düşünceler iştahını kaçırmadı, üç piliçten geriye yalnızca kemikleri kaldı. Yemek peynir ve pırasa salatasıyla son buldu. Gonthard ile Jeanne, ertesi sabah gün doğar doğmaz buluşup Bouzon'daki çiftliklere gitmek için sözleştiler; o zamana dek Gonthard kilisenin önüne işçi alınacağına ilişkin afişleri asmış olacaktı. Ythier ile Matthias iki zaptiyeyle birlikte kışladan izin alıp atları emniyet amirliğinin ahırlarında pansumana götürdüler.

Jeanne altı *sol* verip şöminede ateş yaktırdı. Oda makul ölçüde ısınınca leğende elini yüzünü yıkadıktan sonra, kendisini kardeşine ve köylü kökenlerine yaklaştıran kaderin tuhaflığını düşünerek yattı. Yeniden kurtları düşündü, kırlarda dolaşan kurtları, sonra da kentlerin kurdu olan Denis'yi düşündü. Ablasının büyük arazilere sahip olması hiç kuşkusuz kısa sürede iştahını kabartacaktı. Nasıl bir dolap çevirecekti acaba?

Ya şu anda Jacques ne yapıyordu? Neredeydi? Jeanne'a sadık mıydı?

Birdenbire genç kadın fark etti ki Jacques ona yalnızca bir kez sahip olmuştu.

5
UYANIŞ
*

Bouzon'daki dört çiftlik Aigurande'daki son ikisinden daha iyi sayılmazdı, çiftliklerin üçü Creuse nehri boyuna kurulmuştu, bu da her mevsim bol bol su olacağı anlamına geliyordu.

La Doulsade konağı Jeanne'ın dikkatini çekti. Bir tepenin üzerinde yükselen bu malikanenin dört yanı hendeklerle çevriliydi ve bir tek köprüsü vardı. Hendekler kurumuştu, askeri görünümlerine karşın özellikle kurtları, geyikleri ve yaban domuzlarını uzak tutmak için yapılmışa benziyordu. Jeanne'ın hoşuna giden, yapıların sadeliği oldu. Binalar iki katlı bir ana bölüm ile bunların iki yanında kanat gibi uzanan birer kattan oluşuyordu ve tümü arduvaz çatıyla örtülüydü. Gösterişli değil doğru düzgün görünüyorlardı. Jeanne girişin önündeki çimenlik alanda bir bahçe, François'nın da bu bahçede koştuğunu hayal etti. Evin içini gezdi. Yerlerin ve çatının yarısının yeniden yapılması gerekiyordu.

"Bu çiftlik uzun süredir boş," dedi Gonthard. "Sahibi ve onun tek oğlu, Castillon muharebesinde öldüler."

La Châtre'a döndüklerinde Jeanne, önceki gün olduğu gibi yüzbaşı ve dört zaptiyeyle yemek yerken, otuz yaşlarında bir adam hana girdi ve iş ilanıyla ilgili olarak Gonthard'ı görmek istedi. Gonthard şaşırmıştı, ilana bu kadar çabuk cevap almayı beklemiyordu.

Jeanne işçi adayına oturmasını söyleyip şarap getirtti.

Besbelli ki adam kadınların sözünü dinlemeye alışık değildi. Dışa çıkık alnı inat göstergesiydi. Adı Nicolas Jourdet idi ve Bouzon çiftliklerinden birinde çalışmıştı. Söylediğine göre La Châtre'taki kasapta iyi bir iş bulmuştu, ama köyde doğmuştu ve koşullar iyi olursa köye dönmeyi kabul edecekti.

"Evli misiniz?" diye sordu Jeanne.

Adam olumlu yanıt verdi.

"Buradan pek uzak olmayan bir çiftliği canlandırmaya hazır insanlar var mı ailenizde? Çünkü benim düşündüğüm çiftlik için on kişiye ihtiyaç var."

"Günde beş *sol* isterim. Ötekiler de o kadar ister. Ürünün üçte birini alırız ve satışlardan da pay isteriz."

Jeanne aklından hızla bir hesap yaptı: günde elli *sol*, bu, ilk ürünü kaldırmadan yılda dokuz yüz lira demekti. Matthias çiftçi olduğuna göre bakışlarıyla ona ve Gonthard'a danıştı.

"Üçte biri size kalıyorsa tohum da sizden olur," dedi Matthias.

"Hayvan da olacak," diye araya girdi Gonthard, "Âdet dörtte birdir, biliyorsunuz."

Nicolas Jourdet, Bertrand Gonthard'ın aynı zamanda belediye başkanı ve zaptiyelerin yüzbaşısı olduğunu ve sözlerinin şaka olmadığını da biliyor olmalıydı.

"Ne hayvanı?"

"İnek, koyun ve domuz," dedi Jeanne.

Adam başını salladı.

"Sizin on adamınız var mı?" diye ısrarla sordu Jeanne.

"Bulacağım. Ödemeyi yapacak olan siz misiniz?"

"Evet."

"Peki çiftlik ne durumda? Çünkü, anlarsınız ya, bölgedeki çiftlikler..."

"Benimkisi Grand Palus. Siz hangisinde çalışmıştınız?"

"Gerfauts'da."

Gonthard "Bouzon'daki çiftliklerden biri," diye açıkladı.

"Bouzon'da çiftlik kalmadı," dedi Jourdet.

"Arazi de var bina da," diye sert bir tonla karşı çıktı Gonthard.

Nicolas Jourdet başını sallamayı sürdürüyordu. Jeanne sorusuna yanıt bekliyordu.

"Size yarın haber veririm. Peki on bir kişi olursak?" dedi adam.

"Tamam on bir olsun."

Hayat böyle, dedi genç kadın kendi kendine. Bir tarafta Jacques'ın tanrısal aşkı, öbür taraftaysa köylülerle kıt, kısır konuşmalar.

"Şimdi tohum ekebilirsiniz," dedi Jeanne.

"Şimdi mi?" diye itiraz etti Jourdet. "Önce her yeri çapalayıp yabani otları ayıklamak gerek!"

"Grand Palus'de buna gerek yok. Hem işlenmeyen toprakta ürünün üçte birini alamazsınız. Arazi dört-beş yıldır işlenmemiş. Baharda buğdayınız olur. Ertesi yıl üçte birini kenara koyarsınız."

Adam genç kadına alttan alta baktı.

"Siz bütün bunları nasıl biliyorsunuz?"

Jeanne adamın bakışlarına karşılık vererek "Ben köylüyüm," dedi.

"Beauvois baronesi siz değil misiniz?"

"Hem köylü hem de barones olabilirim Jourdet."

Ythier ve Gonthard'ın zaptiyelerinden biri bu hazırcevaplığa kahkahalarla güldü.

"Tamam," dedi Jourdet, "ama pek sık rastlanır bir şey değil."

Ve kadehini kaldırdı. Kadeh boşalmıştı, Jeanne şarap doldurdu.

İşe başvuran bu adamdan yanıt beklerken genç kadın, ertesi gün, La Châtre'dan bir marangozla Grand Palus ve La Chanteraie'ye gitti. İlk çiftlikte büyük tamirat gerekmiyordu, sağlamlaştırılacak kapılar ve berkitilecek çatı payandaları vardı. Ama ikinci çiftliğin büyük ölçüde yeniden yapılması gerekliydi. Bir tek değirmen, çiftliğin tümü kadar onarım gerektiriyordu. Marangoz o yörenin insanı olduğuna göre, Jeanne adama La Doulsade'ı tanıyıp tanımadığını sordu, marangoz evet deyince genç kadın masraf ve gerekli süre konusunda sorular sordu.

Adam "Her şeyi yeniden yapmak için, özellikle de yer döşemesini, beş doğramacı bir de çatı ustasına ihtiyaç var. Üç ayda oturulur hale gelir," diye yanıtladı.

Jeanne çiftliklerdeki işlere başlaması için ustaya avans verdi.

Dönüşte hanın önünde iş isteyen küçük bir kalabalık toplanmıştı. Jourdet Grand Palus'nün müstakbel ahalisini toplamakta gecikmemişti: aralarında Jourdet'nin de bulunduğu beş erkek, yirmi ila elli yaş arasında altı kadın. Jeanne bu insanları hanın büyük salonuna götürdü. Gözlerini faltaşı gibi açarak genç kadını süzdüler: Grand Palus'yü canlandıracak olan bu genç barones miydi? Ya öbür çiftlikleri? Peki ödemeler? Erkeği neredeydi acaba?

"Daha önce birlikte çalıştınız mı?" diye sordu Jeanne.

Jourdet, hepsinin ya kan bağıyla ya da evlilik yoluyla akraba olduğunu söyledi. Demek ki dayanışma içinde olacaklar, dedi genç kadın kendi kendine.

"Çiftliğin ağası kim olacak?" diye sordu Jeanne.

İnsanlar Jourdet'ye doğru döndü. Genç kadın başını salladı ve Grand Palus'de yaşayacaklarını bildirdi. Evlerin bir hafta için-

de oturulur hale geleceğini ve ilk günün akşamı hepsinin yerleşmiş olacağı kanısında olduğunu belirtti. Toprağı sürmek için iki öküz, bir saban, bir balta, bir keser ve iki budama bıçağının parasını verecekti. Hayvanlara gelince, iki inek, dört koyun, bir koç, üç dişi bir de erkek domuz. İlk işleri araziyi yabani ot ve çalılardan arındırıp çapalama işi biter bitmez ekmekti. Son olarak da Jeanne bir aylık maaşı avans olarak ödeyeceğini, ayrıca tohum için elli lira vereceğini söyledi.

"Yazmayı biliyor musunuz?" diye sordu Jourdet'ye.

Adam rahatsız olmuş gibiydi.

"Ben biliyorum," dedi grubun en genci.

"Siz hesapları tutarsınız."

Kalabalık şaşkınlıktan donakalmıştı, bu kadın zaptiye müdürü gibiydi!

"Anlaştık mı?" diye sordu Jeanne.

Başlarını salladılar. Jeanne hancıya, oradakilere içecek bir şeyler vermesini söyledi. Hem Grand Palus'yü hem de Jeanne'ın yanında duran doğramacı ustasını tanıyorlardı; Jourdet, ustayla sohbete başlamıştı bile. Doğramacının çalışmasının kendilerine rahatsızlık vermeyeceğini, mekanı ısıtmak ve eşyalarını taşımak için hemen yerleşmeyi tercih edeceklerini belirttiler. Çapa işine daha çabuk koyulabileceklerdi. Jeanne kabul etti.

Yazı yazmayı bilen delikanlıya "Sizin adınız ne?" diye sordu.

"Benoist."

Genç kadın hancıdan bir tüykalem, mürekkep ve kağıt istedi. Bunları toparlayıp getirmek biraz zaman aldı. Müstakbel çiftçiler Jeanne'ı süzmeye devam ediyordu.

"Yazın bakalım Benoist, şimdi burada, 1457 yılının 4 Kasım gününde, De Beauvois'nın dul eşi, L'Estoille'in (genç kadın delikanlıya bu adın nasıl yazılacağını gösterdi) halihazırdaki karısı

Jeanne'a ait olan Grand Palus çiftliğinin kahyası Nicolas Jourdet'ye, onun ve çiftlikte çalışacak on kişinin avansı olarak seksen iki lira on *sol* veriyorum."

Delikanlı hiç fena yazmıyordu. Jeanne para kesesini çıkarttı. Çiftçiler genç kadının masanın üzerine paraları nasıl saydığını izlediler.

"Tamam, imzalayın: Nicolas Jourdet adına Benoist..."

"... Cloutier," diye tamamladı delikanlı.

Jeanne mürekkebin kurumasını bekledi, kağıdı rulo yapıp cebine koydu.

"Nicolas, bizimle kalın: öküzleri satın almaya gideceğiz."

Bu insanlar büsbütün parasız pulsuz değildi: eşekle çekilen iki tekerli bir yük arabası ve eşeği, direnleri, yayları, bıçakları, kap kacakları, bir hamur tekneleri, yatak yorganları ve sandıkları vardı. Taşınmaya başlamak için çıktılar. Hanın önünde yeni bir kalabalık oluştu: Grand Palus'nün yeniden canlanacağı haberi şehre yayılmıştı. Ve herkes çiftliğin kahyasının Nicolas Jourdet olduğunu öğrenmişti.

"Nicolas, birine ihtiyacın varsa ben buradayım," diye bağırdı bir adam.

Jourdet başını salladı. Jeanne bakışlarıyla etrafı taradı. La Chanteraie'yi canlandırmakta zorluk çekmeyecekti. Ve öbür çiftlikleri. Konağı. Kral memnun olacaktı. Ama o bunu hükümdarın hoşuna gitmek için yapmıyordu. Karşı konulmaz bir içgüdüye karşılık veriyordu.

Toprağı diriltmek ona heyecan veriyordu. Hayatı uyandırmak demekti bu. Anne-babasının korkunç yazgısının intikamını alıyordu.

Meraklılara bakıp bağırdı:

"Grand Palus dışında yeniden canlandırmak istediğim başka

çiftlikler de var."

Sanki bu duyuruyu selamlamak ister gibi kilisenin çanı öğleden sonra biri vurdu.

"Daha başka kol gücüne ihtiyacım olacak!"

Sessiz bir yüzleşme bu kalabalıkla genç kadını hareketsiz bıraktı.

"Gözünüzü kulağınızı açın, başka iş duyuruları da olacak."

Sonra Jeanne, Jourdet, Ythier ve Matthias'ın peşinden yürüdü.

Paris'ten ayrılalı bir hafta olmuştu. François'yı görmek, Jacques'tan haber almak (hiç olmazsa haber yollasaydı) konusunda sabırsızlanıyor olmasaydı, Jeanne, La Châtre'da kalacaktı. Artık oturulan Grand Palus'ye gitmek için gidişini bir gün daha geciktirdi.

Genç kadını ve zaptiyeleri iki köpek havlayarak karşıladı.

Asıl bacalardan çıkan dumandı karşılayan; üç baca tütüyordu.

Jeanne bakışlarını tarlalara çevirdi: iki adamla bir kadın çapa yapıyordu. İki çocuk onlara yardım ediyordu. Daha şimdiden dikenli çalılardan ve otlardan koca bir yığın yapmışlardı.

Jourdet karşılamaya geldi. Bildik nezaket sözlerinin ardından "Güzel bir çiftlik burası," dedi.

"Canlı olduklarında bütün çiftlikler güzeldir Nicolas."

Jourdet genç kadını içeri buyur etti. Kapının yanında yakacak odunlar yığılıydı. Kapının zıvanaları onarılmıştı. Büyük bir masadan çiftçilerin burada yemek yediği anlaşılıyordu. Ocakta güzel bir ateş yanıyordu, ocağın çengelinde bir kazan ısınıyordu. Jourdet şarap ikram etti. Bir kadın yerdeki taşları temizliyordu. Bakışlarını Jeanne'a doğru kaldırdı, ellerini kuruladı, nasıl nerede duracağını bilemiyordu.

"Karım Mariette."

Yassı ve gülümseyen bir surat, bir kız çocuğunun gövdesine takılmış gibiydi, bu gövde de bir kadının kalçalarına. Jeanne kadına elini uzattı. Mariette'in yüzü ışıdı, kadın bir tür reverans yaptı.

"Ben de sizin gibi köylüyüm Mariette, Fransa kraliçesi değil."

"Oysa size bakınca insan..."

Jourdet hafif bir hayret tonuyla Mariette'in sözünü kesti: "Yamaçta bağlar vardı. Hatta birkaç asma kütüğü kaldı bile."

Jeanne "Ben bağcılıktan hiç anlamam. Bir bağcının fikrini alınız," dedi.

"Bu civarda bağcı yok artık."

"Biz de başka yerden buluruz. Bağı canlandırmak için bir neden daha işte. Ama ben bostandan anlarım, bir bostan kurabiliriz."

Jourdet genç kadını ahıra götürdü. Ahır tanınmayacak kadar değişmişti: yerler yıkanmış, yem teknesi iyice ovulmuştu. Bütün çürümüş samanlar ortadan kaybolmuş, yerine taze saman konulmuştu. İki öküzle inekler bir tarafta, koyunlar öbür tarafta duruyordu. Alçak bir kapı, ahırı domuz ağılından ayırıyordu. Doğramacı kümesin kapısının onarımını bitirmek üzereydi.

"Eşek hiç dinlenmedi," dedi Jourdet. "Öte yandan, kuyuyla çok uğraştık. İki kez temizlemek gerekti."

Jourdet'nin bakışı perdelendi.

"İki gün boyunca su almaya şehre inmemiz gerekti."

Jeanne durumu anladı.

"Kuyuda ne vardı?"

"Bir iskelet. Çıkarıp gömdük."

Hangi uğursuz hesaplaşma sonucunda bir insanın yeryüzündeki yolculuğunun kuyuda noktalandığını bir tek Tanrı biliyordu.

"Su yeniden berraklaşana kadar durmadan kovayla kuyudan su çektik. Çıkan suyu lahana tohumlarını sulamakta kullandık."

"Ya kurtlar? Saldırıya uğramadınız mı?"

"İlk gece gelip dolaştılar. Joseph'le karısı Yvonne çıkıp direnlerle üzerlerine yürüdüler. Kazıklarla bir duvar yapmak gerek. Köpekler tilkileri uzak tutmaya yetiyor ama kurtları kaçıracak kadar iri değiller."

"Çocuklar gördüm," dedi Jeanne.

"Tarlada mı? Benim çocuklarım Bertin ve Coline. Başkaları da var. Toplam on dokuz kişiyiz."

Jeanne, Grand Palus'den neredeyse üzülerek ayrıldı, başkan Gonthard'dan izin isteyerek ertesi gün Ythier ve Matthias eşliğinde Paris yoluna koyuldu.

Yeniden hesap yaptı: iki bin yüz lira harcamıştı. Bunca paradan kurtulmak onu şimdiye dek hiç bu kadar mutlu etmemişti.

6
DON VE BUZLARIN ÇÖZÜLMESİ

*

Jacques gideli iki hafta olmuştu. Hâlâ haber yoktu.

Jeanne yolculuğunu François'ya anlattı. Çocuk kurtlara karşı mücadelenin öyküsünü titreyerek, çığlıklar atarak dinledi. La Doulsade'ın anlatılmasına hayran kaldı.

"Oraya ne zaman gideceğiz?" diye haykırdı sabırsızlıkla.

"Onarımlar bittiği ve havalar ısındığı zaman."

Dadı "Kırlar ona iyi gelecek," diye fikrini söyledi. "Yeşillik adına tek gördüğü yer Saint-Séverin mezarlığı! Orası da fildişi gibi beyaz."

Kar yağdı ve dünya siyah-beyaz oldu.

Sonra Montcorbier[1] ortaya çıktı.

Jeanne soğuktan sesi kısılan Guillaumet'ye yardım etmeye aşağı indiğinde dükkanın penceresinde Montcorbier'nin o şakacı kurt suratını gördü.

Bakışların sessiz kılıç oyunu yaşandı.

İnsan nasıl bu derece sevgisini yitirebilir? diye düşündü Jeanne. Yanıtını hemen kendisi verdi: sevilmeyen, erkek değil onun dünyasıdır. Taşradan gönül rahatlığıyla dönmüş olan genç kadın, beleşçilikle, kılıç zoruyla, hırsızlıkla ya da ihanetle koparılmış bu sahte hazlar dünyasına bir kez daha lanet etti. Üstelik

1) François Villon'un gerçek adı. Bkz. *Gül ve Zambak*, s. 182.

zaptiyelerin adamı takip ettiğini de biliyordu. Bütün bunları göz açıp kapayıncaya kadar düşünüverdi.

"Elmalı çörek mi istersiniz, yoksa peynirlisini mi?" diye sordu.

Guillaumet adamı kuşkusuz tanımıştı, ama birden unutmuş gibi göründü.

"Ne ikram etmek hoşunuza giderse," diye yanıt verdi Montcorbier, bakışlarını genç kadının üzerinden ayırmaksızın.

Jeanne tabağa bir peynirli çörek koyup adamın önüne sürdü. Sonra bir kadeh şarap koydu.

"Paris'e geri dönmemeliydin," dedi. "Emniyet amirliği seni unutmadı."

"Bourg-la-Reine ve Angers'deydim. Seni görmeye geldim."

"Hiç kuşkusuz öteki kadınların arasında beni de görmeye geldin," diye karşılık verdi genç kadın, bu boş laflara öfkelenmişti. "Burada kalamazsın. Seni aramaya ilk bu eve gelirler."

Jeanne adamın bir sonraki sorusunu o daha söylemeden tahmin edip yanıtladı.

"Bir *ekü*. Yalnız bir tane."

Tıpkı bir aydınlanma anındaki gibi, paranın Montcorbier için ve kendisi için hangi anlamı taşıdığını gördü. Adam çalarken, kendisi, başkalarının geçinmesini sağlayan taşa, toprağa, hayvana dönüştürüyordu kazandığını. Montcorbier aşk diye ah vah ediyordu, en azından kağıt üzerinde, ama onu ininden çıkaran açlıktı.

"Oysa zenginsin."

Jeanne'ın yanıtı kırıcıydı:

"Seni son gördüğümde paraya ihtiyacın vardı da ondan görüştük. Üzerimde ne varsa verdim. Navarre kolejinden kazandığın beş yüz *ekü*'yü ben bir ayda üç dükkanımdan kazanmıyorum

François. Ve altı ayda da harcamıyorum."

Montcorbier'nin suratı allak bullak oldu. Gözlerinde endişe kıvılcımları belirdi.

Guillaumet hiçbir şey görmemiş gibi yapıyordu. Ama belki konuşulanları duyuyordu.

"Nereden biliyorsun bunu?" diye kekeledi Montcorbier.

"Suç ortaklarının adlarını da sayayım mı? Colin de Cayeux, Petit-Jean, Guy Tabarie, Dom Nicolas..."

Ciboulet'nin çenesini tutamaması sayesinde Montcorbier'nin kafasını karıştırdığı için memnun oldu Jeanne. Adam biraz daha sarardı. Jeanne onun önünde Adalet heykeli gibi dimdik duruyordu. Montcorbier kadehi pencerenin önündeki tezgaha bıraktı, kolsuz paltosuna sarındı ve tek söz etmeden çıkıp gitti.

O bir *ekü*'yü bile almadı.

Jeanne kendi kendine, bir *ekü* bir *ekü*'dür, cebimde kaldı, diye düşündü.

Ama bu kısa karşılaşmanın mal olduğu huzursuzluğu hesaplayamadı. Aşk mı acaba? diye sordu kendi kendine. İlk aşkını, Isaac'ı, Argentan hanında gözünde canlandırdı. Matthieu. Philibert. Barthélemy. Aşk aydınlık veriyordu. Bedene ve ruha güven ve gençlik aşılıyordu. Güzellik ve esrikliği temsil ediyordu.

François Montcorbier'nin şiirleri, adamın elde edemediklerini anlatıyordu.

Bu düşünceler Jeanne'da merhamet uyandırdı. Zavallının biri, dedi sonunda.

O yıl Aralık ayı Paris'i buzdan bir gemiye çevirdi. Seine nehri dondu. Üç fırının da müşterisi azaldı.

"Hâlâ nasıl tek parçayım, ölmedim, bilmem!" diye bağırdı Guillaumet bir sabah buz kesmiş halde dükkana geldiğinde.

Jeanne'ın kaygılı bakışları altında, ısınmak için ayaklarını yere vurdu; genç kadın ateşi canlandırmak için odun alıp gelmişti. Neyse ki delikanlı öksürmüyordu. Paris felaket öksürük nöbetleriyle sarsılıyordu.

Üç katın ocaklarına durmaksızın odun atılıyordu. Yine de üçüncü katta, çatının altında, ev oturulacak gibi değildi. Jeanne François'nın sağlığı konusunda endişeleniyordu, içi kürklü bir manto diktirmek için terzi kadına gitti. Oğlan poturlar ve ince yün gömleklerle yatıyor, her öğüne sıcak çorbayla başlıyordu.

İşte bu buzdan cehennem hüküm sürerken, bir sabah bir ulak geldi, Jacques de l'Estoille'den mektup getirdi.

Soğuktan morarmış bir halde "Ben dördüncü ulağım hanımefendi!"[1] dedi.

Jeanne adamı içeri aldı, sıcak şarapla iki çörek ikram etti ve zahmetine karşılık bir lira verdi.

Benim tatlı Jeanne'ım, Koblenz'te, Vestfalya dükalığının buzları arasındayım. Görevim başarıyla tamamlandı. Yüce Tanrı'nın yardımıyla Aralık ayının ilk günlerinde Paris'e döneceğim. İçimi ısıtan sadece senin hayalin.

Jacques, 22 Kasım 1457

Bu mesaj Jeanne'ı okşamaya gelmiş bir melek kanadı oldu, sıcak ve yumuşak.

Ama kısa bir süre sonra yanıbaşında soğuk, sert ve karanlık başka bir kanat çırpması da işitildi.

Aynı gün siyahlar giymiş bir genç kız, Bücherie sokağına geldi. Yo, müşteri değildi, Jeanne üzerine dikilen bakışlardan bunu hemen anladı. Kızılla çevrili siyah.

1) Postaneler VII. Charles'ın yerine gelen XI. Louis tarafından kuruldu. O sırada tüm Avrupa'da posta menzilleri ve ulak sistemi vardı. (y.h.n.)

Genç kız dişleri takırdayarak "Siz Jeanne de Beauvois mısınız?" diye sordu.

Jeanne "Çabuk içeri girin," dedi.

Genç kız tereddüt etti. Jeanne durumu anladı.

"Girin, yoksa hastalanacaksınız. Siz Isaac'ın yakınısınız galiba."

Ziyaretçiyi ürkütmemek için "Isaac" demişti. Genç kız başını sallayıp girdi.

"Kızkardeşiyim. Abigail."

"Beni izleyin."

Jeanne kızı birinci kata çıkardı, oturacak yer gösterdi, karanfilli şarabın hep sıcak tutulduğu tencereye kepçeyi daldırdı, bir maşrapayı doldurup Abigail'e uzattı. Kız tereddüt etti.

Jeanne "Tanrı hepimize hayatta kalmamızı emretti," dedi.

Genç kız gözyaşlarına boğuldu. Jeanne artık emindi: Salomon Stern ölmüştü.

Abigail şarabını içerken "Isaac nerede?" diye mırıldandı.

"Haftalardır yolculukta. Yakında dönecek. Babanız ne zaman öldü?"

"Dün sabah."

"Son derece üzüldüm. Sizin için ne yapabilirim?"

"Bilmiyorum... Gerçekten bilmiyorum... Cenaze töreni yarın yapılacak. Ben sadece Isaac'a haber vermek istemiştim."

Jeanne elini Abigail'in omzuna koydu. Genç kız yeniden gözyaşlarına boğuldu.

"Isaac... şey... şeydi... babamdan sonra ailenin reisiydi... Bilmiyorum, ne olacağız bilemiyorum! Kardeşim Joseph daha çok genç..."

"Kaç yaşında?"

"On beş."

"Abigail, ne olursa olsun Isaac sizin ağabeyiniz. İkinizle de il-

gilenecektir. Ben de buradayım. Sizi tanımıyorum ama benim küçük kardeşim sayılırsınız."

Abigail uzun uzun Jeanne'a baktı.

"Anlıyorum..." dedi.

"Neyi anlıyorsunuz?"

"Isaac'ın..."

"...din değiştirdiğini," diye kızın sözlerini tamamladı Jeanne.

"Ne iyisiniz!"

"Toparlanın biraz. Ağabeyiniz gelir gelmez ona haber vereceğim. Sizi görmeye gelecek."

Abigail ayağa kalktı. Jeanne ona sarılıp başını okşadı. Genç kız da Jeanne'a sıkıca sarıldı. Aynı adama duydukları sevgide birleşmişlerdi.

"Artık adı Jacques oldu, değil mi?"

"Evet. Siz kaç yaşındasınız?"

"On dokuz."

Kız iç çekti.

"Şimdi herkes benimle evlenmek isteyecek."

"Taliplerden hiçbirini sevmiyor musunuz?"

Abigail başını salladı.

"Benim yerime karar verecek olan babamdı. Artık Jacques olacak... Bilmiyorum."

"Küçük kardeşinizin içini rahatlatmak için eve dönün."

Abigail kar fırtınasında yola çıktı. Beyaz iblislerin kamçıladığı bir kara gölgeydi.

Bir simge adeta, dedi Jeanne kendi kendine.

"Hanımefendi, şarap mahzende donmuş!"

Guillaumet'nin sesi üzüntü doluydu. Önceki yıllarda Jeanne şarabın bazı mahzenlerde donduğunu işitmişti ama hiç tanık ol-

mamıştı. Yine de o kış, gördüğü en sert kıştı: birkaç gündür, kışı hafife alacak kadar temkinsiz dilenciler, soğuktan donup ölmüştü. Cenaze arabasına oturur vaziyette konuluyordu cesetleri, çünkü uzatmaya çalışılınca tahta gibi kırılıyorlardı. Jeanne'a övgüler kazandıran, belediye meclisinde düzenlediği, berduşları ve dilencileri toplayıp ıslah etmeyi içeren hayır girişimi işe yaramayacaktı. Donun ilk günleri bu bahtsız serserileri alt etmişti. Kiliselerde sağ kalmış birkaç yüz kişi vardı ama durumları hiç de iç açıcı değildi: Saint-Séverin'de Pazar gününün son ayininde, sıkı giyinmiş olan cemaat bile soğuktan morarmıştı.

"Baltayla kırmak gerekecek!" diye bağırdı Guillaumet.

"Fıçıları da kırmak gerekecek demektir öyleyse," diye karşılık verdi Jeanne. "Hava yumuşarsa şarap içinde yüzeriz."

Genç kadın mahzene indi: insanın ciğerlerini yırtan bu havayı soluyunca bir buluta girmiş gibi olunuyordu. Sıcaklığı biraz yükseltirlerse şarabın yeniden sıvı hale geçeceğini düşündü. İçkinin tadı kuşkusuz zarar görürdü. Ama böylesi, üç fıçı şarabı kaybetmekten daha iyiydi.

Jeanne yeniden yukarı çıkınca Guillaumet'ye seslendi: "Maubert meydanındaki demirciye gidin. Elinde mangal kalmış mı bir sorun, kenarları delikli, içinde kömür yakılan şu demir gerdellerden hani. Elinde yoksa üç-dört tane ısmarlayın. Fiyatı neyse verin. Elinde kalmışsa, gelirken kömür de alın. Ben dükkanla ilgilenirim."

Bir gün önceki gibi pek az müşteri geldi.

Guillaumet ikindiden dört saat sonra geldi. Kırmızı-beyaz olmuştu. Bir elinde iple birbirine bağlanmış iki mangal tutuyor, öbür eliyle de bir çuval kömürü sürüklüyordu. Jeanne aceleyle kapıyı açtı. Delikanlı bir tabureye yığıldı.

"Yukarı çıkın da bir-iki saat dinlenin," dedi Jeanne.

Dadıyı yardıma çağırdı. Sonra mangallardan birinin dibine çalı çırpı atıp tutuşturdu, kömür çuvalını açıp kömür yerini doldurdu. Mahzene inip mangalı tam ortaya, alev alabilecek her şeyden uzağa koydu. Iki küçük ölü Jeanne'ı şaşırttı: fareler. Onlar da donmuştu.

Yukarı çıktığında, dadı ona "Elleriniz kapkara. Burnunuz da," dedi.

Jeanne su almaya kuyuya gitti: kuyu donmuştu. Kovada kalan buz tutmuş suyu kırdı, buz parçalarını bir leğene koydu ve ocağın çengeline astı. Sonunda ellerini ve yüzünü yıkayabildi.

Gece kadar karanlık öğle sonrasında, değirmenci, on gündür beklenen buğdayla çavdar karışımını getirdi. Bereket versin Guillaumet yukarıdan iniyordu, gidip adamın çuvalları boşaltmasına yardım etti.

"Irmakta atların çektiği kayık buza saplandı! Malları karaya çıkarıp kara yoluyla getirmek zorunda kaldık. Sanki felaketler yetmezmiş gibi Saint-Jacques kapısında dün akşam zaptiyeler kurtlarla boğuşuyordu! Belli ki her kapıda aynı mesele var! Montmartre! Saint-Denis! Saint-Martin! Le Temple! Hepimiz soğuktan taş keseceğiz sonunda!" dedi değirmenci.

Hepsi bu kadarla da kalmıyordu. Nesles kulesinde, Paris'in göbeğinde iki kurt bir insana saldırmıştı, Les Halles'de de bir kurt öldürülmüştü. Aslında hayvanlar, insan ya da koyun bulamadıkları için sıçanların peşinde, Seine kıyıları boyunca geliyordu. Soğuk o kemirgenleri bile uyuşturmuştu.

Tahıllar boşaltılınca Jeanne, Guillaumet'den ikinci mangalı Sidonie'ye götürmesini rica etti, o da mahzenini ısıtsın diye. Delikanlıya Les Halles'deki fırın için de mangal siparişi verip vermediğini sordu.

"Iki-üç gün içinde mangal alınacak," dedi Guillaumet. "Her-

kes ısıtıcı siparişi veriyor. Bütün kiliseler. Kolejler de, çünkü mürekkep donuyor. Öğrenciler artık bir şey yazamıyor!"

Guillaumet kahkahalara boğuldu. Sonra uzun bir kancayla kuyunun üzerindeki buz tabakasını kırdı ve evin ihtiyaçları için epey su taşıdı.

François "Allah baba nasıl ısınıyordu?" diye sordu.

Ertesi sabah Jeanne bağırış çağırışlardan telaşa kapıldı. Merdivenlere koşup haykırdı.

"Guillaumet, neler oluyor?

"Hanımefendi, şarabın buzu çözülmüş!"

Jeanne gülmesini tutamadı.

Çanların sesi buz gibi havada tuhaf bir biçimde yayıldı. Billurun içinde çınlayan bronz.

Saat sekizi vurunca sokakta bir gürültü koptu. Ateşin karşısında oturan Jeanne endişelenip kulak kabarttı.

Kilide giren bir anahtar sesi. Kalbi hopladı. Merdivenleri bir koşuda indi. Açılan kapıdan buz gibi hava doluyordu içeri. Genç kadın korktu. Bir ayı! Ama çizmeli bir ayı. Gelen Jacques'tı, Jeanne'ın daha önce hiç görmediği türden bir kürklü palto ve şapka giymişti, bir adamın yardımıyla girişe bir sandık sürüklüyordu.

Jacques başını çevirdi ve gülümsedi. Jeanne eridi.

Kapının önünde bir at arabası gördü. Jacques kapıyı kapattı, arabacıya parasını verdi. Adam gidince Jeanne, Jacques'ın boynuna atıldı. Jacques kadının yüzünü avuçlarının arasına aldı ve onu uzun uzun öptü.

"Balım, tatlım," diye mırıldandı.

Genç kadın, sandığı birinci kata çıkarmasına yardım etti.

"Üçüncü katta kalamazsın, orası buz cehennemi olmuş," dedi.

Jacques bitkin ve açtı; genç kadın çorbayı ısıttı, jambon dilimledi, bir parça tereyağı ve ekmekle bunları birinci kata çıkardı.

"Üç yüz bin lirayı aldım. Ama hiç kolay olmadı. Bütün senetler yanımda," dedi.

Jeanne senedin ne olduğunu biliyordu: bir transfer emri. Bankerlerin bütün büyük şehirlerde temsilcileri vardı. Hiç kimse bir *ekü* bile alıp vermeden, para, kraliyet kasasına transfer edilecekti. Fransa kasasında ne kadar para vardır acaba? diye sordu genç kadın kendi kendine.

"Sana bir kürk getirdim," dedi Jacques bacaklarını uzatarak. "Polonyalı kürkçülerin yaptığı gri tilki. En felaket soğuktan bile koruyor."

Ellerini göbeğinde kavuşturdu, uykulu uykulu bakıyordu, yüzü neredeyse sersem bir ifade almıştı. Jeanne yatmadan ona söyleyeceği haberle vereceği acıyı hissetti.

"Jacques..." dedi.

Adam yüzünü Jeanne'a çevirince genç kadının sıkıntılı ifadesi onu uyuşukluğundan çekip çıkardı. Cümlenin sonunu bekledi ama gelmedi. Jeanne'ın alt dudağının kıvrılması adamı telaşlandırdı. Doğruldu.

"Kötü bir haber mi?" diye sordu.

Jeanne başını eğdi.

"Benimkilere bir şey mi olmuş?"

"Salomon."

Adam birden ayağa kalkıp genç kadının karşısına geçti.

"Ne zaman?"

"Dün toprağa verilmiş."

Jacques'ın göğsü bir hıçkırıkla sarsıldı. Ayakta gözyaşlarına boğuldu. Sarsıla sarsıla ağlayan bir erkek insanı alt üst eder; göz-

yaşı dökme hakkı ondan esirgenmişti hep aslında. Jeanne, Jacques'ı kollarına aldı.

"Onun kalbini kırdım ben," dedi adam.

Jeanne'a sıkı sıkı sarıldı. Genç kadın neredeyse kendini suçlu hissedecekti. Jacques'ı ailesinden koparıp almıştı. Ama aile hapishane mi olmalıdır? Jacques usul usul ağladı. Genç kadın onun başını okşadı.

"Nasıl öğrendin?" diye sordu adam.

"Abigail geldi. Sensiz kendini mahvolmuş hissediyor. Sen döner dönmez haberi vereceğimi söyledim ona."

"Gitmem gerek!" diye haykırdı adam.

"Jacques, saat gecenin onu. Hiç kuşkusuz o da Joseph de uyuyordur..."

"Erkek kardeşimin adını biliyor musun?"

"Abigail'e onu kendi kızkardeşim saydığımı söyledim. Yarın gidersin."

Jacques olduğu yerde bir gidip geldi, yolunu şaşırmış gibiydi.

"Jeanne..."

"Gel uyuyalım."

Gücü tükenmiş bir halde, Jeanne'ın elini tutarak, yatağa yığıldı kaldı.

Şafak sökerken yola çıktı ve ancak akşamleyin, bitkin durumda geri döndü. Senetleri Chevalier'ye teslim etmeden önce kardeşlerini görmeye gitmişti. François onu yeniden görmekten duyduğu sevinci belli edince Jacques gözyaşlarına boğuldu.

"Neden ağlıyorsun?" diye sordu François.

Jacques çocuğa sıkıca sarılarak karşılık verdi. Jeanne ve dadı onları izledi. Aynı şeyi mi düşünüyorlardı? İki erkek de yetim kalmıştı. Ve bu iki kadın onların anneleriydi.

Dadı François'yı yatmaya götürünce, Jacques, Jeanne'a döndü:

"Rahatsız olur musun acaba sana desem ki..."

Cümlesini bitiremedi.

"Biliyorsun can-ı gönülden söylüyorum, buyursunlar gelsinler. Benim de bir aileye ihtiyacım var Jacques. Hiç kızkardeşim olmadı, erkek kardeşimi de bir anlamda kaybettim. Hem seni seviyorum."

"Babam olmayınca ev çok kasvetli," diye açıklama yaptı Jacques.

Sokaklar neredeyse bomboştu, iki genç Musevi, sarı çark işaretli mantolarıyla fark edilmeden geçip gittiler.

Yalnız dadı fark etti. Jeanne, iki genç soğuktan titreyerek geldiğinde, dadıyı bir kenara çekti. Ama sözü kesilen sadece Jeanne değildi.

"Dadı..."

"Hanımefendi, siz gerçek bir Hıristiyansınız ve benim tek bilmem gereken şey de bu. Anlatabildim mi?"

Kucaklaştılar.

Bûcherie sokağındaki evde hiç bu kadar büyük sofra kurulmamıştı: altı kişiydiler.

Jeanne Joseph'i gözlemledi; hiç bu kadar ciddi bir oğlan görmemişti daha önce. Ne de bu kadar yakışıklı. Melek gibi diye düşündü. İnce ve solgun yüzü sanki etten kemikten değilmiş gibi duruyordu. Çorbasından ilk kaşığı almadan önce bitmek bilmeyen bir tereddütte kaldı. Herkes durumu anladı: yemek kaşer[1] değildi. Gerilim dayanılmaz hale geldi. Sonunda Abigail oğlana yemesini düpedüz emretti. Çocuk bakışlarını Jeanne'a çevirdi. Belki de gözlerinde şefkatle karışık endişe okumuştu. Jacques korkunç derecede gerilmişti.

"Yoksa ben de mi?" dedi Joseph.

---

1) Kaşer: Musevi geleneğine göre hazırlanmış et. (ç.n.)

Olağanüstü bir suskunluk sofraya egemen oldu. Jeanne, Jacques, dadı ve Abigail bundan etkilendiler. Joseph kaşığını domuz yağlı çorbaya daldırıp ağzına götürdü. Sonra alay, boyun eğme ve varını yoğunu neşeyle ortaya sürme gibi anlamların birbirine karıştığı, anlatılmaz bir bakış gezdirdi çevresinde.

François hiçbir şey anlamamıştı.

Joseph ablasıyla birlikte üçüncü kata çıkmak üzere izin istemeden önce Jeanne'ın karşısına geçip elini tuttu.

"Artık burada kendi evinizde sayılırsınız, Joseph."

Oğlan karşılık vermeksizin genç kadının elini öptü. Sonra Jacques'a döndü, ona sarılıp ağladı.

Jeanne onları yalnız bıraktı.

7
MAVİLERE BÜRÜNMÜŞ NİSAN

*

"Biz, Fransa kralı Yedinci Charles..."

Kraliyet mührü şamdanların ışığında parşömenin üzerinde ışıldıyordu.

Jacques kendisini Aigurande ve Bouzon topraklarının efendisi, baron de l'Estoille yapan belgeyi masanın üzerine koydu. Milano ve Mainz bankerlerinden alınan borcun ödülüydü bu.

Abigail ile Joseph belgenin üzerine eğildiler.

Jacques, Jeanne'ın yüzünü avuçlarına aldı ve kardeşlerinin önünde genç kadını öptü.

Sonra durumu tartışmak gerekti, karmaşık bir durum söz konusuydu, herkes biliyordu.

Salomon Stern, kızı Abigail ve oğlu Joseph'e iki yüz kırk beş bin lira para, toplam yüz altmış yedi bin lira tutarında bankerlik alacakları ve ilgili hisseler, ayrıca Francs-Bourgeois sokağında üç ev bırakmıştı. Menkul mal olarak miras, dört yüz on iki bin üç yüz elli liraya çıkıyordu. Salomon Stern zengin bir adamdı. Çok zengin.

Vasiyetnamesinde en büyük oğlu Isaac'tan hiç söz edilmiyordu: sinagogdaki boş tabut, öldüğüne yeterince tanıklık etmişti. Ölenin isteği doğrultusunda mirasçılar evleninceye kadar miras erkek kardeşi Élie tarafından işletilecek ve idare edilecekti.

Oysa Abigail, amcası Élie'nin önerdiği iki koca adayını da is-

temiyordu. Élie, Salomon'un büyük oğlu Isaac'ı öldü biliyordu. Joseph'e gelince, o da amcasıyla yaşamak istemiyordu; iki akrabam var, Jacques ve Abigail, diyordu.

Meseleyi açan Abigail oldu.

"Sevgili babacığımın isteklerine boyun eğecek olursam kendimi feda etmem gerekecek. Hiç evlenmek istemediğim bir adamla evlenmek zorunda kalacağım. Sevgili ağabeyim Isaac'tan ayrılmam gerekecek. Yaşayan biri için düzenlenen cenaze töreninin korkunçluğuna göğüs gerdim zaten. Onu bir daha evde görememenin üzüntüsüne. Şimdi ona kavuştum, artık bırakmak istemiyorum."

Jacques'ı seven bir tek ben değilim, diye düşündü Jeanne. Kızkardeşi de onsuz yaşayamıyor. Genç kadının Jacques'a duyduğu aşk daha bir alevlendi.

"Ne için, kim için, neden kendimi feda edecekmişim?" dedi Abigail hararetle. "Bir ölü için mi? Ailesi için mi? Halkım için mi?"

Dükkanın üst katında bir masanın çevresinde oturan Jacques, Jeanne ve Joseph bu bağımsızlık bildirisini suskunlukla karşıladılar.

"Biliyorum, ortada para var. Çok büyük bir tutar. Ne kadar çok olursa olsun, para işte. Eğer sevgili babamın isteklerine boyun eğersem, şefkat ve sevgiden yoksun bir hayatım olması bir yana, kendimi satmış da olacağım."

Jacques başını kaldırdı, bu sözlerdeki güç ve meydan okuma onu şaşırtmıştı.

Abigail dinleyenleri karanlık ve kararlı bir bakışla tarayarak "Ben satılık değilim!" dedi.

Tarçınlı, şekerli kaynamış şarap kadehine elini uzattı.

"Joseph'in lehine mirastaki payımdan feragat ediyorum. Bu-

nu bu akşam Élie'ye söyleyeceğim. Isaac'la kalıyorum. Pardon, Jacques'la. Bana bakabilecek kadar zengin. Hıristiyan olmak istiyorum. Bedeli ödemiş olacağım."

Bu sözlerden sonraki sessizliği, Joseph'in konuşması bozdu.

"Kimse bana fikrimi sormadı," dedi oğlan. "Demek zenginim. Ya da en azından yıllar içinde zengin olacağım. Hem de tek başıma. Bunun hiçbir anlamı yok!"

"Ne yapmak istiyorsun?" diye sordu Jacques.

"Seninle ve Abigail'le birlikte kalmak istiyorum. Ve Jeanne'la. Abigail neden mirastaki payından feragat edecekmiş anlamadım. Zaten ben bu mirası adaletsiz buluyorum. Yaşadığını bildiğim için cenaze törenine katılmaktan çok rahatsız olmuştum Jacques. Ne hissettiğimi sana anlatamam. Bağırasım geliyordu!"

Gerçekten de bağırıp çağırdı.

"Bu miras üçümüzün," dedi.

Jacques alçak ve sakin bir sesle "Vasiyetname var. Onu çiğneyemeyiz. Sen de Hıristiyan olsan bile vasiyet çiğnenemez. O zaman da ikiniz birden mirastan mahrum olursunuz," dedi.

Jeanne "Ben öyle olacağından pek emin değilm, hatta tam tersinden eminim diyebilirim," dedi.

Tartışmaya ilk müdahalesiydi bu.

"Belediye meclisinde danışmanım ben. Benzer bir olayı ele aldık. Hıristiyan bir tüccarla evlendiği için kızını mirasından mahrum bırakmak isteyen bir babanın vasiyetnamesi hükümsüz kılındı."

Abigail ile Joseph başlarını kaldırdı.

"Babanın vasiyetnamesini hükümsüz kılmak ha..." diye mırıldandı Jacques, merhuma yapılan bu son adaletsizlik onu sarsmıştı.

"Jacques, ben kararımı verdim," dedi Abigail.

Ağabeyine ilk kez bu adla sesleniyordu.

"On yıl önce kimse cesaret edemezdi böyle..." diye söze girdi Jacques.

Dünya, yani Paris, değişmişti ve Jeanne sonunda farkına vardı. Sanki Şeytan Osuruğu[1] olayından beri insanlar daha saldırgan olmuştu.

"Beni istemiyor musun?" diye sordu Abigail.

Jacques elini kızın elinin üzerine koydu.

"Böyle şeyler söyleme."

"Joseph'i istemiyor musun?"

"Evden ayrıldığımda ikinizi de kaçırmayı düşünmüştüm."

"Tamam, ben din değiştireceğim..." dedi genç kız.

"Ben de," dedi Joseph.

Jacques bağırdı.

"Miras Élie'ye mi kalsın istiyorsun?" diye sordu Abigail.

"Hayır, ama bu iş rezalete dönüşecek!" diye haykırdı Jacques. "Herkes öğrenecek ki..."

"Rezalet olmayacak, " diye araya girdi Jeanne. "Hiç kimsenin bir şey öğrenmemesini sağlayacağım. Sen değil,Abigail işin içine girecek."

Üç baş da genç kadına çevrildi; Jacques, Jeanne'ın istediği zaman Hôtel des Tournelles'e girebildiğini hatırladı.

"Ama bu işin gerçekleşebilmesi için, Abigail ve Joseph, önce vaftiz edilmeniz gerek."

Ayağa kalktı.

Fırına inmek üzere yanlarından ayrılırken "Ölüm yaşamı ele geçirmesin sakın," dedi.

Abigail ve Joseph, gelişlerinden ve Bûcherie sokağındaki tar-

1) Bkz. *Gül ve Zambak*, s. 264.

tışmadan iki gün sonra vaftiz edildiler; bu arada Jeanne, kraldan, bu yeni Hıristiyanların da De l'Estoille adını taşıması konusunda izin aldı, Mahkeme kardeşlerin miras davasını gizli oturumda görmeyi kabul etti.

Peder Martineau, Saint-Séverin'de vaftiz suyu elde etmek için buzları ısıtmak zorunda kaldı.

Gülümseyerek "Kızım, bir simge görüyorum burada: siz kalplerdeki buzları eritiyorsunuz," dedi.

Aynı günün akşamı François yatırıldığında Jeanne, Abigail ile Joseph'e içi kürklü birer palto armağan etti ve gelirken giydikleri mantoları getirmelerini istedi: çark işaretli mantolardı onlar. Şaşırarak mantolarını getirmeye gittiler. İki kardeş yukarıdan indiğinde, Jeanne, Jacques'ın düşünceli bakışları altında, yanan odunları karıştırıyordu gayretle. Kardeşlerin mantolarını aldı.

"Bu giysileri yakacağım," dedi. "Size Hıristiyanların dayattığı köleliğin işaretleriydi bunlar. Sizin kadar bana da iğrenç geliyordu. Hepimiz Tanrı'nın çocuklarıyız, siz benim kardeşlerim olduğunuz gibi –çünkü Jacques'ın kardeşisiniz– Tanrı'nın huzurunda da öylesiniz ve bir tek Tanrı var."

Abigail ile Joseph genç kadını sessizce dinlediler. Jeanne giysileri birer birer ateşe attı. Gözlerini kırpmadan giysilerinin yanışını seyrettiler. İş bitince Jacques herkese şarap koydu.

"Böylece rahat rahat gezip dolaşabilirsiniz," dedi Jeanne.

İlk evden çıkışları, Jeanne'ın belediye meclisinde danışman sıfatıyla tanıdığı bir avukatı görmek için oldu.

Mahkeme kararı 1457 Noelinden on gün önce açıklandı.

Jeanne yirmi ikinci yaş gününü yeni kutlamıştı.

Élie Stern'e mahkeme kararıyla, yeğenleri Abigail ve Joseph'e, kardeşi Salomon'un mirasından düşen nakit, alacak ve malları aktarması, Joseph'in vasisinin, Bûcherie sokağında oturan baron

Jacques de l'Estoille olacağı bildirildi. Üç kardeş mirası almak üzere amcalarının evine gittiler. Élie'nin kederini göğüslemek cesaret işiydi ama aynı zamanda da temel bir nezaket göreviydi çünkü bu işi bir hukuk müşavirine bırakmak insanlıkdışı bir davranış olurdu.

Bücherie sokağındaki eve döndüklerinde üçünün de suratı asıktı; iki tekerlekli bir at arabasıyla getirdikleri sandığın içinde Salomon Stern'in küllerini taşıyorlardı sanki.

Kısa görüşmeyi anlattılar.

"Ağabeyimin soyu kurudu demek ki," demişti Élie.

Adam para karşısında karakterlerin zaafını dile getirmiş, Jacques, amcasının sözünü kesmişti:

"Bu işle paranın hiç ilgisi yok. Duygular ön planda."

"Duygu, şeref ve göreve baskın çıkıyorsa, ne acı bir dönem bu."

Joseph "Jacques, mutluluk olmadan şerefin kölelikten başka bir şey olmadığını söyledi," dedi.

Jacques "Üç evi amcama bağışladık," dedi.

Bunun üzerine miras paylaşımına giriştiler.

Jacques, "Yaşça büyük olmaya göre değil eşitliğe göre paylaştıracağım," dedi.

Bu, kendisine düşen payın büyük bir bölümünü reddettiği anlamına geliyordu, çünkü ailenin en büyük çocuğuna tanınan hak uyarınca babasının mallarının yarısı onun olacaktı.

Abigail, "Ben aramızda kayıt kuyut istemiyorum, Jacques," dedi.

Göz ucuyla Joseph'e danıştı. Oğlan başını salladı.

"Ben de."

"Pekala," dedi Jacques. "Her birimize yüz otuz yedi bin dört yüz elli lira düşüyor. Kendi payıma hâlâ belirsiz olan alacak ve

malları da katıyorum. Mahkemenin kararına göre ben Joseph'in vasisiyim ve onun payından sorumluyum, ona düşen payı işletecek, on sekiz yaşına geldiğinde kendisine teslim edeceğim. Bu arada ihtiyaçlarını karşılayacağım, huzurunuzda bu sözü veriyorum. İsterseniz şimdi hemen üç bohça yapalım ki varlıklarımız birbirinden güzelce ayrı dursun, ihtiyatlı olmakta yarar var."

Jacques, Jeanne'dan üç parça kaba kumaş isteyip parayı böldü. Her birinin payını bir kumaşın içine sarıp Abigail ve Joseph'in bohçalarını getirdikleri sandığa koydu, kendi payını da kendi sandığına yerleştirdi.

Bunun üzerine Jeanne, Aigurande ve Bouzon'a yaptığı yolculuktan söz etti.

İlkbahar hiç bu kadar sabırsızlıkla beklenmemişti.

Her şeyden önce, Jacques ile Jeanne'ın evlenmeye karar verdiği mevsimdi. Sonra, genç kadının yolculuğuyla ilgili anlattıkları hayal güçlerini harekete geçirmiş, coşkuyu alevlendirmişti. Jacques, Abigail, Joseph ve elbette François o yöreyi gidip görmek için sabırsızlanıyorlardı.

Müstakbel karı-kocanın isteği doğrultusunda, evlenme töreni aile içinde yapıldı: ama, elbette Bücherie sokağındaki evin ahalisi dışında törene, sadece Guillaumet ile nişanlısı, Sidonie ile kocası, tavukçuluk yapan anneleri, Les Halles'deki fırını işleten Jacques Ciboulet, kumaşçı Dame Contrivel ile terzi kadın davet edildi. Bu yakın dostların dışındaki tek onur konuğu, peder d'Estrades oldu.

François'nın davranışı herkesi şaşırttı: sanki evlenen oydu. Evde Abigail ve Joseph'in varlığından zaten çok mutlu olan François, Jacques'ın babası olacağı düşüncesiyle sevinçten havalara uçuyordu, Jacques'ın yumuşaklığı onu etkilemişti, üvey de-

gil gerçek babası olarak görüyordu adamı. Onda hatırası olmayan Barthélemy de Beauvois konusunda hiç üzüntü besleyemiyordu.

Paskalyadan sekiz gün önce müstakbel karı-koca birer ata binip ağır ağır ilerleyerek Bûcherie sokağından ayrıldı. İkinci düğünü için Jeanne kürklü paltosunun altına, üçgen plili açık mavi uzun bir elbise giymiş, sim işlemeli aynı renkte bir tül takmıştı. Önceki evliliğinin giysilerini hatırlatacak hiçbir şey yoktu üzerinde, bir mücevher bile. Jacques, kabarık ceketinin üzerine turkuaz tokalı geniş bir gümüş kemer takmış, o da açık mavi renkte pantalon giymişti. Yalnızca takkesi siyah saçlarıyla karşıtlık oluşturacak biçimde kırmızıydı. Abigail atıyla arkalarından geliyordu, hayatında ilk kez renkli bir elbise giymişti, mercan rengi işlemeli yeşil elbisesinin üzerine gümüş kemer takmıştı. Peşinden kucağında François'yı tutarak Joseph geliyordu. Ötekiler yaya gidiyorlardı.

Saint-Séverin'e barones de Beauvois olarak giren Jeanne oradan barones de l'Estoille olarak çıktı.

Nisan yağmurunun altındaki düğün alayında François, sözcüğün tam anlamıyla hoplayıp zıplıyordu.

İçsiz güçsüz dolaşanlar toplanmaya başladı. Jacques'ın karanlık solgunluğuyla Jeanne'ın sarışınlığı çarpıcı bir karşıtlık oluşturuyordu. Mavi, gökte parıldadı. Çiftin çıkışını zengin giyimli bir ulak bekliyordu. Jeanne'a bir deri zarf verdi.

"Kralımızdan," dedi.

Jeanne kılıfın kordonlarını açtı; içinden kıvrılmış bir pusula, pusulanın içinden de bir yüzük çıktı. Halkayı bir değerli taş süslüyordu: genç kadının o zamana kadar hiç görmediği türden bir taş.

Jacques, "Bir Taprobane safiri," dedi.

Jeanne çığlığını bastırdı. Ne tarafa eğilirse eğilsin üzerinde bir yıldız parlıyordu.

Jeanne, mavi gözün tutsağı bu yıldıza, siz ve eşiniz için mutluluk dileklerim eşlik ediyor.

Charles

"Ama bu sihirli bir taş," diye bağırdı Jeanne.

"Gerçek sihir senin gözlerinde," dedi Jacques.

Genç kadını kaldırıp ata bindirdi.

Düğün yemeği bir handa yendi.

Peder d'Estrades bir konuşma yaptı. Biraz çakırkeyif olan Jeanne tek kelimesini anlamadı. Peder Martineau'nunkinden de bir şey anlamadı.

Dame Contrivel "Bugünü görmek için yaşamışım," dedi.

Guillaumet cesaretlendi:

"Sanki hepimiz bugün evleniyormuşuz gibi hanımefendi!" dedi.

Jeanne ona kollarını uzattı, Guillaumet ayağa kalktı ve kahkahalarla kucaklaştılar. Delikanlı kıpkırmızı olup yerine döndü.

Sidonie, Jeanne'a, üzerine mavi kantaron çiçekleri işlenmiş yünlü kolsuz bir palto armağan etti.

Guillaumet herkesin çok beğendiği, porselenden yapılma bir çörek biblosu verdi.

Ciboulet ise gümüş bir şamdan.

Dame Contrivel, tavukçu kadın ve terzi de armağanlar verdiler. Tavukçu "Jeanne Tanrı'nın bize yolladığı bir peri!" dedi.

Jeanne anne-babasını düşündü. Gözleri yaşardı. Başını Jacques'a çevirdi:

"Hatırlıyor musun, ayna..."

Adam genç kadının elini öptü.

Joseph ile François masanın çevresinde dans ediyordu.

Abigail dalgın görünüyordu.

"Ne düşünüyorsunuz?" diye sordu Jeanne.

"Şu günlerde sizin ve benim ödediğimiz bedeli."

"Nereden biliyorsunuz?"

"Jacques bana her şeyi anlattı. O sizi hak ediyor."

Kollarını birbirlerine uzatıp ellerini birleştirdiler.

Jeanne'ın sağında oturan peder Martineau "Tanrı'ya şükredin Jeanne," dedi.

"Onun da mutlu olduğunu görmüyor musunuz?" diye karşılık verdi genç kadın.

Çanlar, saatin beş olduğunu ilan etti, yeni evliler eve dönmeye karar verdi. Peder Martineau ile peder d'Estrades izin isteyip ayrıldılar. Abigail, Joseph ve François peşlerinden gitti.

Guillaumet, Sidonie, kocası, tavukçu, terzi kadın ve Dame Contrivel şarkı söylemek için ayağa kalktı. Sesler yanlış yanlış çıktı, açık saçık bir şarkı söylendi. Gülmekten bitkin düşen Jeanne ilk sözleri işitebildi:

Güzel güvercin
İnmeden aşağı
Eteğin
Yakala kamışını
Şu senin hergelenin...

Nisan, sonunda nazik olmaya karar verdi. Madem insanlar maviler giyiyordu, o da aynısını yaptı.

8
KIRLANGIÇLAR VE KARGALAR
*

Bunca kişiyi yalnızca iki atın çektiği bir araba taşıyabiliyordu: Jeanne, Jacques, Abigail, Joseph, François ve dadı. Yiyecek sepetleri büyük yer kaplıyordu: kızarmış piliçler, peynirler, sucuklar, ekmek, şarap, bir tepsi dolusu da çörek.

François evden ve Paris'ten ilk kez ayrılıyordu: kıpırdanıp durması sonunda Jeanne'ı endişelendirdi. Çocuk arabacının yanına oturmak istiyor, arkaya bakmak için aradaki örtüyü kaldırıyor, daracık arabanın içinde bir gidip bir geliyordu. Bereket versin Joseph sonunda çocuğu yanına oturtmayı başardı.

Deneyimden ders çıkaran Jeanne, Paris'teyken, servi ağacından sipsivri, ucu ateşle sertleştirilmiş iki kazık yaptırmıştı, kazıklar kurtlara karşı etkili olduğunu gördüğü mızraklarla aynı uzunluktaydı. Bu silahlar neredeyse yasadışıydı, çünkü mızrak öyleydi; kralın uyruklarının bunları ellerinde bulundurma hakkı yoktu. Şeytan Osuruğu olayı sırasında zaptiyeler sebze doğrayan bir kadını elinde bıçak tutuyor diye tutuklamamış mıydı? Ama sonuçta, kurtların dişleri arasında can vermektense yasaya aykırı düşme riskine girmek daha iyiydi.

Yollar berbattı, buzların çözülmesi yüzünden sular altındaydı; tekerlek izleri hendek gibi olmuştu. Araba, yolcuların çığlıkları arasında, defalarca devrilme tehlikesi atlattı. Jeanne için Grand Bussard'daki gibi bir güzergah izlemek söz konusu değil-

di; ilk gece Orléans'da, ikinci gece de Châteauroux'da konaklanmasına karar verdi; ertesi gün bir saatten az bir sürede La Châtre'a varırlar ve orada at kiralarlardı.

Yol ormandan geçtiği için Jeanne gözünü kulağını dört açmıştı. Kurtları gözlüyordu.

Étapes'a varmadan kurtlar ortaya çıktı. Arabacı çığlık attı, atlar kişneyip şahlandı, araba dingil ve zincir gürültüleri arasında bir sağa bir sola yattı. Vahşi hayvanlardan yedi-sekizi yolu kesmişti. Jeanne kazıklardan birini eline aldı, öbürünü Jacques'a uzattı, sonra da arabacının yanına zıpladı. Oradan, bir mızraklı süvari gibi yaman bir şekilde atlara yaklaşan hayvanlara kazığı batırmaya başladı. Birini boydan boya deldi, bu arada Jacques da bir başkasını yere serdi, o hayvanın gırtlağına Jeanne kazığı sapladı. Bunu gören Jacques bir başka kurdu şişledi. Sürü saldırmaya ara verdi.

Jeanne arabacıya "Vargücünüzle sürün arabayı!" diye bağırdı.

Adam atları kamçıladı. Geçerken Jeanne son bir kurda kazığı sapladı, kazığın ucunda uluyan hayvanı, sapladığı kazığı çıkartmayı başarana dek yerlerde sürükledi. Kurtlar arkalarından hızla koştu ama atlar dörtnala gidiyordu.

Arabanın içindeki yolcular sapsarı kesilmişti.

Dadı boğuk bir sesle "Hanımefendi! Tıpkı bir savaşçı gibisiniz!" diye mırıldandı.

Jacques pek şaşırmamıştı; Jeanne'ı daha önce mücadele ederken görmüştü.

"Barones değil baron!" dedi.

Herkes sinirli bir şekilde güldü. Ama açık araziye çıkar çıkmaz arabayı durdurmak gerekti, heyecan barsakları gevşetmişti. Orléans'da yolcular toprağa ayak bastığında yorgun, bitkin, bacakları titrer haldeydiler. Ertesi gün Orléans'dan Châteauroux'ya giderken kurt gözlediler ve bulamayınca neredeyse hayal kırık-

lığına uğradılar. Belki de gizli gizli yeniden görmeyi umdukları şey, Jeanne'ın kahramanlıklarıydı.

Kiralık atlar, yolcuları çabucak Grand Palus'ye götürdü.

Gelenleri gören Jourdet'nin karısı hemen tarlaya, kocasını bulmaya koştu.

Jacques'ın köylülerden beklediğinden çok daha törensel bir hal hatır sorma faslının ardından Jourdet, Jeanne'a "Size bir şey göstereceğim," dedi.

Genç kadını tarlaya götürdü, saban izlerine eğilerek parmağıyla yeşil filizleri gösterdi:

"İlk buğdayımız."

Doğruldu. Gözleri gururla parlıyordu.

"İnekler buzağıladı, domuzlar gebe, koyunlar da," dedi.

Ağır adımlarla evlere geri döndüler. Jourdet konuklarına şarap ikram etti.

Jacques, Abigail, Joseph ve François bakışlarıyla çiftliğin büyük salonunu, duvarlara asılı tavaları, kirişlere asılı sarmısak ve soğan demetlerini inceliyordu. Ömürlerinde ilk kez bir çiftliğe gelmişlerdi. Okşadığı köpekler tarafından yere yıkılan François kahkahalar atıyordu.

Jeanne maaşları ödemek için kesesini çıkardı.

"Bağ istiyorsanız yapabilirim," dedi Jourdet. "Asma kütüklerini satın alacak ve mahzene çeki düzen verecek parayı verin. Ayrıca çiti onaracak para da gerek. Kurtlarla bayağı uğraştık."

Çabucak hesap yaptılar, Jeanne parayı verdi.

"Başka adam buldunuz mu?" diye sordu genç kadın.

"Gonthard'ı görmediniz mi yoksa?"

"Daha değil."

"Bütün çiftliklerinizi canlandırmaya yetecek kadar adam var."

Jeanne düşüncelere daldı.

"Yakında sizi görmeye tekrar geleceğim," dedi.

Ziyaretçiler La Châtre'a bir şeyler atıştırmaya gitti. Jacques, Jeanne'ı bir kenara çekti.

"Bu senin hayat verdiğin tek çiftlik mi?" diye sordu.

Jeanne başını sallayınca Jacques, "Ya öbürleri?" dedi.

"La Chanteraie'de işleri başlattım ama çalışacak yeterli sayıda adam yoktu..."

"Seni çiftlikte gördüm Jeanne. Senin krallığın orası. Bu topraklar senin. Paraya ihtiyacın varsa şimdi yeterince paramız var. Babam ölmeden benim kendime ait bir sermayem vardı. Şimdi bizim yaklaşık iki yüz elli bin liramız var."

"*Bizim* mi?"

Jacques gülümsedi.

"Jeanne, ben seninim. Neyim var neyim yoksa senin. Adım bile," dedi alaycı bir tavırla. "Kardeşlerimi kendi kardeşlerin gibi karşıladın. Görmüyor musun? Bana oldukları kadar sana da bağlılar. Bir çiftliği ayağa kaldırmak için ne kadar masraf gerekiyor?"

"Bugüne kadar Grand Palus için yaklaşık iki bin üç yüz lira harcadım..."

"Jeanne sakın tereddüt etme lütfen!"

Genç kadın adamın kolunu sıktı.

"Iyi. Ben kendini bu dünyaya yabancı hissetmenden endişe ediyordum..." dedi.

"Deli misin! Mirastan Joseph'e düşen payı işletmeyi kabul ediyorsan o parayı sana emanet ediyorum."

"Düşünürüz. Daha işe yeni başladım Jacques, hem kralın *sana* verdiği çiftliklerden ikisine *ben* kendi paramı yatırdım. Sen bana güveniyorsun. İçimi rahatlatıyorsun."

Jacques genç kadına sarıldı. Barthélemy'nin ölümünden beri, salt kendisinin değil yaptığı işlerin de desteklendiği hissini hiç bu kadar güçlü bir şekilde duymamıştı.

"La Chanteraie'den önce La Doulsade'ı görmeye gidelim. Korkarım ki evi görmenin bile François üzerinde bırakacağı etki..."

Korkulan etki bütün ziyaretçilerin üzerinde hissedildi.

Mütevazı ve yıkık dökük binaları gezdiler, sanki büyülü bir şatoydu orası. Gökyüzü de işe karışarak manzarayı en güzel biçimde süsledi: tepeleri maviye boyadı, yamaçları yeşertti, yeni çıkan yaprakları gümüşledi ve ilk çiçeklenen badem ağaçlarını kıpırdattı. Sonra kırlangıçları yaydı havaya ve karatavukları öttürdü.

"Jeanne..." dedi Jacques.

"Hanımefendi..." dedi dadı.

"Anne..." dedi François.

Ve hepsi bir ağızdan La Doulsade'ı onartmak, çekip çevirmek için daha ne beklediğini sordular.

Jeanne şaşkınlıktan gözlerini faltaşı gibi açarak "Kimse buraya gelmek istemez diye endişeleniyordum," diye yanıt verdi.

La Châtre'daki üç gün hummalı bir çalışma haftasına dönüştü.

Gonthard Jeanne'ın işe aldığı dülgerin yarı yarıya onardığı La Chanteraie'yi elden geçirmeye gönüllü çiftçileri toparladı. İki çiftlikle de uğraşmaya yetecek kadar adam vardı. Jeanne onları elinden kaçırmaktan ya da cesaretlerini kırmaktan çekindiği için öbür çiftlikleri henüz görmediği halde adamların hepsini işe aldı. Karısının işinin başından aşkın olduğunu gören Jacques, Orléans'dan bir dülger getirteceğini söyledi, zira La Chanteraie'nin değirmeni de onarım gerektirdiği için La Châtre'daki dülger ye-

terli olmayacaktı.

Jeanne Gonthard'la birliktre, henüz görmediği iki çiftliği, Le Palestel ve La Mirande'ı görmeye gitti, yeni işe aldıklarını bu iki yerde çalıştıracaktı. Geriye üç çiftlik kalıyordu ama Tanrı bile dünyayı altı günde yaratmıştı.

İlk seferinde olduğu gibi Gonthard yanına mızraklı iki adam aldı. L'Estoille çiftinin yoğun çalışması gözlerini kamaştırmıştı.

Yolda "Sizden ve kocanızdan başka konu konuşulmuyor! Yoksa Paris'ten ayrılmaya mı karar verdiniz?" diye sordu.

"Hayır yüzbaşı, bu arazileri yaşatmaya karar verdik."

"Erkek kardeşiniz siz yokken bana sorular sormaya geldi."

Jeanne üzüntülü bir hal aldı. Denis'nin anısı, Berry'de geçen günlerinin zevkini mahvediyordu. Baştankaraların cıvıltısını perdeleyen bir karga gaklaması.

"Ne öğrenmek istiyormuş?"

"Ona bakılırsa birdenbire edindiğiniz servetinizin kaynağını."

"Siz ne yanıt verdiniz?"

"Servetinizin evlenmenizden kaynaklandığını. Ama ona kralın bağışladığı topraklardan söz etmedim."

"İyi yapmışsınız."

"Pek o kadar övülesi bir şey yapmadım hanımefendi. Sözlerimi bağışlayın ama erkek kardeşinizde sizdeki erdemleri göremiyorum."

"Daha açık konuşun yüzbaşı."

"Sizi kırmaktan çekiniyorum."

"Yalnızca yalan kırar beni."

"Jourdet'nin karşısında köylü kökenlerinizi gururla ortaya koydunuz. Evlenerek barones oldunuz. Ama kardeşiniz nasıl Argency kontu olmuş, anlayamıyorum."

Jeanne karşılık vermedi. Gonthard biliyorduysa, tekrarlamak gereksizdi, bilmiyorduysa, Jacques'a açıklamak zorunda kalacağı bu kadar tatsız bir konudan söz etmek istemiyordu.

"Bana göre bu delikanlı genç bir asilzade. İşlerini yargılamak bana düşmez ama bölgede size duyulan sevgiye hizmet etmiyor."

"Benim elimden ne gelir?"

"Hiçbir şey tabii. Siz sordunuz ben de söyledim. Dahası da var ama."

"Sizi dinliyorum."

"Ev sahibi Docquier ve kardeşiniz Eylülde büyük bir tantanayla Jouffroy de Longueil'i konuk ettiler. Bu adam, Dauphin'in[1] yandaşlarından biri olan kardinal Richard Olivier de Longueil'in kardeşidir. Kardeşinizin sadece bu yöre insanlarının gözünde değil kralın nezdinde de size zarar vermesinden endişe ediyorum."

"Kralı bundan haberdar ettiniz mi?"

"Görevim bu hanımefendi."

"Çok iyi yapmışsınız yüzbaşı."

Karşısındaki Yedinci Charles'a minnettar birisi olduğundan besbelli ki tam bir güvenle konuşan Gonthard sözlerini sürdürdü: "Durun, hepsi bu kadar değil. Jouffroy de Longueil, Dauphin Louis için para istemeye geldi."

Jeanne bir an için Gonthard bütün bunları nasıl olup da biliyor acaba diye düşündü. Sonra, erkek kardeşinin kaldığı şatodaki hizmetkarların, Gonthard ve kral hesabına casusluk yaptığını tahmin etti.

"Dauphin'in babasının yerine tahta geçeceği gün için geleceğini hazırlayan Docquier elbette istemeye istemeye para verdi.

1) Dauphin: Eskiden Fransa krallığında kralın büyük oğluna yani veliahta verilen ad. (ç.n.)

Tam olarak ne kadar verdiğini bilmiyorum ama galiba yaklaşık iki bin *ekü* tutuyor. Para peşinde görünen kardeşiniz de ancak üç-beş kuruş çıkardı. Dauphin'in gözüne girmekten hoşlanacağını ve parasız olduğu için öfkeden kudurduğunu tahmin etmek zor değil."

"Yani komşu çiftliklerde harcanan parayı görmek iştahını kabartacak mı demek istiyorsunuz?"

Artık Gonthard'la aynı safta olduğunu bilmek Jeanne'ın çok hoşuna gitmişti: Denis ablasıyla kavga çıkarmak isterse Gonthard omuz verirdi.

"Demek istediğim şu ki hanımefendi, kardeşinizi başınızdan savmak zor olacak. Adam umutsuzca Dauphin'in gözüne girmeye çalışıyor."

"Beni uyardığınız için teşekkür ederim yüzbaşı."

İlk çiftliğe, La Mirande'a vardılar. Büyük bölümü Jeanne'ın tahmin ettiğinden daha iyi durumdaydı ama ahır ve ne işe yaradığını anlayamadığı bitişik binalar yıldırım çarpması sonucunda yanmıştı. Dülger gibi, duvarcılara da ihtiyaç olacaktı ve on adama.

Le Palestel görünüşe bakılırsa en az onarım gerektiren çiftlikti, hatta hemen içine girilip oturulabilecek gibi duruyordu. Çiftlikte yaşayacak kişiler oradayken dülger çatıları ve kapıları sağlamlaştırabilirdi.

Jeanne, Gonthard ve iki zaptiye La Châtre'a döndüler. Jacques çoktan geri gelmişti, böylece Gonthard'la tanıştı; hiç kuşkusuz hem belediye başkanı hem zaptiye reisi olan adama değer verdi ki onu akşam yemeğine davet etti.

"Ev ahalisinin geri kalanıyla da tanışırsınız," dedi.

Jeanne'a Orléans'lı dülgerin ertesi gün geleceğini söyledi, böylece La Doulsade'daki yapım onarım işlerine bir an önce gi-

rişilebilecekti. Jacques konağın onarımından geçtiğini görmek için en çok sabırsızlanan kişiydi sanki.

Ertesi gün, binaların onarımı konusunda yapılan işler ve alınan kararlarla başdöndürücü bir gündü.

Jeanne Bücherie sokağındaki sükuneti özledi. Açık havadan ve keşfettiklerinden sarhoşa dönen François ele avuca sığmıyordu. Bir atla bir köpek istiyorum, dedi bağıra bağıra. Abigail ile Joseph bir dünya keşfediyorlardı ve bu dünyada nasıl bir yer edineceklerini zihinlerinde canlandırmaya çalışıyorlardı, çünkü artık Hıristiyan oldukları için toprak sahibi olabileceklerdi. Yeni yeni çıkmaya başlayan otları hayranlıkla koparıyor, tarlalarda cennetteymiş gibi dolaşıyorlardı. Hele Jacques, sarraf odalarının seyrelmiş havasını bilen ve narin ellerini hiç toprakla kirletmemiş olan Jacques, yeni mülkünü hemen benimsemişti. Bu tepkiler Jeanne'ı şaşırttı.

Kralın, kırların mutlaka yeniden nüfuslandırılması gerektiği konusundaki sözlerine kadar şehirlilerin köylülere, hödüklere, çarıklılara duyduğu küçümsemeye boyun eğmişti. Savaş yıllarında eski serfler ortadan kalkınca ve senyörler yoksul düşünce kent insanlarının taşraya bağımlılıklarını fark ettiklerini anladı birdenbire. Hele bir un kıtlığı çıksın ve sığır filetosunun fiyatı bir yıldan öbürüne iki kat artsın, her şey değişiyordu: aslında kentler köylülerin serfleriydi.

Jeanne o sırada Jacques'a erkek kardeşinden söz etti. Adam genç kadını endişeyle dinledi.

"Bu oğlan senin kardeşin değil, en azından benim anladığım anlamda değil. Yakınlarda oluşu bana, kurt inine yakın bir kulübe yapıyormuşuz duygusu veriyor," dedi.

Yemekte Gonthard, De l'Estoille çiftine, Paris-Berry arasında böyle gidip gelemeyeceklerini, aynı yerde olsalar da bir çiftlikten

ötekine koşturup duramayacaklarını söyledi.

"Bir kahyaya ihtiyacınız var," dedi.

"Siz birini tanıyor musunuz?" diye sordu Jacques.

"Kahyalık ortadan kayboluyor. Ama başarılarınızın coşkusuna kapılan zaptiye şeflerim var. Bir dahaki ziyaretinizde size birini önermeye çalışacağım. Herhalde geri dönmeniz çok uzun sürmez."

Daha sonra Gonthard, dük Jean d'Alençon'un kışkırtıcı dolaplar çevirdiği ve İngilizlerle suç ortaklığı yaptığı için tutuklanıp hapse atıldığını söyledi.

Bereket versin ki kralın casusları etkin çalışıyordu. Ama Jeanne ve Jacques hiç de hoş şeyler hissetmiyordu. Baştankaraların cıvıltıları kargaların gaklamasını örtmeyi başaramıyordu.

9
DÜNYANIN ÇİFTE YÜZÜ
*

Yalnızca yıkıntılar görmüşlerdi. Onları Paris'e götüren arabada, sanki kral Arthur'un Camelot'taki sarayından geliyor gibiydiler.

Büyülenme yaşamlarını değiştirdi. Sonra, kırda kaldıkları bu süre, onları acil kararlar almaya mecbur etti. Arabada düşünmeye başladılar.

Açık havanın yararları konusunda fikir edinmek için François'ya bir bakmak yeterliydi. Tenine renk gelmiş, yüzü ışıl ışıl olmuştu.

Dadı "Hanımefendi, bu çocuk değişim geçirdi!" demişti.

Demek ki François'nın bedensel gelişimi için La Doulsade'da uzun kalmak gerekiyordu. Ama malikane ileriki haftalarda oturulabilecek duruma gelse de, ancak ara ara kalınabilirdi. Aslında François'nın eğitimini ve bir koleje girmesini düşünmenin zamanı gelmişti. Yani François ancak okul tatil olduğunda La Doulsade'a gelecekti. Mantıklı ve uygun çözüm, François'yı Orléans kolejine yazdırmaktı, öyle ki çocuk La Doulsade ile Paris arasında, özellikle de Parisli öğrencilerin taşkınlığından olabildiğince uzak olacaktı.

Jeanne'ın kaçınılmaz olduğunu bildiği ve oğlunun eğitimi için özel öğretmenler tutarak uzaklaştıracağını sandığı bir andı bu. Çünkü François'dan ayrılma düşüncesi yüreğini daraltıyor-

du. Ama kaçamak yollar artık para etmiyordu.

Gelişmelerin bir başka doğal sonucu da şuydu: Joseph'in de bir Hıristiyan kolejine yerleştirilmesi gerekiyordu çünkü babasının seçtiği *yeşiva*'da aldığı eğitim, Musevi olmayanların dünyasında eşit koşullar içinde yaşamaya hazırlamıyordu onu. Jacques ne olursa olsun Joseph'in de François'yla aynı koleje gitmesine karar verdi. Jeanne da aynı düşüncedeydi:

"Böylece François'ya göz kulak olur."

Jeanne ömründe ilk kez bu dünyadaki her nesnenin çifte yüzü olduğunu açıkça algıladı. Yeniden kavuşulan kır yaşamı mutluluğunun kusursuz simgesi La Doulsade malikanesine sahip olmanın sevinci, yakalarını bırakmayan sorunlar açığa çıkarmıştı.

Öbür oğlanlarla birlikte olunca François'nın başına ne gelecekti? Soğuktan ızdırap çekmeyecek miydi? Açlıktan? Yakınlarını büyüleyen bu kirlenmemişliği, bu saflığı koruyabilecek miydi?

Ufukta beliren sorunların en küçüğü kuşkusuz Jeanne'ın o lanet kardeşinin La Doulsade'a bu kadar yakın olması değildi sadece. Denis er geç gelip karanlık niyetleriyle başına dert açacaktı, bundan hiç kuşkusu yoktu.

La Doulsade'a yapılan ziyaretin bir etkisi daha oldu: Jacques'la yaptığı rastlantısal konuşmalar sayesinde Abigail, Hıristiyan dünyasına girmesinin sonucunda krallığın herhangi bir yerinde ev ve arazi sahibi olabileceğini keşfetti, oysa Museviler bu haktan men edilmişti.

Jacques, "Artık seni Abigail diye çağırmaktan vazgeçmemiz gerek," dedi. "Bu ad çok tuhaf, zaten sana başka bir ad verildi bile.

Peder Martineau gerçekten de Abigail'i Angèle[1] diye vaftiz etmişti ama genç kıza bu ad komik geliyordu. Kendisini hiç de

1) Fransızcada *ange* melek demektir; Angèle Türkçedeki kadın adlarından Melek adıyla karşılanabilir. (ç.n.)

melek gibi görmüyordu.

La Doulsade dolayısıyla Jacques da kendi geleceğine ilişkin sorular soruyordu. Taşranın çekimine karşı koymak ona olanaksız geliyordu, denese bile, şu gerçeği saklayamazdı: Jeanne artık yılın büyük bölümünü kırda geçirecekti ve Jacques ondan çok uzun zaman ayrı kalamazdı. Yine de yolculuk yapmayı gerektiren bankerlik işleriyle uzun süre kırda yaşamayı nasıl buluşturacağını bilemiyordu.

Sonunda Jeanne'ın içindeki manzaranın değişimi genç kadının yönünü şaşırmasına yol açtı. Aylardır küçük birikimini nasıl işletip büyüteceği konusunda kendi kendine sorular sorup durmuştu; bir yandan, çiftliklere yatırılan paranın, şimdilik getirisini değerlendiremese de, güzel, akıllıca bir yatırım olduğunun farkındaydı, öte yandan, önceki akıl yürütmelerinin boş olduğunu görüyordu birdenbire. Jacques hiçbir kuşkuya yer bırakmayan bir sesle genç kadına güvence vermişti: Jeanne kocasının parasının da sahibiydi. Ikisi birlikte zengindiler. Baba mirasıyla birlikte Jacques'ın serveti iki yüz elli bin lirayı buluyordu, Bûcherie sokağındaki evi saymaksızın Jeanne'ın serveti de eklendiğinde bütün varlıkları üç yüz bine varıyordu. Daha neye ihtiyacı vardı ki?

Ama özellikle, hem de ona uzun görünen ömründe ilk defa olarak, yaşamını bağımsız düşünmüyordu. Cornwall kolejinin önünde ilk çörek sattığı günden beri salt kendi hesabına hareket etmişti. Ama şimdi iki kişi olmuştu, sevgilisi Barthélemy'yle bile hissetmediği gibi hissediyordu kendini. Jacques ile o, artık iki başlı bir beden olmuşlardı. Malikaneyi görmeye gittiklerinde Jeanne orada birlikte, çift olarak oturacaklarını anlamıştı ansızın. Paris'te Jacques, Bûcherie sokağında, genç kadının evinde oturuyordu; ama burada aynı evde birlikte oturacaklardı.

Bu düşünce, Jeanne'ın içini hayranlık ve şaşkınlıkla dolduruyordu.

Arabada François birden "Bir köpek istiyorum!" dedi. "Bir köpek ve bir at!"

Jeanne'ın aklına Donky geldi. Sadık ve uysal eşek Donky, Paris'te hep onların hizmetindeydi, Bûcherie sokağından Montagne-Sainte-Geneviève sokağındaki ve Les Halles'deki fırına tahıl çuvallarını taşıyan hayvancık ölümsüz değildi. Geçmişe yönelik bir acıma duygusuyla Jeanne, eşeğin son evi kırlar olmalıydı, diye düşündü.

Sonunda, Paskalya arifesinde Paris'e vardılar.

Guillaumet görünür bir neşeyle karşıladı onları.

"Sizi özledim hanımefendi!"

Evi baştan aşağı sıcak tutmuştu ama soğuk dayanılır hale gelince mahzendeki mangalı söndürmüştü. O da François'nın yüzünü, rengini görünce hayret etti.

Yemekte Jeanne, ertesi gün kilisedeki Paskalya ayinine De l'Estoille ailesinin bütün bireyleriyle katılmasının iyi olacağını belirtti.

Bu öneri keyifsiz bir suskunlukla karşılandı. Bir sürü Hıristiyan bayramı vardı, neden özellikle bu bayramda onların da hazır bulunması gerekiyordu ki?

Çünkü, diye açıkladı Jeanne, Hıristiyanların en önemli bayramı buydu: imanlarının temeli Hazreti İsa'nın dirilişini kutluyorlardı. Aslında genç kadın, peder Martineau'nun sözlerini tekrarlıyordu.

Joseph karşı çıkma ihtiyacının içini kapladığını hissetti, ama François ve dadı orada olduğu için kendini tuttu. Jacques, Abigail ve o, Jeanne'ın arzusuna, yeni Hıristiyanlığa girenlerden, üs-

telik de kralın ihsanına mazhar olanlardan beklenen görgü kurallarına uymayı tercih ettiler. Ama dadı ile François yatmaya çıkınca Jeanne, Joseph'e, neyi içinde saklayıp söylemediğini sordu.

"İncilleri okudum. Eğer İsa ölüler arasından diriltildiyse, neden kendine işkence edenleri mahcup etmek için onlara gidip görünmedi?"

Jeanne ne diyeceğini bilemedi. İncilleri hiç okumamıştı, bir zamanlar La Coudraye kilisesinde peder Godefroy'nın okuduğu pasajlardan başkasını bilmiyordu. Ona göre İsa, insanlığın günahlarından kurtulması için Tanrı tarafından gönderilmiş bir elçiydi. Museviler onu çarmıha germiş, o da diriltilmişti. Hepsi bu kadar. Buna inanmamanın sonu cehennemdi.

"Ne diyorsun?"

"Diyeceğimi dedim."

Yolculuktan beri birbirleriyle senli benli konuşuyorlardı.

Jeanne hâlâ bir yanıt bulamıyordu, daha da canı sıkılmıştı. Jacques sessiz kaldı.

Abigail, "Joseph, lütfen, ilahiyata girişme," diye araya girdi. "Din kitapları anlaşılmaz şeylerle dolu, İlya peygamberi göğe çıkartan ateş arabası gibi örneğin. Babamın önünde Kutsal Kitap'ın bir sözünden bile kuşku duymuş olsaydım kan çıkarıncaya kadar kırbaçlardı beni! Peki neye yarardı?"

"Çocuklar, böyle düşünceleri dile getirmemeniz için size yalvarıyorum," dedi Jacques. "Sapkın diye cayır cayır yakılırsınız sonunda, hem Hıristiyanlığa yeni girdiğiniz için tehlike daha büyük. Dahası, sizin için kralın lütfunu sağlayan Jeanne'a da haksızlık ediyorsunuz böyle konuşunca. Beni saymazsak."

Joseph kurnazca bir gülümsemeyle, "Jeanne'ın aşkına susacağım öyleyse," dedi.

"Sağol," dedi Jeanne. "Ama yine de Joseph'in sorusunun yanıtını bilmek isterdim."

"Sakın peder Martineau'ya sorma," dedi kocası. "Hıristiyanlığa döndürdüğün paganların kötü ruhu sana bulaştı diye şüphelenebilir."

Daha geç vakitte Jeanne ile Jacques yatakta baş başa kalınca genç kadın, "Bize inanmamız emredilenin dışında, din konusunda hiçbir şey bilmiyoruz," dedi. "Dünyada aşktan başka bir şey yok mu öyleyse?"

"Kuşkusuz hiçbir şey yok," diye mırıldandı Jacques, Jeanne'ı kollarına alarak.

"Yani sadece bedenlerimiz mi var?"

Adam genç kadının ağzını dudaklarıyla kapadı.

Belki de gerçekten öyleydi.

Jeanne toprak olduğunu düşledi. Jacques çiylerin meleğiydi. Birlikte bütün evreni oluşturuyorlardı. Genç kadın adamın tükürüğüyle, teriyle, dölüyle sarhoş oldu. Birbirlerini içtiler.

Genç kadın neden bu gece hazzın ona umutsuz bir atılımı esinlediğini bilemedi.

"Seni ne kadar sevdiğimi bilemezsin," dedi. "Hayır, bilemezsin."

"Yo, bilirim," dedi adam. "Sen benim için yıldızlarıyla, çiçekleriyle bütün dünyasın."

Jeanne uyuyamıyordu.

"Nereden geliyor bu yumuşaklığın?" diye sordu.

"Öteki insanların zayıflığını biliyorum çünkü."

Nisan ortasına doğru, başka gerekçelerle Gonthard'ın Paris'e yolladığı bir ulak, De l'Estoille çiftine La Doulsade'ın, yapılacak ufak tefek işler olmasına karşın, oturulabilecek hale geldiğini

bildirdi. Sözgelimi pencerelere yağlı kağıt yerine gerçek cam takılması gerekiyordu.

Cennetin kapıları açıldı dense, Bücherie sokağındaki evin sakinleri bu kadar sevinmezdi.

Bu haber Jeanne için çok daha önemli bir haberle aynı anda geldi: genç kadın hamileydi. Tam anlamıyla emin olmayı beklediği için henüz Jacques'a müjdeyi vermemişti.

Önceki gün Jeanne'a ilk yolculuğu boyunca eşlik eden zaptiye Ythier, genç kadını ziyarete gelmişti. Aslında Ciboulet ona barones de l'Estoille'in kahya aradığını söylemişti ve Ythier de buna adaydı. Jeanne adamı Jacques'a tanıttı. Kocasına, Ythier'nin soğukkanlı cesaretini ve Grand Bussard'ı kuşatan kurtlara nasıl bir kurnazlıkla saldırdığını anlatmıştı.

Zaptiyeye bir göz attıktan sonra Jacques sadece "Sizi çok takdir ettim," dedi. "Yüzbaşınızdan izin alın. Onun rızasını almanızı bekleyeceğiz, bizimle gelirsiniz. Kışın ekilenler ne verecek göreceğiz."

Ertesi gün Ythier izin kağıdıyla geldi. Jacques yeniden bir araba kiraladı. Ev halkı coşkuyla arabaya yerleşti, sanki Kutsal Topraklar'ı kurtarmaya gidiyorlardı.

Guillaumet "Bir gün beni de götürmeniz gerek," diye bağırdı.

Jacques "Tamam, söz veriyorum!" dedi.

Orléans'da mola verdikten sonra dosdoğru konağa gittiler. Şişeden boşalan cinler gibi arabadan dışarı zıpladılar. François en başta öne atıldı, hendeğin üzerindeki köprüyü geçti, müstakbel bahçenin ortasında kendinden geçmiş bir halde kollarını açtı.

Çatılar yeniden yapılmıştı. İki baca da tütüyordu.

Ana binanın iki katının zemini ve ana merdiven yeniden inşa edilmişti.

Evi boğuk bir gürültü dolduruyordu: planyayla yer döşeme-

sini rendeleyen işçilerin gürültüsüydü bu. Her tarafa ahşap, taş ve cila kokusu hakimdi. Aşağı doğru genişleyen yeni merdiven İtalyan tarzındaydı, çünkü dülger, Dijon'da, lyi Philippe'in dükalığında yapılan en iyi işleri görmüştü.

Marangozlar pencerelere cam takıyordu. Dadı dışarının görülebilmesine şaştı.

"Cam! Hem de bütün pencerelerde!"

Üst kattan François'nın çığlıkları işitildi.

Arka tarafta hizmetkarların müştemilatı ve ahırlar yeniden yapılmıştı; ahırlarda altı ata bakılabilirdi.

Cochet usta adındaki dülger, ziyaretçilerin önüne koyuldu, hem müşterilerinin sevinçli yüzlerinden hem de yaptığı işten çok memnundu.

"Burada mı yatacağız?"

"Hayır," diye karşılık verdi dadı. "Yerde mi uyuyacaksınız?"

Henüz La Doulsade'da yatamayacaklarını kabul etmeleri zor oldu. En azından üç yatak, sandıklar, giriş katında mutfak olarak kullanılacak kocaman salon için bir yemek masası, koltuklar, perdeler ve temizlik gereçleri gerekiyordu.

Paris'e dönmeyecek tek kişi Ythier'ydi. Jeanne ile Jacques onu Le Palestel'e götürdüler, orada oturmaya başlayanlar olmuştu ama çiftlik, Ythier'ye ayrı odalar verilebilecek kadar büyüktü. Karı-koca, Ythier'yi kahya olarak öbür mülklerin sahipleriyle tanıştırdılar ve ona bir at aldılar. Sonra, kendileri olmadığında La Doulsade'da kalmaları için iki hizmetkar işe almasını, hendeklerin temizlenmesini ve yıkılacak gibi duran küçük köprünün onarımını sağlamasını istediler.

Ythier'nin hemen ilgilenmeye başladığı hasattan haber bekleyerek La Châtre'da iki gün kaldılar.

Ythier, yeni efendilerinin ona bağladığı umutları boşa çıkar-

mayan doğru bir ayrıntıyla çıkageldi. Toprakların alışılmadık derecede uzun süre nadasta kaldığını göz önüne alan çiftçiler ya arazinin tümünde ya da üçte ikisinde ekim işlemini yapmışlardı. Verim inanılmaz olmuştu: dönüm başına yirmi iki-yirmi beş teneke[1]. Ythier bu durumu sıkışık tohum ekilmesine ve çapalama sırasında otların yakılması sayesinde toprağın zenginleşmesine bağlıyordu; yine de Jeanne ile Jacques'ı bir sonraki hasadın aynı derecede güzel olmayabileceği konusunda uyardı çünkü, bir yandan, toprağın üçte birini nadasa bırkmak gerektiği için bu kadar geniş araziye ekim yapılamazdı, öte yandan, Berry'de o yıl havalar iyi gittiği için hasat böyle olmuştu.

Ythier, Jeanne'a biçilen çavdar, buğday ve yulaf miktarlarını yazdığı bir kağıt uzattı. Hasadı yapılan miktarın üçte biri çiftçilere düşüyordu, üçte birinden biraz fazlası ise bir sonraki ekim için ayrılacaktı. Bahardaki ekim işlemi, toprakların tamamının beşte birinden biraz fazlasında yapılacaktı.

Dolayısıyla Jeanne'a hasadın üçte birinden biraz daha azı düşüyordu. Genç kadın böylece, üç fırınını besleyen undan tasarruf etmekle kalmıyordu, aynı zamanda Orléans'da satılacak artan buğdaydan da kâr sağlayacaktı. Jacques'ın hesabına göre, arazilere yatırılan paranın yüzde otuzu oranında bir verim elde edilmiş oluyordu.

Ythier gülümseyerek, "Bakalım sonbaharda bağlar ne verecek," dedi.

Yeni senyörler daha sonra Orléans'da duraklayıp La Doulsade için mobilya siparişi verdiler. Mutfak eşyası. Örtüler.

Bahçe için güller.

Meyva bahçesi için fidanlar.

1) Teneke (Fr. *boisseau*): On litrelik eski bir ölçü. Bir dönüm: Elli hektar. Bu da dönüm başına yaklaşık yarım ton ürün eder. Modern tanımdaki verimlilik göz önüne alındığında kuşkusuz gülünç ama o dönem için iyi bir miktar. (y.n.)

Paris'te Jeanne, Jacques'a haberi verdi:

"Önümüzdeki Ocak ayında, ya da daha önce, baba olacaksın."

Haziran sıcaklarından kaçıp sonunda, birkaç haftalığına da olsa, La Doulsade'da yaşamaya gittiler.

İki hizmetkar karı-kocaydı: Baptiste ve Marie. Konaktaki ilk yemek için Marie karabuğdaylı ve kuru üzümlü piliç dolması ile salata hazırladı. Jeanne bir kirazlı turta yaptı.

Jacques "Mahzenle ilgilenmek gerek," dedi.

Jeanne evin başka sakinleri olduğunu keşfetti: bir çift köpek ve bir çift kedi. O zamanlar insana yoldaşlık eden hayvanlar değildi kediyle köpek: köpekler tilkileri uzak tutuyordu çünkü hırsız tilkiler kümese gelmek için köprüden geçebiliyordu. Kediler ise fare avlıyordu.

Jeanne hizmetkarların evinin yakınında onu hayretler içinde bırakan bir kafes de keşfetti. İçinde iki yavrunun oynaştığı, zeminine saman döşenmiş büyük bir demir kafes. Ama bu yavrular köpek değil kurt yavrusuydu.

Kurt yavruları! Jeanne kafese eğildi; hayvancıklar bağrıştı. Genç kadın yavruları kucağına almak istedi. Ama kurt yavrularıydı bunlar! İğrenmeyle acıma arasında kaldı. Baptiste oradan geçiyordu; Jeanne adama sorular sordu.

"Ythier efendi onları ormanda buldu. Anneleri öldürülmüş. Yavruları öldürmeye kıyamadı. Buraya getirdi. Pişmiş et verilirse tehlikeli olmazlar diyor. İnsana saldırmayı unuturlarmış."

Baptiste kafesin kapısını açıp yavrulardan birini kucağına aldı. Hayvan kıvrıldı, keyiften bağırdı. Baptiste bir parmağını yavrunun ağzına soktu. Kurt yavrusu kendinden geçti, gözlerini kapatıp parmağı küçük küçük ısırmaya koyuldu. Joseph Jeanne'ın

yanına geldi ve bu tuhaf sahneyi izlemeye başladı.

Jeanne "Peki ama kafesi nereden buldunuz?" diye sordu.

"Burada, ahırdaydı. Eski senyörler de bu kafeste kurt beslerdi. Kafeste kurt oldukça öbür kurtlar saldırmaz diyor Ythier."

"Ama sonsuza dek onlara burada bakamayız," dedi Jeanne, bahçede François'nın karşısına çıkarlarsa neler olacağını düşündü korkuyla.

"Hanımefendi, patron sizsiniz, ama küçükken kokusunu aldıkları kişilere asla saldırmazlar. Alın tutun şunu."

Adam genç kadına kurt yavrusunu uzattı; Jeanne inanmazlıkla yavruyu aldı. Hayvan Jeanne'ı kokladı. Vahşi gözlerini adeta korkuyla Jeanne'ın gözlerine dikti. Genç kadın hayvancığın alnını okşadı. Yavru Jeanne'ı yaladı; keyiften hırıldadı. Jeanne gülmesini tutamadı. Kurt yavrusu gözlerini kapattı. Jeanne'ın kollarında şekerleme yapmaya hazırlanıyordu.

"Artık hanımefendi, size asla saldırmaz. – Siz de alın kucağınıza," dedi Baptiste, hayretler içindeki Joseph'e.

Kısa süre sonra bütün ev halkı Jeanne ile Joseph'e katıldı. En sabırsız François'ydı. Hayvanı kollarına aldı, okşadı. Kurt yavrusu çocuğun önce ellerini, sonra da suratını yaladı. François kahkahalar attı.

Baptiste, "Tıpkı vahşi köpekler gibi," dedi.

Öbür yavruyu da kafesten çıkardı. Bu bir dişiydi. Hayvancık elden ele dolaştı. Dadı bile tuttu.

"Kurtlara mürebbiye olduk çıktık!" diye bağırdı gülerek.

François hayvanı otların üzerine koydu. Yavru atlayıp zıpladı. Jacques da kucağındakini bıraktı. Jeanne çığlığını tuttu. Köpekler koşup geldi. Yavruları yere yıkıp onlarla oynamaya başladılar. Bağırmalar, hırlamalar gırla gidiyordu. Yavrular köpeklerin peşinden, köpekler yavruların peşinden koşuyor, sonra ot-

larda oynaşarak birbirlerini hafif hafif ısırıyorlardı.

"İşte," dedi Baptiste, "aranızdan hiçbirine asla saldırmazlar artık, büyüdükleri zaman bile. Yalnız aç olduğu zaman saldırır kurt."

Jacques düşünceli bir tavırla olup bitenleri seyrediyordu.

"Bekçi köpeği demek ha, neden olmasın."

Baptiste kurt yavrularını yakalayıp yeniden kafese koydu.

Herkes gidip sirkeli su ve sabunla ellerini yıkadı. Bu hayvancıklar çok kokuyordu.

Jacques iş için Paris'e geri döndü.

Jeanne'ın ricası üzerine Gonthard, Joseph ve François'ya ata binmeyi öğretmesi için binicilik öğretmenini onların hizmetine sundu. Jeanne, bahçeyi girişin önünde uzanan güllerden oluşmuş çitin ötesine doğru büyütmek amacıyla La Châtre'dan bir de bahçıvan getirtti.

Angèle konağın düzenini sağlamak, çamaşır yıkamak, ufak tefek onarımlar yapmak ve yatak yorganı temiz tutmak gibi işlerde Jeanne'a yardım ediyordu.

Bir sabah, yatak odalarından birinin duvarına asacakları bir duvar halısının kılıfını onarırlarken, Jeanne genç kıza sordu:

"Bir koca beklemiyor musun?"

Angèle, elinde iğnesi, işini yarım bıraktı:

"Kendi kendime soruyorum. Yalnızca üç erkekle yaşadım: babam, Jacques ve Joseph. Babam adalet ve sessiz bir otorite modeliydi. Benim için Jacques ve Joseph yakışıklılık ve karakter modelleriydi. Bence Jacques'ta bütün erdemler cisimleşmiş: yakışıklı, bilgili, zengin, üstelik duygularına kusursuz bir nezaketle egemen oluyor. Hiç kimse hakkında kötü konuştuğunu işitmedim. Öyle düşünüyorsa bile susuyor ve herkes durumu anlıyor. Joseph farklı: içinde çılgın bir şeytancık var onun. Bütün

düşünceleri ve bütün durumları sanki hiç kimsenin daha önce aklına gelmeyen bir şekilde inceliyor. Onlardan daha aşağı düzeyde bir kocayı düşünemem."

"Burada yalnızlık sana ağır gelmiyor mu? Belki de aralarından evlenilecek birini bulabileceğin insanları davet etmeliyim."

"Ne yapacaksın?" diye karşılık verdi Angèle gülümseyerek. "Çevredeki genç asilzadeler dans etsin diye balolar mı verecek-sin? Böyle şenliklerin amacı anlaşılmayacak mı sanıyorsun?"

Genç kız kahkahalar attı.

Jeanne birdenbire, sonbaharda Joseph ile François Orléans'daki koleje gittiği ve Jacques yolculuğa çıktığı zaman ikisi için hayatın nasıl olacağını düşündü: uzun gecelerde iki yalnız kadın, tıpkı dullar gibi, biri orada olmayan bir kocadan, öbürü hiç olmayan bir erkekten dul kalmış. La Doulsade cenneti birden yeryüzü renklerine büründü. Issız güzel bir konak. Jeanne konağın adını düşündü: La Doulce Sade. Tatlı Zevk. Çok şeyler vaat eden bir ad; ama Jeanne sonunda burayı neden bu kadar çok istediğini sormaya başladı kendine.

Bir kez daha gerçek iki yüzünü gösterdi.

Onlarınki pek sık rastlanmayan cinsten bir aileydi: bir karı-koca, toplam beş kişi, çevredeki aileler daha kalabalıktı, Jeanne bunu biliyordu. Eğer daha çok kişiyle sarmalanmış olsaydı belki de yalnızlığı bu kadar aldatıcı bir şekilde hissetmezdi. Angèle sanki Jeanne'ın ona sormadığı bir soruya yanıt verir gibi "Kendimi sevmeye zorlayamam," dedi.

Ve yeniden iğnesini eline aldı.

Jacques Ağustos ayında geri döndü. Joseph ile François'yı Orléans'daki Cordeliers kolejine yazdırdı. Jeanne, dadı ve Angèle iki oğlana tıpkı savaşa giden erkeklere eşlik eden anne, kızkar-

deş ve eş gibi eşlik ettiler. Jeanne ilk kez zamanın geçip gittiğini hissetti. Yirmi iki yaşında üçüncü bir hayata başlıyordu. François'nın bağımsız bir erkek yani bir yabancı olacağı, o kuşkusuz uzak, ama kaçınılmaz günü sezinledi.

François'sız La Doulsade gerçekten ıssız oluyordu. Köpeklerin uluduğu, baykuşların öttüğü o uzun akşamlar melankolik bir hal almıştı. Jeanne Paris'e dönüp yolculuğun yorgunluğundan uzaklaşmaya karar verdi. Aslında hamileliğinin beşinci ayına giriyordu, hamilelik genç kadın için ömrünün en değerli çabasını simgeliyordu: çocuk sahibi olmak, Jacques'a bir evlat vermek. Çiftçi Jeanne, saraylı Jeanne'dan ayrılıyordu. Genç kadın doğumdan önce bir daha La Doulsade'ı görmeyecekti.

Eylülde Jacques tek başına kahya Ythier'yi görmeye, bahar ekiminin sonuçlarını denetlemeye gitti. Bir hafta sonra karmaşıklığına güldüğü bir ayrıntıyla döndü.

"Kurtlar çok iyi," dedi. "Beni görür görmez koşup geldiler. Saldırdıklarını sandım ama kokladılar. Erkek olanı arka ayakları üzerine kalkıp ön ayaklarını omuzlarıma koydu, sanki beni kurt olarak kutsar gibi! Çok sevgi dolular. Cehennemden arkadaş edinmiş gibiyim!"

Gülüyor, bunları düşünürken başını sallıyordu.

Doğum sancıları sırasında Jeanne ara ara gülecek gücü buldu kendinde.

24 Aralık günü Jacques ile Angèle'in hayretten ağzı açık kaldı. Ailelerinin yanına dönen Joseph ile François satranç oyunlarını yarıda kestiler.

Yemek yerken apar topar çağrılan ebe kadın "Tanrım, olanaksız bu!" diye bağırdı.

Jeanne akşamın onuncu saatinde, Noel gecesi, bir bebek

dünyaya getirdi.

"Üstelik de bir erkek!" dedi ebe.

Gücü tükenen Jeanne, bebeğin ağlamalarına karşın, silinip temizlendikten sonra uyuyakaldı. Uyumadan önce gördüğü son şey, ayakucunda ayakta duran Jacques'ın, daha önce hiç görmediği bir ifadeyle baktığıydı.

Genç kadın aynı yüzü ertesi gün uyandığında da gördü. Dahası, Jacques'ın eli Jeanne'ın yanağının üzerindeydi. Hiçbir şey söylemiyordu; diyecek sözü yoktu. En azından bakışlarının söylediğini söyleyemiyordu. Ceketinin cebinden elmas bir yüzük çıkarıp genç kadına uzattı.

"Ne kadar kocaman," dedi Jeanne.

"Blarru'deki en güzel yüzük buydu."

Pont au Change'daki mücevherci Blarru. Hükümdarların mücevhercisi. Jacques yüzüğü Jeanne'ın sağ elinin yüzük parmağına geçirdi, evlilik yüzüğü olarak. Dadı, kucağında yıkanıp kundaklanmış bebekle içeri girdi. Bebeği Jacques'a uzattı, o da yavaşça Jeanne'ın kollarına bıraktı.

Genç kadın bebeğine bakıp gülümsedi.

François ürkek adımlarla odaya girdi.

"Anne..."

Jeanne boş kalan eliyle oğlunu yanına çağırdı, kendine çekip öptü.

"Anne, öyle mutluyum ki..."

François Jacques'a baktı; birbirlerine sarıldılar. Jeanne bir kez daha bu iki erkeğin birbirine duyduğu sevgiye şaştı: biri ötekinde sevilen kadının bedenini görüyordu, ötekiyse hiç sahip olmadığı babayı.

Ağırbaşlı bir tavırla, gülümseyerek Angèle ve Joseph geldi. Sonra da ışıl ışıl bir yüzle Guillaumet. Tavukçu kadın Sidonie,

Dame Contrivel, Ciboulet. Hepsi de armağanlar getirdi.

Joseph "Gerçek bir Noel bu," dedi.

Jeanne ince alayı sezinledi, Ciboulet ise kahkahayı bastı.

Peder Martineau da geldi.

Dadı kundaktaki çocuğu gösterince peder "Onu vaftiz etmek gerek," dedi. "Bir isim düşündünüz mü?"

"Déodat," dedi Jacques.

Peder Martineau gülümsedi.

"Tanrı'nın Armağanı. Hazreti Isa'nın gecesinde doğan bir çocuk için güzel bir isim."

Bir hafta sonra bebeği vaftiz etti. Ama hava dondurucu soğuk olduğu için Jeanne vaftiz töreninin evde yapılmasını şart koştu.

Ocak ayında Dame Contrivel kocasını kaybetti. Doğumun ardından yeni yeni kendine gelmeye başlayan Jeanne, onu ziyaret edecek gücü buldu.

"Sevgili dostum, ne yalan söyleyeyim, rahatladım ben," dedi Dame Contrivel. "Son yıllarda çektiklerinden sonra ölüm, dinlenmek demek kocam için. Benim için de öyle. Hizmetçi haline gelmiştim. Genç ölmek Tanrı'nın bir lütfu diye düşünür oldum sonunda. Hayatın çiçeklerini toplarız, onlar solmadan çekip gideriz bu dünyadan, başkaları için ağlayacak zamanımız olmaz, kimseye de hizmet etmek gerekmez."

Jeanne dul kadının açık sözlülüğünden etkilendi. Ihtiyarlığı hiç düşünmemişti. O zaman bile düşünmekten kaçındı. Oysa bir gün Jacques da babası Salomon gibi olacaktı. Kendisi de yaşlı bir kadın haline gelecekti.

"Peder Martineau uzun bir ömrün Tanrı'nın lütfu olduğunu söylüyor. Bence Tanrı, yanına arkadaş isteyen yaşlı bir adam."

Jeanne gülmesini bastıramadı.

Dame Contrivel "Gülün gülün, tek gerçek şarap gülmek," dedi.

Bu söz üzerine aklına ikramda bulunmak geldi ve Jeanne'a bir bardak tarçınlı, şekerli sıcak şarap verdi.

"Kendi kendime sık sık acaba gençken çapkınların koşup bana yetişmesine izin verseydim daha neşeli olur muydum, diye sordum. Hazlar yaşamış, anılar biriktirmiş olurdum. Zenginim işte ama surat ekşiterek yerine getirdiğim görevlerden başka hatıram yok. Paraya gelince, bu yaşta parayı ne yapayım?"

Jeanne şaşkınlık içinde dinliyordu.

"Mirastan oğluma düşen payı verdim, onu, oğlunu ve çocuklarını, mezarda bana eşlik edecekleri günü beklediklerini düşünmeden görebileyim diye."

Jeanne engelleyemediği bir gülme krizine tutuldu. Bir başsağlığı ziyaretinin böyle olacağı hiç aklına gelmemişti.

Dame Contrivel sözlerini sürdürdü: "Lahana ekince, bütün lahanalar gibi ve hepsi de aynı ölçüde yenilebilir lahanalarınız olur. Ama çocuk yapınca neye benzeyeceklerini asla bilemezsiniz. Kuşpalazından, sıtmadan, boğmacadan sağ kalırlarsa, kız orospu mu olacak, oğlan hırsız mı olacak, merak eder dururusunuz. Günün birinde bir bakışla fark edersiniz ki büsbütün yabancı olmuşlar."

Jeanne, Denis'yi düşündü. Ah bir zamanlar kardeşinin rezilin teki olacağını bilebilseydi!

Dame Contrivel yine konuştu: "Bu eve geldiğinizden beri sizi gözlemledim. Mahallede hikayenizi biliyorlar. Yani ne kadarı bilinebilirse işte. Siz benim sahip olmayı istediğim türden bir kızsınız. Sizden başka kim olsa batağa saplanırdı. Ya da ölürdü. Ama yoo, siz sıkı çalıştınız, şimdi de dümeni doğrulttunuz, düzen kurdunuz. Öteki Jeanne'ın sahip olduğu cesareti siz de gösterdiniz, gidip kralımızı sarsarak kendine getiren, orospu anasının istediği gibi köpeklere yem edilecek biri olmadığına onu ik-

na eden Jeanne'ın cesaretini sergilediniz. Birkaç ay önce o haydutları nasıl cehenneme yolladığınız mahallede hâlâ anlatılıyor."

Dame Contrivel hızını almıştı. Herhalde sabahtan beri içiyordu.

"Kralın metresi Agnès Sorel'in dikkatini çektiniz, sonra kralın, sonra da başkalarının çünkü yüreğinizde ateş var; böyle şeyler hissedilir kızım. Charles hiç de aptal değil. İhtiyar bir sıçan gibi koku alıyor. Bûcherie sokağındaki evi verdi size. Başka şeyler de vermiştir ama bilmem, beni ilgilendirmez. Belediye meclisinde danışman oldunuz. Az şey değil bu evladım. Ben hiç danışman olmadım, yine de yoksul değilim."

Demek ki Jeanne hakkında her şey biliniyordu. Yeni öğrendiği bir şey değildi bu, çünkü Ciboulet'nin açıklamalarıyla durumu fark etmişti ama yine de bildikleri her doğrulandığında yeniden şaşırıyordu genç kadın.

Dame Contrivel'in sözü nereye getirmek istediğini merak etmeye başladı, hatta 'söz nereye gelirse gelsin' gibi bir izlenim bırakıyordu kadın.

"Tamam, size bir armağan vereceğim," dedi kumaşçı. "Lyon'daki çuha imalathanesini satın almanızı öneriyorum. Mirastan bana düşen pay o. Paranızı büyütmek istiyordunuz. Kumaş işinde gerçekleştirirsiniz bunu. Zavallı Edouard size söylemişti: çörek işinde değil dayanıklı malların ticaretinde servet kazanırsınız. Panayırdan panayıra dolaşmanız gerekecek. Ama çuhanın fiyatını fabrikadan çıkar çıkmaz iki katına yükseltirsiniz, çünkü insan öğün atlayabilir ya da bayat ekmek yiyebilir ama çıplak gezemez. Hem zenginler ekmekten çok kumaş tüketir, çünkü kendilerini göstermeleri gerek."

"Ama o fabrika kızınıza ya da oğlunuza miras kalmadı mı?"

"Onların zaten başka imalathaneleri var, yeter."

Jeanne bakışlarıyla kadını sorguladı. Dame Contrivel gülümseyip kadehleri tekrar doldurdu.

"Bana sırf para konuşmaya, tabii kendi çıkarları için, gelmemiş olsalardı, başka türlü karar verirdim. Ama hiçbir karşılık beklemeden, zevk için beni yemeklere davet eden sizdiniz. Ben de Lyon'daki kumaş fabrikasını ederinin yarısına, yani otuz bin lira karşılığında size teklif ediyorum. Bu dünyadan göçtüğümde en azından siz beni düşüneceksiniz, bundan eminim. Mezarıma gelip dua edeceksiniz."

Bu sözlerin ortaya koyduğu yalnızlık Jeanne'ı allak bullak etti.

"Çünkü siz ölmüşleri düşünüyorsunuz, biliyorum. Sık sık ilk kocanızın mezarına gittiğinizi görüyoruz."

"Beni üzüyorsunuz," dedi Jeanne bir süre sonra. "Bu kadar sıkıntı içinde olduğunuzu bilmiyordum... Sizi dostlukla davet ettim, çünkü gözlerinizden okuduğum ilgi... Bulantım olduğunda bana bitki çayı verdiğiniz o günden beri..."

Dame Contrivel eğilip Jeanne'ın dizlerine hafifçe vurdu.

"Bilir misiniz Jeanne, önemli şeylerin büyük bölümü sessizlik içinde olup biter. Tamam, söyleyeceğimi söyledim. Şu kumaş fabrikası konusunda kocanıza danışın ve bana yanıtınızı bildirin."

Bu da her şeyin çifte yüzü olduğunu gösteren bir olaydı: hiçbir şey beklemediği bir kadın ona olağanüstü bir armağan veriyordu, tek neden, Jeanne'ın ona dostça davranmış olmasıydı.

10
KANIN SESİ

*

Jacques çuha imalathanesini görmeye Lyon'a gitti. Şaşkın bir halde döndü.

"Bu kadın sana bir kraliçenin verebileceği armağanı vermiş. Fabrika gerçekten altmış bin lira eder!"

Jacques, Dame Contrivel'e bir an önce ziyarette bulundu. Kadın adamı gözlerini kısarak karşıladı:

"Münneccim krallara benzemişsiniz," dedi.

"Siz de Saba melikesi olmayasınız sakın?" diye karşılık verdi Jacques.

Öğleden sonra notere gittiler.

Dame Contrivel aileden biri oldu.

Neredeyse her akşam yemeğini Bûcherie sokağındaki evde yiyordu, eşyalarını alıp gelmiş olsa bir oda da vereceklerdi. Mesleğin birçok ayrıntısı konusunda Jacques'a öğütler veriyordu, en iyi iş yapan pazarları sayıyordu: Lyon, Chalon-sur-Saône ve Dijon panayırları.

François ile Joseph, Orléans'dan döndüler.

Jeanne bakışlarıyla oğlunu sorguladı.

Ne öğrenmişti? Oğlan Yunanca ve Latinceden çeviri yaptığını anlattı. Binicilik, şan ve viyol[1] öğreniyordu. Öğretmenler iyiy-

---

1) Viyol: XVI. yüzyılın sonuna dek, erken Barok dönemde kullanılan, 6-8 telli, yaylı saz. (y.h.n.)

di, yemekler kötü. Arkadaş edinmiş miydi? Ok atmada evet. En genç olmasına karşın sınıf birincisiydi.

Jeanne çocuğun sınıf arkadaşları konusunda bilgi aldı: asilzadelerin ve zengin burjuvaların çocukları.

Joseph, Jacques ve Angèle'in sorularına neşeyle yanıt verdi.

"Ne mi öğrendim? Açık konuşmak gerekirse, Yunanca ve Latince dışında pek bir şey öğrenmedim. Hıristiyan okulları Musevi okullarından çok da iyi sayılmaz. Kalıptan çıkma insan yetiştiriliyor. Felsefede ilk erek'ten söz ediyorlar ama bunu insan zihninin tasarladığını söylemekten titizlikle kaçınıyorlar. Tanrı'ya ilişkin tek kavramın, varlığının kanıtı olduğu konusunda güvence veriyorlar: *Si Deus est Deus, Deus est.*[1] Peki diyelim ki ben dişi bir Tanrı tasarlıyorum, ne olacak? *Si Dea est Dea, Dea est.*[2] Yoo, cayır cayır yakılırım vallahi!"

Angèle gülmekten iki büklüm olmuştu, Jeanne tehlikeli derecede zeki bulduğu bu delikanlıyı şaşkınlıkla dinliyordu.

Jacques, "Umarım dilini tutuyorsundur," dedi.

"Yoo, sevgili ağabeyciğim, zihnimi tutuyorum ve dilime, işittiğim zırvaları harfi harfine tekrarlamayı öğretiyorum. Hıristiyan Batı'da rahat edeyim diye beni Cordeliers'ye makyaja gönderdin. Uysal ve minnettar küçük kardeş olarak dileğine *cum propria ratione creata* uyuyorum. Babamın evinde boyun eğmiş bir ikiyüzlüydüm, burada hırslı bir ikiyüzlüyüm."

"Nereye götürecek bu seni?" diye sordu Jacques, hayran hayran.

"Aziz Petrus'un tahtına ya da cehenneme. Sen bana iktidar araçlarını sunuyorsun, öyleyse günün birinde onları kullanmam gerek."

---

1) "Eğer Tanrı Tanrı'ysa, Tanrı vardır."
2) "Eğer Tanrıça Tanrıça'ysa, Tanrıça vardır."

Temmuz ayı boğucuydu.

Ateşli bir hasta nasıl terlemeyi beklerse, büyük sıcaklar da fırtınayı bekliyordu. Ama fırtına dinince Parisliler yine soluk soluğa kalıyordu. Guillaumet kuyuya soğusun diye bir-iki şişe şarap sarkıtmayı akıl edince müşteri çoğaldı.

Joseph, François'yı Paris yakınında bir göle yüzmeye götürdü.

Bir esinti çıkar umuduyla pencereler açık bırakılıyordu. Sokaktan akan derenin pis kokusu evlere giriyordu o zaman.

Bir sabah dadı "Küçük yaştaki çocuklar için sıcak iyi değil. İnanın bana, kırda o da daha iyi olur, biz de," dedi.

Jeanne bu öğüdü dinledi ve kocasına söyledi.

Bunca insanı (Dame Contrivel de aralarındaydı) ve sandıklarını götürmek için bir değil iki araba gerekti. Bu defa Jeanne, Guillaumet'nin bir haftalığına dükkanı kapatıp yavuklusunu yanına almasına razı oldu. La Doulsade'da dayalı döşeli on oda vardı.

Karşılamaya köpeklerle birlikte gelen iki kurdu görünce Dame Contrivel çok heyecanlandı. Gerçekten de hayvanlar çok büyümüştü. İrkilmesine karşın kadın, Baptiste'in elini tutup kurtların yelesine dokundurmasına izin verdi.

"Kürkü sert bunların!" dedi.

Kurtlara Déodat'yı da koklattılar. Neden inildeyerek kuyruklarını salladıklarını kimse anlayamadı.

Guillaumet ve yavuklusu da dehşet içinde protokole uydular. Angèle vahşi hayvanların Jacques'a büyük sevgi gösterisinde bulunmasını, uluyarak çevresinde zıplamasını hayran hayran seyretti.

Jeanne yine de Baptiste'ten kurtları gün içinde zincirlemesini istedi çünkü ne kadar sevgi dolu olurlarsa olsunlar, oynaşmaları ve yakınlıkları, dadıyla Dame Contrivel'i yere yıkabilirdi.

* * *

Ertesi gün herkes çevreye dağıldı. Joseph ile François Creuse nehrinde yüzmeye gitti. Jacques, çeki düzen verilmesi gereken iki çiftliği konuşmak üzere Le Palestel'e, Ythier'yle görüşmeye gitti. Angèle ile Dame Contrivel, La Châtre'a öteberi almaya gitti. Jeanne, dadı ve bebek Déodat'yla yalnız kaldı.

Öğlene doğru, kapalı pencerelerden dışarısının görünebilmesine şaşırarak camdan bakarken küçük köprüden geçen bir atlıyı fark etti.

Adamı uzaktan tanıdı. Aslında, onu bekliyordu.

Konağın önündeki küçük sekiye varınca adam atından indi, ağır ağır basamakları çıktı ve kapıdaki çıngırağın ipini çekti.

Birkaç saniye sonra Baptiste yukarı çıkıp Jeanne'a erkek kardeşinin onu görmek istediğini haber verdi. Jeanne kardeşinin alt katta toplantılar için kullanılan salona alınmasını söyledi. Baptiste, Grand Palus çiftliğine alışverişe gideceğini, Marie'nin de mahzeni toparlamakla meşgul olduğunu belirtti. Jeanne başını salladı.

"Merhaba ablacığım," diye içeri girdi Denis, elinde bastonu, hafifçe sallanarak, "sonunda seni şatonda görmekten mutluyum. Ama ziyaretimden memnun olmuşa benzemiyorsun. Beni öpmeyecek misin?"

Jeanne tatsız bir ifadeyle karşılık verdi.

"Artık ziyaretlerinden hiç de hayırlı bir şey çıkacağını sanmıyorum, Denis," dedi genç kadın sakince. "Ne istiyorsun?"

Adam sahte bir rahatlıkla "Zenginliğini hayran hayran seyretmeye geldim. Eski kraliyet mülklerinin sahibi oldun, senin yatırımların sayesinde gelişip büyüyorlarmış, bütün yörede öyle deniyor. Bin beş yüz dönüm diyorlar. Vay canına, senin kral Charles güzel hediye vermiş doğrusu! Seni seviyor mu yoksa!"

"Bu topraklar kocam Jacques de l'Estoille'e verildi, bana değil," diye karşı çıktı Jeanne. "Ama ziyaretinin nedenini anlayamadım hâlâ."

"Tabii tabii, çok şeffaf bir armağan. Koca sussun diye yiyip içip keyfine bakması sağlanmış. Bu toprakları adam eden sensin, köylüler sadece senden söz ediyor."

Jeanne buyur etmediği halde Denis oturdu. Genç kadın ayakta kaldı.

"Demek zengin oldun Jeanne. Çok zengin. Küçük bir köylü için fazlasıyla uyanıktın. Servetin herhalde en azından beş yüz bin lira olmuştur."

"Benden para istemeye geldiysen vermeyeceğim. Söylediğin kadar servetim yok. O topraklar daha yeni ürün vermeye başladı. Şimdi olduğu haliyle pek para etmiyor arazilerim, hem zaten sana hesap verecek değilim."

"Vereceksin Jeanne, vereceksin! Hayatını kurtardım, hatırlasana."

Denis çevresine bakındı.

"Ya bu şato! Pencerelerde cam var, şuna bakın hele! Gerçekten krallara yaraşır bir yer burası! Charles ziyaretine gelecek mi?"

Sinir bozucu bir şekilde hafifçe güldü.

"Senden kendim için para istemeye gelmedim. Bir bakıma para isteyerek sana yararım dokunmuş bile oluyor, çünkü kısa süre sonra Fransa'nın yeni bir kralı olacak: sevgili Dauphin'imiz. Tahta çıktığı zaman gözüne girmiş olduğuna sevineceksin. Kabul ediyorum, babasının eski gözdesi olarak senden nefret etmemesi pek kolay olmayacak!"

Jeanne kendine hakim oldu.

"Ben kralın gözdesi değilim, seni böyle konuşmaktan men ederim."

"Beni hiçbir şeyden men edemezsin. Hakkında çok şey biliyorum. Dauphin'in sevgisini kazandım ben. Görünüşe bakılırsa kocan banker. O zaman senin de bankerlik yapıp Dauphin'e yüz bin lira vermen gerekiyor. Böylece seninle ilgili bütün kötü hatıralarını baştan silmiş olursun."

Jeanne öfkesine karışan aşağılamayı bastırdı.

"Tahta kimin geçeceğine ben karışmam. Verecek yüz bin liram yok," diye karşılık verdi.

Kralın, son görüşmelerinde belirttiği üzere, genç kadına gösterdiği iyi kalplilik yüzünden bu zehirli entrikacıyı bağışladığına üzüldü Jeanne.

"Jeanne, bugün yarın kral ölebilir. Oğlun François'nın Piç Kral'ın piçi olduğunu söylemem yeterli, hesabın kesilir hemen. Bunca emek ve para harcadığın şu topraklardan, şu konaktan hiçbir şey kalmaz geriye. Hem de cimriliğin yüzünden, haksız yere cezalandırılmış bir veliahta zenginliklerinin bir bölümünü vermeyi reddetmen yüzünden. Hadi canım, Jeanne, makul ol biraz!"

Bu sözlerin içeriği kadar söyleniş biçimi de katlanılmazdı. Jeanne önündeki koltuğun arkalığına ellerini koydu. Ahşabı sıkıca kavradı.

"Denis, seni her görüşümde biraz daha alçaldığını fark ediyorum. Çabuk bu evi terk et ve bir daha da gelme!"

Denis ayağa kalktı.

"Geri geleceğim Jeanne, geri geleceğim, ama buranın sahibi olarak ablacığım!"

Genç kadına doğru eğildi.

"Sahibi olarak!" diye tekrarladı hırçınlıkla. "Çünkü evin eski sahibesi sokağa düşmüş, sevgili oğlu da ortadan kaybolmuş olacak!"

Jeanne parmağıyla kapıyı işaret etti.

"Dışarı!"

Denis, elinde bastonu, isteksizce çıkışa yöneldi. Birdenbire geri döndü, ama Jeanne kardeşinin ne yapacağını tahmin etmişti. Denis genç kadına bastonuyla vurmaya kalkıştı. Jeanne bastonu havada yakalayıp adamın suratına çarptı.

Denis, elini moraran yanağına götürdü.

"Bunu ödeyeceksin," diye homurdandı. "Yemin ederim ödeyeceksin."

Dışarı çıktı.

Jeanne mutfağa gitti, oradan da ahırların köşesine, iki kurdun bağlı tutulduğu yere. İpleri çözdü. Hayvanlar neşeyle hoplayıp zıplamaya başladı. Jeanne kardeşiyle konuştuğu ön cephedeki salona geri döndü ve pencereden baktı.

Kurtlar basamaklı sekinin önünde duran, eyerine oturmadan önce yanağını silen atlıyı gözlerine kestirdi. Kokusunu aldılar ve yaklaştılar. Adam korkup hayvanları uzaklaştırmaya çalıştı. Isırdılar. Bağırdı. Daha çok ısırdılar. Adam yere düştü. Kurtlar üzerine atıldı. Adam çırpındı. Kurtlardan biri boynundan ısırdı. Şahdamarından kan fışkırdı.

Jeanne olup bitenleri izliyordu.

Kardeşiydi bu adam. Sevdiği, anne-babasının öldürülmesinden sonra ortadan kaybolduğu zaman bitimsizce özlediği bir kardeş.

Ve şimdi Jeanne onu öldürüyordu. Denis kanın sesini unutmuşsa ve François'yı ölümle tehdit ediyorsa, Jeanne da unuturdu.

Genç kadın titredi.

Sahte Argency kontu Denis Parrish'in bedeni son bir kasılmayla kıpırdadı. Kendi kanında yüzüyordu. Jeanne elinde bastonla dışarı çıktı, vahşi hayvanları tasmalarından çekti. Direniyorlardı ama Jeanne onları bağlandıkları duvara kadar götürme-

yi başardı.

O sırada Marie mahzenden çıktı, şaşkına dönmüş gözlerle manzarayı gördü. Baptiste alışverişten geldi. Kurtları zapteden Jeanne'ı ve cesedi gördü.

"Aman Tanrım, hanımefendi, neler oldu?"

"Bağlarını koparıp bir adam öldürdüler. Hemen La Châtre'a gidip yüzbaşı Gonthard'a haber vereceğim."

Jeanne bir atı eyerleyip dörtnala yola çıktı.

Gonthard düşünceli düşünceli Jeanne'ı dinledi. Sonra iki zaptiye çağırdı, adamlar La Doulsade'a kadar Jeanne'a eşlik ettiler.

Gonthard cesede baktı.

"Boğazını parçalamışlar. Daha önce herhangi birisine saldırmışlar mıydı?"

"Hayır. Tanıdıkları ya da daha önce kokladıkları hiç kimseye saldırmadılar."

Gonthard gidip kurtlara baktı ve başını salladı.

"Artık insan kanının tadını aldıkları için öldürmek gerek onları."

Aslında Jeanne konakta bu vahşi hayvanların bulunmasından hep rahatsızlık duymuştu.

Gonthard genç kadına doğru döndü, gözleri ışıl ışıldı.

"Sizin adınıza üzüldüm. Korkunç bir kaza bu. Üstelik sevilen bir kardeşi yitirdiniz. Çok sarsıldığınızdan kuşkum yok."

Jeanne bakışlarıyla adamı sorguladı. Alay mı ediyordu acaba?

"İzin verirseniz kurbanı La Châtre mezarlığına gömülmek üzere götürteyim. Size cenaze töreninin saatini bildiririm ki gelebilesiniz. Taziyelerimi kabul buyrun."

Denis d'Argency'nin ölümüne kurtlar neden olduğu için yüzbaşı Gonthard olayı bir kaza olarak kayıtlara geçirmeyi tercih et-

ti. Tanık yoktu. Üstelik Denis d'Argency sefil bir adam, dahası, krala düşman bir kliğin üyesi olduğu için, Gonthard ona duyduğu tiksintiyi gizlememişti.

Gonthard'ın zaptiyelere emir verip cesedi ata yüklettiği sırada Jacques geldi. Çabucak atından indi ve Jeanne'a koştu. Genç kadının beti benzi atmıştı.

Marie kova kova su dökerek ve toprağı tırmıkla altüst ederek kanları temizliyordu.

"Neler oldu?"

Jeanne kocasını üst kata odaya çıkardı ve yatağın üzerine attı kendini.

"Kardeşimdi," dedi boğuk bir sesle. "Kendisine yüz bin lira vermezsem François'yı öldürmekle tehdit etti beni. Ben de onu kurtlara parçalattım."

Jacques genç kadına sarıldı.

"Neden Tanrım, neden, sevdiğimi korumak için her seferinde kan dökmem gerekiyor? Seni... François'yı..."

Jeanne görgü kuralları gereği La Châtre'a, cenaze törenine gitti.

Kilisede yandaki sırada oturan tüccar Docquier ona öldürücü bir bakış fırlattı.

11
BİR MEVSİMİN SONU

*

Artık La Doulsade'da evcilleştirilmiş kurt olmayacaktı.

Jeanne, Paris'e geri dönmemek için müthiş çaba harcadı. Konağı o dönemde terk ederse bir daha geri dönmeyeceğini biliyordu. Denis öldükten sonra zafer kazanmış olacaktı. Jeanne buna razı gelemezdi. Dişiyle tırnağıyla savunacaktı La Doulsade'ı. Ve ötekileri.

Akşam yemeği için duruma uygun bir ifade takındı, ama dimdik durdu, yiyip içmeye zorladı kendini.

Yemek sırasında gelen sorular yüzünden Jeanne bir açıklama uydurdu. Erkek kardeşi onu ziyarete gelmişti; giderken, kurtlar bağlarını koparmış ve saldırmışlardı. Jeanne müdahale ettiğinde geç kalınmıştı.

Jeanne'ın ustalıkla sakladığı sırrı yalnız bir kişi anlayabilmişti: Dame Contrivel.

Joseph ile François büyük toplantı odasında, şöminenin karşısında satranç oynuyordu.

Jacques, Ythier'nin bildirdiği hesapları inceliyordu.

Angèle ateşin karşısında hayal kuruyordu.

Guillaumet ile yavuklusu onun yanında el ele tutuşmuştu.

Baptiste ile Marie, Grand Palus için alınan öteberiyi yerleştiriyor, ertesi güne ekmek yapmak için unu hazırlıyorlardı. Jeanne mutfak lavabosunda koca kulplu tencereyi temizlerken ku-

maşçı kadının yanına geldiğini fark etti.

"Kum ve sirkeli suyla daha iyi temizleniyor," dedi kumaşçı kadın. "Bırakın ben yapayım."

Jeanne çekildi.

"Sizi kızım gibi görüyordum," dedi Dame Contrivel. "Hâlâ öyle: size hayranım. Saraya danışman olmalısınız. Müthiş yalan söylüyorsunuz."

Şaşırıp kalan Jeanne'a doğru döndü.

"Rezil herifin biriydi, değil mi?"

Jeanne o korkunç olaydan sonra ilk defa gülecek gibi oldu.

"Kurtları siz saldınız. Çünkü alçaklık etti, değil mi? Lahanalarla çocuklar arasındaki fark konusunda anlattıklarımı hatırlıyor musunuz? Sizi tanıyorum, eğer kalleşlik etmeseydi onu boğazlatmazdınız. Bir şey söylemeyin, meraktan konuşmuyorum böyle."

Dame Contrivel titizlikle tencereyi duruladı ve Jeanne'a uzattı.

"İşte, koyun da kurusun. Ben yerini bilmiyorum."

"Oğlumu öldürmekle tehdit etti."

"Demek size şantaj yapıyordu."

"Nasıl bildiniz?"

"Ben o sivri dişli oğlanları tanırım. Kocamın bir yeğeni, sözde kocamın sahtekarlık yaptığını açıklamakla tehdit etmişti bizi. Kocam bir avukat tutup delikanlıyı entrika çevirmekten tutuklattırdı. Sizin şu kardeşinizin de Argency kontu olması garibime gidiyordu."

Gonthard da böyle akıl yürütmüştü. Sonuçta dünya göründüğünden daha saydamdı.

"Doğuştan Argency kontesi değildiniz herhalde. Onun adı ve unvanı düzmeceydi demek ki. Para istiyordu değil mi? Çok para. Yanıt vermeyin, durum açık... Jeanne?

Jeanne soruyu bekledi.

"Jeanne, onun geleceğini umduğunuz için mi kurtları beslediniz?"

Jeanne ne diyeceğini bilemedi. Afallamıştı. Öyle düşünmüş müydü gerçekten? Grand Bussard'daki o geceden beri kurtlardan delice korkmasına karşın?

"Hadi gelin, bana baharatlı bir şarap verin. Sonra da gidip yatın. Siz müthiş bir kadınsınız Jeanne!"

Eylüle kadar La Doulsade'da kaldılar.

Salt Jeanne'ın isteğiyle.

Onların kutup yıldızıydı Jeanne. Sabah kalkınca, akşam yatarken hep gözünün içine bakıyorlardı. Dünya hâlâ ayakta mıydı? Genç kadının sesindeki değişimlere, gülümseyişine, gözlerinin rengine bakarak bunu öğreniyorlardı.

Jourdet'nin Grand Palus yamaçlarına diktiği asmaların ilk şarabını tattılar.

"Koruk suyu," dedi Jeanne. "Yaban ördeği pişirmek için iyi olur."

Güldüler.

Joseph ile François Cordeliers kolejine döndü.

Jacques panayırlarda çuha satmaya başladı.

Dame Contrivel "Sizinle geleyim mi?" diye sordu. "Chalon-sur-Saône'dan başlarız."

Jeanne kumaşçı kadının, deneyimini Jacques'ın hizmetine sunmasından memnun oldu. Angèle de onlarla birlikte gitmek istediğini belirtti. Dolayısıyla Jeanne, Paris'te dadı ve Déodat'yla bir başına kaldı; gündüz Guillaumet, akşamları da Dame Contrivel vardı. Genç kadının o zamana dek bildiği şekilde insanlar gelmeyince ya da gelecekleri umudu olmayınca, Bûcherie soka-

ğındaki büyük ev ona tuhaf görünüyordu. Üçüncü katta kalan olmayınca, Dame Contrivel, Montagne-Sainte-Geneviève sokağındaki evine tek başına dönmektense odanın soğuğuna göğüs germeyi yeğliyordu. Bazen saat beşte karanlık çöküyordu. Sokaklar eskisi kadar tehlikeli değildi kuşkusuz, don geride kalmıştı, zaptiyelerin çalışkanlığıyla temizlik yapılmış, hırsızlar, serseriler ayıklanmıştı, ama kumaşçı kadını korkutan şey yalnızlıktı:

"Evime dönerken sanki yürüye yürüye mezarıma gidiyormuşum duygusuna kapılıyorum sevgili Jeanne," diye açıkladı durumunu.

Jeanne kadıncağızın kolunu sevgiyle sıktı.

"Sizin varlığınız bizi ısıtıyor," diye karşılık verdi.

Dame Contrivel aslında anne yerine geçmişti. Déodat'nın bezlerini yıkıyor, mutfakla uğraşıyordu. Kendi küçük mutfak sırlarını sergiliyor, sıradan yemekleri küçük ziyafetlere dönüştürüyordu: mütevazı yaban havucu, sarmısakla kaz yağında kızartılınca seçkin bir yemek oluyordu; tadı çoğunlukla çamurlu gibi olan yavan kümes hayvanları Dame Contrivel içlerini bir cins buğday ve sarmısakla doldurup karabiberli, karanfilli koruk suyunda hafif ateşte çevirince kralların sofrasına layık hale geliyordu.

Haftalar geçti, sonra da aylar.

Rambouillet'den gelen bir noter Jeanne'a, bal gibi tatlı bir sesle, kardeşinin ölümüyle kendisine miras olarak Rambouillet yakınlarında bir konak, bir çiftlik ve iki yüz dönüm arazi kaldığını bildirdi. Bir de Argency kontu unvanı, ama unvan devlete kalıyordu.

Jeanne evrakları imzalayıp âdet olduğu üzere notere ücretini ödedi, sonra da kaderin cilvesini düşündü: Denis La Doulsade'ı ele geçirmek istemişti ama işte Jeanne Denis'nin mirasçısı olmuştu!

İki ticaret yolculuğu arasında Jacques, Denis'den kalanları

görmeye gitti.

"Konak iyi durumda ama içinde tuhaf bulduğum iki delikanlı oturuyor. Bana pek işve yaptılar," dedi Jacques gülerek, "ve burada oturmaya devam edebilir miyiz diye sordular. Kararın sorumluluğunu sana bırakıyorum."

Jeanne omuz silkti. Denis'yle ilgili her şey onda belli belirsiz bir terslik uyandırıyordu. Zamanı ve isteği olunca gidip kendisi bakacaktı.

Jacques Tours'da, Bourges'da, Troyes'da, özellikle de Lyon'da kumaş satıyordu. O zamana dek bankerken, artık tüccar olmaya başlamıştı. Her yolculuktan düşüncelere dalmış olarak dönüyordu.

"Her yol dönüşü neler düşünüyorsun?" diye sordu Jeanne.

"Geleceğimizi," diye yanıt verdi Jacques.

Yanıtı pek açık değildi, genç adam sözlerine devam etti:

"Hem kumaş üreticisi hem de satıcısı olmak sınırsız bir avantaj. Tüccar olmak başdöndürücü bir iltimas: hesap defteri tutmaya zorunlu bile değiliz, yabancı tüccarlarsa damga vergisinden muaf tutuluyor. Herkes canının istediğini yapıyor. Nasıl zengin olunduğunu anlıyorum: bankerlik kadar riskli değil. Bir borçlu borcunu ödeyemediğinde banker bir yıllık kazancını kaybedebilir. Buna karşılık, tüccarsan hiç böyle bir risk yok."

"Ee öyleyse?"

"Dış rekabet beni korkutuyor. Birkaç yıl sonra öbür Fransızlar gibi Cenevizli, Floransalı, Milanolu, hatta Hollandalı tüccarların tehdidi altında kalacağım. Kendimizi sağlama almanın bir yolunu arıyorum. Belki de o yabancılarla ortak olurum."

"Ya Angèle?"

Gerçekten de Angèle ağabeyine birçok yolculuğunda eşlik ediyordu. Jacques yarım yamalak gülümsedi.

"O gözlem yapıyor. Dikkati artıyor."

"Daha kimse kalbini çalmadı mı?"

"En gözüpek çıkışı, bir Floransalı tüccarı akşam yemeğine davet etmemi istemekti."

Sessiz bir gülüşle Jacques'ın göğsü bir anlığına sarsıldı.

"Bayağı yakışıklı bir çocuktu. Bakışlarını Angèle'den ayırmıyordu. Sonra ipek hırkasına bir damla sos döküldü, delikanlı kıyameti kopardı, lekeyi çıkarmak için önce beyaz şarap, sonra ekmek içi, sonra da bilmemne istedi. Angèle onu çok havai buldu. 'Tavuskuşuyla evlenecek bir tavuskuşu değilim' dedi."

"Yirmi yaşında," dedi Jeanne. "Onun gibi güzel ve zengin bir kızın çoluk çocuğa karışmaması delilik olur!"

Jacques mahrem düşüncelerini açıklarken kullandığı o alçak sesiyle "Bazen para dünyaya karşı zırh görevi görür," dedi.

Para her zaman tahsil ediliyordu. Déodat diş çıkardı. Kırağı ürpertiler saçtı. Guillaumet baharatlı sıcak şarap satmaya başladı. Çörekten daha çok şaraptan kâr etti. Sidonie de onun gibi yaptı, sonra Ciboulet de. Noel yortusundan önceki küçük perhiz[1] dönemi geldi çattı. Jeanne yirmi üç yaşına bastı.

Noelden önce peder Martineau öldü. Birdenbire, Tanrı'nın sevgili kulları gibi. Mezarına bir sürü sır götürdü, insan yaşamının o sefil döküntülerini. Martineau'nun yerine, derin düşüncelere dalmaktan ya da bağışlayıcılıktan çok savaşmaya yatkın görünen genç bir adam geldi. Sipsivri burnu, sert ses tonu ve gür sakalıyla peder Carlesac, şeytana, zındıklara, uyuşuklara, cimrilere, tembellere, zevk düşkünlerine, çok soru soranlara ve hırçınlara karşı öfkeli bir saldırıya geçti. Paris'te egemen olan imansızlığa karşı kürsüsünden esti köpürdü. Kilise sıraları yarı yarıya boştu.

1) Küçük perhiz: Noel yortusundan önceki dört hafta. (ç.n.)

Cemaat ondan kaçıyordu aslında. Saint-Séverin'in para durumu hızla kötüye gitti.

Carlesac arama yapmaya gelmiş eli sopalı bir zaptiye edasıyla, cemaatindeki en zengin müminlerden biri olan Jeanne'ı, daha fazla bağış istemek amacıyla ziyaret etti. Meraklı gözlerle sağına soluna baktı, bir masanın üzerinde İncil yerine bir şiir kitabı olduğunu öğrendi ve dadıyla Angèle'e, kimbilir neden, hırçın hırçın va'zetti. İki kadın kaçıp gitti.

"Muhterem peder, bana düşen payı verdim, konumuma uygun bir bağışta bulunduğumu sanıyorum," diye sakince karşılık verdi Jeanne. "Hem hatırlatmama izin verin, sirkeyle sinek tutulmaz."

"Hıristiyanlar sinek değildir!"

İlkbaharda papazlar, Carlesac'ın yerine onun kadar hırçın olmayan başka bir meslektaşını getirdi: peder Fabre. Ama bu adamcağız da yanında her şeyi, ama gerçekten her şeyi yapan bir hizmetçi taşıyordu, bu durum dedikodulara yol açtı. Peder Fabre sessiz sedasız ortadan kaybolurken yerine daha kibar, daha ağırbaşlı bir papaz getirildi: peder Lebreton.

Açık söylemek gerekirse o yıl (1460) Paris, Armagnac kontu V. Jean'ın dedikodusunu yapmakla uğraşıyordu daha ziyade. Parlamento, konta, ahlaksızlık ve siyasal yanlışlar dolayısıyla hüküm giydirmişti; aslında ahlaksızlık siyasal yanlışları cezalandırmak için bir bahane oluşturuyordu.

Armagnac'lar asi bir sülaleydi. Ama başka birçok derebeyinin tersine egemen oldukları topraklarından sık sık ayrılmıyorlardı. İnsanları yönetmeyi düşünüyorlardı.

Zaten baba Armagnac, IV. Jean, saraya pösteki saydırmıştı, kendini vasal ilan etmeyi reddetmiş, Comminges'i fethettiğini ileri sürmüştü. Yedinci Charles henüz oğlu Louis'yle büsbütün bozuşmamış, onu bölgede düzeni sağlamakla görevlendirmişti;

düzen sağlandı. Ama Tarih'in koca saatine kulaklarını tıkayan V Jean babasına çekmişti; kontluğun yaşamasını sadece Fransa kralı Beşinci Charles'a borçlu olduklarını unutan Armagnac'lar kimseye boyun eğmeyeceklerini açıkladılar. Onların bu kışkırtıcılığını desteklemekten çok memnun olan İngilizlere, ya da Dijon'u Fransa'nın merkezi kabul eden "Büyük Occident Dükü" ve Burgonya dükü İyi Philippe'e çağrıda bulunmak pahasına olsa bile.

1440'taki Praguerie'ye[1] benzer bir ayaklanma tehdidi başgösterdi. Başka birkaç senyör daha sarayın hegemonyasına karşı gelmeye kalkıştı. Ama Yedinci Charles gevşek davranmadı. Parlamento olayı inceledi ve Jean V d'Armagnac'ın halka kötü örnek olduğuna karar verdi: kızkardeşinden üç çocuk sahibi olmuştu! Bir hadi neyse, ama üç! V. Jean ahlaksızlık ve ihanetten hüküm giydi; ülkeden kaçtı, böylece boynu vurulmaktan kurtuldu. Ama mallarına el kondu.

Armagnac'ın en büyük şehri Nogaro uzaktı ama kont Jean'ın müttefiki veliaht Louis'nin tahta çıkması yakındı. Diş gösterse de aslında kralın sağlığı yerinde değildi. Ağrılar çekiyordu, bacaklarında ülserler vardı. Artık halk arasında sık görülmüyordu. Louis'nin babasının yerine geçtiğinde nasıl hesaplaşmalar yapılacağı konusunda konuşmalar gırla gidiyordu, Ciboulet gelip efendisi Jeanne'ı şu sıralarda dilini tutması konusunda uyardı:

"Paris eskiden de casus kaynıyordu hanımefendi, ama şimdi bunlar iki taraflı çalışan ajanlara dönmüşler."

Jeanne Lyon'daki panayırlardan birine Jacques ve Angèle'le

1) Praguerie: Prag'daki Jan Hus yandaşlarının ayaklanmasının hatırasına bu adla anılan feodal isyan. Bourbon piçi Alexandre'ın kışkırtmasıyla kurulan bir birlik Alençon dükü II. Jean, Charles I d'Orléans ve Louis de Bourbon'u bir araya getiriyordu. Amaç, VII. Charles'ı alaşağı edip yerine veliaht Louis'yi geçirmekti. Ama olayın tek kurbanı oldu: Bourbon piçi. Alexandre yargılandı, hüküm giydi, bir çuvala konuldu, ağzı dikilen çuvalın içinde, canlı canlı, Seine nehrine atıldı. (y.n.)

birlikte gitti, bebeğe annelik ettiği için o zamana dek buna fırsat bulamamıştı. Argentan'dan beri katıldığı ilk panayırdı bu, ama Jeanne deneyimliydi.

Her tarafta sarraf ve banker gördü, çoğunlukla birbirine karıştırılan mesleklerdi bunlar. Rhône kıyısında, iki dönümden biraz daha geniş bir mekanda elden ele geçen para miktarını görünce şaşırdı. Bu sermayeler nakit değil bono şeklindeydi. Sağa sola kulak kabartınca şaşırtıcı tutarlar telaffuz edildiğini işitti: otuz beş bin, on bin, elli bin lira...

"Ulu Tanrım, Jacques!" diye haykırdı yemekte. "Krallığa bir yıl yetecek paradan daha çoğu var burada! Jacques Cœur'den beri hiçbir şey değişmemiş! O zamanlar üç banker vardı, ben yirmi saydım bu defa!"

"Ee evet, para parayı doğurur," dedi Jacques.

"Neden böyle heyecana kapıldın?" diye sordu Angèle.

"Çünkü para sadece parayı doğuruyor, ama ülkenin parası yok ve kırsal kesimlerimiz korkunç derecede ıssızlaşmış durumda. Kumaş satmak güzel ama sadece zenginlere satıyoruz, ekmeğimiz olmazsa para ve kumaşla ne yaparız? Bu er geç kralı doyumsuz edecektir."

Jacques düşünceli düşünceli başını sallıyordu.

"Ama şu da var," dedi. "Lyon başka panayırlara uygulanmayan özel bir yargılama kuruluna bağlı. Öte yandan, kral Charles'ın kendisi bankerlerin ve yabancı tüccarların vergiden muaf tutulmasını sağladı. Hem sonra, para öyle bir kale ki hükümdarlar bile, tıpkı Jacques Cœur'ün serveti gibi gölge etmedikçe, yıkmak istemez. Ama hakkın var, bu miktarda para sonunda kralın iştahını kabartacak."

Altı gün sonra Jacques, Jeanne ve Angèle üç gün sürecek olan Paris'e dönüş yolculuğuna çıkmak üzereyken panayırda bir söy-

lenti çıktı.

"Kral ölmüş!"

25 Temmuzdu. Aslında hükümdar üç gün önce Mehun-sur-Yèvre'de ruhunu teslim etmişti.

"Zavallı adam!" diye mırıldandı Jeanne.

Elli sekiz yıllık ömrü, tat alamayacak kadar çok aşağılamalar, üzüntüler, ihanetler ve intikamlarla geçmişti.

Jeanne kralın kendisiyle konuşurkenki o uykulu, o uyanık, o hafifçe gülümseyen yüzünü getirdi gözlerinin önüne. İyiliklerini düşündü. Montagne-Sainte-Geneviève sokağında Agnès Sorel'in sarışınlığını ve kralın gözdesinin, çörek satıcısı Normandiyalı küçük kızın talihinin yaver gitmesini sağlayan duraklayışını yeniden canlandırdı zihninde.

Cornwall kolejinin küçük korusunda ilk yataklarını yapan Matthieu'yü gördü.

Agnès ölmüştü. Matthieu de. Montcorbier ortadan kaybolmuştu. Denis ölmüştü. Sonra peder Martineau. En sonunda da kral. Bir mevsim son bulmuştu.

Geriye, artık kocası olan ilk âşığı kalıyordu.

12
KUYRUKLUYILDIZ

*

Akılları fikirleri cenaze töreni için zamanında gelmekteydi. Ve yeni kralın taç giyme töreni için. Bayağı şaşırdılar: kaderlerinin randevusuna ne o ne de öbürü gelmişti.

Jeanne Hôtel des Tournelles'e gitti: orası neredeyse bomboştu. Girişte birkaç muhafız, becerebildiklerini taşıyan birkaç üzgün görevli. Herkes feleğin çarkının döndüğünü ve dünkü gözdelerin ertesi gün lanetleneceğini hissediyordu.

Jeanne herhangi bir engelle karşılaşmadan içeri girdi. Bir koridorun dönemecinde tesadüfen peder d'Estrades'ı fark etti. Aynı üzüntüyü paylaşarak bakıştılar.

"Buraya gelmeniz cesaret işi," dedi. "Hiç kimse bu civarda görülmek istemiyor."

Jeanne boşu boşuna olduğunu bildiği halde alışılmış soruyu sordu:

"Neden öldü?"

"Kızım neden ölünür ki ölümden başka. Bacağında berbat bir ülser vardı. Sonra gırtlağında bir flegmon[1] çıktı. Oğlunun kendisini zehirlettiğine inandı. Ama aylardır bacağını sürüyordu. Flegmona gelince, birkaç gün önce kral üşütmüştü. Bu tür durumlarda çoğunlukla flegmon olur. Neyse. Yemek yemeyi reddediyordu. Ağzından et ve sebze püresi akıtılıyordu. Zayıf düş-

1) Flegmon: Bağdokusu yangısı. (ç.n.)

müştü. Ateş onu saman çöpü gibi alıp götürdü."

"Ne zaman gömülecek?"

"Hah, siz bu kent hakkında fazla iyi niyetlisiniz Jeanne. Elbette cenaze töreni yapılacak. Ama gömme işine gelince..."

Jeanne şaşkınlıkla d'Estrades'a baktı. Fransa kralı gömülmeyecek miydi yoksa?

"Yoo gömülecek. İki-üç hafta içinde. Bu sabah Saint-Denis'de bir tören düzenlendi. Ben oradan geliyorum. Jeanne gidin buradan ve dönmeyin. İyiliğiniz için söylüyorum. Sağlıcakla gidin. Sevginizi, saygınızı biliyorum. Ama kendinizi tehlikeye atmayın."

Jeanne hüzünlendi, kafası karışmıştı.

Paris, canlı ya da ölü bir kraldan yoksundu demek.

Ama ya Dauphin, bunca açgözlülükle ele geçirmeye çalıştığı tahta çıkmaya hazır değil miydi yoksa?

Louis, Hainaut bölgesindeki Gennape'taydı.

Parislilerin konuşup durduğu bir komedya başladı.

Müteveffa kralın yüksek düzeyli görevlileri vârisi mirasından haberdar etmek için telaşa kapıldılar. Budalalığın bir biçimi olan kendini beğenmişlik etkisini gösterdi. Böylece, devlet hesaplarından sorumlu Simon Charles, Gennape'a tahtırevanla gitti. Mareşaller ve yüksek rütbeli askerler de atlarla uşaklarla, bir dolu takım taklavatla gittiler Gennape'a. Louis huzuruna kabul bile etmeden ağızlarının payını verdi. Kutsanıp Paris'e girmeden hiçbir karar almayacaktı.

Bütün o saraylılar hem endişeli hem de kızgın döndüler başkente. Hizmetkarlar, seyisler, aşçı yamakları, sırdaşlar ve çift yönlü çalışan eski casuslardan öğrenildi bu durum. Artık çekinecekleri bir efendileri yoktu ama iki arada kalmış hissediyorlardı kendilerini, yine de boşboğazlıktan geri durmuyorlardı.

Yahu neredeydi kralın ölüsü? Ya şu Dauphin?
Küstahlar alay etti.

Delik deşik oldu
Kralın tahtı
Korkarak koymaktan
Kıçını
Bir yere dayayamadı
Alt tarafını
Korktu şeytan yer diye
Sırtını

Daha temkinli olan kahinler, kralın öldüğünün ertesi günü gökyüzünü aydınlatan kuyrukluyıldız konusunda yorumlara giriştiler. Bilindiği gibi kuyrukluyıldızlar hep önemli olayların habercisiydi ve sadece ahmaklar alay ederdi bununla.

Sonunda, 5 Ağustosta, Saint-Jacques kapısından giren acılı bir kortej, bir tabut taşıyarak Enfer sokağına saptı. Yolun iki tarafında şaşkınlık içinde korteji seyredenler, tabutu taşıyanların eski derebeyleri olduğunu düşündüler. Kraliyet dairesinin hizmetkarlarıydı bunlar. Tabutu Notre-Dame-des-Champs şapeline koydular. Orada Yedinci Charles Romalılara özgü yeraltı mezarına indirildi. İki hafta önce ölmüştü; sıcakta kralın kalıntılarını serin bir yerde tutmak daha iyiydi.

Ertesi gün tabut tekrar çıkartıldı, üzerine sırmalı kumaş kaplı muhteşem bir tahtırevan konuldu, onun üzerine de ölen kralın balmumundan yapılmış heykeli yerleştirildi. Üzeri sırmayla zambaklar işli ve ermin kürk kaplı beyaz kadife manto giydirilmiş heykelinde adaletin asasını tutuyordu. Gömme töreninin gecikmesine bu heykel ve giysilerin yapımı yol açmıştı.

Notre-Dame'a kadar bu heykel Paris'te bir baştan bir başa dolaştırıldı. Kortejin geçtiği yerdeki kalabalık ölünün bu kadar taze olmasına şaştı. Sonra insanlar akın akın katedrale gitti. Kralın cenaze töreni her yıl katıldıkları bir olay değildi. Töreni Paris piskoposunun yönetmesi gerekiyordu. Ama yorgun argın Dauphin'e saygılarını sunmaya koşmuştu. Alelacele çağrılan Narbonne başpiskoposu Louis d'Harcourt, Kudüs patriği sıfatıyla onun yerine geçti. Ama Doğu'daki Hıristiyan imparatorluğu sekiz yıl önce Konstantinopolis'in düşüşüyle yok olduğuna göre D'Harcourt hiçbir yerin patriği değildi.

Jeanne kalabalığın arasındaydı. Jacques'ın öğüdü üzerine, onun yanında, katedralin çevresindeki kalabalığı hiçe saymaya kalkışmadı. Bu kitlelerin bir hareketiyle ezilir giderlerdi. Dolayısıyla uzakta durdular. Jeanne, şaşkına dönmüş François'nın elini tutuyordu. Ciboulet, Angèle ve afallamış Guillaumet'yle birlikte en arkadan geliyordu. Dame Contrivel dadıyla birlikte evi beklemeyi yeğlemiş, iyice içeri kapanmıştı. Bilgece bir tavırla, bu tür toplaşmaların hırsızlara boş evleri soymak için güzel bir fırsat yarattığını söylüyordu.

Herkesin gözleri Dauphin'i aradı. Babasının cenaze törenine katılmıyor muydu yoksa? Yoo. Onu temsil eden var mıydı? Yoo. Ya Marie d'Anjou? Ölen kralın karısı ve yeni kralın annesi değil miydi o? Marie d'Anjou'dan eser yoktu. Fransa kraliçesi Fransa kralının gömme töreninde yer almamıştı. Panayırlardaki güldürülere dönmüştü iş.

Gökte, günahları bağışlayan melekler, bunca densizlikten utanç duyuyordur kuşkusuz, diye söylendi Jeanne kendi kendine. Ne yani, insanlar ölüme bile saygı duymuyor muydu artık? Ama aslında söz konusu olan ölüm değildi: iktidar oyunu oynanıyordu.

Çan, törenin bittiğini duyurdu. Tabut ve üzerindeki heykel Saint-Denis'ye götürüldü. Kortejin başını çeken ölünün can düşmanı bir şair, dük Charles d'Orléans idi. Jeanne'ın bir zamanlar şiirlerini duygulanarak okuduğu körpe Charles d'Orléans'ın saçı başı ağarmıştı şimdi. Onun arkasından Charles'ın erkek kardeşi, kont Jean d'Angoulême ve yarı üvey kardeşleri Jean de Dunois, şansölye Guillaume Juvénal des Ursins ve çok sayıda ihtiyar geliyordu. Bunların çekineceği ya da umut edeceği bir şeyleri kalmamıştı artık. Kariyerleri sona ermişti. Kortejde bulunmalarının tek gerekçesi sadakatti. Aslında kendi cenaze konvoylarını izliyorlardı: ihtişamları, ölen bir zambakla doğan bir zambağın gölgesinde yokoluşa sürükleniyordu.

Yorgun düşen Jeanne eve dönmek istedi.

Saint-Denis'ye kadar gitseydi adamakıllı bir kavgaya tanık olacaktı. Bazilikaya kadar korteji takip eden Ciboulet olanları anlattı: soylular ve büyük manastırdaki din adamları tabutun üzerine örtülen sırmalı kumaşı almak istiyordu. Herkes örtüyü bir tarafa çekiştirdi. İtiş kakış arbedeye dönüşecekti neredeyse. Sonunda Juvénal des Ursins ve Jean de Dunois örtünün manastıra götürülmesine karar verdi. Densizliğin dikalası: Saint-Denis manastırının başrahibi Philippe de Gammaches görevini bırakıp Dauphin'e bağlılığını ifade etmeye gitmişti. Yerine Saint-Germain-des-Prés'nin başrahibi görevlendirildi. Ciboulet'nin anlattığına göre, rezalet! Jeanne d'Arc'a yargılanması sırasında işkence edilmesinin gerekli olduğunu söyleyen yargıçlardan Thomas de Courcelles'e vaaz verdirtilmişti. Ciboulet derinden sarsılmıştı.

Jeanne bedensel ve ruhsal gücünü yitirmiş olarak Bûcherie sokağındaki eve döndü.

"Gömme değil yağmaydı," dedi.

Dame Contrivel ile dadı bayağı heyecan içindeydi: aşağıdaki

kapıyı kurcalayan bir serseriyi fark edince kafasından aşağı kaynar su dökmüşlerdi.

"Nasıl da bağırıp inliyordu!" dedi Dame Contrivel.

Yedinci Charles'ın gömülmesi hiç umrunda değildi. Altıncı'nınkini görmüştü.

Charles VII de Valois'nın zavallı naaşı en sonunda 7 Ağustosta, ruhu bedenini terk ettikten on yedi gün sonra toprağa verildi.

Louis bekleniyordu. Yeni kral kendini bekletti.

8 Ağustosta, yani babasının ölümünden on sekiz gün sonra, o hâlâ Gennape'taydı. Üç gün sonra harekete geçti. Artois'daki Avesnes'de, kilisede bir cenaze töreni yapıldı. Louis matem giysileriyle törene katılma lütfunda bulundu. Sonra, *Ite missa est*'in[1] hemen ardından, üzerine kırmızı-beyaz bir hırka geçirip avlanmaya gitti. Uyrukları göze girmek için törenin iyi bir fırsat olduğunu sandılar, siyahlar giyip yeni krala taziyelerini sunmaya koştular: kral onları huzuruna kabul etmedi. Ders alınmıştı, Louis babasının ardından ağlanmasını istemiyordu.

Bu arada taht hâlâ boştu. Yaz sıcaklarıyla çoktan ısınan Paris, günlerce bir dedikoduyla çalkalandı. Taç giyecek olan Louis değil kardeşi, Berry, Normandiya ve Guyenne dükü Charles idi. Yedinci Charles'ın vasiyetine göre böyle olacaktı. Buna binbir gerekçe de uyduruldu. Müteveffa kocasının bu son oyununa kızan kraliçenin işte bu yüzden cenaze törenine katılmadığı söyleniyordu.

Aslında, genç Charles on dört yaşındaydı ve onu Fransa tahtına oturtmakla bir avantaj elde edecek olan yegane kişiler, Louis'nin tahta çıkmasından zarar göreceklerini bilenlerdi. Ama öyle bir girişim ihanet anlamına gelirdi, zaten kısa süre sonra bunun maceracılıktan öteye geçtiği anlaşıldı. 1 Ağustosta tahtın

1) *Ite missa est*: Ayini yönetenin, son kutsamadan hemen önce söylediği cümle. (ç.n.)

vârisi, Jacques de Villiers de L'Isle-Adam'a Fransa'nın bütün şehirlerini, "aynı şekilde Paris'i de" ele geçirmesi emrini vermişti. Bu Jacques, Burgonya dükünün sadık dostu Jean'ın oğluydu, az şey değildi bu, çünkü İyi Philippe'in otuz binden fazla askerden oluşan bir ordusu vardı.

"Reims'te taç giyer giymez Paris'e girecek," dedi Jacques, "ama ne zaman?"

Ağustos sonundan önce bunun gerçekleşmeyeceği sanıldı, çünkü kuşkusuz o ayın 25'inde, Saint-Louis yortusunda, Reims'te kendini kutsatacaktı.

Oysa Louis, niyetleri konusundaki tahminleri bozmaya kararlı görünüyordu. Ayın 12'sinde aniden Reims yakınındaki Saint-Thierry du Mont-d'Or manastırına gitti; oradan Reims başpiskoposu Jean Juvénal des Ursins'e gözdağı veren bir mektup gönderdi. Mektupta özetle şöyle deniyordu: bana şu kutsama törenini hazırlayın, elinizi çabuk tutun! Sonuçta Louis, Reims'e ayın 14'ünde gitti, 15'inde, bir kardinal, papalık büyükelçisi, dört başpiskopos ve on üç piskopos huzurunda kendini kutsattı. Bu vesileyle ikinci karısı Charlotte de Savoie da kraliçe sıfatıyla kutsandı. Louis'nin önceki karısı İskoç Marguerite Stuart on altı yıl önce veremden ölmüştü.

Özellikle bir haber, kedinin önü sıra kaçan bir fare hızıyla, Paris'e ulaştı, Ciboulet de bu haberi alelacele Jeanne'la Jacques'a ulaştırdı: en ön sırada, ölen kralın baş düşmanı Burgonya dükü İyi Philippe durmuş, yanında da oğlu Charles de Charolais varmış. Ve krala şövalye kılıcını kuşandıran Philippe olmuş!

Ciboulet "Ah insanlar nasıl da dönek!" dedi.

Bu durum Jacques için de Jeanne için de hiç iyiye alamet değildi: Jacques'ın kraldan bir baronluk aldığı, Jeanne'ın Montagne-Sainte-Geneviève sokağındaki kira ile Bücherie sokağındaki

ev de dahil olmak üzere kralın birçok lütfuna mazhar olduğu biliniyordu.

Cesaret ve sabır kuşanmak kalıyordu geriye.

Ayın 29'unda Onbirinci Louis, Paris kapılarına vardı; Montmartre kapısının kuzeybatısında, Coq adında biri tarafından inşa edildiği için Coq şatosu adı verilen bir evde kaldı.

Paris hazırlık yaptı.

Philippe de Bourgogne uzun zamandır ilk defa başkente geldi ve tabii kalmak için, Mauconseil sokağında bulunan, bir zamanlar Korkusuz Jean'ın yaşadığı Hôtel de Bourgogne'a gitti. İşaret apaçıktı: dünkü düşman kendini evinde hissediyordu. Dahası, yankılar uyandıran bir gösteri hazırlanmıştı. Gerçekten de 31 Ağustos Pazartesi günü Saint-Denis kapısından büyük tantanayla çıktı ve La Chapelle'e, kralın huzuruna gitti.

Kahverengi cüppeler giymiş yüz altmış altı düşük kademeli papaz, kortejin başını çekiyordu, peşlerinden, beyazlar giymiş yüz altmış sekiz Jakoben ve Saint-Séverin bölgesinden, yaldızlı cüppeleriyle otuz üç papaz yürüyordu. Onların ardında sırmalı giysiler içinde, ata binmiş beş soylu kadın ilerliyordu. Bu atlı hanımların önünde bir çavuş yürüyordu. Adamın zırh örtüsü Paris'in renklerinden yapılmıştı. Her hanımın kalkanında, Paris adının bir harfi yer alıyordu: P barış, A sevgi, R akıl, I neşe ve S de emniyet'i simgeliyordu.[1]

Fransa'nın dört bir tarafından gelen kocaman bir kalabalık kortejin geçeceği yol üzerinde birikti. Paris piskoposu, tüccarbaşı, dört belediye meclisi üyesi, iki kilise bölgesinden gelme, işlemeli cüppeler giymiş papazlar, Augustinus tarikatından, siyahlar içinde yetmiş sekiz keşiş, Châtelet'nin kırmızılı morlu giyinmiş

1) Yukarıdaki sözcüklerin başharfleri art arda yazıldığında, Fransızcada Paris'i oluşturur. (ç.n.)

yargıçları, Yunanistan'dan geldiği sanılan elçiler, birinci başkanın önderliğinde Defterdarlığın ileri gelenleri, kardinal De Longueil, Notre-Dame rahip meclisi... Gözalıcı kıyafetler içinde Burgonyalı senyörler... Kısacası bütün Burgonya sarayı, kral René'nin oğlu Jean de Calabre, İyi Philippe'in gayri meşru oğulları Philippe de Brabant ve Le Grand Bâtard (Büyük Piç) denilen Antoine de Bourgogne. Ve yeni Paris emniyet amiri Jean de L'Isle-Adam. Kralın adamları. İyi Philippe'in şansölyesinin oğlu Louis de Luxembourg.

"Paris Burgonya olmuş yahu!" diye bağırdı aylağın teki.

Sırf törenin daha da gösterişli olması için Burgonya dükünün ordusunun büyük bir bölümü geçit törenine katıldı: dört bin asker. Halka kimin daha güçlü olduğunu göstermenin bir yoluydu bu. Charolais kontunun muhafızları, babası İyi Philippe'in muhafızlarının önünde gidiyordu.

Geriden de dük Philippe ilerliyordu: kutsal emanetler sandığını andırıyordu, altın işlemeli siyah ipek örtü örtülmüş bir ata binmişti, atın baş zırhında iri bir yakut vardı. Şapka, hırka, kılıç, eyer, hepsinden altın ve değerli taşlar sarkıyordu. Bir paj[1] efendisini takip ediyordu, tolgası görüp görebileceğiniz en büyük yakutla süslenmişti. Peşlerinden gururla yürüyen sekiz at, mücevherler altında adeta yıkılmak üzereydi.

Sonra yine senyörler ilerliyordu: Vendôme kontu Jean de Bourbon, Wurtemberg kontu Eberhard, Clèves dükü Jean, Nevers kontu Jean, Büyük Piç Antoine... hepsinin de ardından parıl parıl parlayan atlar yürüyordu.

Philippe Louis'yi selamlamak üzere öne çıktı.

Paris'te Fransa kralını Burgonya dükü karşılıyordu! Ölen

1) Paj (Fr. *page*): eskiden, savaş sanatını ve başka hizmetleri öğrensin diye kral ya da yüksek dereceli soyluların hizmetine verilen soylu delikanlı. (ç.n.)

kraldan nasıl da gözalıcı bir şekilde intikam alınıyordu!

Daha sonra kortej Paris'e girmek için geri döndü.

Saint-Denis kapısında tüccarbaşı Henri de Livres, krala kapının anahtarlarını sundu.

Sonra kraliyet korteji lyi Philippe'inkinin arkasından kente girdi, iki korteji ayıran, atına binmiş dört ayaklı bir deliydi sadece. Kafalarına tulgalarını geçirmiş yüz okçu Saint-Denis'nin geniş caddesine girdiler, peşlerinden birinci ve ikinci dereceden tellallar... Sonra yeni hazinedar Jean Bureau, La Marche kontu Bernard d'Armagnac, Bourbon dükü II. Jean, Bresse kontu ve kraliçenin kardeşi Philippe de Savoie ve başka senyörler...

Şaşkınlık içindeki aylaklar, hükümdarlardan daha iyi giyinmiş bu atların ve gözkamaştırıcı adamların karşısında gözlerini kırpıştırıyordu. Koca Ağustos güneşinin altında canlı, hatta hiç bilinmeyen binbir renkteki (örneğin yaldızlı koyu kırmızı) kadifeler, ipekler, damaskolar, işlemeler, altınlar ve mücevherler içinde parıldıyordu bu atlar ve bu insanlar. Ateş pahasına kiralanan pencerelerden bir sürü kafa sarkıyordu.

Sonunda kral geldi, Paris'in altı lonca başkanı tarafından taşınan, gökmavisi bir gölgeliğin altında, atına binmiş ilerliyordu: altın saçaklı beyaz damasko hırkası, siyah hotozun altında ağlamaklı suratı, kemerli uzun burnu ve küçük somurtkan ağzı. Doğrusu, babasından daha ehlikeyf görünmüyordu. Ama, bütün bu Valois'lar çocukluklarından itibaren korku ve nefretle yoğrulmuşlardı, üstelik de kötü evlilikler yapmışlardı, ne her gün eğleniyorlardı ne de her gece.

Kalabalıktan bir mırıltı yükseldi:

"Yaşasın kral!"

Bunca şatafat karşısında boşuna uğraşılıyordu. Hükümdar hâlâ surat asıyor gibiydi.

Aslında, otuz sekizine gelen kral tahta bayağı geç çıkıyor sayılırdı. Hem sonra, Paris gerçek anlamda onun şehri değildi. Ömrü boyunca ancak birkaç hafta kalmıştı bu kentte. Burada onu bir yabancı olarak gördüklerini tahmin ediyor muydu acaba? Paris başlı başına bir memlekettir; bu adam başka yerden geliyordu, bununla da yetinmeyip bavulunda bir başka yabancıyı, Parislilerde pek iyi bir hatırası olmayan İyi Philippe'i getiriyordu. Neyse.

Bütün bu kalabalığın yürüyüş temposuyla, kral varacağı yere, yani Notre-Dame'a pek çabuk ulaşacak gibi görünmüyordu. Gerçekten de Saint-Denis kapısından öğleyin yola çıktı, Seine nehrini ancak saat altıda aşabildi, Pont au Change'dan geçip katedrale ancak yarım saat sonra ulaştı. İçavluda onu, başlarında sivri ayin başlıklarıyla iki piskopos bekliyordu: Paris piskoposu Guillaume Chartier ve Bourges piskoposu, Yedinci Charles'ın sürgüne gönderdiği bankerin kardeşi Jean Cœur. Güzel mesaj doğrusu! Sonra üniversite hocaları, okutmanlar ve bilginler geliyordu. Bu önemli beyefendiler o zamana dek törenlere, kutlamalara katılmamışlardı; Üniversite'nin kralın iktidarından bağımsız olduğunu göstermenin küstahça bir yöntemiydi bu.

Hocalardan biri bıktırıcı söylevine başlamak üzere öne çıktı. Ama sonu kötü oldu: Tam konuşmaya girişmişken kral onu susturdu. Piskopos Chartier kilise duaları kitabını krala uzattı; kutsal mekanın kapılarının kendisine açılması için hükümdarın Reims'teki yeminini tazelemesi gerekiyordu. Yarısını mırıldandı, ötekini söylemek istemedi; ikinci yemin din adamlarına "kiliseye özgü ayrıcalık" yani bağımsızlık güvencesi veren yemindi. Söz konusu bile olamazdı ayrıcalık! Yine de kral, kilise duaları kitabını öptü. Bir haç uzatıldı. Onu da öptü. Notre-Dame'ın kapıları sonunda açıldı. Orglar *Te Deum laudamus*'la çınladı, ilahiyi bölük pörçük işiten kalabalıktan, 'yaşasın!' sesleri yükseldi.

İşsiz güçsüz takımı para dağıtımını bekledi.

Bu yorucu günün sonunda Onbirinci Louis, Adalet Sarayı'nda yemek yiyip yattı.[1]

Bûcherie sokağındaki evde Jacques'ın, dilencilere yatacak yer olmadığını söylemek için on kez aşağı inmesi gerekti. Neredeyse kapıyı zorlayacaklardı! Taşralılar Paris'e akın etmişti ve onları barındırmaya yetecek kadar yer yoktu. Hanlar işgal altında kaldı, hamamlar olabildiğince çok kişi kalabilsin diye sabaha dek açık tutuldu. Ahırlar ve hal ambarları da kiraya verildi. Bereket versin ki havanın yumuşak olması en tedbirsiz ya da en yoksul olanların yıldızların altında uyumasına olanak tanıdı.

Dame Contrivel aynı nedenden ötürü Montagne-Sainte-Geneviève'deki evine kapandı.

Elbette bu kadar kalabalığa yetecek kadar yiyecek içecek yoktu Paris'te. Üç fırın, taşralılar sonunda evlerine dönmeye karar verene dek müthiş iş yaptı. Jeanne, Ythier'nin ardiyesinden buğdayla çavdar getirtmek, şarap, tereyağ ve peynir stokunu yenilemek zorunda kaldı.

Bir bakıma kuyrukluyıldız doğru söylemişti.

Kelleler uçuruldu.

Her gün gözden düşen birinin haberi geliyordu. Onbirinci Louis, İyi Philippe'e Dijon'a dönmesini kibarca tavsiye ettikten sonra ansızın Paris'ten ayrılıp Tours'a gitmişti ama beraberinde hınç beslediği kişilerin listesini de götürmüştü, titizlikle intikam alıyordu.

Hazinedar Étienne Chevalier kovuldu.

Langued'oïl maliye nazırı Pierre d'Oriole görevden alındı.

---

1) Bu betimlemeler için Jean Favier'nin *Louis XI* (Fayard, 2001) adlı kitabından yararlanılmıştır. (y.n.)

Tours valisi ve Charles'ın bir gözdesinin kocası Antoine d'Aubusson, kutsama töreninden bile önce kovulmuştu.

Dauphin'in eski danışmanı olmasına karşın, ölen kral tarafından Rouen valisi yapılan Guillaume Cousinot hapse atıldı.

Şansölye Guillaume Juvénal des Ursins kapı dışarı edildi!

Parlamentonun birinci başkanı Yves de Scépeaux'nun rütbesi indirildi.

Yedinci Charles'ın doktoru Adam Fumée hapsedildi.

Paris emniyet amiri Robert d'Estouteville de hapse atıldı. Kundaklı yayla ok atan askerlerin başındaki erkek kardeşi Jean d'Estouteville'in rütbesi indirildi.

Ama temizlik yalnız Parislileri etkilemiyordu, bütün krallığa yayılmıştı. Nitekim, Jacques Cœur'ün sürgün edilmesinden sonra Tours'da maliye nazırı olan Jean de Beaune görevinden alındı. Poitou hazine nazırı Louis de Beaumont'un da başına aynısı geldi.

Dammartin kontu ve Jeanne d'Arc'ın eski silah arkadaşı Antoine de Chabannes kendi isteğiyle sürgüne gitmeyi tercih etti.

Jacques de l'Estoille, kralın ölümünden kısa süre önce Étienne Chevalier'nin çabasıyla üç yüz bin lira tutarındaki borcun ödenmesine sevinse de endişeliydi. Hesaplaşma bu kadarla kalmazdı.

Haksız değildi.

Bir Cumartesi sabahı, Les Halles'deki fırının hesabını vermeye gelen Ciboulet, Jeanne'a gizlice şöyle dedi:

"Şu şairi hatırlıyor musunuz?..."

Genç kadın gözlerini kaldırdı.

"Ne oldu?"

"Şey, Paris'e geri dönmüş. Yine işler karıştırmış!"

"Bir soygun daha mı?"

"Hayır, bir öğrenci çetesiyle birlikteymiş, Üstat Ferrebouc adındaki bir papalık noterinin yardımcılarıyla kavga etmişler. Aralarından biri notere kılıçla vurmuş. Parlamentoda pek sevilen biriymiş noter. Villon ölüme mahkum olmuş."

Jeanne üzülüp kaldı.

"Bir daha görmeyeceğiz onu."

Genç kadın ürperdi.

"Asılmış mı?"

"Hayır, on yıllığına Paris'ten sürülmüş. Ama o kadar uzun yaşamaz."

"Neden?"

"Söylenene bakılırsa durumu hiç iyi değilmiş. Iyice zayıflamış ve kel olmuş."

Jeanne hoşnutsuzluğunu elinden geldiğince gizlemeye çalıştı.

O gece kabuslar gördü. Bu haberler yüzünden sandı.

Yanılıyordu.

13
"KURTLARIN SIRTINA BİNİYORDU..."

*

2 Eylülde barones Jeanne de l'Estoille, Paris Adalet Sarayı'ndan bir çağrı mektubu aldı; Tours, Orléans ve Paris'te hububat tüccarlığı yapan Palamède Docquier beyefendinin, konuğu ve dostu Argency kontu Denis'nin "büyücülükle" öldürüldüğüne ilişkin suçlaması konusunda bilgi vermek üzere Jeanne bir sonraki Pazartesi mahkemeye çağrılıyordu. Mektupta, suçlanan kişinin herkesçe tanınmış olması dolayısıyla mahkeme başkanının hoşgörüsü sayesinde serbest olduğu ve istisnai bir hak olarak avukat tutabileceği belirtiliyordu, zira Jeanne'ın kralın muhafızları tarafından dosdoğru hapse götürülmesi gerekirdi.

Aslında büyücülükle suçlananların avukat tutmaya hakkı yoktu: tek başlarına savunmalarını yapmak zorundaydılar. Ama ilerideki seçimlere kadar belediye meclisinde danışman olan Jeanne'a sıradan bir falcı kadın gibi davranılamazdı.

Yer yarılsaydı Jeanne bundan daha fazla korkmazdı herhalde!

Cadı ha!

Odun yığınında yakılarak can verecekti! Mallarına el konacak, ailesi dağılacak, adına leke sürülecekti!

Ya ölüm! Alevler arasında korkunç bir ölüm!

Peki bu suçlamayı yönelten o şeytani zihin neyin nesiydi? Palamède Docquier hangi amaçla bu davayı açmıştı?

Jacques eve döndü, genç kadını dili tutulmuş ve bitkin bu-

lunca dehşete kapıldı. Onu hiç bu halde görmemişti.

"Jeanne, kendine gel," dedi bir süre sustuktan sonra. "Şaşkınlık düşmanlarının işine geliyor. Düşmanlarımızın. Savunacak bir ailen var, tek başına değilsin. François. Déodat. Ben. Angèle. Gel, çabuk gidip bir avukat bulalım. Ben çok iyi birini tanıyorum."

Avukatın adı Bertrand Favier idi ve kralın gözdesi Louis de Crussol'ün kayınpederiydi. Onları hemen kabul etti. Sanki apayrı bir canlıymış gibi duran çift çenesi hırkasının üzerine sarkıyordu. Gelincik gözlerindeki bakış karı-kocayı delip geçti. Favier, Jeanne'ı, suçlamanın olası nedenleri konusunda sorguya çekti; genç kadın açıklamalar yaptı. Adam hangi güvenilir kişileri tanık olarak çağırabileceğini sordu. Jeanne yalnız bir kişiyi biliyordu: Gonthard. Belki bir de kahyası Ythier. Favier başını salladı, belgeye bir kez daha göz attı, heyecanlanmışa benzemiyordu.

"Bu suçlama adalet duygusuyla değil kâr sağlama amacıyla kaleme alınmış. Docquier beyefendi sizin arazilerinizi ucuza kapatmak istiyor. Kimleri yalancı şahit gösterecek ve kralın adamlarının nezdinde itibarı nedir, geriye bunları öğrenmek kalıyor."

Avukat iki bin lira tutarında bir ön ödeme talep etti. Jacques'ın üzerinde yalnızca bin lira vardı; parayı Favier'ye uzatıp kalanı akşam olmadan ulaştıracağını söyledi. Yüklü bir miktardı bu, Üstat Favier parayı, gerekli ve aniden çıkan masrafları ödemek için istediğini belirtti. Mütecessis ifadeli genç bir adam olan yardımcısına döndü. Genç adam, Jeanne'ın anlattıklarını dinlemişti.

"Aymard, saat üç. Lütfen bir at kiralayıp dolu dizgin La Châtre'a gidin. Belediye meclisi reisi ve yüzbaşı olan Gonthard'la görüşün, olaydan haberdar edin ve elinden gelen yardımı yapma-

sını sağlayın, anlaşıldı mı?" dedi Favier.

Aymard bilgiççe bir tavırla başını salladı. Favier kendisine verilen bin lirayı genç adama uzattı.

"Hiçbir zahmetten kaçınmayın," diye ekledi. Jeanne ve Jacques'a doğru döndü: "Aymard Flandrin yalanları meydana çıkarma sanatında ustalaşmıştır."

Genç adam gülümseyerek yanlarından ayrıldı.

Jeanne Bücherie sokağındaki eve dönünce kocasının kollarına atıldı.

"İşlediğim suç yüzünden Tanrı'nın bana verdiği ceza bu!" diye sızlandı.

"Jeanne! Denis oğlunu, bir masumu öldürmekle tehdit ediyordu seni!" diye karşı çıktı Jacques. "Sence, katili ortadan kaldırarak cinayeti önlediğin için Tanrı seni cezalandırır mı?"

Jacques genç kadını teselli etmeyi başardı ama Jeanne yemeğine dokunmadı, dadı da endişelendi. Jacques, Jeanne'ın neden bu durumda olduğunu açıklayınca, dadı öyle bir çığlık attı ki küçük Déodat korkup sandalyesinden düşecek gibi oldu.

"Dadı, her birimizin serinkanlılığını koruması emniyetimiz açısından gerekli. Tanrı'ya dua edin ve duygularınızı bastırın," dedi Jacques.

Davanın görüleceği sabah, Jeanne'ın beti benzi atmıştı. Mahkeme celbi geldiğinden beri doğru dürüst ne uyumuş ne de yemek yemişti. Evden çıkmıyordu: nasıl olduysa, bütün mahalle suçlamayı öğrenmişti; işsiz güçsüzler, sanki kendilerine iblislerin hizmet etmesini bekliyormuş gibi gelip fırına bakıyorlardı. Saint-Séverin'in yeni papazı tabii ki suçlanan genç kadının yardımına gelmekten geri durmuştu.

Kocasının ve dadının yalvarıp yakarması üzerine Jeanne, bir

kase sıcak süt içip bir çörek yemeye razı oldu.

Jacques, "Oturum uzun sürecek, baygınlık geçirirsen olmaz," dedi.

Dadı küçük Déodat'yı Dame Contrivel'e emanet edip, durumundan endişe duyduğu efendisine eşlik etmeye karar verdi. Üzgün ve öfkeli Angèle de onlarla birlikte mahkemeye gitti.

Bereket versin ki François ile Joseph, Orléans'a, koleje dönmüşlerdi.

Adalet Sarayı'nın büyük salonuna kırmızılar giymiş yargıçlar girer girmez, Jeanne bayılacak gibi oldu. Cadılık davalarında hep olduğu gibi büyük bir kalabalık mahkeme sıralarında sıkış tıkış oturuyordu. Jeanne, üzerine yönelen yüzlerce gözün adeta tenine battığını hissetti. Kapılarda on muhafız nöbet tutuyordu. Eğer Jeanne davayı kaybederse, yakılmaya götürülmeden önce işte bu kolluk kuvvetleri onu kocasından koparıp hapse atacaklardı. Jacques ile dadı, genç kadına destek oldular ve onu, suçluların oturduğu sıraya oturttular.

"Beni savunurken gösterdiğin cesaret nerede?" diye mırıldandı Jacques karısının elini sıkı sıkı tutarak.

Üstat Favier, sözde iyiliksever bir tavırla, gözleri yarı kapalı, peşinde genç Flandrin'le onları karşıladı. Flandrin Jacques'a göz kırptı.

Mahkeme, davacı Palamède Docquier'yi çağırdı, İncil üzerine yemin ettirdi, adını ve mesleğini söyletti. Sonra da dava gerekçesini açıklamasını istedi.

Docquier, hem ağırbaşlı hem yakınan bir ses tonuyla konuşmaya başladı. Sevgili dostu Argency kontu Denis'nin, kendisine, komşuları olan ve gençliğinden beri şeytani işlerle uğraşan ablası konusundaki kuşkularından söz ettiğini belirtti. Denis, öldüğü günün sabahı, ablasını ziyarete gitmiş, artık iki çocuk annesi

olduğuna göre nedamet getirmesi ve büyücülükten vazgeçmesi için yalvarmak amacındaymış. İşte o gün, sanığın emriyle, arazisinde beslediği iki kurt tarafından boğazlanmış. Docquier, baronesse de l'Estoille'in, cadıların yoldaşı kurtlarla böyle sıkı fıkı olmasını garip karşılamış ve La Doulsade konağının hizmetkarları Baptiste ve Marie'yi sorgulamaya gitmiş. Gerçekten de hanımefendinin Şabat'ta geceleyin hizmetkarlarıyla birlikte birtakım törenler yaptığını öğrenmiş. "Hatta geceyarısından sonra o kurtlardan birinin sırtına biniyordu. Göğe yükselip civarda cinayetler ve başka kötülükler işlemeye gidiyordu," demişler. Dostu, cadının öz kardeşi olduğu için, öldürülmesine daha çok öfkelenen Palamède Docquier böyle kötülüklere bir son verilsin diye şikayetçi olmaya karar vermiş.

Jeanne boğulacak gibi oldu. Jacques karısının kolunu sıktı.

Yargıçlardan biri Docquier'ye "Tanığınız var mı?" diye sordu.

Docquier, La Doulsade'ın hizmetkarları Baptiste ile Marie'yi içeri aldı.

Jeanne oturduğu yerde kıpırdandı, öfkeyle haykırmaktan kendini alıkoyamadı. Jacques karısını yeniden sakinleştirmek zorunda kaldı.

Hizmetkarlar sırtlarını kamburlaştırmış, korkmuşlardı, kimseye bakmaya cesaret edemiyorlardı, ne yargıçlara, ne de Jeanne'a tabii. Mahkeme besbelli ki iyice gözlerini korkutmuştu.

"Konuşun!" dedi savcı. "Yüksek sesle konuşun ki sizi herkes işitsin."

İlk söz alan Baptiste oldu. Bir gece dolunayda, evin efendisini bir kurda binmiş ağaçların üzerinde giderken gördüğünü söyledi. Genç kadın uluyormuş ve yerdeki kurtlar da uluyarak ona karşılık veriyormuş. Tarlaların üzerinden hızla geçip gidiyormuş, kurtlar da peşinden koşuyorlarmış. Ve her Şabat'ta, civar-

da bir Hıristiyan boğazlanıyormuş.

Yargıç "Peki siz bu kadının hizmetinde mi kaldınız?" diye sordu.

Marie "Korkmuştuk," diye yanıt verdi. "Gitseydik bizi de boğazlatırdı!"

Bütün bakışlar Jeanne'a doğru döndü. Palamède Docquier intikamcı bakışlarını kadıncağızın üzerine dikti.

Savcı "Sanık gelsin!" diye gürledi.

Jacques koluyla Jeanne'ın ayağa kalkmasına yardım etti. Genç kadın basamaklardan beceriksizce indi. Titreyerek ama dimdik, yargıçların karşısına geçti. Adını söyleyip yemin etti.

"Cadılık denilebilecek hiçbir şey yapmadım, çünkü bilmiyorum, hakkında birazcık duyduklarım da beni tiksindiriyor. Kardeşim komşu olarak beni ziyarete, çiftliklerdeki gelişme konusunda tebrik etmeye gelmişti. Normalde bağlı duran iki kurt bağlarından nasıl olduysa kurtulmuş, ben konağa girdiğimde onu boğazlamışlar. Kardeşimin çığlıklarını duydum ama gittiğimde geç kalınmıştı."

"Sizin mülkünüzde bu kurtların ne işi vardı?" diye sordu savcı.

"Kahya Ythier Borgeaud, anneleri ölen iki kurt yavrusu bulmuş ve beni suçlayan Baptiste'e emanet etmişti. Şaşırmıştım. Ama Baptiste böyle tutsak düşen kurtları beslemenin bir gelenek olduğunu, çünkü yabani kurtları uzak tuttuklarını, evsahiplerinin kokusunu bir kez aldıktan sonra saldırmadıklarını söyledi. Köpeklerle de iyi geçindikleri için alıştım, ama onları bağlı tutuyordum, çünkü dadıyı ve küçük oğlumu yere düşürmelerinden çekiniyordum."

"Peki şu geceleri kurtların üstüne binmeler?" diye sordu savcı sert bir ses tonuyla.

"Öyle bir şey hiç olmadı. Kocamın yanında uyuyordum, ko-

cam olmadığında benim yattığım katta dadı kalıyordu."

"Yalan!" diye bağırdı Docquier'nin avukatı. "Kocası suç ortağıydı. Dadı da öyle. Hizmetkarlara yaptığı gibi onları da korkutmuştu bu kadın."

Savcı düşünür gibi görünüyordu.

"Üstat Favier, sanığın tanıkları var mı?"

Docquier bir avukatın varlığından rahatsız olmuş gibiydi. Yalnızca davacı tarafın söz hakkı olacağını sanmıştı.

Favier tanıkları olduğunu, suç ortağı olmakla suçlandıkları için kocayı ve dadıyı tanık göstermeyeceğini söyledi ve savcı yardımcısından birinci tanığı çağırmasını istedi. Jeanne dönüp kocasıyla dadının yanına oturdu.

Kolluk görevlileri kapıyı açtı. Yüzbaşı Gonthard, çınlayan adımlarla salona girdi.

Yargıçlar başlarını uzattı. Tanığın yürüyüşü ve askeri üniforması, La Doulsade'ın hizmetkarlarından bambaşka bir heybet içeriyordu.

Avukat Favier ve yardımcısı Flandrin, Jacques'ın verdiği avansı iyi kullanmıştı.

Docquier bir kez daha kaşlarını çattı.

Gonthard'a adı ve mesleği soruldu. Sonra yemin ettirildi.

Mahkeme hareketlendi. La Châtre kolluk kuvvetinin yüzbaşısı ve o şehrin belediye meclisi reisi! Vay canına, bayağı nüfuzlu bir tanıktı bu!

"Sayın yargıçlar, önce davacının kişiliğini ve şöhretini ortaya koymak isterim," dedi Favier.

Karşı tarafın avukatı "Burada sanık biz değiliz!" diye karşı çıktı. "Sanığın Hıristiyanlara tanınan bir hak olan avukat tutması zaten uygunsuz!"

Favier "Ayrıca yüce mahkemeye yalanlarınızın gerekçesini de

sunmak istiyorum," diye cevabı yapıştırdı.

"Sayın reis, yüzbaşı, konuşun!" dedi savcı.

"Davacı Docquier on gün önce suçlamasını desteklemek için tanıklık yapmamı rica etti," dedi Gonthard. "Ona kabul etmediğimi söyledim, La Doulsade konağında iki kurt olduğunu önceden biliyordum. Bunun üzerine, fikrimi değiştirmem için bana iki yüz *ekü* teklif etti. Ben yine reddettim."

"Yalan!" diye bağırdı Docquier.

"Docquier beyefendi, susun," diye adamın sözünü kesti savcı. "Bir belediye meclisi reisinin ve kolluk kuvvetleri yüzbaşısının sözü sizinkinden değerlidir. Sayın yüzbaşı, lütfen devam edin. Davacı Docquier'yi tanıyor muydunuz?"

"La Châtre'da onu herkes tanır, özellikle de baş uşakları, o ve Argency kontu aleyhinde pezevenklik suçlamasıyla şikayette bulunduğundan beri."

Salondan bir uğultu yükseldi.

Docquier yeniden "Yalan!" diye bağırdı.

Favier ikinci tanığın içeri alınmasını istedi: Docquier'nin hizmetkarıydı bu kişi, canlı, sevimli bir genç. Savcı Docquier aleyhinde pezevenklik yüzünden şikayette bulunup bulunmadığını sordu. Genç adam şikayette bulunduğunu ancak Docquier elli *ekü* verince şikayetini geri çektiğini belirtti.

Docquier'nin avukatı "Pezevenklik değil cadılığı yargılamak için burada bulunuyoruz!" diye haykırdı.

"Değerli meslektaşım, şimdi size kanıtlayacağım üzere gerçek pezevenklik düzmece büyücülüğe bağlı," dedi Favier. "Sayın reis, yüzbaşı, lütfen anlatın."

"Maktul Argency kontu dokuz aydır Docquier'nin yanında kalıyordu..." diye söze başladı yüzbaşı.

"... ve çocukları doğacaktı!" diye bağırdı mahkemeyi izleyen-

lerden biri.

Kalabalıkta gülmeler oldu. Savcı hakarete uğramış gibi bir ifadeyle sessizlik istedi.

"Birlikte yaşadıkları biliniyordu," diye sözlerine devam etti Gonthard.

Docquier'nin uşağı "Argency kontu boğa gibiydi," diye araya girdi.

Zihinlerde oluşan görüntü bu kez daha cesur kahkahalar yükselmesine yol açtı. Yargıçlardan biri gülmesini zar zor sakladı. Jeanne ürperdi.

Docquier'nin avukatı "Bu davanın konusu saptırıldı!" dedi. "Karşımızda, öz kardeşini ehlileştirilmiş kurtlara parçalatmak gibi iğrenç bir suçu işlemiş bir cadı var! Bu kadının yakılarak idam edilmesi gerek! Pis gevezeliklerle uğraşacak değiliz! Maktul, Dauphin'in tahta çıkmadan önceki karanlık günlerinde ona destek olmuş, saygıdeğer biriydi!"

Denis d'Argency kralın yakınlarından biri olduğuna göre Docquier'nin avukatı kralın öç alacağı tehdidini savurarak mahkemeyi korkutmaya çalışıyordu herhalde. Ama bu son sözleri mahkemede tam bir sessizlikle karşılandı.

Savcı Gonthard'a, La Châtre'da ya da civarında Jeanne de l'Estoille'in cadı olduğundan şüpheleniliyor muydu, diye sordu.

"Terk edilmiş yedi çiftliğe, yıkıntı halindeki bir değirmene yeniden hayat veren ve yaklaşık yüz kişiye iş sağlayan bu hanımın cesareti ve yaptıkları konusunda sadece övgüler işittim."

Docquier'nin avukatı "Parayı nereden buluyordu?" diye sordu. "Şeytan işi bu hiç kuşkusuz!"

Jacques ayağa kalktı, çileden çıkmıştı:

"O para benim paramdı! Ben bankerim ve malım mülküm var! Bu topraklar onun olduğu kadar benim!"

Yerine oturdu.

Jeanne sayılıp dökülen birbirinden saçma bu alçaklıklara, yalanlara ve suçlamalara çok üzülmüştü. Dadı onu teskin etti. Angèle ardıç meyvasının esansına batırılmış bir mendil uzattı genç kadına.

"Davacı Docquier'nin De l'Estoille çiftinin topraklarını ucuza kapatmak istediği doğru değil mi?" diye sordu Favier.

"Yalan! Yalan! Bu da yalan!" diye bağırdı Docquier kendini tutamayarak.

Favier üçüncü tanığın içeri alınmasını istedi. La Châtre belediye meclisinin birinci yardımcısıydı gelen. Gonthard'a selam vererek mahkemeye çıktı.

Savcı adama yemin ettirdikten sonra "Neler söyleyeceksiniz?" diye sordu.

"Bir ay önce Docquier bana gelip, eğer mülk sahipleri liyakatsizlikle suçlanırsa söz konusu toprakların ne kadar edeceğini sordu. Bu soruya çok şaştım. Pek yakında başlarına söylediği şeyin geleceğini sezdirdi, ama daha fazlasını anlatmadı. Ben de ona, her halükarda bu toprakların hazineye kalacağını, fiyatı hazinenin belirleyeceğini ama hiç kuşkusuz, sahiplerine leke sürüldüğü için gerçek değerinden daha ucuza satılacağını söyledim. Docquier yanıtımdan hoşnut kalmışa benziyordu."

Docquier'nin avukatı, "Sayın başkan, meslektaşımın hüneri yolumuzdan sapmamıza neden oluyor. Biz cadılığı yargılamak üzere burada bulunuyoruz ve şurada gördüğünüz iki tanık, De l'Estoille hanımın bir kurda binip havalara yükseldiğini gözleriyle gördüklerine yemin ettiler. Yeterli olsa gerek!" dedi.

Dinleyicilerden pek çoğu utanıp sıkılmadan kahkahayı bastı.

"Koruk suyundan oldu!" dedi biri.

Kahkahalar daha da arttı.

Savcı, Docquier'nin avukatına, "Müvekkiliniz bu toprakların sahipleri şerefsizlikle suçlanırsa arazinin ne kadar edeceğini sordu mu, sormadı mı?" dedi.

"Bu cadıyla kocasının kısa sürede adaletin pençesine düşeceğini biliyordum ve toprakların fiyatını öğrenmek istedim," dedi Docquier. "Bunda bir kötülük göremiyorum."

"Yok tabii, kişisel çıkarınızı kamunun çıkarlarıyla birleştirmişsiniz," diye alay etti savcı. Hizmetkarlara dönüp "Şu kurtlar ne kadar zamandır konaktaydı?" diye sordu.

Besbelli ki davanın gidişinden korkan Baptiste "Hanımefendinin gelişinden beri," diye yanıt verdi.

Mahkemenin bir çırpıda hükme varacağını, Jeanne'ın elleri bağlanıp dosdoğru odun yığınına atılacağını ve ödülüne geç olmadan kavuşacağını sanmıştı herhalde. Karı-koca işledikleri suçun bir ödülü olsa gerekti.

Favier bunun üzerine dördüncü tanığın içeri alınmasını istedi. Kahya Ythier idi bu. Besbelli ki Flandrin beş gün içinde harikalar yaratmıştı.

"Bildiğiniz kadarıyla, Argency kontunu öldüren kurtlar ne kadar zamandır konaktaydı?"

"Üç yıl önce Mayıs ayında ben getirdim onları ve Baptiste'e emanet ettim. Konağın eski sahiplerinin aynı amaçla kullandığı kafeste tutmasını rica ederek. Hanımefendi bana hayvanlara sürekli bakamayacağımızı söyledi, çünkü küçük oğluyla karşılaşmalarından korkuyordu."

Docquier, "Bu adam cadının suç ortağı!" diye bağırdı.

Ythier'nin sabrı taştı, yüzü kıpkırmızı oldu, dönüp Docquier'ye bağırdı:

"Seni gidi pezevenk, arazine dönecek olursan kıçını kolla!" Sonra Baptiste ve Marie'ye, "Ve siz ikiniz, o irin dolu hikayeleri-

nizi anlatasınız diye bu ineğin size iki yüz *ekü* vaat ettiğini biliyorum!" dedi.

Docquier'nin avukatı "Bu hakaretler ve kara çalmalar kabul edilemez!" diye haykırdı. "Sayın başkan..."

"Oturun avukat bey," diye sözünü kesti başkan. "Tanık Ythier, az önce söylediklerinizin kanıtı var mı?"

"Vallahi de var sayın başkan: kendileri söyledi bana, 'şu karşıki katır' dedikleri adam onlara iki yüz *ekü* verdi diye sevinçten yerlerinde duramıyorlardı. Nedenini sordum ama söylemek istemediler. Kanıtı var: Şu gördüğünüz Baptiste ertesi gün adamakıllı sarhoş olmuştu."

"Tanık Ythier," dedi savcı, "bu iddianız üzerine sizden tekrar yemin etmenizi istiyorum."

"Başım ve İncil üzerine yemin ederim!" diye bağırdı Ythier.

"Ama ben hanımı kurdunun üzerinde uçarken gördüm!" diye yırtındı Baptiste.

Densizlik, yüzsüzlük girla gitti.

"Koruk suyu şişelerine ne demeli, onlar da uçuyor muydu?"

"Ya karın, o neye binmişti?"

Kolluk güçleri gülenleri uyarmakta sıkıntı çekti. Savcı yerine oturdu.

Jeanne başını sallıyordu.

"Aklımı kaçıracağım!" diye mırıldandı.

Favier ile Flandrin, memnun bir ifadeyle karı-kocaya doğru döndü.

"Sayın başkan," dedi Favier, "yemin altında dinlediğiniz tanıklar hiçbir karışıklığa yer vermeyecek şekilde ortaya koydular ki Docquier beyefendinin iddiaları, müvekkilimin topraklarını ucuza kapatmak amacıyla söylediği iftiralardan ve kötü niyetli uydurmalardan ibarettir. Hanımefendinin hizmetkarları batıl

inançları destekleyecek yalanlar söylesinler diye Docquier onlara iki yüz *ekü* vermiştir. Bu tanıklar, Docquier beyefendinin kişiliği konusunda ne düşünmemiz gerektiğini de göstermiştir..."

"İtiraz ediyorum!" diye bağırdı Docquier'nin avukatı.

"...Öyleyse sıkı durun, değerli meslektaşım," dedi Favier ve yardımcısı Flandrin'in elinden bir rulo aldı. Zira Docquier beyefendinin ilk alçaklığının bu olmadığına dair başka kanıtlarım var. Mahkemeye, iki yıl önce Bourges mahkemesi tarafından bir buğday satış kontratında sahtecilikten dolayı verilen ceza hükmünün tasdikli kopyasını sunuyorum. Docquier beyefendi bin *ekü* ceza ödemeye mahkum edilmiş. Davası, bu mahkemeye layık olmayan, hırsızlar arasındaki bir dalaşmayı andırıyor."

Favier elindeki belgeyi yargıçların masasına bıraktı.

Söz savunmaya geldi.

Docquier'nin avukatı bir kez daha, müvekkilinin şikayetiyle ilgisi olmayan kötü niyetli mülahazalarla mahkemenin şaşırtıldığına üzüldüğünü ifade etti. Gerçekler ortadaydı: sanığın erkek kardeşi güpegündüz sanığın arazisinde kurtlar tarafından parçalanmış ve kimse yardımına koşmamıştı. Üstelik hizmetkarlar sanığın Şabat geceleri şeytani işler karıştırdığını ve kurtları kendine hizmet edecek şekilde eğittiğini doğruluyorlardı.

Mahkeme heyeti konuyu müzakere etmek üzere çekildi. Dinleyici salonunun kapıları kapatıldı.

Jeanne, Docquier'nin on beş adım ötesinde duruyordu. Yakılarak idam edilmesi için bunca kötülük sergileyen adama baktı. Docquier genç kadını görmezden gelerek avukatıyla konuşmayı sürdürdü.

Sanki yüz yıl geçti.

Mahkeme heyeti geri geldi, dinleyiciler ayağa kalktı. Yargıçlar oturunca halk da oturdu.

"Bizler, Paris Adalet Sarayı birinci mahkemesinin yargıçları, yetkimize dayanarak verdiğimiz karar uyarınca..."

Jeanne'ın kalbi yerinden çıkacak gibi çarpıyordu.

Docquier zaferinden emin bir tavırla başını kaldırdı.

"...ilan ediyoruz ki Bûcherie sokağında ikamet eden, kızlık soyadı Parrish olan, eskiden Dame de Beauvois, halen barones de l'Estoille adını taşıyan, Paris belediye meclisi danışmanlığı yapan ve Docquier beyefendi tarfından suçlanan Jeanne hanımefendi..."

Jacques genç kadını tuttu.

"...tamamıyla masumdur. beraat etmiştir ve hiçbir ceza almamıştır..."

Jeanne gözyaşlarına boğuldu.

"...Buna karşılık, Palamède Docquier beyefendi, sanığın yakılarak ölmesine yol açacak ağır iftiralardan ve avukatlığı kötüye kullanmaktan suçlu bulunmuştur. İşlediği bu suçlar dolayısıyla mallarına el konacak ve kendisi de, aftan muaf olarak, üç yıllığına Grand Châtelet hapishanesinde tutulacaktır..."

"Hainlik bu!" diye bağırdı Docquier.

Muhafızlar duvar boyunca ilerlemeye başlamıştı bile ve üzerine geliyorlardı.

"...Docquier davalıya, el konulan mallarından on beş bin *ekü* ödeyecek, Adalet Sarayı hazinesine ise yargıçları yanıltmaya çalışmaktan dolayı beş bin *ekü* verecektir, servetinin kalanı kraliyet hazinesine..."

Docquier bayılmıştı.

Salondakiler tepiniyordu. Başkan, kayıtsızlıkla hükmün devamını okudu:

"...Tanıklar aracılığıyla günışığına çıkartılan pezevenklik suçu dolayısıyla Palamède Docquier kırk kırbaç cezasına çarptırıl-

mıştır..."

Docquier'nin avukatı şaşkın bakışlarla başkana doğru döndü.

"...Baptiste ve Marie adlı hizmetkarlar yalancı tanıklık amacıyla yalan yere yemin etmekten suçlu bulunmuş ve iki yıl hapis cezasına çarptırılmıştır, Docquier beyefendiden aldıkları iki yüz *ekü*'ye La Châtre belediye meclisi adına el konulacaktır... Yüce Tanrımız ve kralımız adına..."

Kollukçular, "Merhamet! Merhamet edin!" diye bağırmaya başlayan hizmetkarları yakaladı.

Favier, Flandrin, Gonthard, Ythier ve La Châtre belediye meclisinin birinci yardımcısı, Jeanne'ın etrafını almıştı. Genç kadın hıçkırıklarla sarsılıyordu. Favier elini tuttu.

"Sağolun," diye kekeledi Jeanne.

"İşte, elimi çabuk tuttum," dedi Favier.

Gonthard, "O adam sizin yaptıklarınızın önemini bilmiyordu hanımefendi, sizi bunlar kurtardı," dedi.

Favier, "Bunlar, bir de meslektaşımın hatası," dedi. "Ölen kişinin Dauphin yanlısı olduğunu söyleyerek mahkemeyi korkutacağını sandı. Yüksek yargıçların bağımsızlık duygusunu iyi değerlendirememişti."

Jacques, Jeanne'ı dışarı çıkardı. Müthiş bir kalabalığı yararak ilerlemek zorunda kaldılar. Bir kadın, Jeanne'a bir gül uzattı.

Genç kadın bayılacak gibiydi.

14
ŞEYTAN BATAKLIĞI

*

Jeanne'ın yaşadıkları korkunçtu.

Kardeşini kurtların pençesine terk ederek suç işlediyse de cezasını fazlasıyla çekmişti.

Artık çok ender gülümsüyordu. Doğru dürüst uyuyamıyordu, uyuduğu zaman da bağırarak uyanıyordu.

"İnsanoğlunun alçaklığına daha önce tanık olmuştum. Ama katılaşmayı beceremedim, bağışla beni," dedi Jacques'a.

Sonbahar geldi.

Dame Contrivel, Jacques'la yalnız kaldığı bir sırada "Alın onu başka bir yere götürün," diye tavsiyede bulundu.

"Nereye?"

"Bilmem. İtalya'ya."

"Çocuğumuz daha küçük, soğukta uzun bir yolculuğa dayanabileceğini sanmıyorum. Kumaş fabrikasını ve çiftlikleri de yüzüstü bırakamayız."

Birkaç gün sonra Jeanne kocasına şunları söyledi:

"Ne halde olduğumu biliyorum, sana çektirdiğim işkenceye dayanamıyorum artık. Birkaç günlüğüne ikimiz buradan uzaklaşalım. La Doulsade'a gidelim. O yerin cinlerini kovmam gerek, yoksa bütün o iblisler orayı elimden alacak. Kendi içimdeki şeytanları da çıkartmam gerek, ancak seninle başarabilirim bunu."

Jacques'ın elinden, karısının isteğine boyun eğmekten başka

bir şey gelmiyordu, bu şeytan çıkarma işinin nasıl yapılacağını merak ediyordu.

Sonbahar ilerliyordu. Büyük soğukların başlamasına üç-dört hafta kalmıştı. Ythier yanlarından ayrılmadan önce Jacques'a, şimdi kodeste çürüyen hainlerin yerine kolayca başka hizmetkârlar bulacağına dair güvence vermişti.

Jacques ile Jeanne atla yola çıktılar. Konaktaki sandıklarda gereksinimlerini karşılamaya yetecek kadar giyecek vardı.

Konağın önüne vardıkları zaman, açgözlülüğün neredeyse ellerinden alacağı bu mekânı bir an durup seyrettiler.

"Sana söylemiştim Jacques, bana verileni hep benim savaşarak kazanmam gerekiyor. Kötülüğün güçlerine karşı."

Ertesi gün genç kadın, Jacques'a, gündüz yalnız başına yola çıkacağını ve akşam inmeden geri döneceğini söyledi. Jacques soru sormadı.

Jeanne, ilk yolculuğu sırasında Grand Bussard yakınlarında şöyle bir gördüğü bataklığa sürdü atını dörtnala. Gonthard'ın verdiği adla Şeytan Bataklığı'na. Yolun büyük bölümünde yağmur yüzünü kamçıladı.

Ama sanki bu yağmur göğün değişkenliğinden daha fazlası gibi geldi ona. Dünya yüzüne sonsuzca akıp duran şiddetli gözyaşları olarak hissetti yanaklarında damlaları. Kim ağlıyordu böyle? Bataklığa, daha doğrusu küçük göle vardığı zaman gökyüzü aydınlandı. Bilinmeyen bir krallığın nişanesi olan altın sarısı gürgenler, sonbaharın son maviliği altında alev alevdi. Bataklık parıldadı. Jeanne kıyıya kadar ilerledi. Bir geyik sıçrayarak kaçtı. Jeanne atından indi, birkaç adımda suyun yanına vardı. Sazların arasına oturdu. Bakışları suyun ayna gibi yüzeyini taradı, kimbilir, efsanedeki boğulan çocuğu arıyordu belki.

Şimdi gülümsüyor olmalıydı çocuk. Çünkü masum ölüler

sonunda gülümser.

Dünya ağır ağır, uluyan hayaletlerinden arındı, dört bir yanında, kötülüğün ve mutsuzluğun rüzgarının didikleyerek korkuluklara çevirdiği şu insan biçimleri yok oldu. Artık adlarını bile hatırlamıyordu, yılların fırtınalarında yitip giden o belirsiz heceleri hatırlamıyordu.

Sonunda Jeanne'ın yüreğinde sessizlik oldu. O sessizliğin içine büsbütün gömülene kadar tadını çıkardı genç kadın.

Bir sis bastırdı, suların üzerinde ağır ağır ilerleyerek bataklığı tümüyle kapladı. Sonra da kıyıları. Jeanne günışığının içinden geçip aydınlattığı, meleksi bir maddeyi andıran bu süt gibi örtüyle sarmalanmış buldu kendini. Çevresinde artık hiçbir şey görmez oldu. Gözlerini yukarı kaldırdı ve çevredeki ağaçların en yüksek dallarını zar zor kestirebildi. Sonunda, var olan birazcık gerçeklik de büsbütün kaybolup gitti. Ormanın gürültüleri bu alçak bulutun içinde hafifledi.

Ölüm gibi herhalde, diye düşündü. Belki de ölüyorumdur.

Kulak kabarttı, acı anlatan, acı veren seslerden başka sesleri dinlemeye koyuldu. Beyaz, düzensiz, meçhul, incecik bir gürültü işitti. İşittiğini sandığı şeyden hiçbir şey anlamadı ama artık yalnız olmadığını biliyordu. Onu saran bu maddesiz maddenin gürültüsüydü duyduğu. Belki de bataklığa saygı duruşuna gelen perilerin sesleri. Yitik ruhların sesleri. Henüz vücut bulmamış ruhların seslerine karışıyorlardı.

Belki de bataklığın aynasında kendilerini seyretmeye gelmişlerdi.

Jeanne'ın içindeki baskın duygu yalnız olmadığı duygusuydu. Bir sürü nemli nefes dolaşıyordu üzerinde. Bildiği bir şey anlatmıyorlardı, ne teselli ne de sitem, ne pişmanlık ne de kutlama, sadece ruhlar oradaydı. Dayanılmaz biçimde hissetti Jeanne bunu.

Anne-babasını düşündü. Hiç kuşkusuz oradaydılar.

Hem boş hem de mevcudiyetlerle dolu bu beyazlığın içinde, sonunda benliğinin bilincine vardı genç kadın: ötekiler gibi bir nefesti sadece. Duyuların körleşmesi daha iyi görmesini sağlamıştı. İçini onca kemiren korku ve aşağılanma, pişmanlıklar ve kederler sadece toz zerreleriydi. Artık adı bile yoktu genç kadının, ama her zamankinden daha çok kendindeydi, mevcuttu. Yavaş yavaş arınıyordu. Sise dönüşüyordu.

Yatıştı. Önce hüzün hissetti. Sonra bu duygu bile yok oldu. Jeanne bulutun içinde eridi. Yıkandı. İçini çekti ve soluğu çevresinde binlerce çalkantı uyandırdı. Yaşamın buharlarında heyecanlar böyleydi işte, gülünesi, önemsiz burgaçlardı.

Belki de civarda kurtlar dolaşıyordu. Ne önemi vardı! Ölüm Jeanne'ı yok edemezdi. Artık. Jacques'ı düşündü ve onu birdenbire yeni bir tarzda sevmeye başladı, daha az taşkın bir biçimde, çünkü artık daha açık seçik görebiliyordu. Tanıdığı bütün erkekler içinde Jacques bu sisli duruma en çok uyum sağlayacak olandı. O fildişi varlığın doğası, şimdi Jeanne'ı sarmalayan bu buharsı maddeye en yakın olandı.

Sis parça parça yırtıldı. Bir ağaç belirdi. Jeanne, ağacın güç ve zarafet karışımına hayran oldu. Gözlerini kaldırdı. Alçak dallardan bir sığıcık havalandı. Bir ağaç daha belirdi. Sonra bir başkası. İleride at sabırla bekliyordu. Jeanne kalkıp ağır adımlarla atın yanına gitti. Yakılacağı ateşin islerinden yıkanmıştı.

Bu bataklığın adı yanlış konmuş, diye düşündü dönüş yolunda. Melekler Bataklığı burası.

Jacques genç kadını bahçede, porsukağaçlarının altında bekliyordu. Atın nal seslerini duyup başını çevirdi.

Sadece gözleri bir soru soruyordu. Jeanne'ın bakışı yanıt ver-

di. Hareketleri de.

"Elini yüzüme koy," dedi.

Jacques'ın elleri Jeanne'ın çenesini saran bir kadeh biçimi aldı.

"Şeytan Bataklığı'na gittim. Sadece melekler gördüm."

Jacques gülümsedi. Doğasından kaynaklanan o tatlılıkla, yumuşaklıkla öptü genç kadını. Yakındaki çayırlara yürüdüler.

"Son zamanlarda çok fazla iblis görmüştüm. Buraya gelmekle iyi ettik," dedi Jeanne.

"Sen attan inerken anladım öyle olduğunu," dedi adam.

Gök bulutlandı. Rüzgar giysilerini dalgalandırıyordu. İlk yağmur damlaları şiddetli rüzgarda sürüklendi. Jeanne ile Jacques eve döndüler.

Yaşamının büyük dokumasını neredeyse dokumacının kendisi yırtacaktı. Ama dokumayı Jeanne devralmıştı.

Karı-koca Paris'e döndüğü zaman Jeanne kocasına "Bu şehirden biraz uzaklaşalım. Tehlikeler çok büyük. Kader bizi güneye yaklaştırdı. Sözünü dinleyelim. François ile Joseph Orléans'dalar. Topraklarımız Châteauroux'nun güneyinde. Kumaş fabrikası Lyon'da," dedi.

Jacques, Châteauroux ile Lyon arasındaki mesafenin, Paris ile bu büyük kentlerden birisi arasındaki mesafe kadar büyük olduğunu belirtti.

"Servetimiz şimdilik dağınık halde. Fırınlar burada, kumaş fabrikası orada, araziler başka yerde, bankerlik yaptığın merkezler daha uzakta," dedi Jeanne.

"Eğer Paris'ten ayrılacaksak, kumaş için verilen kraliyet imtiyazını geri çevirmem gerekiyor. O zaman gerçekten de güneye inmeliyiz. Ama Lyon ile Marsilya arasında seçim yapmamız lazım. Avrupa'nın en büyük ticaret mekânı olduğu için Lyon ya da Fran-

sa'nın ithalat ve ihracatının transit geçtiği yer olduğu için Marsilya. İtalyan malları, Afrika'nın ve Doğu'nun baharatı ülkeye Marsilya'dan giriyor, yün, çuha ve değerli kumaşlarla yüklü gemiler oradan kalkıyor. İki kentte de ticaret ve bankerlik birleşiyor."

Jeanne "Hemen karar vermeyelim," dedi. "Sonunda halledeceğimizden, bir orta yol bulacağımızdan eminim, ama Paris'te kötü rüzgarlar estiğini hissediyorum."

Bu çalkantılar fazlasıyla hissedilebiliyordu. Onbirinci Louis gemisini hoyrat idare ediyor, tehlikeli sarsıntılara yol açıyordu. Bir gün yaptığını ertesi gün bozuyor, dostun düşmanın hesabını bozuyor, keyfini kaçırıyordu.

Nitekim, babasının doktoru Fumée'yi önce hapse attırdı, sonra özel doktoru ilan etti, sonra da kraliyet danışma meclisi üyesi yaptı. Kralın kutsanma töreninden önce rütbesi indirilen defterdar Pierre Doriole tekrar göze girdi ve kraliyet danışmanlığına getirildi. Önceki kralın gözdesi, kaçıp giden ve mallarına el konan Pierre de Brézé de Louis'nin teveccühünü kazanarak mallarına kavuştu. Dahası, oğlu, Agnès Sorel ile kralın kızlarından biriyle yani Louis'nin üvey kardeşiyle evlendi, böylece De Brézé hükümdarın akrabası oldu! Tek kusuru sadakatle hizmet etmek olan devlet memurları, temize çıkarılmadan, hükümdarın marifetiyle hücreye atılmıştı. Jean ve Robert d'Estouteville aylar boyunca hapishanelerin pis saman döşeklerine ve sulu yavan yemeklerine talim ettikten sonra salıverildiler, herhangi bir kusurları saptanamamıştı. İki kardeş hemen işe döndü. Ama, Jean II d'Alençon ile iğrenç, ahlaksız Jean V d'Armagnac gibi, tacın sabık düşmanları da bağışlandı: ikisi de serbest bırakıldı, hakları ve senyörlükleri kendilerine iade edildi. Daha aşırıya kaçarak kral, Armagnac'a Nemours dükü unvanını ve bu unvana bağlı birtakım ayrıcalıkları verdi. Oysa Alençon ve Armagnac, Parla-

mentonun mahkum ettiği ve halkın nefretini kazanmış kişilerdi. Adalet kalmamış mıydı artık? İnsanları yargılamadan mahkum etmek eşitlikçi bir tutum muydu?

Her sabah dedikodu gazetesi dükkanlara, Jeanne'ın fırınlarına, önceki günün, hatta o günün haberlerini taşıyordu. Yol kesip haydutluk eden bir adam, neredeyse asılacağı şehirde, kundaklı yay çeken askerlerin başına getirilmişti. Rüşvetçi olarak tanınan bir başkası hesap işlerinden yükümlü kılınmıştı!

Siyasal gelişmeler bile ayaktakımının diline düşmüştü: nitekim, Flaman kumaşçılar Jacques'a, kralın Ponthieu'de İngiltere kralı IV. Edward'ın elçisi Warwick'i bekleyerek vakit öldürdüğünü ve bu alçalmanın hiç de hayra alâmet olmadığını söylediler.

Hoşnutsuzluk yüzünden halk hem eleştirici oldu, hem de hileci: çatlak ama hiç de eğlenceli olmayan bu krala vergi ödeyip de ne olacaktı?

Parlamento gücendi, halk kralının yüz seksen derecelik dönüşlerine bir anlam veremedi. İyi yüreklilikle mi davranıyordu? Hesap mı yapıyordu? Yoksa tutarsızlık yüzünden mi böyleydi? Huy değişikliklerinden beteri, tek övüncü, tek yeteneği Dauphin'le birlikte sürgünde bulunmak olan kişilerin iktidara gelmesiydi.

Bu kepazece tuhaflıklar haklı bulunmasa da olanların bir açıklaması vardı. Louis, babasının ve krallığın düşmanca tutumuna maruz kalarak yalnız yaşamıştı, babası ömrünün son demlerine yaklaşırken müttefik bulabilmişti ancak, o kişiler de krallığa hizmet edemeyecek kadar yeteneksiz adamlardı. Çıkarlar nasıl gerektiriyorsa ha bire ya ihanete uğruyordu kral ya da yandaş buluyordu. Kimseye güvenemiyordu Louis. Yalnız olduğunu biliyordu. Oysa yalnızlık, keyfince hareket etmeye alışık, otoriter kişilikler yaratır. Bir çocuk odasında oyuncaklarını nasıl

yerleştirirse, Louis de insanları tıpkı öyle kullanıyordu. Ya da en azından öyle yaptığı iddiasındaydı.

Krallığın çevresinde kurulmuş derebeylikleri iyi tanımamaktı bu. Onbirinci Louis tahta çıktıktan sadece iki yıl sonra, 1463'te, başkaldırdılar.

Louis önce, altmış sekiz yaşında beyni sulanmış dediği İyi Philippe'le, sonra da İyi Philippe'in oğlu olan, Burgonya'nın işlerini yürüten Charolais kontuyla bozuştu. Sonra Philippe'in yeğeni Jean de Bourbon'la arası kötü oldu. Brötanya dükü II. François'yla. Papayla. Ödeneğini kestiği bir yığın taşra soylusu ve senyörle, kişisel hınç yüzünden ya da kendi yakınlarını, sevgililerini memnun etmek için bozuştu.

Louis kadınlara düşkündü, dinçti.

Hazreti İsa'nın doğumunun kutlamaları ortalığı biraz yatıştırdı. Paris, kralın, başkentinde bir Noel bile geçirmediğini kayda düştü. Doğrusunu söylemek gerekirse Louis bu kenti hiç sevmemişti, Paris de şimdi karşılık veriyordu.

Notre-Dame ve Saint-Germain-des-Prés'nin önündeki Noel yortusu soytarılıkları sırasında daha önce hiç görülmemiş bir tip görüldü: başına kocaman bir taç geçirmiş bir cüceydi bu, Müneccim Krallar'ın peşinden gidiyordu. Kimi simgelediğini söylemeye gerek yok elbette. Kahkahalar koptu.

Kralın öz kardeşi, Berry dükü Charles de France, kraliyetteki haklarını ileri sürmek için bunun iyi bir fırsat olduğunu düşündü. Hükümdarlık edebileceği çok söylenmişti. Prenslerden bir birlik oluşturdu. Jean de Bourbon çok eski, çok bildik bir vaatle halktan bazı kişileri bir araya getirdi: Louis tahttan indirilirse vergiler kalkacaktı.

1464 yılı Mart sonu, Paris'te kısa süre içinde savaş çıkacağından söz edilmeye başlandı. İflah olmaz Armagnac, taze Nemours

dükü, askerleriyle Montmorillon şehrini işgal etti. Montmorillon, kralın bulunduğu Poitiers'ye çok yakındı. Açıkça, Nemours monarşiye saldırmaya hazırlanıyordu.

Hububat fiyatları ok gibi fırladı. Herkes stoklamaya başladı. Buğday, tereyağ, sucuk, şarap. Mahzenler doldu taştı. Sıçanlarla fareler insanoğlunun aptallığı sayesinde ziyafet çekti.

Jeanne paniğe kapıldı: Montmorillon, La Châtre'a ve arazilerine iki saat mesafedeydi. Başıboş askerlerin kırları yağmaladığı, çiftlikleri ve ürünleri yaktığı o lanetli döneme yaklaşılıyordu.

"Bu memleket yaşanmaz hale geliyor!" dedi.

Jacques karısını yatıştırmaya çalıştı. Mal mülkün büyük bölümünü, aynı zamanda Joseph ve Angèle'in de varlıklarını Cenevre ve Bizensone'a yerleştirmişti. De l'Estoille ailesinin varını yoğunu yitirme tehlikesi yoktu. Ama toprağa bağlı Jeanne, onca emeğin meyvalarını, acımasız savaşçıların ve paralı askerlerin yıkıp yok etmesinden kaygı duyuyordu.

Yine de yedi çiftlikten, hayli kıt da olsa, ilkbahar hasadından yapılan un geldi. Jeanne fırınları işletmeye yetecek kadarını alıkoydu, gerisini Les Halles'de sattı. Üç yılda fiyatlar iki katına çıkmıştı, altı yıldan az bir sürede dört kat artmıştı! Durum henüz yiyecek içecek ikmaline zarar verecek boyutta değildi, ama birçok yol ya kapalı ya da tehlikeliydi.

Louis birtakım önlemler aldı: Dauphiné ve Lyonnais'den silahlı adam topladı, hazinedarlarını kendisine kaynak sağlamakla görevlendirdi. Jacques, Yedinci Charles'a borç verdiği için tanınıyordu; sıvışamazdı; on bin *ekü* verdi ve daha çok bulmak için arayışa koyuldu.

Jean de Bourbon, Auvergne'deki birçok şehri işgal etti ve Kamu Yararı adına, aslında bayağı belirsiz, bir program açıkladı. Programın bir nüshası Saint-Séverin mezarlığının duvarına asıl-

dı: afişin önünde okumaya gelenlerden bir kalabalık birikti. Dame Contrivel de okumaya gitti.

"Pöh! Yine eski hikâye! Prensler kralın yerine geçmek istiyor. Geçerlerse yeniden kendi aralarında kavgaya tutuşurlar! Kamu Yararı dedikleri şey kendi çıkarları," dedi dönüşte.

Daha da ileri gitti: kimse Onbirinci Louis'yi tahttan indirmekten açık açık söz etmiyordu. Ama senyörlerin dalaverelerinin amacını da kimse anlayamıyordu. Bütün Paris krala karşı birlik kuranları tanıyordu elbette: Charles de France, Jean de Bourbon, kral René, Brötanya ve Nemours dükleri, Yiğit Charles denen Charles de Charolais ve kral René'nin oğlu Jean de Calabre. Peki nereye varmak istiyorlardı?

Paris ve Fransa gerçek bir Şeytan Bataklığı'na dönmüştü!

Paskalya geldi. François ile Joseph, Orléans'dan döndüler, bu olayların papaz adaylarında uyandırdığı çalkantıdan keyiflenmişlerdi. Onların varlığı, Bücherie sokağında hüküm süren üzüntülü endişeyi giderdi.

Jeanne, Noelden beri oğlunu görmemişti. On üç yaşının baharı birdenbire François'daki genç adamı ortaya çıkardı. Jeanne şaşırdı. Önce, oğlunun son derece göze batan bir şekilde babasına benzemesine şaşırdı. Gerçekten de oğlan, açık renk tenini ve sarışınlığını Jeanne'dan almıştı, ama elmacık kemikleri çıkık dar yüzü, çıkık ve inatçı alnı, yadsınmaz bir biçimde babasınınkine benziyordu. Hareketlerine sinmiş, dışa vurulmayan bir şiddet de, ateşli gençliğin güzelliğine hayat veriyordu. Asi bukleleri sanki içsel bir devinimle kıpırdıyordu. Kıpırtılı, genellikle gülen dudakları, sesinden, gözlerinden önce konuşuyor, sözlerine hiç duyulmadık vurgular, bir tumturak, bir alay, bir tatlılık katıyordu. Büluğ çağının bütünlüğü yüzünü ve bedenini renklendiriyordu.

Jeanne ilk kez, Montcorbier'nin kendisine olağanüstü bir armağan verdiğini düşündü. Bu düşünce son derece rahatsız etti onu. Montcorbier, Jeanne'a tecavüz etmişti. Ve daima iğrenç bir şey olarak kalacak olan bu tecavüz, genç kadının yarı yarıya rıza göstermesiyle meydana gelmiş olsa da, şu yaşayan şaheseri, François de l'Estoille'i yaratmıştı.

Daha kötüsü, François Montcorbier Jeanne'ı sevmişti, genç kadın bunu yadsıyamazdı: daha sonra kendisini tecavüzcüsüne teslim etmişti. Tutkuyla. Defalarca.

Sefil biriydi Montcorbier. Hep para isterdi. Hem tecavüzcü, hem de hırsızdı. Jeanne ona lanet etmişti. Ama adam ona bu oğulu vermişti.

Genç kadın adamı kibirle reddetmişti. Sadakatsizlikleri yüzünden. Soygunculuğu yüzünden. Sürekli hapis ya da darağacı tehdidi altında yaşayan bir adamla kendisinin bir tutulacağı korkusu yüzünden.

Aynı anda sevmek ve nefret etmek mümkün müydü?

Jeanne düşüncelerini daha ileri götüremedi. Şu anda yapamazdı bunu. François'nın Déodat'yı kucağına oturtup çocukken Jacques'ın François'ya yaptığı gölge oyunlarıyla bebeği eğlendirişini seyretti.

Hiç kuşku yok ki Jeanne'ın şaşkınlığını herkes paylaşıyordu. Özellikle de Angèle: birkaç ay önce oyun oynadığı oğlan çocuğunu tanıyamıyordu. Daha dün onunla ilişkisinde tez kızan biriyken, ansızın, hareketleri, Jeanne'ın da Jacques'ın da gözünden kaçmayan bir ihtiyatlılık içermeye başlamıştı. Karı-koca bu gözlemi temkinli sözcüklerle, alçak sesle birbirine ifade etti; Angèle delikanlıya biraz ilgiye benzer bir duygu besliyordu.

Delikanlıların gelişinden sonraki saatlerde, François'nın dadıyla aynı yatağı paylaşamayacağı belli oldu. Kocasının ölümün-

den beri yalnız yaşayan ve evinde üç yatağı bulunan Dame Contrivel'e gidip yatmasına karar verildi.

Acaba François kimsenin sormaya cesaret edemediği soruları tahmin ediyor muydu? Joseph, Dame Contrivel'deki öbür yatakta yatmaya karar verdi.

Doktor diploması alan Joseph de l'Estoille yine de şeytanlığından hiçbir şey yitirmemişti. *Summa cum laude* kabul edilmiş, hocaları üniversitede öğretmenlik görevini kabul etmesi konusunda baskı yapmışlardı.

Unvanını ispat eden parşömeni herkese göstermek için ruloyu açarken, şakacı bir tavırla "İşte," dedi. "Size Guillaume d'Auvergne'den ve ilk özdek'ten, öz'den ve varoluş'tan, Duns Scot olarak anılan Henri de Gand'dan söz edebilirim, Scot, varlık'ın, doğası gereği var olma'ya elverişli bir şey olduğunu ve kategorilere giren her şeyi içerdiğini ileri sürmüştür. Ama durum böyleyken, ben var olup olmadığımı bilmiyorum, ne olursa olsun ikilemimi değiştirmiyor bu, çünkü şimdi seve seve bir bardak sıcak tarçınlı şarap içebilirim, hele yengemin mükemmel çöreklerinden biri şarabıma eşlik ederse daha da mutlu olurum!"

Jacques kahkahalarla gülmeye başladı.

"Sen eskisinden de küstah olmuşsun!" dedi.

"Sevgili ağabeyciğim, benim durumumu bir düşün. Babam Musevi olduğu için Museviydim. Sen Hıristiyanlığa geçtiğin için ben de Hıristiyan oldum. Adım Stern idi, şimdi De l'Estoille. Kırk dokuz kiloydum, bugün altmış beş kiloyum. Domuz eti yiyorum oysa her şeyden çok domuz etinden iğrenirdim. Demek ki kişiliğim sağlam bir temele dayanmıyor olsa gerek. Gerçek Joseph kimdi? Stern mi L'Estoille mi? Dünkü mü bugünkü mü? Domuzdan iğrenen mi yoksa domuz yiyen mi? Kararsızlığımın iyice bilincinde olduğum için, Dünya'nın yuvarlak olduğu ve

Güneş'in onun çevresinde döndüğü konusunda bana teminat veren bilginlerin karşısına çıkaracak hiçbir şeyim olmadığı için bana söylediklerini sadakatle öğreniyorum. İyi bir hafızaya sahip olma talihiyle ya da talihsizliğiyle, konuşmalarını tamı tamına aklımda tutuyorum ve panayırda 'merhaba beyim, bir kuruş isterim' diyen papağanlar gibi tekrarlıyorum."

Jeanne bu zihin oyunlarına ve bunlardan yayılan ironiye hayran kalmıştı. François'nın yakışıklılığı nasıl artmışsa Joseph'inki de daha bir incelik kazanmıştı. Joseph eşekarısı mizacına sahip bir kelebek gibiydi. Jeanne güldü. Çörek ve şarap verdi delikanlıya.

"Peki sen neye inanıyorsun?" diye sordu.

"Yengeciğim, üstatlarımın ve onlardan öncekilerin üstünlüğünü ululayacağım umuduyla felsefe öğretildi bana, özellikle de ayaktakımını, sorduğu soruların, tanrısal güç tarafından halkı aydınlatsın diye görevlendirilmiş eşsiz zihinler tarafından uzun zamandır çözüldüğüne ikna edeyim diye. Hangi yanıt durumuna uygunsa onu istemesi gerek halkın ve bundan uzaklaşmak budalalık, başkaldırma, daha da beteri imansızlık işareti demek. Felsefe Üniversite'nin iktidar aracından başka bir şey değil, Üniversite de Kilise'nin zorbalığının aracı. İyi üstatlarımın arzularını tatmin etmem gerekiyorsa, hem onların hizmetkârı olmam gerek, hem de benim gördüğüm eğitimi almamış insanlara zorbalık etmem gerek."

"Peki neden o eğitimi gördün öyleyse?"

"Sizlere, aranızda Joseph de l'Estoille adında seçkin bir filozof bulunduğu gururunu yaşatmak için!" diye karşılık verdi Joseph, alaycı bir tavırla.

Çöreğini yerken bakışlarındaki ateşin çıtırtısı hissediliyordu.

"François'nın üzerinde böyle mi etki bıraktın?" diye sordu Jeanne kaygıyla.

"Hiç, hiç de değil!" diye karşı çıktı Joseph. "François benden çok önce kendisine zırvalar öğretildiği sonucuna varmıştı! Paris'e dönerken bana şöyle söyledi: 'Eğer bilgi evrensel iyiliğin ve insan doğasının yücelmesinin hizmetinde olsaydı, cadı diye bir şey olmadığı bilinirdi ve annem, kötü niyetli bir tüccar onun hakkında abuk sabuk şeyler söyledi diye, yakılarak öldürülme tehlikesiyle karşılaşmazdı.'"

Rahatsızlık dolu bir suskunluk yaşandı salonda. Mahkeme sırasında Jeanne'a destek olanlar, genç öğrencilere tek kelime söylemeyecekleri konusunda anlaşmaya varmışlardı. Orléans'daki kolejde delikanlıların olayı duyma olasılığı düşüktü. O dehşet dolu anları iki oğlanla paylaşmanın gereği yoktu.

Ama bakın işte iki yılı aşkın bir süre sonra, gençler davadan haberdar olduklarını belli etti!

"Biliyordunuz öyle mi?" diye mırıldandı Jeanne.

"Mahkemenin ertesi günü," dedi François, "kolejin müdürü beni çağırttı, senin cadılıkla suçlanıp beraat ettiğini söyledi. 'Bir cadının oğlu olmadığınızı bilmek için sizi tanımam yeterliydi. Tanrı'ya sizleri koruduğu için dua edelim!' dedi bana. Joseph'le bana bir saat dua ettirdi. Sonra da bir şükran töreni yaptık. Sonra bana, olanlardan hiç söz etmedin. Ben özellikle söylemediğini düşündüm."

"Yüzkarası bir durumdu. Seni bundan esirgemek istedim," dedi Jeanne.

"Ama ayrıntıları öğrendik," dedi Joseph. "Şeytandan söz edenlerin ondan çıkar sağlayanların ta kendisi olduğuna ilişkin düşüncemizi pekiştirdi olanlar."

François kararlı bir tavırla söze devam etti: "Şimdi yine tekrarlıyorum, bilgi gerçekten evrensel iyiliğin hizmetinde olsaydı, şu anda bütün o büyük senyörlerin kralın iktidarını elinden al-

maya çalıştığına tanık olmazdık. Krallığın en iyi hocalarından ders aldılar, ama arabacılar gibi kavga ediyorlar."

Jeanne allak bullak olmuştu; o zamana dek bilginin mükemmel olduğunu düşünürdü. Okuma yazmayı öğrendiği için nasıl da gurur duyardı! Onlar gibi Yunanca ve Latince konuşmak isterdi, oysa Latinceyi –François Montcorbier'nin dersleri sayesinde– zar zor sökebiliyordu. Kısacası bilgili kişilere hayranlık duyardı. Oysa, şimdi öz oğlu küçümseyerek reddediyordu o bilginleri, bilgili ve donanımlı bir adam olarak, dağarcığının erdemsiz bir yığın olduğunu açıklıyordu. Hem de açık seçik söylüyordu bunu.

Bu iki delikanlı sahip oldukları ayrıcalıkların boş olduğunu anlamıştı yine bu ayrıcalıklar sayesinde. Ama erken gelişen sağduyuları da Jeanne'ı hayrete düşürüyordu. Belki eğitimin erdemlerinden biri de düşünmeyi öğretmekti. Belki de Denis'de eksik olan buydu...

Jacques düşünceli duruyordu.

"Joseph," dedi sonunda. "Mirastan sana düşen payı eline vermenin zamanı geldi. Servetin çoğaldı. Payın yüz otuz yedi bin dört yüz elli liraydı. İki yüz seksen bir bin liraya çıktı."

Joseph takdir yansıtan bir ifadeye büründü.

"Sana bu parayı vereceğim, ama ne yapmayı planladığını da soracağım," diye sözlerini sürdürdü Jacques. "Hatta hayatına nasıl yön vermek istediğini de soracağım."

"Jacques, bu parayı bana vermemeni rica edeceğim," dedi Joseph bir süre sonra. "Para konusunda, işletmekte, çoğaltmakta sen benden daha yetenekli görünüyorsun."

Jacques, "Sana öğretebilirim," dedi.

"Zamanı gelir ileride," diye karşılık verdi Joseph. "Madem ki insanoğlunun edimleri ve son erekler konusunda beni bir şeyler

öğrenmeye gönderdin, mesleğinde işlem yaptığın meblağlardaki paranın bir iktidar aracı olduğunu düşünecek zamanım oldu bu sırada. Şimdilik hemcinslerim üzerinde egemenlik kurmak gibi bir arzum hiç yok, gereksinimlerimi karşılayacak paramsa fazlasıyla var."

Jeanne, şaşkınlık içinde, "Denis'nin tam zıddı" dedi kendi kendine.

"Parayla yapabileceğim tek şey bir ev almak," dedi Joseph. "Hiç kuşku yok ki Bûcherie sokağındaki bu ev artık dar geliyor. Ama hepimiz için bir ev alamam. Hepimizin rahat edeceği bir mülk alınmasına katkıda bulunmaktan memnun olurum. Yalnızlığı seviyorum elbette ama sizden ayrılmak da istemiyorum."

Sağduyu ve iyiyüreklilikle yapılmış bir konuşmaydı bu.

"Peki nerede olsun ev?" diye sordu Jacques.

Şeytan Bataklığı'ndan dönerken Jeanne'la yaptığı konuşmaya varıyordu bu sözlerin ucu.

"Bilmiyorum," dedi Joseph.

Joseph ile François, La Doulsade'a gitmekten dem vurdu. Jeanne ile Jacques itiraz etti. Paris'te Poitou hazine nazırının karısı Jeanne de Lévis'in başına gelen kötü olay anlatılıyordu hâlâ. Jean de Bourbon'un adamları kadını yolda durdurmuş, soymuş ve iç çamaşırlarıyla yolun kıyısında bırakıp gitmişler!

Yollar, Yedinci Charles'ın hükümdarlığının ilk yıllarındaki kadar tehlikeli bir hale gelmişti yine. Haydutlarsa senyörlerin ta kendisiydi.

15
PARİS MUHAREBESİ

*

Paskalya tatili biter bitmez, Joseph, François'yı Orléans'a götürüp geri döndü.

Fransa'da durum iyice alevlendi. Her şey savaş çıkacağını haber veriyordu.

Kralın yaklaşık beş bin adamı vardı. Dauphiné, Savoie ve Lyonnais'den bin mızraklı asker gelmesini umuyordu. Saldırıya geçti ve Berry'ye indi. O yörelerde pek direnişle karşılaşmadı: derebeyleri yerine kralı tercih ediyorlardı. Senyörler istikrarsızdı ve kral kadar zengin değillerdi, üstelik de daha açgözlüydüler. Louis'nin erkek kardeşi Charles de France güç duruma düştü.

Jeanne çiftliklerinden ürün alamayacağını düşünerek kaygılanıyordu: Guillaumet arazilerinden iki fıçı şarapla birlikte Ythier'den mesaj geldiğini haber verince şaşırdı. Kraliyet güçleri, Paris'e ikmal yapılabilmesi için yolların açık tutulması emrini almışlardı.

Bu askerlere taşradan toplanmış beş bin adam daha ve bir de güçlü bir topçu kuvveti katıldı.

Asiler vergileri kaldırmaktan söz ediyorlardı ama, bilindiği üzere, o kadar zengin olmadıkları için adamlarının ücretini ödeyemiyorlardı. Yine de çarpışmaya başladılar. Moulins'den doğuya geçen Ythier'nin ulağı, Jeanne'a La Doulsade'ın kralın bir yüz-

başısı tarafından işgal edildiğini haber verdi.

Bourbon Piçi, Bourges'u işgal etti: kısa sürede kralın askerleriyle Dauphiné'den gelen adamlar arasında sıkışıp kaldı. Dahası, dük Sforza, dostu Fransa kralına Milano'dan beş bin adam göndermeyi vaat etmişti, bu askerlere dükün oğlu Gian Galeazzo komuta edecekti.

Var olan on bin asker isyancılarla boğaz boğaza gelmeye hazırdı ama bu durum, Burgonya dükünün oğlu Charolais kontu Charles'ın (lakabı Le Téméraire - Yiğit idi) cesaretini kırmadı. Küstah bakışlı bu esmer genç, hiç vesvesesi, tereddüdü olmayan, ölmeden önce bir imparatorluk edinmeye kararlı delikanlılardan biriydi. Kral gibi o da babası İyi Philippe'i önemsemiyordu. Birliklerini Picardie'ye yönlendirdi. Bu kez kıskaca alınma tehlikesi yaşayan kral oldu. Louis telaşa düştü ve yedek kuvvetlerine haber verdi. Île-de-France'ın bütün okçuları Paris'e yığıldı.

Çünkü Paris tehdit altındaydı.

Paris düşerse öbür kentler de düşerdi. Ve kuşkusuz onlarla birlikte monarşi de.

6 Haziranda Burgonyalı'nın birlikleri La Somme'u aştı.

Daha sonra öğrenildiğine göre, Onbirinci Louis'nin en çok güvendiği adamlardan üçü (Kudüs patriği Louis d'Harcourt –Yedinci Charles'ın kilisedeki cenaze törenini o yönetmişti– Nemours dükü ve Antoine de Lau) kraliyet topçu kuvvetinin barutluğunu havaya uçurmayı, kralı ele geçirip Bourbon düküne teslim etmeyi planlamıştı. Sonra da, hain patriğin önderliğinde iktidarı ele geçirip vergileri paylaşacaklardı.

Ama Paris üzerine kapanmaya zamanı olmayan kral için bunun pek önemi yoktu: yine saldırıya geçti ve Riom önlerine geldi. Jean de Bourbon kılık değiştirerek kaçmak zorunda kaldı. Ne var ki Yiğit Charles yirmi beş bin adamıyla Paris üzerine yürü-

yordu! Köyler bu rezil Burgonyalıların gelişiyle boşalıyordu. Mısır'daki âfetlerdeki çekirgeler gibi paralı askerler ne kadar et, ekmek varsa yediler, ne kadar şarap varsa içtiler, kızların ırzına geçtiler, evleri yaktılar.

Jeanne, Jacques, Angèle, Dame Contrivel, hiçbiri doğru dürüst uyuyamadı.

İhanete uğrayan, yalnız bırakılan Louis, soluk soluğa Paris'e çıktı, bazen bir katı yumurtaydı yediği; askerlerini, topçularını ardında bıraktı. Zafer çığlıkları atılıyordu.

Yiğit Charles, Pont-Saint-Maxence'ta Oise nehrini geçti. Hiçbir dirençle karşılaşmıyordu. Köylüler ve burjuvalar önüsıra kaçıp başkente sığındılar.

3 Temmuzda lanet Burgonyalı topçu kuvvetiyle birlikte Saint-Denis'nin aşağı tarafında, Lendit ovasında ordugâh kurdu. Kuşkusuz Paris'i topa tutacaktı.

Saint-Denis kapısının önlerine vardı. Öncüler, muhafızlara, ordunun Paris'i geçmesine izin vermelerini, yiyecek içecek ikmali yapılıp güneye inileceğini, güneyde ve kuzeyde düşman birlikleri arasında sıkışan kralın peşinde olunduğunu bildirdiler.

Yiyecek içecek ikmali mi! Bunun ne anlama geldiği belliydi! Yok, olmaz!

Occident grandükünün oğlu büyük Yiğit Charles'ın suratına, tıpkı bir dilenciymiş gibi, kapılar kapandı.

Buna şaşırmak için karacahil olmak gerekirdi: Paris, Burgonya'dan ve Burgonyalı'dan nefret ediyordu. 4 Temmuzda kraldan Belediye Sarayı'na gelen bir mesajla Parislilere kralın iki hafta içinde başkente geleceği duyuruldu. Cesaretlenen burjuvalar bütün topçu kuvvetlerini bir araya getirdi ve kuşatmacıları taş ve demir yağmuruna tuttular. Toplar, taş gülle atan mancınıklar, serpantinler, kulövrinler ve bir ok bulutu. Patırtısı ta Châte-

let'den duyuluyordu.

Ciboulet fırını bir gün önce kapatmıştı. Sidonie de kendininkini sabahleyin kapadı. Jeanne Guillaumet'ye Bûcherie sokağındakini açık tutmasını ve özellikle de, kâr etmek için panikten medet uman bazı fırsatçılar gibi fiyat arttırmamasını tembih etti. Bununla birlikte çörek değil un bulabildikleri sürece ekmek pişireceklerdi.

Jacques, Saint-Antoine kapısından kaçma olasılığından dem vurdu. Oradan doğuya gidebilirlerdi... Almanya'ya, Cenevre'ye... Jeanne başını salladı: söz konusu bile olamazdı kaçmak, Onbirinci Louis de Otuzuncu Louis de umrunda değildi: fırtınada evini terk etmeyecekti.

Bekleyiş endişesi içinde zihinler bulanıyordu. Châtelet'den eli sopalı bir zaptiye, Casin Cholet, sokağa fırtlayıp ahaliye "Burgonyalılar Paris'e girdiği" için acele tarafından evlerine kapanmalarını haykırdı. Sonradan ortaya çıktı ki adam içmişti ve korkuları gerçek oldu sanmıştı. Kodese tıkılmadan adamakıllı sakinleştirildi! Başkaları da Burgonyalıların Jakobenler kapısından geçtiğini gördüklerini sandılar; Paris'in kuşatıldığı sonucuna varıldı.

Gece geldi ama Burgonyalılar gelmedi. Ertesi gün de öyle oldu. Bu arada Parisliler, Yiğit Charles'ın askerlerinin üzerine durmaksızın ateş ve ok yağdırıyordu. Joseph heyecana kapıldı ve topçulara yardıma gitti. Akşamleyin yorgunluktan canı çıkmış ama mutlu mesut bir halde döndü, gülle taşımaktan elleri kan içindeydi.

"Size söylemiştim, prensler tıpkı haydutlar gibi."

Jeanne, Les Halles'deki fırından bir miktar un getirtti. Orası başkentte normal fiyata ekmek yapıp satan ender dükkanlardan biriydi.

11 Temmuzda Yiğit Charles Parislilerin kapıları açmayacağını anladı ve birliklerini batıya sürdü. Burgonyalı öncü askerlerle görüşen muhafızların, onlara kağıt ve mürekkep satmayı kabul ettiği ama kuşatmacılardan yaralananların tedavisi için ilaç ve şeker vermeye razı olmadığı öğrenildi. Seine boyunca ilerleyerek kente sızmayı başaran birkaç tüccar, Burgonyalı'nın Saint-Cloud köprüsünü işgal ettiğini haber verdiler. Planı neydi, elbette kimsenin en ufak bir fikri yoktu. Ama kralın güneyden yukarı doğru çıktığı bilindiği için Burgonyalı'nın asker toplama peşinde olduğu düşünüldü. Kralın Paris'e girmesini engelleyecekti.

14 Temmuzda kral, bir başka mesajında, iki gün içinde Paris'e varacağını bildirdi.

Fransa haritası olan yegâne Parisliler noterlerle zaptiye müdürleriydi. Durumun nasıl gelişeceğini öngörmeye çalıştılar. On bin adamıyla ya da ne kadar adamı kaldıysa onlarla –Sforza'nın gönderdiği askerler henüz ulaşmamıştı– Louis, bayağı üstün ordulara meydan okuyacaktı: Zaten güçlü olan ve Paris'in sekiz fersah uzağında, Longjumeau'da konaklamış bulunan Burgonyalı'nın ordularına; bir de, otuz beş fersah uzakta, Châteaudun'de konaklayan ve sayıları on iki bini bulan Brötanya dükünün askerlerine. En kötüsünden korkuluyordu. Paris yolu kapanacaktı.

Bu arada kral Montlhéry'yi aldı; deneyimli iki kişi, Pierre de Brézé ve Jean de Montauban ona yardım ediyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse yanında salt süvarileri vardı, piyadeler ağır ağır katılıyordu, topçu kuvveti ise birkaç parçaya düşmüştü. Dolayısıyla asiler kralın saldırıya geçmek gibi bir çılgınlık yapmayacağını düşündüler. Üstünlüklerinden emin bir şekilde uyuşuk davrandılar. Süvariler atlarına inip biniyor, okçular kamp yerinde geziniyor, yüzbaşılar gevezelik ediyordu. Hava korkunç sıcak

olduğu için şarap dağıtıldı, özellikle de beş yüz İngiliz okçusuna. Kamu Yararı denilen birliğin en önemli kozlarından biriydi bu.

Askerler gerildi. Bazıları eyleme geçti. Burgonyalılardan kimileri Montlhéry'ye sızdı, evleri ateşe verdi, tarlalarda ilerledi. Hasat yapılmamıştı, başaklar yüksek yüksekti, o hevesliler fazla uzağa gidemedi. Brézé, mızraklı askerlerini toparladı. Onun kaçtığını sanan düşman, yağma için ileri atıldı. Brézé onları oyuna getirmişti, tam bir kargaşa yaşandı. Okçular buğdaylar arasından güçlükle ilerliyordu, süvariler onları alaşağı etti. Burgonyalı, Brézé'nin ikiye ayrılmış mızraklı askerleri arasında kıskaca alındı. Brézé saldırı emri verdi ve öldürüldü. Ama Burgonyalılar bozguna uğrayıp dağıldılar. Bu sefer Onbirinci Louis saldırı emri verdi. Heyhat! Charles du Maine'in süvarileri ona ihanet etti, düşmanla karşı karşıya gelince, mızraklarını kaldırıp geriye çark ederek, korkaklar gibi güneye kaçtılar. Çok acı bir ihanet oldu bu: kral sol kanattan mahrum kalmıştı.

Kraliyet güçleriyle düşman güçleri süvarilere karşılık topçuları sürdüler. Saldırı, çarpışma ve katliam yaşandı. Louis, Büyük Piç'le göğüs göğüse bir çarpışmaya girdi. Büyük Piç mızrağıyla kralın atını yaraladı. Louis yere düştü. Burgonyalılar öldüğünü sanarak zafer çığlıkları attılar. Kral yaşıyordu. İskoç askerleri onu bir başka ata bindirdi, Louis birliklerine cesaret vermek üzere sürdü atı.

Sonucu öngörülebilen çarpışmalara genellikle girilmez, çünkü iki taraf için de ne olacağı bellidir. 16 Temmuzdaki çarpışma öyle değildi. Bir yandan, asi senyörler sayıca daha çoktu ve dolayısıyla daha güçlüydüler, ama her biri ordunun komutanı olmak istediği için strateji belirleyecek tek bir komutanları yoktu. Öte yandan, kralın müttefikleri senyörlerin bağımsızlık hakkı olduğu düşüncesine tümüyle kapıldıkları için, davalarının meş-

ruiyeti ve zafer olasılığı konusunda tam ikna olmamışlardı. Dolayısıyla da gevşek davranıyorlar, zaman zaman da ihanet ediyorlardı.

Savaşma isteği, savaşma hevesi, kazanan-kaybeden olmadan öğle üzeri tükendi gitti. Düzmece ateşkes de o isteği tekrar uyandırmadı: öldürülenlerin ve yaralıların sayısı ürkütücüydü. İki taraf da iki bin ölü verdi, savaşamayacak halde yüzlerce yaralı ve bir sürü kaçak vardı.

Yine de krala karşı birlik oluşturanlar Onbirinci Louis'nin bozguna uğradığını sandılar, öğleden sonra Yiğit Charles, boşaltıldığına inandığı Montlhéry şatosunu işgale giderek lakabının ne kadar yerinde olduğunu bir kez daha kanıtladı. Kendini beğenmişliğinden, şatoya hepi topu kırk adamıyla girdi. Sürpriz: kral hâlâ oradaydı, hem de yanında bir sürü silahlı kuvvet vardı. Yiğit Charles boğazının kesilmesinden tam anlamıyla kıl payı kurtuldu, boğazı kanlar içinde, son anda kaçtı. Ordusunun morali kalmamıştı: süvariler kendi okçularını çiğnemişti ve herkes açlıktan kırılıyordu. Gerçekten de yeterli miktarda erzak yoktu.

Gece oldu. Kral, Paris yolunu açamadığına göre, doğuya doğru yola çıkmak için geceyi fırsat bildi. Corbeil'de kuzeye kıvrıldı ve 18 Temmuzda öğleden sonra Paris'e girdi.

Sadece iki gün gecikmişti.

Başkent kralına görkemli bir karşılama düzenledi, çünkü yine de Louis, her tarafta bozgunu anlatılan şu Burgonyalı'dan daha çok hükümdarıydı buranın.

Kral Montlhéry muharebesini anlattı. Kimsenin kuşkusu yoktu: Bu Paris muharebesiydi. Sonra Hôtel des Tournelles'e yatmaya gitti. Askerleri nereyi buldularsa orada uyudular. Hatta

komşu köylerde geceledi̇ler ve doyasıya yiyip içtiler.

Günlerden beri ilk defa Bûcherie sokağındaki evde hemen hemen rahat bir uyku çekildi.

Ama savaş, iki nedenden ötürü, bitmiş değildi. En önemli neden, Kamu Yararı birliğini oluşturanlar, bozguna uğramış bile olsalar, kendi aralarında, askerlerinin ve halkın gözünde itibar yitirmek tehlikesini göze alarak bu noktada duramazlardı.

İkinci neden, meteliğe kurşun atıyorlardı ve kıtlık çekmeye başlamışlardı. Paris'in doyasıya yiyip içtiğini görünce öfkeden kuduruyorlardı. Güneydeki yolların çoğu kesilmiş olsa da La Beauce, Valois, Rouen yolları, Normandiya ve La Marne balıkçı limanlarının yolları açıktı. Paris hem bir ambar, hem de birlikçilerde olmayan erzak, ilaç, giysi ve başka şeylerin deposu gibiydi. Odun dışında neredeyse hiçbir eksiği yoktu. Ancak başkentte erzak ve araç gereç ikmali yapılabilirdi.

Joseph "Geri gelecekler ve bizi kuşatacaklar," dedi.

Bu çocuk gerçekten sağduyuluydu çünkü kral da aynı öngörüde bulunmuştu: Paris'te birkaç gün dinlenip toparlandıktan sonra, 10 Ağustosta, yandaşlarına toplanma borusu çalmak için yola koyuldu. Montauban'ı, Rouen'ı, Évreux'yü, Chartres'ı dolaştı.

Ülkede bir haberleşmedir başladı: Jeanne, Orléans'daki oğluna bir mektup göndererek yollardan ziyade kolejinde daha güvenlikte olacağı için Paris'e dönüşünü geciktirmesini rica etti. Zarfa yirmi lira koydu.

Bu arada Paris muharebesinin ikinci bölümü başlıyordu. Asiler başkentin çevresinde konuşlanmışlardı.

Charles de France, babasının gözdesi müteveffa Agnès Sorel'in Beauté-sur-Marne'daki şatosuna yerleşmişti.

Brötanya dükü II. François, Saint-Maur manastırının papaz-

larının konağındaydı.

Kral René'nin oğlu Jean de Calabre, Charenton'daydı.

Yiğit Charles ise, tabii ki Burgonya düklerinin Conflans'daki şatosundaydı.

Parisliler yeniden endişeye kapıldılar.

22 Ağustosta bütün bu prensler müzakere önerisiyle altı haberci gönderdiler. Kral, askerleri arasında propaganda ve haberalma turuna çıkmıştı. Onun yokluğunda şehir meclisi ve ileri gelenler piskopos Chartier (Louis'yi Notre-Dame'da karşılayan piskopos) yönetiminde bir heyet göndermeyi kabul ettiler ve bütün bu insanlar Beauté'de buluştu. Savaştıktan sonra görüşme yapılmış oldu, oysa birlikçiler işe konuşmakla başlayabilir ve hüküm sürmeyi istedikleri toprakları yakıp yıkmayabilirlerdi.

Delegeler prensleri, herhalde Louis'nin halefi olarak gördükleri acemi çapkın Charles de France'ın etrafında toplanmış buldu. Peki ne istiyordu prensler? Ülkenin maliyesinin denetimini ele geçirmeyi, onlara arpalık olacak ve askerlerin komutasını verecek bütün mevkileri. Dahası, "kralın kendisinin ve iktidarının" vesayet altına alınmasını istiyorlardı. Bütün bunlar bir ültimatom üslubunda ifade edildi. Sanki savaşı kazanmış gibi davranıyorlardı.

Şehrin dışına çıkmış olan Parisliler çevrede yığılmış askerlerin sayısını öğrendiklerini ileri sürdüler: Kimileri otuz bin kişi dedi, kimileri yüz bin. Bu rakamlar abartılıydı; aslında kimse şehrin kapılarına ne kadar düşmanın dayandığını bilmiyordu. Kesin olan tek şey vardı: yeni bir çarpışma olursa kanlı olacağı kesindi.

Heyet süklüm püklüm eve döndü, ertesi gün senyörlerin istekleri konusunda izahat verdi. Bütün Paris anında durumu öğrendi: senyörler hem değirmeni, hem değirmenciyi, hem de kı-

zını istiyorlardı.

Dame Contrivel "Hırsızlar tarafından kuşatıldık!" diye bağırdı.

O ve kiracısı olan Joseph, yarenlik ediyordu. Birlikte satranç bile oynuyorlardı. Dame Contrivel yaşını başını almış olmasaydı, başka oyunlar oynadıkları bile düşünülebilirdi. Aslında kumaşçı kadının annelik damarı kabarmıştı böyle yakışıklı, nazik, hem de efendi bir delikanlıyı görünce.

Jeanne da farklı düşünmüyordu: uzun zamandır prenslerin eşkıya ruhlu, palavracı ve kuşbeyinli olduğu kanısındaydı. Nisbeten barış döneminde büyümüş olan Angèle toplum yaşamından tiksiniyordu, başıboş askerlerin korkusundan evden pek çıkmaz olmuştu.

Jeanne, bu kız ya münzevi ya rahibe olacak, diye düşündü.

Paris halkı da düşmanca bir tutum sergilemekte kuşatmacı prenslerden geri kalmıyordu, çünkü işgalciler halkı başkenti savunmak için daha fazla askere kucak açmak zorunda bırakıyor, çalışmasını engelliyor, ekinleri, bostanları ve çevredeki tarlaları mahvediyorlardı. Beyaz Veba dendi onlara.

Şehrin ileri gelenlerinin bir kısmı, özellikle de piskopos Chartier bozguna uğrandığını ve şehrin düştüğünü düşünüyordu: bu insanlar şehir kapılarının kuşatmacılara açılmasını, ama hiç yağma yapmayacaklarına söz vermeleri şartıyla açılmasını istiyordu. Söz de ne söz ama! Ağıla kurtları sokmak gibi bir şeydi bu! Koyunlar yenilip yutulduğunda kime şikayet edilecekti? Tüccarbaşı Henri de Livres, bu uğursuz hazırlıklara ustaca karşı koydu: delegelerin şehri işgal ettirmek istediğine ilişkin dedikodular yaydı. Parisliler öfkelendi. Delegeler haindi!

Sokaktaki adamın baskısı altında, delegeler kıçlarının tutuştuğunu hissetti: yeniden Beauté'ye gidip isyancılara kralın yokluğunda hiçbir karar alınamayacağını bildirdiler. Buna kızan bir

senyör, Jean de Dunois, yüz bin kişinin öldürüleceği ve Paris'in yağmalanacağı tehdidini savurdu. Delegeler farazi ve sonradan gerçekleşecek bir ölümü, teslim olmayı kabul ederlerse başkente dönüşte kendilerini bekleyen kaçınılmaz yazgıya yani darağacına tercih ettiler. Korkaklıktan aslında iki düşman kazanmışlardı: hem asi prensler hem de Paris halkı.

Kral, Paris'e yeni askerlerle döndü. Bir Pazar günüydü. Bunlar iyi bakılan birliklerdi, ruhlarının selameti için keşişler, bedenlerinin rahatı için fahişeler verilmişti hizmetlerine. Başka birlikler de geldi akın akın: süvariler, okçular, kundaklı yaylarla donanmış askerler, topçular. Halk cesaretlendi. Kralın tarafını kraliyet aşkıyla değil soylu eşkıyalara karşı Paris'i savunduğu için tutuyorlardı.

Pazartesi günü kuşatmacılar başkentin önünde düzenli birlikler gibi hareketlendi.

Paris halkı "Maskaralık!" diye düşündü.

Bir zamanlar kralın gözdesi olan tümgeneral Charles de Melun'ün şakacılığı üzerindeydi. Prenslerin ordugâhına süvari gönderdi. Süvariler birkaç atı çaldı ve neşeli bir şekilde döndü. Ertesi gün yeniden aynı şeyi yaptılar.

Burgonyalıların topları şehri tehdit ediyordu, ama tören alaylarıyla aynı zamanda doğaçlama pantomimler de yapılıyordu sokaklarda. Asi prenslerle alay ediliyordu. Les Halles'de yapılan o gösterilerden birinde hırka giydirilmiş bir ayı Yiğit Charles'ı, sarı donlu bir maymun Brötanya dükü II. François'yı, kafasına taç geçirilmiş bir köpek de Charles de France'ı temsil ediyordu. Şehirde görülebilen tek köpek oydu, çünkü köpeklerin başıboş bırakılması bir emirle yasaklanmıştı.

Sonra, Burgonyalıların Paris'e girdiğini yayan ayyaş Casin Cholet bir çöp arabasına konup dolaştırıldı ve halkın önünde

tekme tokat dövüldü.

"Bu işten sıyrılıp çıktığımızda bu kentten de çıkacağız!" dedi Jeanne.

Sonbahar yaklaşıyordu. Bu gevşek savaş ortamında hasat ve bağbozumu yapılamazdı.

Bir kez daha, eylemsizlik askerleri kızdırdı. Keşfe çıkan Burgonyalı süvariler ufukta, Saint-Antoine kapısının doğusunda mızraklı askerlerden bir ordu görünce afalladılar. Kralın mızraklı askerleri! Saldırıyorlardı! Bu keşif erleri ordugâha dönüp ötekileri uyardılar. Yiğit Charles sonunda zaman geldi diye düşündü ve saldırıya hazırlandı. O mızraklılar ordusuna yaklaştı. Ordu kıpırdamadan duruyordu. Bir devedikeni tarlasıydı burası!

Onbirinci Louis kuşatmacıların oyalanmasına izin verdi. Doğru dürüst erzak olmamasının sıkıntısını çekiyor, oldukları yerde paralarını bitiriyor, kendi kendilerini kemiriyorlardı.

Ama Parislilerin ve bölge ahalisinin sabrını da kemiriyorlardı. Şu başıboş askerlerin sonsuza kadar buğdayları çiğnemesine, köyleri yağmalamasına ve kadınlara dehşet saçmasına göz yumulmayacaktı herhalde. Parisliler, özellikle de toprak sahipleri durumun kötüye gitmesine izin verdiği için krala diş biliyorlardı.

Bir bakıma Louis haksız sayılmazdı: zaman geçtikçe düşmanlarının hevesi kırılıyordu. Paris'e saldırmak kolay değildi. Philippe Auguste surlarının çevresindeki kuru ve sulu çifte hendek sistemi, kuşatma araçlarının ve topların kullanılmasını engelliyordu: bu hendekler yüz adım genişliğindeydi, mancınıkların ve kulövrinlerin attığı gülleler hendeklerin içine düşerdi. Kapılara saldırmak mı? Kundaklı yayla ok atan askerler tarafından öldürülmeden kapılara yaklaşmak gerekiyordu önce.

Birlikçilerin ürkekçe davranmasının nedenlerinden biri sağ-

duyuydu: Paris'e saldırıya geçerlerse belki de kenti ele geçirirlerdi ama büyük kayıplar verirlerdi ve katliam yaşanabilirdi. Özellikle de Parislilerin dinmeyen nefretini üzerlerine çekerlerdi. Kuduz bir kurdu yakalamak gibi bir şey olurdu bu.

Neden çekindiklerini sezen Louis, kendi topçularıyla Kamu Yararı senyörlerini tedirgin etmeye başladı. Sağdan soldan atılan birkaç gülle, asilere durumun böyle sürüp gitmeyeceğini gösterdi. Yiğit Charles'ın Conflans'da yemek yediği salona iki gülle isabet etti. Burgonyalı kıl payı kurtuldu, borazancıbaşısı öldürüldü.

3 Eylülde kuşatmacılar müzakere talebinde bulundu. Kralın taktiği onları yola getirmişti. Zamanıydı artık.

Görüşmeler yapıldı. Yani bayağı nefes tüketildi. Bu beyler kayıplarının tazmini için vilayetleri, şehirleri istiyor, servet talep ediyordu.

Ölüler ve yaralılar için pek çok ağlayıp sızlayan asilzade Charles de France, Normandiya, Guyenne ve Gaskonya'yı istiyordu! Krallığın üçte birini! Sırf Normandiya'yı aldı, daha ne olsun!

Sevimli, gülümseyen yüzüyle Louis, sabırla, hinoğluhin kurnazlıklarıyla pazarlık yaptı. Yiğit Charles'a kızını vermeyi vaat etti: kızı daha dört yaşındaydı. Düğün gününü bilene aşk olsun! Ve kıskançlık yaratmaya çabaladı. Şaşırtıcı miktarlarda para önerdi ama tabii olabildiğince tutumlu kullanmayı planlıyordu. Böylece, Napoli üzerine yürümeyi tasarlayan Jean de Calabre'a dört yüz yirmi bin *ekü* önerdi; kral René'nin oğlunun görüp görebildiği on beş bin *ekü* oldu. Kamu Yararı birliği parçalandı. Bu prensler, para peşindeki hödüklerden başka bir şey değildi.

1464 yılı Ekim sonunda, Conflans'da güç bela bir antlaşma imzalandı. Birlikçiler, birbirlerinden nefret ederek ve ordularının büyük bölümünün de nefretini kazanarak ayrıldılar.

Boşu boşuna oynanan bu kanlı komedyanın başlangıcını ve bitişini iki akanyıldız selamladı. İlki Paris surlarının içine düştü ve bunun, Paris'i ateşe vermek için Burgonyalıların attığı bir füze olduğu sanıldı –hatta başarıya ulaştıklarına bile inanıldı. İkincisi de Paris muharebesi bittikten sonraki Pazar düştü.

Jeanne öfkeden kuduruyordu: Daha dün başıboş askerler hayatının ipliğini koparmak üzereydi. Bu kez genç kadın senyörlerden, düklerden, kontlardan, baronlardan tiksinmeye başladı, hatta önceki kralın kocasına verdiği baron unvanını bırakmayı bile düşündü. Jacques karısını bu fikirden caydırmak için epey uğraştı, ama hep tatlılıkla.

16
TUZAKLAR VE BÜYÜLER

*

Başıboş askerler bugünden yarına boşaltmadılar kenti. Orada burada aylaklık edip durdular, Paris'i daha önce hiç görmemiş olan ve memleketine dönmek için hiç de acelesi olmayan okçular, subaylar çöreklenip kaldılar.

Sonunda kente gelen Gian Galeazzo Sforza'nın birlikleri de kalışlarını uzatmaya istekli görünüyorlardı. Ama çok tedirgin edici değillerdi: sokaklarda bol kollu, sarılı kırmızılı giysileri, kocaman tüylü şapkalarıyla dolaştıklarını görünce, insan görkemli bir komedyada oynamaya hazırlanan oyuncuları gördüğünü sanıyordu.

Jeanne kış bastırmadan gidip her iki kampın askerlerinin konağa ya da çiftliklere ne kadar zarar verdiğini saptamak için yanıp tutuşuyordu. Ama yollar hâlâ pek güvenli değildi; Jacques da Joseph de genç kadının yolculuğu ertelemesi için pek fazla dil dökmek zorunda kalmadı.

Kralın prenslere vaat ettiği inanılmaz miktarları en azından kısmen ödeyebilmesi için bankerlere çok ihtiyacı vardı: sırf Jean de Bourbon'a otuz altı bin lira verilecekti. Jacques'tan hizmet bekleniyordu, bundan kaçamazdı. Bereket versin ki ulaklar, özellikle doğuda, yeniden çalışmaya başlamıştı, hizmet düzensiz de olsa Jacques'ın Mainz, Milano ya da Cenevre'ye bizzat gitmesine gerek kalmamıştı.

Bir sabah Jeanne ile Angèle dükkanda, Guillaumet'nin yanında, çuvallarla gelen baharatları, tarçın, zencefil ve karanfili kavanozlara dolduruyorlardı. Annesi Guillaumet'ye mevsimin ilk sülünlerini göndermişti, o da karanfilli sülün *pate*'leri[1] hazırlamayı kafasına koymuştu. Tarçını da, Jeanne elmalı çöreklere koku versin diye kullanıyordu.

Pencerede hafif bir heyecan. Bir adam yabancı bir aksanla konuşuyor, Guillaumet hiçbir şey anlamıyordu. Jeanne'la Angèle başlarını çevirdiler. Gözalıcı giysilere bürünmüş bir gövdenin üzerinde hoş bir yüz vardı pencerede.

"*Gentile signore, che sono queste confezioni che vedo la?*"[2] diye sordu adam, bir tepsi *pate*'yi ve bir tepsi elmalı çöreği işaret ederek.

Jeanne azıcık bildiği Latinceyi hatırladı. Soruyu anlamıştı ama "sülün" için uygun sözcüğü bilmiyordu; bunun üzerine ellerini kavuşturup sülünlü *pate*'yi göstererek kanat çırpan bir kuş taklidi yaptı. Müşteri kahkahayı bastı, bulaşıcı bir gülme kriziydi bu çünkü Angèle ve Guilaumet de gülmeye koyuldu. Elma da mesele oldu. Jeanne bölük pörçük anlaşılmaz bir dille açıklamaya çalıştı:

"Eva... Adamo..."[3] Sonra da elma ısırır gibi yaptı.

İtalyan "*Mela!*"[4] diye bağırdı.

Adam bir dilim *pate* istedi. Isırınca zevkten birtakım sesler çıkardı. Guillaumet gülmekten iki büklüm oldu.

Jeanne arkasını dönünce Angèle'in yüzündeki ifadeyi fark etti.

İtalyan "*Vino?*"[5] diye sordu.

Jeanne başını sallayıp bir kadeh şarap verdi. Ama İtalyan baş-

1) Pate: Bir tür ezme. (ç.n.)
2) "Saygıdeğer beyefendi, şu gördüğüm yiyecekler nedir?"
3) Havva... Âdem...
4) Elma.
5) Şarap.

ka bir şey daha ister gibiydi. Kadehi gösterip parmağını Jeanne ve Angèle'e doğru uzattı. Jeanne kadife bakışları sezdi, bakışların Angèle'e yöneldiğini anladı. Müşterinin kendisine ve genç kıza içki ısmarladığını anladı. Gülümseyip iki kadeh daha doldurdu. Adam, Guillaumet'yi işaret etti; Jeanne üçüncü kadehe de şarap koydu. Adam kadeh tokuşturma hareketi yaptı, bu müşteri ahbaplık etmeyi seviyordu besbelli. Herkes kadeh tokuşturdu. Sonra İtalyan adını söyledi: Ferrando. Ötekilerin adlarını sordu, söylediler.

Jeanne hissettirmeden Angèle'in bakışlarını kontrol etti; ürkütücü derecede derinleşmişti genç kızın bakışları.

"*Angela!*" diye bağırdı İtalyan. "*Qual nome più felice! Sembra in fatto un'angelo ceso dal cielo! Il mio cognome è Sassoferrato, Ferrando Sassoferrato. In fatto, Ferrando Sassoferrato della Rocca. E' vostro?*"[1]

Jeanne soruyu aşağı yukarı anlayıp yanıt verdi:

"De l'Estoille."

Sassoferrato beyefendi biraz Fransızca biliyordu, çünkü adın anlamını anladı.

"*Stella! Son' due stelle! Non sara possibile! Angela della Stella! L'angela della stella!*"[2] diye haykırdı.

Kendinden geçmiş gibi kollarını iki yana açtı.

"Milanolu musunuz?" diye sordu Jeanne.

"*No, non sono milanese. Son' nato a Roma, pero mi son' ritrovato con l'armata del duca. Glielo spieghero se vuole.*"[3]

Bir elmalı çörek ve bir kadeh şarap daha istedi. Çöreği tadın-

1) "Ne kadar mutlu bir ad! Gerçekten de gökyüzünden inmiş bir melek gibi! Benim adım Sassoferrato, Ferrando Sassoferrato. Aslında, Ferrando Sassoferrato della Rocca. Ya sizinki?"
2) "Yıldız! Iki yıldız! Inanılır gibi değil! Angela della Stella! Yıldızın meleği!"
3) "Hayır, Milanolu değilim. Roma'da doğdum, ama kendimi dükün ordusunda buldum. Isterseniz size anlatırım."

ca yine haz dolu sesler çıkardı. Sassoferrato beyefendi çıkıp gitmiyordu.

Sanki Angèle'in içinde bir lamba yakılmıştı.

Jeanne biraz gülerek ama endişeli bir halde yukarı çıktı.

Kısa süre sonra Angèle de yanına geldi. Bakışıp hafifçe güldüler.

"Yakışıklı," dedi Jeanne. "Ve de zarif."

Angèle gözlerini kaldırdı, karşılık vermedi.

"Artık dulluktan çıkıyor musun?" diye sordu Jeanne.

"Gerçekten de dulluk gibiydi," diye mırıldandı Angèle.

Guillaumet'yle hesap yapmaya aşağı inince Jeanne, Sassoferrato della Rocca beyefendinin bir altın ödediğini ve paranın üstünü almadığını öğrendi. Guillaumet elindekinin ne altını olduğunu bilmiyordu, Jeanne da öyle. Ertesi güne anlaşılırdı.

"Kuşkusuz gene gelecek," dedi Jeanne.

"Kafamı şişirdi," dedi Guillaumet gülerek.

"Sadece sizin değil," diye mırıldandı Jeanne.

Akşam yemeğine Dame Contrivel ile Joseph geldi.

Soğan çorbasından sonea Jacques herkese şarap doldurdu.

Sokaktan bir müzik sesi yükseldi.

Bir adam lavta çalıyor, sıcak, tatlı bir sesle şarkı söylüyordu:

Angela,
Stella matutina,
Mi s'alz'il cuore
Quando dico il tuo nome.[1]

---

1) *Angela,*
Sabah yıldızı,
Yüreğim sızlar
Adını söylediğimde.

Jacques gözlerini kaldırdı. Kızkardeşine baktı. Adam yine şarkıya başladı:

Angela,
Stella del tramonto,
Ascolti il mio dolore
Quando canto il tuo nome...[1]

Ses çatlayacak gibi oldu ama tehlikeli bir tizliğe ulaştıktan sonra, konan bir kırlangıç gibi rahatça aşağı indi.

"Bu şarkı sana sesleniyor," dedi Jacques, şaşırmıştı.

Gidip pencereyi açtı, kocaman bir şapkanın tepesini gördü. Jeanne gülüyordu. Joseph'le Dame Contrivel'in gözleri hayretten yuvalarından fırlamıştı.

"Gerçekten de bana galiba," dedi Angèle.

"Ferrando Sassoferrato della Rocca beyefendi bu," dedi Jeanne. "Angèle'e âşık olan bir asker."

Joseph boyrıunu uzattı.

"İtalyancayı anlamıyorum," dedi Angèle. "Ne diyor?"

İtalyanca, İngilizce, Almanca ve kimbilir başka kaç dil bilen Jacques söylenenleri çevirdi. Şarkıcı melankolik iltifatlarına devam ediyordu.

"Kim bu çapkın yahu?" diye sordu Jacques, şaşkın.

"Şarkı söylediğini bilmiyordum," dedi Angèle.

"Gidip bakacağım," dedi Jacques, ayağa kalktı.

"Ya sonra?"

"Yukarı buyur edeceğim."

---

1) *Angela,*
Günbatımı yıldızı,
Acıma kulak ver
Şarkımda adını söylediğimde...

Joseph başını sallıyordu.

"Angèle..." diye başladı, ama cümlesini, ya da sorusunu, bitiremedi.

Jacques'la İtalyan arasında basbayağı bir sohbet geçiyordu herhalde ki Jacques'ın yukarı dönmesi zaman aldı. Peşinden, bir elinde şapkası öbüründe lavtasıyla gülümseyen konuğu geliyordu.

Bakışlar Angèle'in âşığına kenetlendi. Şık giyimi incelendi. Saygılı tutumu. Aydınlık, heyecanın renk getirdiği yüzü. Narin hatları, kız gibi uzun kirpikleri. Ondan yayılan kibar cana yakınlık.

Jeanne'ın elini öptü, sonra da Angèle'e dönüp elini öpmek üzere diz çöktü. Jacques oturmasını rica etti. Tedirginlik dolu bir sessizlik egemen oldu: Jacques'tan başka hiç kimse İtalyanca bilmiyordu. Jeanne sofraya bir tabak daha koydu, sülün parçaları ve az pişmiş bir lahana salatası ikram etti. Ferrando, Jacques ile konuşurken, arada, uzun uzun genç kıza bakıyordu. Söylenenlerden hiçbir şey anlamayan ev halkı kendi sohbetlerini sürdürürmüş gibi yapıyordu.

"Ya sonra?" diye sordu Joseph.

"Sonrası olmadan önce, bir öncesi olacak mı, görmek gerek," dedi Angèle.

Dame Contrivel, "Bu delikanlının içi de güzel dışı da," dedi. "Şarkıyla iltifat ediyor, seyrederken bile insan bayram ediyor."

Jacques, "Angèle'e tutulmuş," dedi. "Ona kur yapmak için benden izin istedi. Ben de verdim. Yarın akşam yemeğe gelecek. Gian Galeazzo Sforza'nın teğmeni. Günün birinde Angèle'i Milano'ya götürmeyi umuyor. Orada, söylediğine göre, büyük bir evi varmış."

Ferrando Sassoferrato beyefendi evsahiplerine teşekkürler ederek ve Angèle'in elini uzun uzun öperek izin isteyip kalkınca, her biri kendi düşüncelerine daldı.

Jeanne ilk aşk heyecanlarını yeniden yaşıyordu, özellikle de, o zamanlar Isaac olan Jacques'la karşılaşmasını.

Jacques zamanın nasıl da geçtiğini görüyor, sevgili kardeşine bu zarif askerin nasıl bir gelecek hazırladığını merak ediyordu.

Dame Contrivel uzun zaman önce geçip giden ve herhalde böyle zarif âşıklarla karşılaşmadığı gençliğini düşünüyordu.

Joseph, birlikte tertemiz ve mistik bir çift oluşturdukları o sevgili, gizemli ablanın günün birinde kendisinden uzaklaşacağını algılamıştı birdenbire.

Angèle de düşüncelere dalmıştı elbette, çünkü gördüğü yüz, sonsuza dek ardına gizlendiği örtüleri yırtmış atmıştı. Ansızın müzik girmişti yaşamına. Neydi bu yüzün gücü?

Herkes düşünceliydi çünkü Stern'lerin Hıristiyanlığa geçmesinden beri oluşan o küçük grup dağılmaya başlamıştı.

"Evet, bu ev gerçekten dar geliyor," dedi Joseph.

Sonra Dame Contrivel'i evine götürdü. Vakit geç olmuştu, daha fazla gecikmemeleri iyi olurdu çünkü sokaklarda içmiş, işsiz güçsüz askerler kol geziyordu.

Ertesi sabah Jacques, Ferrando Sassoferrato'nun komutanını bulmaya gitti; arayış uzun sürdü ve sonunda onu, kralın günlük işlerini ayarladığı Hôtel des Tournelles'e götürdü. Komutan kırk yaşlarında, bıyıklı, yağız bir adamdı, öyle bol keseden atıp tutacak bir tipe benzemiyordu. Yakınlardaki bir meyhaneye gittiler, adam Jacques'ın sorularını dinledi.

"Ferrando Sassoferato, kont Gian Galeazzo tarafından Fransa kralının yardımına gönderilmiş mızraklı askerlerin başındaki üç teğmenden biridir. Bana ailesini soruyorsunuz: Ferrando iki banker ailesinin evliliğinden doğan dört çocuktan biri, bu ailelerden biri Romalı Bonvisi ailesi, öteki de Milanolu Sassoferrato'lar. Neden kaygılandığınızı tahmin edebiliyorum: teğmen

Ferrando Sassoferato kızkardeşiniz için iyi bir eş mi? Bir erkeğin aşkını ölçebilene aşk olsun! Ama size şunu söyleyebilirim: teğmen yirmi yaşında, iki saygıdeğer aileye mensup ve bildiğim kadarıyla Roma'da ya da Milano'da bir karısı yok. Galiba aileler uygun bir evlilik hazırlığı içindeydi ama, sözlüsü sıtmadan öldü. Mesleği askerlik değil. Bir aşk acısından kurtulmak için kontla yola çıktı, ama ne aşkı bilmiyorum."

Jacques'ın içini rahatlatmak için bu kadarı yeterliydi. Ama kafası daha da karıştı. Angèle'in iki banker ailesinden gelen bir delikanlıyla evlenmesi kendi işlerini kolaylaştırırdı. Ama buna karşılık, evlenme töreni nerede, ne zaman, hangi koşullarda yapılacaktı? Bonvisi'lerin ve Sassoferato'ların ileri süreceği şartlar neler olacaktı? Hem sonra, onlar da basbayağı birer aileydi, bir delikanlının yabancı bir kentte hemencecik aşka düşmesine ihtiyatla yaklaşırlardı.

Genç İtalyanın kalbinin derinliklerini araştırmak için Jacques'ın bütün psikolog yeteneklerini kullanması gerekiyordu.

Ferrando'nun yemek ücretini ödediği ve Jeanne'ın tanımadığı altını inceledi. Bu bir Floransa *ekü*'süydü, yedi buçuk lira yani yüz elli *sol* değerindeydi. Bu çocuk bayağı zengindi demek.

Bir kitapçının önünden geçerken Jacques biraz oyalandı. Jeanne'ın şiir okuduğunu biliyordu, kitapçının öve öve bitiremediği yeni çıkan bir kitabı satın aldı. Kitapçı neredeyse sırf bu kitabın satışıyla geçindiğini söylemişti.

François Villon'un *Lais* adlı yapıtıydı bu.

Jacques, aslında Jeanne'ın şairle eski ilişkisi konusunda hiçbir şey bilmiyordu. Bazı sırlar günışığına çıkarılmaya gelmez: nahoş olmasa bile beklenmedik biçimde gelişir. Jeanne oğlunun gerçek babasının varlığı konusunda susmuştu.

Hayatta en büyük değişimler çoğunlukla sessiz sedasız meydana gelir.

Bûcherie sokağındaki ev, Yedinci Charles onu Jeanne'a bağışladığından beri Jeanne için taşıdığı müstahkem mevki niteliğini yitirmişti. Genç fırıncı çift için çok büyükken, De l'Estoille ailesi için çok küçük kalmıştı. Joseph, Dame Contrivel'in Montagne-Sainte-Geneviève sokağındaki evinde oturmaktan rahatsızdı, Noelde geldiği zaman François'nın da orada oturması gerekecekti. Bu durum böyle sürüp gidemezdi. Üç katın her birinde iki büyük oda, bir mutfak, temizlik ve tuvalet ihtiyacı için de küçük bir yer vardı. Birinci katta Jeanne ile Jacques, ikincide dadı ile Déodat, üçüncüde Angèle kalıyordu. Giriş katını ve mahzeni, dükkan işgal ediyordu.

Artık François dadının yanında yatırılamazdı, Joseph de ablasının yanında kalamazdı; bu türden bir yakınlığa ancak köy yerinde, yoksulların evlerinde göz yumuluyordu ve nasıl sonuçlar doğurabileceği de çok iyi biliniyordu. D'Estoille'ler buna razı olamayacak kadar hassastı.

Şimdi genç Ferrando'nun gelişi durumu daha da karmaşıklaştırıyordu. Bir yandan, henüz sözlenmemiş gençleri aynı çatı altında yatırmak uygun düşmezdi, öte yandan ev daha geniş olsaydı, delikanlıyı yeterince uzak bir odada yatırmak hoş olurdu, böylece onu daha yakından tanıma fırsatını yakalarlardı.

Zira Ferrando, Gian Galeazzo Sforza'nın birlikleriyle Milano'ya dönmeyeceğini duyurmuştu.

Üstelik De l'Estoille kabilesinin üzerinde ters rüzgarlar esmeye başladı. Cadılık davasından sonra bir de krallık iktidarı ile prensler arasındaki çatışma, Jeanne'ı Paris'in boğucu olduğuna ikna etti. Bütün müstahkem mevkiler gibi başkent hapishaneye dönüşebilirdi. Paris muharebesi sırasında üstlerinden endişe ak-

mıştı, Jeanne bunu uzun süre hatırlayacaktı.

Hep aynı soru yakalarını bırakmıyordu: nereye gitmeli? Güneye, tamam ama, nereye? Jacques, Lyon ya da Marsilya demişti. Ferrando'nun gelişi kartların dağılımını değiştiriyordu.

Ertesi akşam delikanlı geldi, lavtası yoktu, önceki günden daha ciddi bir tavır içindeydi. Jacques'tan Angèle'e bir armağan vermek için izin istedi. Jacques razı gelince cebinden ipek bir kese çıkartıp Angèle'e uzattı.

Kesenin içinde yakutlu bir yüzük vardı.

Angèle gözlerini kaldırıp gülümsedi.

"*È 'na gocce del mio sangue,*" dedi Ferrando.

Jacques, kanından bir damla, diye çevirdi.

Nişanlanmış oldular.

Jacques koltuğundan kalkıp kadehini müstakbel karı-kocanın sağlığına kaldırdı. Herkes sessizce aynısını yaptı. Jacques nişanlıların öpüşmesine izin verdi.

Kimse Angèle'in bir erkeği öpebileceğini düşünmemişti. Sonuçta adı gerektiğinden de fazla uyuyordu genç kıza. Ama Ferrando'ya verdiği öpücük, görenlerin aklını epey karıştırdı. Delikanlıyı öyle ateşli bir şekilde kollarına aldı ki bakanlar şaşkınlıktan donakaldı.

Jeanne ile Jacques gizlice, ertesi gün âşıklara biraz daha mahremiyet sağlamanın uygun olacağına karar verdiler, Jacques, Ferrando'ya ertesi gün Angèle'i Paris'te gezdirmesi önerisinde bulundu.

Sassoferrato'ların Milano'da bir evi vardı. "Büyük bir ev," demişti Ferrando. Baharda düğün orada yapılacaktı. D'Estoille'ler Milano'ya davetliydi. Ferrando anne-babasına haber vermek ve şölene hazırlık yapmak için birkaç hafta erken dönecekti evine,

sonra geri gelecekti.

Ama daha önce şu konut sorununa bir çözüm bulmak gerekiyordu. Ferrando inisiyatif aldı: Bièvre sokağında bir zamanlar Sens'lı bir tüccara ait olan çok eski bir köşk kiraladı. Dumoncelin köşkü üç katlı, on iki odalı bir yerdi. Jacques, köşkü onartarak dayatıp döşetmeyi üzerine aldı. Guillaumet, yeni karısıyla, Bûcherie sokağında Jeanne'ın dairesine yerleşti.

Köşkte bir zamanlar şair Dante Alighieri'nin yaşadığı söyleniyordu. Ferrando *İlahi Komedya*'dan dizeler okudu:

Già si godea solo del suo verbo
Quelle specchio beato, et io gustava
lo mio, temprando col dolce l'acerbo;
e quella donna ch'a Dio mi menava
disse: "Muta pensier..."[1]

Jacques gülümsüyordu, ötekiler dinliyordu. Ferrando Fransızca, Angèle İtalyanca öğreniyor, ikisi de birbirlerini tanımaya çalışıyordu.

Ferrando da Jacques da birer hizmetkâr aldı işe. Yemek için bir araya geldikleri salona Jeanne'ın o zamana dek gördüğü en büyük halı serildi: halı İstanbul'dan gelmişti.

Jeanne yaşamının otuzuncu küçük perhiz dönemine geldi. Sahip olduğu ilk aynaya, Jacques'ın Argentan'dayken ona armağan ettiği aynaya baktı. On beş yıl önce kendi görüntüsünü ilk kez gören kadından bambaşka bir kadın görüverdi aynada. Göz

1) O kutlu ayna düşüncesinin keyfini
çıkarırken sessizce, ben de tatlıya acı
katarak, tadıyordum kendi düşüncemi;
beni Tanrı'ya götüren kadın dedi ki:
"Düşünceni değiştir..."
Dante Alighieri, *İlahi Komedya*, Çev.: Rekin Teksoy, Oğlak 2003.

kenarlarında belli belirsiz kırışıklar. Dudaklarının kenarlarında da hafif bir sarkma belki.

Ilkbaharını yaşamıştı Jeanne.

Sonunda aynı evin içinde bir araya gelmiş, bir Milanolunun eklenmesiyle genişlemiş De l'Estoille ailesi, Noeli ve 1465 yılının gelişini apayrı bir şatafatla kutladı.

Jeanne ilk kez küçük bir ev konserine tanık oldu: Ferrando iki çalgıcı ayarlamıştı; kendisi lavta, adamlar da viyol ve flüt çaldılar. Bazen tek, bazen birlikte şarkı söylediler. Jeanne, kulaklara ve gözlere yönelik süsler sayesinde hayatın tatlı olabileceğini keşfetti. Yeniden şiiri düşündü, yaşamından bir şairi kovduğundan beri kendine şiiri yasak etmişti.

Görgü kuralları gereğince Angèle'in odası katın bir ucunda, Ferrando'nunki öbür ucundaydı. Ama bu durum, bir sabah Angèle'in Jeanne'a açılmasını engellemedi:

"Erkeklerin bu kadar güzel vücutları olduğunu bilmiyordum."

Jeanne kahkahalarla güldü, içi rahatlamıştı. Angèle'in yirmi üç yaşında gerdek yatağına acemi çaylak olarak girmesinden endişe ediyordu. Bundan böyle, genç kızın düğünden önce gebe kalacağından endişe duymaya başladı.

Yaşamının Büyük Dokuma'sı altın sarısı, gök mavisi ve lal rengiyle aydınlandı.

Baharda Jeanne ile Jacques, çiftliklerini ve Lyon'daki kumaş fabrikasını ziyarete gittiler. Sonra, Dame Contrivel de dahil herkes Milano yoluna koyuldu.

Jeanne'ın hayal bile edemediği şölen, müzik ve dans dolu bir ay geçirdiler. Jeanne dans etti! Viyoller eşliğinde!

Ferrando, bir saray ressamına Angèle'in portresini yaptırdı.

Jeanne, Jacques'ın portresini sipariş etti. Jacques da Jean-

ne'ınkini.

Sonra Fransa'ya dönüp çözümsüz kalan soruya yanıt bulmak gerekti: nereye yerleşilecekti? Lyon'a mı Marsilya'ya mı?

Bu arada meslektaşları, Jacques'ı, Kahire'ye gidip Avrupalıların bayıldığı Doğu malları almaya ikna ettiler: halılar, egzotik kuşlar, kuş tüyleri, maymunlar, kuyumcu elinden çıkma ve fildişinden yapılma nesneler, inci, mercan, daha neler neler...

Jacques o tuhaf ya da şatafatlı harikalardan bir yığın getirdi; Marsilya'ya ayak basar basmaz bunları kolayca satmaması olanaksızdı. Kumaşla değiştokuş ederek almıştı bu malları, ödediğinin sekiz katını kazandı.

Eylülde yendien gitti Mısır'a. Dönüşü çok gecikti.

Aslında dönmedi. İki ay sonra Venedikli tüccarlar Ferrando'ya, Jacques'ın gemisinin Berberiler tarafından durdurulduğunu söylediler.

"Bekleyeceğiniz en iyi haber bundan böyle sizden fidye talebinde bulunulması olur," dediler.

Jeanne bu talebi bekledi. Fidye istenmedi. Savaş alanında dalgalanan bir sancak gibi dalgalandı içinde umut. Yağmur, gülleler ve zaman yırttı sancağı. Rüzgarın dalgalandıramayacağı kadar küçük bir paçavraya dönüştü sancak.

Aylar geçti. Sonra başka aylar. 1466 baharı çitlerde, çayırlarda çiçekler açtırdı. Haber çıkmadı.

Demek her şey tuzaklar ve büyülerden ibaretti.

Jacques, Jeanne'ın yaşamının sabit yıldızı olmuştu. Ötekiler kuyrukluyıldızdan başka bir şey değildi. Gökyüzü, terk edilmiş bir manzaranın üzerine yıkılıverecek gibi duran bir örtüydü sadece.

İkinci Bölüm

*

GECENİN SESLERİ

17
KARA ÖLÜM
*

Jeanne kaçırılma haberini Dumoncelin köşkünde almıştı. Şöminede kocaman bir ateş yanıyordu o öğleden sonra, ama genç kadın soğuktan tir tir titremişti.

Aylar geçtikçe Jacques'la birlikte tanıdığı mekânlar Jeanne'a acı verici, dayanılmaz göründü. Bu köşk. Bûcherie sokağı. La Doulsade. Sonsuz bir kış dünyayı donduruyordu. Genç kadın nereye gideceğini bilemedi. Çocukları François ile Déodat olmasaydı her şeyi terk edip giderdi. Ama nereye?

Zaten, saygı ve sevgisi, Jacques'la mutluluğuna sahne olan yerlere iyi bakmasını gerektiriyordu. Ağladı.

Tabii François, Angèle, Joseph, Ferrando ve dadı daha çok yanında oldular. Dame Contrivel de. Mutlu günlerde onlara gösterdiği iyiliğin yüz katını sundular Jeanne'a.

"Derin üzüntü çekerken en kötüsü hangisi bilmiyorum, mutlu günlerin hatıralarının olması mı, yoksa olmaması mı," diye göğüs geçirdi Dame Contrivel.

En etkili Ferrando oldu. Nezaketi, duruma uygun geçici bir süs değildi. Jacques, Jeanne'ın anlamadığı birçok işi sürüncemede bırakmıştı. Banker oğlu Milanolu delikanlı, bu işleri halletmesi için Mart soğuklarında kardeşi Ildeberto'yu çağırdı. Vadesi gelmiş emre muharrer senetler, toplanacak borçlar, uyulacak sözleşmeler; çekirdekten yetişme banker Ildeberto Sassoferrato

elini çabuk tuttu. Kendisi de bu konularda bilgi sahibi olan Ferrando, henüz resmen dul kalmamış genç kadının mali işlerine çeki düzen verilmesinde kardeşine yardım etti. Tabii bunlar Joseph'in de işleriydi, çünkü Joseph mirastaki payını ağabeyine emanet etmişti. Ildeberto, sonuçtan memnun, Milano'ya döndü.

Jacques ortadan kaybolmuştu ama öldüğüne ilişkin hiçbir kanıt bulunmadığı için Jeanne kocasızdı, fakat dul değildi. Jacques noterde özellikle belirtip teyid ettiği halde, Jeanne karı-kocanın servetinin mirasçısı olamıyordu. Üstelik bu servet Joseph'in payını da içerdiğinden daha nazik bir durum ortaya çıkmıştı. De l'Estoille ailesinin gerçek maliyecisi Ferrando oldu. Akşamki şarkıcı ve çalgıcı delikanlı, Lyon'da neredeyse batmak üzere olan kumaş fabrikasının dizginlerini bile ele aldı.

Bu arada Jeanne, zaman zaman satmaya kalkıştığı üç fırını ve çiftlikleri iyi ki satmamışım diye düşündü. Bu yerler ona düzenli gelir sağlıyordu. Paraya ihtiyacı olduğundan değil ama günü geldiğinde François ile Déodat'yı parasız pulsuz bırakıp gitmek istemiyordu.

Gün! Gece! Birçok kez ölümü bekledi, onu elinden tutup götürecek bir kara gölgeyi. Ama kendi kederini boğmak için Déodat'yı öksüz bırakmaya razı gelemezdi. Çocuk sık sık babasının ne zaman döneceğini soruyordu; Jeanne ile dadı Jacques'ın yolculuğunun öncekilerden daha uzun süreceği yanıtını veriyorlardı. Çok daha uzun. İki kadın da "ölüm" sözcüğünü telaffuz edemiyordu.

Jeanne, Dumoncelin köşkünde sıkıntıdan patlıyordu. Ferrando, Paris ile Milano arasında geçiriyordu zamanını. Angèle hamileydi. Ferrando, karısının Milano'da doğum yapmasını istiyordu. Déodat ile dadı yattıktan sonra Jeanne, ona satranç öğreten Joseph'le ve Dame Contrivel'le baş başa kalıyordu çoğunlukla. Déodat'nın sesi çınlamıyorsa boşluk çınlıyordu bu duvarların

arasında, onulmaz biçimde.

Dame Contrivel ölmek için ne yazık ki o zamanı seçti. Yetmiş altı yıl yaşamıştı, yaşam artık güzellikler vaat etmiyordu ona. Jacques'ın ortadan kayboluşuna sanki öz oğlu kaybolmuş gibi üzülmüştü, Jeanne'ın kederini kendi kederi gibi hissetmişti. İnsan akrabalarını seçmez ama dostlarını seçer, dostlar ailenin yerine geçer. Birçok kardeş, birçok evlat, sıkıntıları ve sevinçleri paylaştığımız yabancı insanlar kadar yanımızda değildir!

Kumaşçı kadın, kocasının yanına gömüldü. Oğlu kiliseye bile gelmedi. Herhalde yolculuktaydı. Bütün erkekler hep yolculuktaydı.

Dumoncelin köşkü tümden dayanılmaz hale geldi.

Jeanne, Angers'ye gitmeye karar verdi.

Orası, krallığı olmayan bir kralın, René d'Anjou'nun ülkesiydi. Bozgunların adamıydı René. Napoli kralıydı eskiden: artık değildi! Kudüs kralı: kurmacaydı bu! Napoli ve Sicilya kralıyken, Büyük ve Adil V. Alfonso'nun silahları elinden almıştı krallığını! Bar düküyken, mülkü olan Lorraine'i fethetmek isteyince tutsak düşmüştü. Yedinci Charles, elinden geldiği halde, onu kurtarmak için pek bir şey yapmamıştı. Halkın verdiği adla 'kral René', soy sop bağlarıyla ilgili büyük hayallere kapılmıyordu artık. Kardeşi Maine dükü, fırsatçı bir ikbal avcısıydı. Oğlu Jean de Calabre, taç peşinde bir serüvenciydi, fetih umutları gerçeklikten uzaktı. René yeni papalara heyet gönderecek kadar nezaket taşıyordu ama kılıçla vuruşmak artık umrunda değildi, altın taç takmak için entrika çevirmeyi büsbütün umursamıyordu. Aslında kendi hakkı olan Napoli ve Sicilya üzerinde Büyük ve Adil V. Alfonso'nun hüküm sürmesine göz yumuyordu.

Gevşekliğinden, tembelliğinden değil: felsefi duyarlığı fazlasıyla güçlüydü. Hüküm sürmek kan dökmek demekti, ilk akan

kan başka kanların akmasına yol açıyordu. Kral bir kurttur. René insan kalmak istiyordu.

Angers, René'yi kayıpları nedeniyle teselli edecek güzel yemekler, iyi şarap, sevimli yüzler sunuyordu. İri hatları bu taçsız kralın insanlara değer verdiğini, karides bakışları saygı gösterdiğini kanıtlıyordu. Vergilius ve Seneca okuyor, müzisyenleri dinliyor, şairleri huzuruna kabul ediyordu. Maiyeti vardı, biri entrika çeviriyorsa sırf yeniden maiyete kabul edilmek için çeviriyordu. Güzel dizeler ya da uyumlu bir madrigal karşılığında, ödül almayı umabilirdiniz bu sarayda ama burası arpalık değildi.

Jeanne, René ve Angers üzerine anlatılan birçok şey dinlemişti; bu şehrin örselenmiş bir kalbe teselli olacağı sonucuna vardı. Şehrin adı bile kulağı okşuyordu; Anjou bölgesinde olmak insana iyi gelirdi.[1]

Genellikle kararlı davranan Jeanne, bu kez günlerce oyalandı. Mutluluğun filizlendiği, sonra da ansızın yok olup gittiği yerleri terk etmek, kendi kendine veda etmek gibi bir şeydi.

Ama beklenmedik olaylar, kararını çabuklaştırmasına yol açtı.

1466 Ağustosunun ilk günlerinden birinde, bir sabah, dehşet içinde bir adam Bûcherie sokağından "Veba! Veba geri geldi!" diye bağırarak geçti.

Sokağa bakan evlerde oturanlar adamı işittiler ama başlarını pencereden uzatmakla yetinmeyip dışarı çıktılar. Doğru mu söylüyor yoksa kaçığın teki mi anlamak için adamın arkasından koşup yakaladılar. Guillaumet de aralarındaydı.

"Nesles kulesinde iki kişi hasta... ben oradan geliyorum!" dedi adam soluk soluğa. "Châtelet'de üç hasta daha var, bir de ölü! Kaçmak gerek! Karımla çocuklarımı bulmaya gidiyorum!"

---

1) Fransızca metinde, *Anjou* (okunuşu Anju), *joue* (okunuşu ju – yanak) ve *enjouement* (okunuşu anjuman – sevimlilik, neşelilik) sözcükleri arasındaki ses benzerliğine dayanılarak, şehrin iyi duygular uyandırdığı belirtilmiş. (ç.n.)

Adamı bıraktılar, oysa böyle ortalığı telaşa veren söylentiler çıkaranlara en azından bir tokat indirilirdi. Kısa süre sonra bir manga zaptiye ve başka haberler, adamın söylediklerini doğrular gibiydi. Guillaumet fırının kepenklerini indirip Bièvre sokağına, Jeanne'a haber vermeye koştu.

"Hanımefendi," dedi soluk soluğa, "şehirde veba çıktığı söyleniyor. Dükkanı kapattım."

Dadı bir çığlık attı, Jeanne sapsarı oldu.

"İyi etmişsiniz" dedi, "Sidonie de dükkanını kapatsın. Ciboulet'ye gelince..."

"Haberi vardır herhalde: Les Halles'de bir kişi ölmüş zaten."

Tam o anda Ciboulet göründü, Jeanne'a dükkanı kapattığını söylemeye gelmişti. İki adam da aslında bir müşterinin bardaklara, zemine, havaya falan hastalık bulaştırmış olmasından korkuyorlardı!

Veba! Kara Ölüm! Sürekli bu korkunç hastalığın tehdidi altında yaşanıyordu, herkes belirtileri iyi biliyordu: şiddetli ateş, koltukaltında ya da kasıklarda, ya da her ikisinde birden irin dolu hıyarcıklar, yakıcı bir susuzluk, öksürük, solunum güçlüğü, berbat bir cançekişme devresinden sonra ölüm. Aralıklı olarak, bir şehirden öbürüne, ortalığı kasıp kavuruyordu, sonra, birkaç hafta sonunda, geride onlarca ya da yüzlerce ölü bırakarak, neden nasıl bilinmez, çekip gidiyordu. Ölüm her mevsim hasat biçiyordu.

Elbette elinden kurtulan birkaç talihli olmuştu, bir de berbere birkaç altın vererek usturayla hıyarcıkları yardıranlardan sağ kalanlar vardı. Ama yüzde bir, binde bir kişi...

"Kuyu Guillaumet! Kuyuyu korumaya alın!" tavsiyesinde bulundu Jeanne. "Sadece o kuyudan su için! Evden çıkmayın! Kimseye dokunmayın! Sizi kaybetmek istemiyorum!"

Gerçekten de hastalarla temas edince hastalığın kapıldığından şüpheleniliyordu.

Guillaumet, Jeanne'ın içini rahatlatmak için gülümsedi.

"Biz daha neler gördük," dedi.

Doğruydu, ama bu kez Jeanne Déodat için korkuyordu.

"Eve kapanmak yeterli," dedi Ciboulet. "Tanrıya şükür, yeterince erzağım var. Guillaumet ve Sidonie'nin de öyle herhalde. Ya sizin?"

"Üç-dört gün yetecek kadar var, daha fazla değil," diye karşılık verdi Jeanne.

"Getirmemi ister misiniz?"

"Teşekkür ederim. İstemem. Angers'ye gitmek için yola çıkmayı deneyeceğim. Salgın geçmeden dükkanları açmayın."

Joseph kuşkulu bir ifadeyle dinlemişti konuşmayı.

"Nasıl gitmeyi planlıyorsunuz?" diye sordu.

"Her zamanki gibi arabayla."

"Araba bulursanız şaşarım. Herkes gitmek isteyecektir, çoktan yola çıkmadılarsa tabii."

Akşam yemeği kasvetli bir havada yendi. Hizmetkârlar başka haberler getirmişti: ölü sayısı altıya çıkmıştı.

Jeanne pek uyuyamadı. Ertesi sabah, araba kiralayanlara koşup bir araba ayarlamaları için hizmetkârları uyandırdı. Üç saat sonra eli boş döndüler, at arabası kiralayan kimse kalmamıştı, belki de kaçıp gitmişlerdi.

Vebanın kasıp kavurduğu bir şehirde tutsak olma düşüncesi, Jeanne'ı telaşlandırdı. Öğleyin çevredeki çan kulelerindeki çanlar çalmaya başladı. Jeanne cesaretini toplayıp Les Halles'e gitmeye karar verdi, alışverişi kendisinin yaptığı zamanlardan tanıdığı ve arabası olduğunu bildiği bir toptancı kasabı bulacaktı. Sokaklar can çekişenlerle dolmadan acele etmeliydi. Les Halles

neredeyse bomboştu. Kasabın kapıları kapalıydı. Jeanne sert sert kapıyı vurdu. Bağırdı:

"Charlet Usta, benim, Jeanne de Beauvois!"

Adam genç kadını bu adla tanıyordu.

Üst katlardaki iki-üç pencere aralandı, meraklı kafalar belirdi. Jeanne çıldırmış gibi kapıyı vurdu yine. Saint-Eustache'ın kulesindeki çan çaldı; Saint-Merri'ninki ona yanıt verdi.

Sonunda demirler gıcırdadı, koca kapının bir kanadı, ancak bir burun çıkacak ve bakışlar dışarı uzanacak kadar aralandı: gelen Charlet Usta'ydı. Genç kadını tanıdı, kapıyı biraz daha açtı, şaşırmıştı.

"Amma gürültü! Siz olduğunuza inanamadım hanımefendi," dedi. "Hangi rüzgar attı sizi buraya? Dünden beri et satmıyorum, düşünün hele! Zaten hiç müşteri yok."

"Charlet Usta, oğlumu, dadısını, erkek kardeşimi ve beni arabanızla Paris dışına götürmek için ne kadar ücret istersiniz?"

Adam şaşırmış görünüyordu.

"Nereye gitmek istiyorsunuz?"

"Angers'ye."

"Angers mi?"

Ay'a da diyebilirdi.

"Ama sizi Angers'ye sokmazlar. Hastalıklı şehirlerden gelenleri içeri almıyorlar."

"Charlet Usta, La Châtre'dan geldiğimizi söyleyeceğiz. Orada bir konağım var, beni tanırlar."

"Sizden kâr edemem. Beş lira diyelim," dedi adam.

"Eğer hemen yola çıkarsak yedi lira, Charlet Usta."

"Ölümden daha mı hızlı gitmek istiyorsunuz?" diye sordu adam alaycı bir tavırla. "Peki burada bekleyin, ben atları arabaya koşayım. Sırf sizsiniz diye kabul ettim."

Jeanne'ın dudakları, boğazı kurumuştu. Koşum takımlarının bağlarının tıkırdadığını, toprak zemini döven nalları, arabanın tentesinin çemberlerinin gıcırdadığını işitti. Sonra da Charlet Usta'nın, Angers'ye gidiyorum, hafta sonunda dönerim, diye bağırdığını duydu. Sonunda adam kapının öbür kanadını tutan mandalı kaldırdı, kapı kocaman açıldı. Soğuk ve kanlı bir et kokusu Jeanne'ın burnuna doldu. Kancalara asılı hayvan ölülerini gördü, bunun korkunç olduğunu düşündü.

Araba samanlıktan ağır ağır çıktı. Charlet Usta kapıları özenle yeniden kapattı, birisi içeriden kilitledi. Jeanne arabacının yanına oturdu.

Sokaklar hemen hemen boştu, sadece atlı zaptiyeler geziyordu; araba son hızla Bièvre sokağına yöneldi. Evlerden birinden fırlamış, saçı başı dağınık, bağırıp çağıran bir kadını neredeyse eziyorlardı.

Araba Dumoncelin köşkünde durur durmaz, Jeanne yerinden atlayıp içeri koştu.

"Çabuk millet, bir araba buldum! Yola çıkıyoruz! Joseph, dadı, hemen gidiyoruz!"

Basamakları dörder dörder çıktı, küçük bir seyahat sandığına birkaç öteberi koydu, iri para kesesiyle kısa bir kılıç aldı; uşaklar sandığı indirip arabaya yüklediler. Onları görünce Charlet Usta içecek bir şey istedi; koşup koca bir şişe su verdiler. Adam bir dikişte içti. Sonra hizmetkârlar dadıyla Déodat'nın sandığını getirmeye koştular, en sonunda da soluk soluğa, Joseph'in sandığını indirmesine yardım ettiler.

"Evi kilitleyin! Dışarı çıkmayın, kimseyi içeri sokmayın!" dedi Jeanne hizmetkârlara ve yüklüce bir avans verdi.

Uşaklar da Jeanne gibi çılgına dönmüştü, yeniden içeri koşup bir sepet dolusu yiyecekle çıktılar: kızarmış tavuk, koca bir jam-

bon, ekmek, çörek, şarap ve su şişeleri, bir de Jeanne'ın kınında duran bıçağı.

"Tanrı sizi korusun! Tanrı sizi kutsasın!" diye bağırdılar araba sarsılarak yola koyulunca.

Giderken, ellerinde mumlar, yalınayak, Saint-Merri'ye doğru yürüyen tövbekârlara rastladılar. Dadı haç çıkardı. Joseph, vebayı, kuşkusuz, kentin günahlarına karşılık tanrısal bir ceza olarak gören bu insanları merakla seyretti. Hangi günahlar acaba?

Gece bastırmadan Nogent'a vardılar. Şehrin kapılarında uykulu bir muhafız nereden geldiklerini sordu, çünkü Paris'ten gelen hiç kimseyi içeri sokmama emri almıştı; Dreux'den geldiklerini söylediler. Muhafız geçmelerine izin verdi. Jeanne en iyi hanı seçti, güzel bir akşam yemeği yediler. Joseph bir oda tuttu; Jeanne, Charlet Usta için oda parasını verdi; dadı, Déódat ve kendisi için de üçüncü bir oda kiraladı.

Var olmak böyle bir şey mi? diye sordu kendi kendine, giysilerini çıkarırken. Gözü dönmüş başıboş askerlerin, vebanın, kederin ve cadı avcılarının önü sıra koşarak mı geçirir insan yaşamını, sonunda, tez kızan bir Tanrı'nın huzuruna çırılçıplak çıkmak için mi?

Uyuyakalmadan önce, dinden çıkıyorum, diye düşündü.

Ertesi gün alacakaranlıkta Angers'ye vardılar. Yine zengin bir akşam yemeği yediler, sanki hâlâ hayatta olduklarından emin olmak ister gibi. Ertesi gün, bir Pazartesiydi günlerden, Jeanne, Charlet Usta'nın parasını verdi ve ev aramaya koyuldu. Evi bulur bulmaz Orléans'a, François'ya haber yollayacak, oğlunu çağıracaktı. Herhalde François'nın Paris'i kasıp kavuran vebadan haberi vardı ve şehre gitmeyi ertelemişti.

18
GİZEMLİ VERASET
*

Kara Ölüm'ün dehşeti geçince, Jeanne birdenbire Joseph'in varlığının farkına vardı.

Tıpkı ev arayan bir çift gibi birlikte bir ev geziyorlardı, Jeanne, iri adımlar atan, çevik ve yumuşak, çoğunlukla dalgın bakışlı ama çok düşünceli görünen bu delikanlıyı, sanki büyüyle getirtilmiş bir yabancıymış gibi algıladı ansızın.

Ağabeyinden Jeanne'a kalan tek şeydi Joseph. Jacques kaybolduktan sonraki haftalarda Jeanne'a verdiği teselli, açıkça duyguları belli eden türden değildi. Yalnızca genç kadının yanında olmuştu: yan koltukta oturan genç bir adam, okuyan, bazen bakışlarını Jeanne'a doğrultan, ona bir bardak normal ya da tarçınlı sıcak şarap ister misin diyen, Jeanne'ın karanlık ya da umutsuz olduğunu bildiği düşüncelerini kesintiye uğratmak için kısa da olsa bir sohbet başlatan. Ara sıra Jeanne'ı özlü ve kışkırtıcı fikirlerle eğlendiriyordu:

"En dayanılmaz şey, insanın hayatta olduğunu bile bile kendisini ölüyormuş gibi hissetmesi."

Ya da:

"Tanrı kuşkusuz tefeci: mutluluğun bedelini iki katıyla ödetiyor."

Jeanne bazen gülümsüyordu bile.

Joseph onunla birlikte Angers'ye gelmeye karar verince, genç

kadın şaşırdı.

"Sizin yanınızda yapamayacağım neyi yapabilirim ki Paris'te yalnız başıma?"

Kocaman bahçeli, güzel bir ev kiraladılar. Evi dayayıp döşemek ve bir yuva havası vermekle uğraşarak haftalar geçti. Joseph'in ilk işi eve bir hamam yeri yaptırmak oldu çünkü dışarıdaki hamamlara din adamlarının ve evli erkeklerin gitmesi yasaktı, oralardaki sefahete bakılacak olursa yasaklama hiç de şaşırtıcı değildi. Joseph din adamıydı ama evli sanılıyordu. Evde yaşayan hizmetkârlara, gün doğar doğmaz hamamın ateşini yakmaları tembih edildi, zira Joseph erken kalkıyor ve yıkanıyordu. Sonra da berberi getirtiyordu.

Bunca özenin, titizliğin anlamını Jeanne daha sonra anlayacaktı.

Yaz son gülleri açtırdı, yaseminler çıldırdı. Déodat bahçeyi krallığı ilan etti, dadı da naibeydi. Ama sadece öğleden sonraları hükümdarlık edebiliyordu, çünkü sabahları Joseph, çocuğa alfabeyi ve okumayı öğretiyordu. Jeanne on altı yıl önce Normandiya'dan ayrıldığından beri burasının altıncı evi olduğunu hesapladı. Yeni bir evde insan, burası acaba son evim mi diye hep merak eder.

Genç kadın, Paris'i ve Fransa'nın yazgısını unuttu. Onbirinci Louis, erkek kardeşine bırakılan Normandiya'yı gizlice ele geçiriyordu. Yiğit Charles ve öbür prensler yeniden birlik kuruyordu. Ne olursa olsun, yeter ki Jeanne'ın topraklarında savaşa tutuşmasınlardı!

Joseph, kendini Aristoteles'e vermiş, saçları pamuk gibi ağarmış bir bilginle dostluk kurdu. Bilgin, Joseph'in bilgisine ve zekâsına hayran kaldı. Genç filozofun heliosantrizm yani Güneş'in Dünya çevresinde dönmesi düşüncesine ilişkin kuşkuculuğun-

dan özellikle etkilendi.

"Neden Güneş, bütün gezegenler içinde sadece bizimkinin çevresinde dönmeyi seçmiş olsun?" diye sordu Joseph, hırçınlıkla.

Adı Hiéromontus olan ama Jéromont diye çağrılan bilgin, bu kışkırtıcı sözü işitince kikirdedi, öksürdü, yüzünü buruşturdu ve hayran hayran "Sonunda odun yığınında yakılacaksınız aziz dostum!" diye bağırdı.

Jéromont, kral René'nin huzuruna rahatça girip çıkabildiği için krala Joseph'ten söz etti, üç gün sonra bir ulak gelip genç Joseph de l'Estoille'i kralın malikânesinde bir tartışma akşamına davet etti. Joseph, Jeanne'ı da yanında götürdü.

René "Eşiniz mi?" diye sordu.

"Hayır efendim, kaybettiğimiz ağabeyimin eşi."

"Demek ki ağabeyiniz en değerli iki varlığını kaybetmiş, hayatını ve çok güzel bir kadını."

Kralın malikânesi bahçelerle çevriliydi; alacakaranlık geç çöktüğü için uzun uzun gülleri, şakayıkları ve zambakları seyrederek, müzik eşliğinde bir yemek yediler. Kral Jeanne'ı sağ tarafına oturttu ve ona Angers'ye neden geldiğini sordu.

"Barış, huzur isteği, efendim. Paris'te çok kavga var, güçlüler kavga etmediği zaman şehir halkı kavgaya tutuşuyor. Hayatta bir ateşkes yapmak gerek."

"Barış bazen savaştan daha çok mücadele gerektirir," dedi kral.

Yemek hem zengin hem de incelikliydi: yaban güvercini *pate*'si, salatalar, sarı ve kırmızı Anjou ve Guyenne şarapları. Yemekten sonra Hiéromontanus ve üç-dört felsefeci ve ilahiyatçı, Joseph'i, varoluşun temel ilkesi konusunda tartışmaya davet etti. Birine göre mutluluk, öbürüne göre irade, üçüncüsüne göre tanrısal esindi bu ilke. Yalnız Joseph kendi düşüncesini söyle-

medi. Tartışmayı dinleyen kral suskunluğunun nedenini sordu.

"Efendim, bu kadar bilgece bir konuşmada ben ilerlemeyi beceremem çünkü ben sadece benim ve ne kadar insan doğası varsa o kadar da temel ilke vardır. Köylüye göre toprağının verimli olmasıdır bu ilke, cimriye göre de doymak bilmezliği. Askerler zafer ve şan şöhret ister, felsefeciler de kendi düşüncelerinin bütün öbür düşüncelerden üstün gelmesini. Herhalde ben felsefeci değilim çünkü düşüncelerimi hemcinslerime dayatmayı arzulamıyorum."

Öteki tartışmacılar kaşlarını çattı.

"Öyleyse ruhun evrenselliğine inanmıyor musunuz beyefendiciğim?"

"Elbette üstadım, ama sorarım size, hemfikir olmamız gerekirken neden tartışıyoruz öyleyse?"

Bu söze daha da kızdılar. Hiéromontanus kahkahalarla güldü ve krala, "Size söylememiş miydim efendim, işte orijinal bir kafa yapısı! Delikanlı felsefeci ve bunu da pek güzel savunuyor!" dedi.

René düşünceli düşünceli gülümsüyordu. Jeanne, Joseph'in söz düellosunu ve uydurma hırçınlıklarını dikkatle gözlemliyordu; bu delikanlının hep yeni yeni yönlerini keşfediyordu.

René d'Anjou, şaşırmış bir ifadeyle, "Neden düşüncelerinizin zafer kazanmasını istemiyorsunuz Joseph de l'Estoille?" diye sordu. "Eğer iyiyseler, daha çok kişi tarafından paylaşılmaları hoşunuza gitmez mi?"

"Hayır efendim, çünkü insanlar onlarla ne yapacağını bilemez, hatta fikirlerim zararlı bile olabilir."

"Nasıl yani?"

"Diyelim ki ben bir komutanım ve az önce dinlediğim saygıdeğer ilahiyatçıların ileri sürdüğü gibi varoluşun temel ilkesinin

tanrısal esin olduğu konusunda ikna edildim. O zaman savaş alanında bu esini beklerim ve eğer gelmezse kendi bulacağım çarelerle yetinmek zorunda kalırım. Tanrısal esin yüzünden savaşa sırt çevirebilirim, ki tanrısal buyrukların belirttiği gibi savaş cinayettir. Tam savaşın ortasında bu tanrısal esinin geldiğini varın siz düşünün artık!"

Bu kez René d'Anjou kahkahayı koyverdi, ötekiler de, istemeseler bile, kralı taklit ettiler.

"Joseph de l'Estoille, siz, bilgeliği elinde tuttuğu için övünmeyen, şimdiye kadar gördüğüm ilk bilgesiniz!" dedi kral.

"Tanrı esirgesin, efendim."

"Haklı olmaktan imtina etmenin bilgeliği üzerine bir kitap yazar mısınız bana?"

"Efendim o bilgelik beni suskunluğa zorunlu kılar."

Kral yine güldü.

"Hadi D'Estoille, şu kitabınızı bekliyorum."

Jeanne ile Joseph'in kiraladığı ev (ona De l'Estoille Evi adını verdiler) genişti ve İtalyan tarzında bir terası vardı. Koca koca saksılar gündüz renklerle, gece de kokularla süslüyordu terası.

Manzarada her şey dinginliğe yöneltiyordu insanı. Ne var ki melankoli dinginlik nedir bilmediği için öbür duygulardan farklıdır. Tam tersine dinginlik daha da körükler melankoliyi.

Jeanne bazen öğleden sonraları kestirdiği için geceleri az uyuyordu. Dolunay göğü aydınlatmaya başladığında genç kadın daha da az uyumaya başladı, terasa çıktı. Joseph'i orada görünce şaşırdı.

"Ayışığı günışığı kadar sık rastlanacak bir şey değil, hele bu gece o kadar duru ki kaçırsam üzülürdüm," dedi.

Sesi bile bu sözleri söylerken gülümsüyordu.

"Hangi arzu yataktan kovdu sizi?" diye sordu.

"Daha ziyade bir arzunun arzusu. Jacques... gittiğinden beri yaşamım da son bulmuş duygusunu taşıyorum."

"Ama son bulmadı," dedi Joseph.

Bu saptama saçma denecek kadar temel bir saptamaydı, yine de delikanlı onu şaşırttı.

"Duygu bazen yanlıştır, tıpkı düşünceler gibi. Canınızı acıtmak için hiçbir şey yapmayan masanın ayağına çarpınca işte bu yüzden öfkelenirsiniz."

Genç kadın güldü.

"Olayları öyle bir görme biçiminiz var ki..."

"Benim biçimim değil. Daha ziyade olayları olduğu gibi göstermeye çalışıyorum."

"Peki nasıllar?"

"Doğrusunu söylemek gerekirse, acınası."

"Acıyacak ne var?"

"Kederden hoşlanmanız, öyle bir aşırılık ki ağabeyimin yok olmasıyla yoksa kendinizi mi cezalandırıyorsunuz diye merak ediyor insan. Melankolinizi ölümcül buluyorum. Paris'te, bir umutsuzluk suçu işleyeceksiniz ve sadece François ile Déodat'nın varlığı sizi bu yoldan çevirebilir diye endişelenmeme neden oldunuz."

O âna dek Jeanne hep önüne bakmıştı. O anda başını delikanlıya doğru çevirdi: ayın ışığı genç adama etkileyici bir maske takıyordu. Alın fildişi bir kubbe gibi ışıldıyordu, gözler birer karanlık delikti, sadece gümüşsü ışıkla çevrelenmiş üst dudağın kıvrımına mermersi burnun gölgesi düşüyordu ve bu kıvrım Joseph'in ağzını ve hafif gülümseyişini meydana çıkarıyordu. Jeanne sanki bir ruhla konuşur gibi hissetti kendini. Ama Joseph'i tanıdığından beri, ruh bedene öyle baskın çıkıyordu ki bu zarif

yüzün altında bir madde olduğunu düşünemiyordu insan.

"Okuduğuma göre Hindistan'da dul kadınlar, kocalarının ölüsünün yakıldığı odun yığınına atlamak zorundalarmış."

"Bu geleneği onaylamıyor musunuz?"

"Galiba size daha önce bir kez söylemiştim, hiçbir şeyi onaylamıyor değilim, bunun aşırı olduğunu düşünüyorum. İlk kocanızın ölümünden sonra gömülmüş olsaydınız Jacques'a sizi sevme zevkini vermemiş ve siz de bu zevkten kendinizi mahrum bırakmış olacaktınız. Bununla birlikte, Barthélemy de Beauvois'yı sevmiş olduğunuzu sanıyorum."

Bu akıl yürütme Jeanne'ı yanıtsız bıraktı.

"Jacques'a sadık olduğum için beni kınıyor musunuz yani?"

"Jeanne, siz Jacques'a değil kederinize sadıksınız, bilmediğim nedenlerden ötürü."

Jeanne tam olarak genç adama doğru döndü.

"Peki ne yapmamı istiyorsunuz?" diye sordu endişeyle.

"Beni salt ruh olarak değil bir erkek olarak görmenizi. Jacques'ın kardeşi değil miyim ben?"

Jeanne kekeledi.

"Ama siz... bana karşı bir şeyler mi hissediyorsunuz?"

Joseph hafifçe güldü.

"Felsefenin beni etten kemikten kurtarmış olması mı gerekiyor?"

"Ama... Joseph... Ben sizde hiç öyle bir eğilim görmedim... On yıldır aynı çatı altında yaşıyoruz... Hatta bir hayat kadınına gittiğinizden bile kuşkulanmadım..."

"Tanrı beni hayat kadınlarından korusun! Daha ziyade hazdan uzaklaştırırlardı beni herhalde. Yaradılışıma gelince, beni sınamak ister misiniz?" dedi.

Jeanne bir şey söyleyemeden kalakaldı.

"Joseph..."

"İzin verin sadece sizinle uyuyayım. Böylece bana alışırsınız. Farklı bir biçimde."

Bu öneri Jeanne'ı hazırlıksız yakaladı. Jacques gideli aylar olmuştu! Jeanne bir kadın bedeni taşımayı bırakmıştı.

Düşünmeye çalıştı. Beceremedi. Bakışları üzerine dikilen şu bilmecemsi maske...

"Tamam," dedi Jeanne en sonunda.

Şaşkınlıklar peş peşe geldi ve Jeanne'ı altüst etti.

Ayın mavi ışığı Joseph'in çıplak bedeninin yarısını aydınlattı, öbür yarısını da mumların altın sarısı ışığı. Sanki iki dünyaya ait gibi duruyordu bu beden.

Joseph'in görünümü, genç kadının Jacques'ı tanıdığı zamanki gibiydi.

Genç adam uyumayı teklif etmişti. Ama ikisini birlikte yatakta gören uyku, hırsız gibi kaçıp gitmişti.

Joseph elini memesine koyunca Jeanne neredeyse bir çığlık atacaktı. Joseph'in dudakları dudaklarına kenetlenerek onu susturdu. Bu bedenin gerçekliği genç kadına o kadar akıl almaz geldi ki Joseph yıllarca duygularını sakladı mı acaba ve neden sakladı, diye düşündü. Bu son düşüncesi oldu, bedeni duyularla kuşatılmış beyinden bayrağı devraldı. Yakıcı bir deniz, ayın altına dalgalarını serdi. Dünya yerinden oynadı. Genç kadın artık yalnız değildi. Kollar, bacaklar ve dudaklar onunkilerin aynası oldu.

Joseph'in tıpkı Jacques gibi ipeksi saçları vardı.

Şafağın aydınlığında, sonra güneşin altında ve sonraki günlerde Joseph durmaksızın kendini anlattı. Bütün o yıllar boyun-

ca aşk gereksinimi hissetmemiş miydi?

"Angèle için de aynı soruyu sormadın mı?" diye yanıt verdi genç adam.

"Sordum. Sonunda kısır ya da rahibe olacağını düşünüyordum."

"Rahibe ha!" dedi Joseph, neşeyle. "Bilmiyor musun, Jacques ilk karısının ölümünden sonra uzun yıllar yalnız kalmıştı?"

"Jacques benim ilk sevgilimdi," dedi Jeanne, onunla nasıl da tuhaf biçimde, bedenine asla sahip olmadan sevişti̇ğini düşündü birdenbire. Evlenene kadar.

Yeni sorular aklını karıştırdı. Onları Joseph'e sormaya cesaret edemedi, kendine de soramadı pek. Ama Joseph uzun süre nefsine egemen oluşunu hâlâ açıklamamıştı. Bahçede, asma çardağının altında konuşuyorlardı. Arılar bal topluyordu.

"Yani ben hayatındaki ilk kadın mıyım?"

"Evet."

Joseph yirmi dokuz yaşındaydı. Mümkün müydü bu? Jeanne o kadar şaşırmış göründü ki genç adam bunu görüp gülümsedi.

"Bu ülkeye, hiçbir ülkeye ait olmayan bir tarzda yetiştirildik biz. Karı ya da koca almamız gerekiyordu, yoksa dinimizin gereklerine karşı gelmiş olurduk. Babam bu açıdan çok katıydı. O ana kadar da eldeğmemiş olmamız gerekiyordu ki Angèle de ben de öyleydik. Ablama iki koca adayı önerildi. İkisi de ona itici geldi. Bana aralarından seçim yapmam için üç kız önerildi. Hiçbirini içim çekmedi. Bize evliliğin, duyuların çılgınlığı değil mantık işi olduğu açıklandı. Angèle düşünmek istediğini söyledi, ben de öğrenimimi bahane ettim. Sonra Jacques'ın hayatına sen girdin."

"Anlamadım."

"Jacques'ı din değiştirmeye ikna ettin. O babamın gözbebe-

giydi. Kederi çok büyük oldu, Salomon öldü. Sen, bilmeden, bizi uygun bir evlilik yapma zorunluluğundan kurtardın."

"Ee öyleyse?"

Jeanne bu zarif yüzü, bu becerikli beyaz elleri, kusursuz hareketleri inceledi.

"Ablamın ve benim ilk duygumuz iki taraflıydı. Derin bir kedere –çünkü babamızı seviyorduk– aşırı bir sevinç karışıyordu. Kurtulmuştuk! Binlerce yıllık bir zorunluluğa, ırkımızı sürdürme zorunluluğuna uymak için bedenlerimizi teslim etmemiz gerekmiyordu artık. O ırktan bile değildik artık. Özgürlük tutkumuzu anlayamazsın."

"Tıpkı bir bakire gibi konuşuyorsun. Bedenini teslim etmekten söz ediyorsun. Bu, kadınlara özgü bir dil."

"Yoo, eğer sevmediğim bir kadınla evlenmeyi kabul etseydim bedenimi feda etmiş olacaktım. Körü körüne bir zorunluluğa teslim edecektim. Kendi bedenimin efendisi olmayınca tıpkı bir köle gibiydim. Angèle için de aynısı geçerliydi."

Jeanne dalgınlaştı. Bu düşünceler onun deneyimlerinden öylesine farklıydı ki! Yine de Joseph'in açıklamalarını algılamaya başladı.

"Ama sonra, Angèle erkekler gördü, sen kadınlar gördün... Sen de o da arzu duymadınız mı?..."

"Önce bir korku, kaygı duyduk. Şu kadın mı gerçekten? Bu erkek mi? İlk karşımıza çıkan ayartmaya kapılamayacak kadar güçlü bir şekilde hissediyorduk özgürlüğümüzü ve bedenlerimize sahip olma duygusunu. Hayır, o kadar ucuza kendimizi teslim etmeyecektik."

Jeanne şaşkınlıktan donup kalmıştı. Pek inanmamış gibi güldü.

"Ama Angèle için sekiz yıl! Senin için on yıl! Farkında mısın? Papazlar bile böyle yaşamıyor!"

Joseph omuz silkti.

"Papazlar umrumda değil! Angèle'le ben, birine verebileceğimiz en değerli şeyin bakir bir beden olduğu kanısındaydık ve bu mutlak hazineyi sadece layık bulduğumuz, değerini bilecek birine verecektik. Tehlikeli çiftleşmelerle kendimizi alçaltmayacaktık."

Soylulara özgü bu konuşma Jeanne'ın iyice aklını karıştırdı. Matthieu'yü hatırlayınca yürek sancısı hissetti: Jeanne'ın bakire olmadığını keşfedince kendini asmıştı delikanlı, Jeanne bir başkasının oldu sanmıştı. O da kendince soylu davranmıştı.

Esinti, çardağa egemen olmak için mücadele eden morsalkımlarla filbaharları sarstı.

"Ya Ferrando? Angèle onu sevdiğini nasıl bildi?"

"Bilmedi. Sesinden ve bakışından heyecanlandı. İlk akşam gelip şarkı söylediğinde delikanlının onu unutmadığını gördü. Angèle boyun eğmeden önce üç ay kur yaptılar, hatırlasana."

"Dumoncelin köşkünde."

"Sana söyledi mi? Masumiyetinin kanıtıdır bu."

Jeanne, Angèle'in Ferrando'nun bedeni hakkında söylediği sözü hatırladı, bu hatırlama zihnini sıyırıp geçen bir endişeyi uzaklaştırdı: demek ki Angèle, Joseph'in bedenini görmemişti. Çünkü onunki Jacques'ınki kadar zarifti. Bu tuhaf ailede istisnai ruhlar meleklere özgü bedenlerle birleşmişti.

"Yakışıklı olduğu için mi ona boyun eğdi?" diye sordu Jeanne.

"Ablamı tanırım. Zarafeti yüzünden boyun eğmiştir."

"Zarafeti..." diye tekrarladı Jeanne.

"Evet zarafeti. Ferrando'nun, aşkı yalnızca bir kızışma olarak gören ve sofraya oturur gibi yatağa giren erkeklerden farklı biri olduğunu tahmin etmiştir Angèle."

"Nedir erkeği böyle farklı kılan?"

Joseph bir an düşündü.

"Sürekli açlık ve ölüm tehlikesi içinde olmadığı duygusu. Bu iki felaket erkekleri ilkel ve kaba yapar. Doğrusu, kadınları da. O duyguyu taşıyan erkekler ne zevkten ne incelikten anlar. Sanki ipe çekilmeden ya da kellesi uçurulmadan önce son arzusunu yerine getirir gibi kadının üzerine çullanırlar."

Jeanne güldü. Evet, hiç kuşkusuz Montcorbier'nin durumu buydu, diye düşündü; hep açlıktan gözü dönmüş olurdu Montcorbier'nin, tıpkı cılız bir kurt gibiydi.

"Ya ben?" diye sordu genç kadın.

"Jacques'ın karısı olduğuna göre yarı yarıya benim de karımdın," dedi Joseph kışkırtıcı bir ses tonuyla.

"Nasıl?" diye bağırdı Jeanne, öfkeye kapılır gibiydi.

"Jacques'ın düşünme biçimini biliyordum: senin için inancından vazgeçtiyse, demek ki sana üstün nitelikler atfediyordu. Fikrini paylaştığım için çok şanslıydım," dedi Joseph kurnaz bir gülümsemeyle.

"Ama bunca zaman bekledin mi terasta bana bu itiraflarda bulunmak için?"

Jacques gideli beri Joseph'in onun yanından bir an bile ayrılmadığını hatırladı birdenbire. Genç adam onunla Angers'ye gelmişti, oysa buraya sığınmak için Jeanne'ın sahip olduğu gibi gerekçeleri yoktu.

"Dostça bir mevcudiyetin tesellisine ihtiyaç duyacağını düşünmüştüm," dedi genç adam.

"Peki sen daha fazlasını söyleme ihtiyacı hissetmedin mi?"

Joseph bir an sessiz kaldı. Sonra ciddi bir tavırla karşılık verdi:

"Jeanne, sen insanların kendini dayattığı bir dünyadansın. Düşüncelerin dayatıldığı bir dünya. Ve bedenin. Dayatma için savaş yapılan bir dünya. Benim dünyam değil bu. Jacques'ınki de değildi."

Jeanne, Joseph'in René d'Anjou'nun malikânesinde yaptığı, kralı şaşırtan ve eğlendiren konuşmayı hatırladı; genç adam fikirlerini dayatmak istemiyordu. Ne de kişiliğini. Jeanne'a zorla sahip olan François de Montcorbier'nin tam zıddıydı.

Ama Montcorbier, Jeanne'ın yaşamından yok olup gitmişti. Nasıl ki Jacques'ın hatırası buradaydı, Joseph de buradaydı.

Sanki yüksek sesle düşünür gibi, dalgın dalgın konuştu Joseph:

"Kaderin zorlanabileceğine inanmıyorum, ama senin hiç durmadan kendini yiyip bitirdiğini görünce senden bana bakmanı, beni fark etmeni isteyebilirim diye düşündüm."

Jeanne'ın Jacques'ta o çok beğendiği yumuşaklığı en uç noktaya götürmüştü Joseph. Yürek parçalayıcı bir inceliğe varmıştı.

"Stern'ler gerçekten çok özel insanlar," dedi genç kadın.

İlk kez kocasının eski adını telaffuz ediyordu.

"Uygar olmaya çabalıyorlar," dedi Joseph. Bilgelerden biri, Maimonides, Aristoteles'ten alıntı yaparak şöyle yazmış: dokunma duyusu hepimiz için bir utanç olmalı çünkü sadece hayvan olarak bu duyuya sahibiz. Ben sana karşı bir hayvan olmak istemedim."

"Ama yine de öyle ateşli bir sevgilisin ki!" dedi Jeanne gülerek.

Genç adam başını eğerek, "Bedenimle sana başka bir şey söylemek istiyordum," dedi.

Bir kez bile "aşk" sözcüğünü kullanmamıştı. Jeanne afalladı. Hayatında ilk kez bir erkeğin zekâsı onu dize getiriyordu.

Belki hayattan hiçbir şey anlamamıştı. Ne kendininkinden, ne de başkalarınınkinden. Başkalarına hiçbir şey dayatmama kuralına hiç kuşkusuz sadık olan Jacques bile ona bu kadarını öğretmemişti.

"Ama Jacques ne derdi bu işe?" diye sordu.

"Şimdi davrandığım gibi davranmamış olsaydım incinirdi."

Jeanne başını salladı, yine genç adamın söylediklerini anlamamıştı.

"Musevilerin bir yasasına göre, bir erkek ortadan kaybolduğu zaman erkek kardeşi onun yerine geçerek karısını alır."

Jeanne kendini tuttu, genç adama artık Musevi olmadığını hatırlatmadı. Bu gizemli verasetten o kâr etmişti. Joseph ona yeniden hayat vermişti.

19
ÇİTİN ARDINDAKİ YÜZ

*

Joseph sadece tuhaf ve kibar bir sevgili değildi, değişik bir türün ilk ve herhalde son örneğiydi: Jeanne'ı yetiştiriyordu. Yalnızca akşam yemeğinden sonra açtığı birtakım sohbet konularıyla yapmıyordu bunu. Maneviyat, zihin, aşk bakımından da öyleydi, Jeanne ne diyeceğini bilemiyordu. Joseph'in hareketleri konuşmalarının öyle kusursuz biçimde uzantısıydı ki genç kadında hep yenilenen bir şaşkınlık yaratıyordu. Aşk organlarının bedenin öbür kısımlarından daha utanılası olmadığını öğretmişti genç adam, yoksa gözleri ve ağzı da örtmek gerekirdi. Nitekim bir başkasında, hatta Jacques'ta, yakışıksız bulduğu hareketler, Joseph yapınca genç kadına doğal geliyordu.

"Bütün beden aşk yapmaya yarar sevdiceğim," demişti bir gün genç adam.

Ve Jeanne'ı hazzın doruğuna çıkarmak için sadece ellerini kullanmıştı. Lavta çalar gibi.

Eskiden, Jeanne erkeklerin yere ağır basan adımlarına sinir olurdu bazen; ama ağabeyinin tersine Joseph hafif ve kendinden emin adımlarla kayar gibi ilerliyordu. Bu adamda bedensel olanla tinsel olanı birbirinden ayırmak olanaksızdı. Jeanne akşamları Joseph'i yıkanıp temizlenmekle uğraşırken seyrettiğinde, meçhul bir tarikata mensup titiz bir keşişin metresi gibi hissederdi kendisini. Merhum peder Martineau, Joseph'in kökenini biliyor,

onun tehlikeli bir sapkın olmasından kuşkulanıyordu; René d'Anjou'nun maiyetindeki ilahiyatçıların da ilk tepkisi bu izlenimi doğrular nitelikte olmuştu.

Ama kuşkusuz hem Museviler hem de Hıristiyanlara göre sapkındı Joseph. Ne Tanrı'ya ne Şeytan'a inanıyordu, iblisin zihnin bir zayıflığı olduğunu, orduları kutsayan piskoposların, var olduğunu ileri sürdükleri o Şeytan'ın en aşırı destekçileri olduğunu söylüyordu. Tanrı'nın, düzene susamış, özdekdışı bir varlık olduğunu ileri sürüyordu.

"Aşırı düzen tutkusu bağnazlığı doğurur."

Genç adam, René d'Anjou'nun sipariş ettiği kitabı yazmaya koyuldu. Kitabın adı *Bilge Bir Kral İçin Özdeyişler* olacaktı.

François Orléans'dan, İtalya'dan bir mektup getiren atlı ulakla aynı zamanda geldi, ulak Bièvre sokağına, sonra da Angers emniyet amirliğine uğramıştı! Dumoncelin köşkündeki hizmetkârlar evsahibesinin salgından kaçıp sığındığı şehrin sadece adını biliyorlardı, dolayısıyla zavallı ulak, Joseph de l'Estoille'in adresini öğrenmek için Belediye Sarayı'na gitmişti. Paris sokaklarından geçerken gördüğü yarı çürümüş cesetleri taşıyan arabaların görüntüsü daha silinmemişti gözlerinden. Yaklaşık üç bin ölü! dedi adam. Akşamdan sabaha boşalan evler! Jeanne, dadı ve hizmetçiler korkuyla ürperdiler. Joseph zahmetine ve heyecanına karşılık ona üç lira daha verdi ve hizmetkârlarına ulak için sofra hazırlattı.

Sonra mektubu açtı: Angèle bir kız çocuğu dünyaya getirmişti, Jeanne ve Joseph'e sevgilerini yolluyordu. Ferrando kıştan önce Paris'e gelecekti, bir iş görüşmek için Jeanne ve Joseph'le orada buluşmak istiyordu. Paris'te mi? Vebadan söz edildiğini duymamış mıydı? Joseph, Ferrando'yu durumdan haberdar et-

mek ve yolculuğunu ertelemesini söylemek için hemen bir yanıt yazdı; Paris hastalıktan arınır arınmaz Ferrando'ya haber vereceğini belirtti; iş meselesine gelince, biraz beklesindi. Joseph aşağı inip ulağa baktı, adam yemeğini bitirmek üzereydi, Joseph mektubu verdi ve bu sefer Lyon'dan geçmesini tavsiye etti. Zarfın yanına beş lira koydu. Mektuplaşmak pahalıya mal oluyordu doğrusu!

Annesinin Angers'deki adresi bildirdiği mektubu alan François, hemen kalkan bir araba bulamayınca at kiralamak zorunda kalmıştı. Şafak sökerken yola çıkmış, epey hızlı ilerlemişti, Jeanne'a sarılarak, yorgunluktan canının çıktığını ama annesini sağ salim bulduğu için çok mutlu olduğunu söyledi. Annesi hâlâ Paris'te mi, hatta hayatta mı öğrenemediği ve ne yapacağını bilemediği için mektubu alana kadar Orléans'da endişeden içi içini yemişti. Başkentten gelen tek tük yolcular, tüyleri diken diken edecek şeyler anlatıyorlardı. François sonra Déodat'yı kucağına aldı, öptü, bebekliğinden beri yaptığı gibi havalara fırlattı. En sonunda da Joseph'le sarılıp öpüştüler.

Annesiyle Joseph'i birleştiren bağı tahmin etmesi için François'nın bir kez bakması yetti. Ve anladığını hissedebilmek için de bir an yeterliydi. Gençliğinde kendiliğinden arkadaşlık kurmuştu Joseph'le. Sevgileri kolejde pekişmişti. Şimdiki durum onu hazırlıksız yakaladı. Ama bir anlık tereddüdün ardından gülümsedi.

Annesiyle baş başa kalınca yeşil gözlerini genç kadının üzerine dikerek, alçak sesle "Jacques'a ne kadar çok benziyor, değil mi?" dedi.

Jeanne neredeyse kıpkırmızı olacaktı. Ama yemekten sonra François Joseph'le satranç oynadı.

Ertesi gün ev halkı yavaş yavaş hayatın doğal akışına kavuş-

tu. Jeanne bir sandığın içinde Jacques'ın son armağanını buldu ve bahçeye getirdi; François de Montcorbier'nin yani François Villon'un *Lais* kitabıydı bu.

François, Déodat'yla top oynuyordu. Jeanne beşinci sekizliği okumaya başladı:

Acımasız, hain kadının
Bakışı yaktı beni
Olmasa da yanlışım
İstiyor ölmemi
Giderim umuduyla ancak
Emrediyor yaşamamı
Koparmak istiyor
Güzel bağımızı
Dinlemiyor içten pişmanlığımı

Jeanne kitabı bıraktı, canı sıkılmıştı. Ondan mı söz ediliyordu şiirde? Kendisi mi, yoksa karanlık bir cinayet olayıyla kaçıp gittiğinde o mu koparmıştı ilişkiyi? Adamın pişmanlığını dinlemeyi red mi etmişti genç kadın? Yoksa o başka bir kadına mı tutulmuştu? Öyleyse neden Jeanne'ı görmeye gelmişti? Bu adam sadece yalandan mı ibaretti? Neden yazmıştı bunları yahu? Kendine acındırmak için mi?

Sabahın sakinliğini korkunç bir öksürük nöbeti bozdu. Jeanne'ın oğulları oynamayı kesti; genç kadın onlara bir göz attı; çitin ardındaki bir şeye bakıyorlardı; Jeanne da o tarafa baktı. O nesne neredeyse dibine gelmişti. Bir yüzdü bu. Genç kadına bakıyordu.

Jeanne bir çığlık attı.

Bu yüz o kadar solgundu ki sanki gün ortasında belirmiş

uğursuz bir hayalet gibi çitin üzerinde süzülen bir kurukafaydı.

Jeanne tanıyordu bu yüzü. Çıkık elmacık kemikleri. Bir zamanlar yumuşacık bakan kahverengi gözler, eskiden dolgun olan dudaklar...

Jeanne taş kesildi. Adam da onu tanımıştı. Bakışları kitaba kenetlendi. Sonra çocuklara yöneldi. Jeanne bir çığlık attı. Dadı başını çevirdi.

Hayalet tuhaf bir ses çıkardı, sonra yok oldu. Çitin dallarından yere düştüğünü gördüler. Jeanne dışarı koştu.

François de Montcorbier sırtüstü yatıyordu, gözleri açık ve donuktu. Ölmüş müydü? Jeanne'a bakıyordu. Ama ona mı bakıyordu yoksa Cehennem'e mi? Bir kasılmayla sarsıldı. Zayıf, çengel gibi bir el tozların içinde kıpırdadı. Aralık ağzının kenarından kan geldi.

Jeanne iğrenme ve dehşet duygularını bastırarak adama doğru eğildi. Ölmüştü. Ama neden? Vebadan mı? Burada mı? Veba Angers'de de mi bulmuştu Jeanne'ı? François, Déodat ve dadı koşup geldiler. Jeanne onları gönderdi, kendisi de eve girdi.

"Zaptiyeleri çağırın!" diye bağırdı. "Belki de vebadan ölmüştür!"

Dadı boğuk çığlıklar attı.

Kara Ölüm'ün hayaleti François de Beauvois'yı korkutmamıştı; gidip yerde yatan adama uzun uzun baktı: daha ölmeden bile bir ceset gibiydi adam. Bir zamanlarki öğretmenini tanıdı François.

Ama adamın yüzüne bayağı uzun ve dikkatli baktı: yoksa bir benzerlik mi keşfetmişti? Bahçeye geri döndü. Jeanne kapının eşiğinde duruyordu. François annesine baktı, o sefil adamı görmenin annesini bu kadar altüst etmesine şaşırmıştı. Bakışlarıyla

sorguladı. Ama Jeanne'ın itirafta bulunması için uygun bir zaman değildi, hatta sahnenin dehşeti bir açıklama olasılığını sonsuza dek uzaklaştırıyordu. Oğlunu korumayı görev bildi. Sessiz kaldı. Uşak zaptiyeleri çağırmaya koştu; karısı papatya çayı demledi.

"Neden bu kadar sarsıldınız anne?"

"Veba..." diye bir bahane öne sürdü genç kadın.

Joseph geldi. Dadı ve François'ya olanları anlattırdı. Herhangi bir soru sormaktan geri durdu.

Zaptiyeler geldi, cesedi taşımak için bir de araba vardı yanlarında. Komşularda hareketlenme oldu. François ile Joseph çitin ardından olanları izliyordu. Zaptiyeler adamın tozluklarını ve pantalonunu indirdiler; besbelli ki hıyarcıkları arıyorlardı; ama yoktu. Bu arada adamın sıska kalçalarını ve tüyler içindeki koyu renk cinsel organını çıplak bırakmışlardı. Görüntü korkunç, rahatsız ediciydi. Sonra ölünün koltukaltlarını yokladılar, baş salladılar.

"Veba değil," dediler.

"Veba değilmiş"" diye bağırdı Joseph, pencerede duran Jeanne'a.

Zaptiyeler ölüyü arabaya yüklediler. Toplu mezara götürdüler.

Akşamleyin, şehrin emniyet amirliğinden meçhul şahsın ölümü konusunda Joseph'e sorular sormaya gelen bir görevlinin ağzından, dilencinin yıllardır Angers'de dolaşıp durduğu öğrenildi. François Villon olduğunu söylüyormuş. René d'Anjou'nun sarayının kapısındaki muhafızlar, kralı tanıdığını, sarayına kabul edildiğini, Charles d'Orléans'ın ahbabı olduğunu söyleyen adamcağızı alay ederek defalarca kovmuşlar. Yo, adam vebadan ölmemiş. Zavallı zaten berbat durumdaymış ve başkalarının yar-

dımları sayesinde yaşıyormuş.[1]

Joseph'in koyu renk bakışları, sıcağa rağmen şöminenin yakınındaki bir kanapeye gözlerini yarı kapatarak uzanmış Jeanne'ın üzerine kondu. Yanına oturdu, François, dadı ve Déodat'nın onu yemeğe beklediğini söyledi.

Jeanne genç adamın elini tuttu, güç almak ister gibiydi.

"O François'nın babasıydı," diye mırıldandı. "François Villon'du."

Ertesi gün, zavallı adamın Hıristiyanca gömülmesini sağlamak için Joseph önce emniyete, sonra kiliseye gitti. Barones de l'Estoille'in öleni Paris'ten tanıdığını, adamın baronesin oğluna öğretmenlik yaptığını ve gerçekten de François Villon, asıl adıyla Montcorbier, olduğunu söyledi.

*

Hükümdar bilgeye rastlayınca sormuş:

"Bir bilge bir hükümdara ne öğüt verir?"

"Eğer düşünüp taşınmadan öğüt vermeye girişseydi bilge değil deli olurdu."

"Neden?"

"Çünkü hükümdar o öğütleri uygulamazsa ve pişman olursa bilgeye diş biler. Eğer uygular da memnun kalırsa, bilge ona davranışını zorla benimsetti diye yine diş biler."

Hükümdar ne öyle ne de öbür türlü bilgeye diş bilemeyeceğine söz verir ve yararlı gördüğü öğütleri vermesini rica eder.

1) 1463'te Parlamentonun verdiği ölüm cezası hafifletilerek on yıllık sürgün cezasına çevrildikten sonra François Villon'un son yıllarını nasıl geçirdiği bilinmemektedir. Bazı anlatımlara göre Villon hasta, belki de veremli idi. Herhalde Anjou'nun iklimi gibi daha yumuşak bir iklimde huzur bulmaya çalışmıştı. (y.n.)

Joseph de l'Estoille'in René d'Anjou için yazdığı yapıt böyle başlıyordu. Joseph, okusun diye Jeanne'a verdi, Jeanne beğendi.

Sonraki özdeyişler şöyleydi:

"Bir hükümdar için bilgelik bir yasanın farkına varmakla başlar: kendi krallığında eşi benzeri yoksa da hükümdarlar topluluğu içinde öbürleri gibi bir ölümlüdür sadece. Dolayısıyla iki ağırlığı, iki ölçüsü olmak zorundadır, zira, krallığında barışı korumak için, yakınlarına dayattığı yasaları yürürlüğe koyamaz. Dolayısıyla hep bir bedende iki kişi taşımalıdır: yakınlarının efendisi ve ötekilerin eşiti."

"Barış içindeki bir krallıkta bilgeler gizlice ve yalnızca hükümdarın yanında tartışmalıdır. Gerçekten, eğer halkın önünde tartışırlarsa düşünceleri başka düşüncelere meydan verir ve bu sonsuza dek böyle sürüp gider ve çok enderdir ki birinin düşüncesi bir başkasının otoritesini tartışma konusu yapmasın. Bu şekilde sorular sormalar, hükümdarın otoritesini bile tehlikeye sokabilir."

"Aristoteles der ki insanlar inanmak kadar bilmek istemezler çünkü iman ihtiyacı anlama ihtiyacından daha güçlüdür. Dolayısıyla hükümdarın bilgeliği, halkı, hükümdarın işine gelen şeylere inanmakta haklı, hükümdara ters düşen şeylere inanmakta haksız olduğuna ikna etmekten ibarettir."

"Bilge bir insan çok göze batan bir biçimde haklı olmamaya dikkat eder. Söylemek istediğini ilk başkalarının bulduğuna ikna etmek için işlemelidir yeteneği daha ziyade. Bilge onların vardığı sonuçlara katılır gibi yapar. Zira bilgenin haklı çıkmadığı bir an gelirse, ötekilerin suçlayabileceği bir tek kendileridir."

Jeanne bu özdeyişlerle çok eğlendi. Aynı gün Joseph bir akşam yemeğinde ilk özdeyişlerini René d'Anjou'ya sundu. Jeanne,

yanında François'yı da getirebilmek için krala ricada bulunmuştu. Delikanlı görünüşüyle hem kralı hem de maiyetindeki soylu hanımları ve genç kızları büyüledi. Ona iltifatlar edildi ve sevdiği şeyler konusunda sorular soruldu. Jeanne bu ilgiyi uzaktan ama dikkatle izliyordu. Oğlu aslında kadınlara ilgi duyacak çağdaydı ama Jeanne bir ilişkisi olduğunu görmemişti. Joseph'in etkisi yüzünden François değişti mi acaba, diye düşündü. İki delikanlı kolejde birlikteydi, çapkınlıktan değilse hangi konudan konuşurdu gençler?

Dönüşte Jeanne, Joseph'e sorular sordu. Genç adam gülmeye başladı:

"Orléans'daki son yılımda François bir fahişeye gitti. Sinirli bir şekilde döndü ve bitmek tükenmek bilmeyen bir banyo yaptı. Tekrar gittiğini sanmıyorum. 'Oh ne güzel iş yahu! Boğa ineği görmeye gitti, inek de tam bir inekti doğrusu! Dünya bunun çevresinde mi dönüyor? Çoktan durmadığına şaşarım!' diye homurdanıp durdu çünkü."

Herhalde fahişe uzun zamandır hamama gitmemişti, diye düşündü Jeanne. Isıtmada kullanılan odunun fiyatı ve kralın vergileri yüzünden hamama gitmek olanaksızlaşmıştı. Bu satılık yaratıkların yalnızca en zenginleri yıkanma lüksünü karşılayabiliyordu.

"Onu bu ilgisizliğe, kadınlardan uzaklaşmaya yönelten sen misin?"

"Hiç değil. Pek ender söz ederdik böyle konulardan. Âşık olup olmadığımı sordu, ben de gerektiğinde olacağımı söyledim."

"Ama bu çocuk sapasağlam, boyu bosu yerinde," diye şaşırdı Jeanne.

"Tam öyle, aklı apışarasında değil," diye karşılık verdi Joseph alaycı bir tavırla.

François aşırı utangaçlıktan değil, sağlığı açısından, fahişelerin peşinde koşmadığı için Jeanne bir açıdan rahatlamıştı. Öte yandan, endişeleniyordu. Sonunda Joseph'e oğlanlarla düşüp kalkma konusunda sorular sordu; Joseph yine alaycıydı.

"O tür şeylere kolejlerde sık rastlanır. *Asinus asinum fricat.*[1] Ama François'nın Yunani eğilimleri olduğunu ve haylazların peşinde koştuğunu sanmıyorum," diye yanıt verdi.

Joseph'in dediği gibi François'nın o türden "Yunani eğilimleri" olsaydı, hiç kuşkusuz Joseph gibi çekici bir genç adama ilgi gösterirdi, diye düşündü Jeanne. Sonunda François'ya sormaya karar verdi. Oğlan açıkça konuştu:

"Edindiğim deneyim iğrenç. Bir dakikalık bir işten sonra insan bir gün yıkanıyor. Devam etmem için aklımın başımdan gitmesi gerek!"

Jeanne, benim gençliğimden beri dünya bayağı değişmiş, diye düşündü.

"Ama fahişe olmayan kızlar da var..." dedi.

"Bir oğlana kendini bu kadar çabuk teslim eden bir kızın daha önce bir başkasına teslim olmamış olması imkânsız. Napoli hastalığını, belsoğukluğunu duydun mu anne?"[2]

Tabii duymuştu! Berbat yaraları, kurbanların yürüyüşünde bile hastalığın yarattığı yıkımları görmüştü! Tiksintiyle ürperdi.

"Keşiş mi olacaksın?" diye sordu.

"Ulu Tanrım! Kokuları on adım öteden duyuluyor! Ermiş Francesco tarikatının rahipleri bize bedene bakım uygulamanın insanı Tanrı yolundan çevirdiğini, temiz bir ruhun bedeni de temiz tuttuğunu öğrettiler. Yatakhane bu yüzden leş gibi kokuyor-

1) Latince: "Eşek eşeğe sürtünür." Aslında birbirine aşırı övgüler düzen iki kişi için kullanılan bir deyimdir bu. (ç.n.)
2) Napoli hastalığı frengiye verilen addı. 1493'te başlı başına bir hastalık olduğu kabul edilen frengi, kimilerine göre Amerika'dan gelmiştir. (y.n.)

du," diye karşılık verdi delikanlı gülerek.

Oğlunun temizlik konusundaki özeni genç kadını şaşırtmıştı; tıpkı Joseph gibi evdeki hamamı her gün kullanıyordu François, oysa eskiden burjuvalar hamama ayda bir kez gitmeyi uygun bulurdu. İkisi de pantalon ve çamaşırlarını, önceki kuşağı kızdıracak bir sıklıkta değiştiriyorlardı. Sonuçta, bit, pire ve başka asalakların korkusundan, bir yığın sabun harcıyorlardı. Onlara uyan Jeanne, temizlik konusunda kendini kusurlu bulmadığı halde, her sabah hamama girmeyi ve bütün vücudunu sabunlamayı âdet edinmişti, Déodat'yı da buna zorunlu tutuyordu. Dadı bile onlar gibi yapmaya başlamıştı. Ayrıca bütün ev halkı, nefesi kokmasın diye, yemekten sonra karanfilli şarap eklenmiş suyla ağzını çalkalamayı alışkanlık haline getirmişti. Yatak yorganlara ise, içi parfümlü pudra dolu, delikli küçük kesecikleri sallayarak, düzenli olarak güzel kokular serpiliyordu.

Bu kuşak zarafeti öğrendi, diye düşündü Jeanne. Onun gençliğinde bir kızla bir oğlanı yan yana koydunuz mu sonunda birbirlerinin bedenini ellemeye başlarlardı mutlaka. Oysa bu çocuklar o kadar ilgisizdi ki iğdiş edilmiş sanırdınız.

François'yı pek cezbetmiyordu insan vücudu.

Neyse, göreceğiz bakalım, dedi Jeanne filozofça. Hem zaten Angèle âşık olduğunda yirmisini geçmişti.

Joseph'in René d'Anjou'ya verdiği özdeyişler üzerine bir felsefe tartışması yapıldı. Olanca ciddiyetleriyle iki ilahiyatçı, inanma ihtiyacı ve hükümdarlara uymayan inanışlardan halkı vazgeçirmenin gerekliliğinden söz eden özdeyiş konusundaki kuşkularını belirttiler.

Lafı en çok kestirip atan itirazcı, "Hükümdar işine gelmeyen dinsel inançlara, eğer papa tarafından benimsetiliyorsa bu inançlar, boyun eğmelidir!" dedi.

Üniversite'nin Fransa kralına değil yalnızca papaya boyun eğmesine göndermede bulunuyorlardı elbette. Yedinci Charles ve Pragmatique Sanction'dan[1] beri süregelen eski bir anlaşmazlık nedeniydi bu.

"Elbette, ama bu, bir inanç değil bir otorite sorunu," diye karşılık verdi Joseph.

Bu husus halledilince iki ilahiyatçı yemek yeme lütfunda bulundu.

1) 1438'de VII. Charles tarafından kabul edilen Pragmatique Sanction, Fransız piskoposları üzerinde papanın otoritesini sınırlandırıyor ve atanmalarında Fransa kralının müdahalesine izin veriyordu. (y.n.)

20
MÜREKKEP VE KURŞUN

*

Sonbahar altınlarını saçtı, meyvalarını dağıttı.

François son öğrenim yılı için Orléans'a döndü.

Ekim ortasında, veba Paris'ten çekilince, Joseph Ferrando'ya bu durumu bildiren ve Kasım başında Dumoncelin köşkünde onu bekleyeceklerini söyleyen yeni bir mesaj gönderdi.

Sonra o ve Jeanne, Paris'te bedenlerinin aynı güneş ve yasemin tadını taşımayacağını bilerek cinsel hazlarına yeniden döndüler. En sonunda yola çıkmaya karar verdiler. Panikle, veba tehdidi altında Paris'ten ayrılmışlardı, yabancı hatta tehlikeli bir ülkeye gider gibi gittiler başkente. Alışkanlıklarını yitirmişlerdi. Hiç bahçe yoktu, her zamanki iç bulandırıcı kokular yazla daha da artmıştı, işlerine koşturan insanların yüzleri çok meşgul ve üzüntülü görünüyordu.

Dumoncelin köşküne varır varmaz, mümkün olduğu anda buradan ayrılmaya söz verdiler. Yalnızca hizmetkârların sıcak karşılaması, Angers'yi terk etmiş olduklarını unutturdu.

Jeanne, Les Halles'e Ciboulet'yi görmeye gitti; kısa bir konuşmadan sonra aylığını arttırmaya karar verdi. Ciboulet buğday ve çavdarın gelişini öyle bir düzenlemişti ki artık dışarıdan satın almıyordu.

"Ythier beni görmeye geldi, çiftlik kiralarını size vermek üzere bana emanet etti. Bu vesileyle, her çiftlikte tek tür tahıl ekme-

nin daha avantajlı olacağını da belirtti. Çiftliklerinizden üçünde çavdar, öbür üçünde buğday, yedincide de arpa üretilecek. Dolayısıyla biz de hamur tatlılarını buğday unundan, tuzluları da çavdardan yapacağız. İki çiftliğinizin şarabı içilebilecek kalitede, biz de Meudon şarabından on iki *muid*[1] tasarruf edebileceğiz. Ythier bana yumurta ve kümes hayvanı açısından üç fırının ihtiyacından fazlasının sağlandığı konusunda güvence verince, ben de Guillaumet ve kızkardeşini tavuklu-ördekli *pate* yapmaları konusunda ikna ettim."

Yabana atılamayacak bir tasarruf söz konusuydu: Jeanne yılda yirmi *ekü* daha fazla kazanıyordu. Ciboulet idareciye dönüşmüştü, Ythier'yle birlikte Jeanne'ın arazilerini ve ticâreti idare ediyordu, bir şehir kâhyasıydı. Ağustos ve Eylülde iki fırın kapanmış olsa da kazançtaki kayıp göz ardı edilebilecek kadar azdı.

"La Doulsade'a dönüyor musunuz?" diye sordu, genç kadına Ythier'nin ve Les Halles'deki fırının parasını verdikten sonra.

"Bilmem. Niye?" dedi Jeanne.

"Ythier bana Bourges'dan bir noterin, kızına çeyiz yapmak için orayı satın almak istediğini söyledi. Aramızda kalsın, Ythier de ailesiyle orada oturmaktan memnun olacaktır. Bu kadar eve ihtiyacınız var mı? Bakımı size masraf çıkarıyor ve pek gelir getirmiyor. Zaten pek sık Paris'te kalmıyorsunuz."

Konağı satma düşüncesi Jeanne'ın yüreğini sıkıştırdı. Ama kurtlar Denis'yi orada öldürmüştü. Oraya ait başka, güzel hatıraları olmasına rağmen o mekân hep o kasvetli olayın izini taşıyacaktı.

"Ythier'ye öncelik tanıyacağım. Bana teklifini sunsun."

Jeanne daha sonra Guillaumet'nin evine gitti, adam onu kar-

1) *Muid*: tahıl ya da sıvıları ölçmeye yarayan eski, değişken bir ölçek. Paris *muid*'i 268 litre idi. (ç.n.)

deş gibi karşıladı; Jeanne ilk kez Guillaumet'ye sarılıp öptü.

"Hanımefendi, buradan gitmekle iyi ettiniz. Durulacak gibi değildi. Hamile karım için korkudan titriyordum."

Salgın iki ayda üç bin sekiz yüz kişinin hayatına mal olmuştu; yaklaşık yüz bin nüfuslu bir kent için matematik olarak çok büyük bir rakam değildi bu, ama sağ kalanlar ani korkulara kapılmaya devam ediyordu. Hepsi de aynı şeyi söylüyordu: ölüler diyarından geri gelmişlerdi. Her sokağın başında Aziz Roch'a[1] yakılmış bir mum vardı.

Jeanne daha sonra Sidonie'yi görmeye gitti, sonra tavukçu kadını; ikisi de sevinç çığlıkları atıp Jeanne'a sarıldılar ve hafif bir şeyler ikram ettiler.

Kocasından haber almış mıydı? Jeanne başını salladı. Düşünmemeye çalışıyordu. Üzerine eğilip dua edebileceği bir mezarı bile yoktu Jacques'ın. Barthélemy de Beauvois'nın Saint-Séverin mezarlığındaki kabrine gittiğinde iki dua okudu genç kadın.

Mezarlığı çok kalabalık buldu: yeni yeni bir sürü mezar taşı ve haç vardı.

Ferrando ülkesinden bir sürü armağanlarla geldi, kendisi ve karısı adına bunları Jeanne ile Joseph'e verdi: pas rengi deriden binici çizmeleri, işlemeli kadifeler, parfüm şişeleri ve başka lüks öteberi. Angèle, Borromeo adalarından birinde, aileye ait bir villada dinleniyormuş ve dört aylık kızları Severina nurtopu gibiymiş.

Angèle, Ferrando'ya temel Fransızca bilgisinden çok daha fazlasını öğretmiş olmalıydı ki genç adam kibarca konuşmasa da kendini bayağı ustaca ifade ediyor, sözcüklere hoş bir vurgu ekliyordu. "Paris gümrükçüleri kaşarlanmış eşkıya" derken sözcükler şarkı gibi işitiliyordu.

---

1) Aziz Roch: (1295-1327) Montpellier'de doğmuş, kendini İtalya'da vebalıların bakımına adamıştır. (ç.n.)

Yolculuğunun nedeni yeni bir fikirdi.

Gözleri parlayarak "Matbaa" dedi sadece.

Yaklaşık on beş yıldır bir Alman, ya da Batavia'lı –kimse tam olarak bilmiyordu– yeni bir kitap basma yöntemi icat etmişti: bir ahşap levha üzerine harfleri tersinden yontarak değil, daha önce kurşuna yontulmuş ve belli bir biçimde sıkıştırılmış harfleri bir araya getirerek. Joseph kolejden beri bunu biliyordu, Jeanne bilmiyordu. Ama ikisi de öyle basılmış kitap görmemişti hiç. Efsanevi şeylerdi öyle kitaplar. Sadece eski usulde basılmış küçük kitapları biliyorlardı Jeanne ile Joseph, Jacques'ın genç kadına armağan ettiği Villon'un şiir kitabı gibi. Joseph 1456'ya doğru Strasbourg ya da Bamberg'de basıldığı söylenen bin iki yüz sayfalık bir Kutsal Kitap'tan söz edildiğini işitmişti. Yüz *ekü* ediyormuş! İnanılmaz bir fiyat: sadece bir prens ya da bir kardinal öyle bir yapıtı alabilirdi.

Joseph sarı Loire şarabı ikram etti, ateşin karşısına oturdular.

"Matbaa, gelecek demektir," dedi Ferrando. "Artık düşük fiyata aynı kitaptan yüzlerce basılabilir, yeter ki araç gerecimiz olsun. Ama o araç gereç nadir bulunuyor ve kullanması zor. Çok az var, iki-üç tane belki."

Ferrando aracı tarif etti: harf kutuları ya da harf kasalarından başka, ayarlanabilir çerçeveler vardı, bir araya getirilmiş harfler bu çerçevelerde sıkıştırılıyordu; ayrıca, mürekkebe batırılmış harfleri kâğıda basmak için vidalı pres vardı. Mürekkep önemliydi.

"Her harfin yüzeyini tümüyle kaplayacak ve yapışacak kadar akışkan, güneşte solmayan, çok çabuk ya da çok yavaş kurumayan mürekkebin sırrı, bu işin özü! Ama o sır iyi saklanıyor!" dedi Ferrando.

Joseph "Bunlar bizi neden ilgilendiriyor?" diye sordu.

"Ekim ayında Paris'te Latince Kutsal Kitap'ın basımcısı Jo-

hann Fust'la randevum vardı, ondan elindeki malzemeleri ve meslek sırlarını satın alacaktım. Benden önce, Ağustosta geldi Paris'e. Kızı Dyna bana adamın vebadan öldüğünü yazdı,"[1] dedi Ferrando.

"Peki malzemeler nerede?" diye sordu Jeanne.

"Ben de bilsem çok mutlu olacağım," dedi Ferrando.

"Fust'un kaldığı adrese gittin mi?"

"Adresi bilmiyorum."

"Anlattığın kadarıyla malzeme ağır ve çok yer kaplıyor. Fust beraberinde getirdiyse, büyük olasılıkla bıraktığı yerde kalmıştır. Değeri ne kadardır?" dedi Jeanne.

"Ona önce bin liralık bir ödeme yapacağım konusunda anlaşmıştık," diye karşılık verdi Ferrando.

"Bin lira mı!" diye bağırdı Joseph yerinden sıçrayarak. "Ama çok büyük para bu! Yaklaşık yedi yüz yirmi beş Tournois[2] *ekü*'sü eder."

O fiyata Paris'te yirmi yıl boyunca on ev kiralanabilir ya da üç ev alınabilirdi.

"Fust'un Gensfleisch[3] adındaki bir ustaya bu malzemeyi imal etmesi için avans verdiği paranın hemen hemen yarısı bin lira: bin dokuz yüz *gulden*, yani bin üç yüz seksen iki *ekü*."

"Peki bu malzeme neden bu kadar pahalı?" diye şaşırdı Jeanne.

"Söyledim ya, çok az sayıda var."

"Öyleyse Fust neden elden çıkarmak istiyormuş?"

"Çünkü onun da Gensfleisch'ın da matbaayı işletecek olanakları yokmuş, sipariş almak için gerekli ilişkileri de. İşleri bozulmuş."

---

1) Ünlü Kutsal Kitap'ın basımcısı, tarihsel şahsiyet Johann Fust, gerçekten de 1466'da Paris'te vebadan ölmüştür. Neden başkentte bulunduğu bilinmemektedir. (y.h.n.)

2) Tournois: Fransa'nın Tours kentinde basılan ve daha sonra kraliyet parası olan paraya verilen ad. (ç.n.)

3) Johannes Gensfleisch, Gutenberg'in asıl adıdır. Efsanenin tersine, Gensfleisch, harfleri hareketli matbaa makinasının tek mucidi değildir. (y.h.n.)

"Peki sen nasıl işleteceksin?" diye sordu Joseph.

Ferrando'nun en belirgin özelliklerinden biri olan sevimli gülümseyiş belirdi yüzünde.

"Başlangıçta, dayım kardinal Bonvisi sayesinde. Papa hazretleri 11. Paulus'un sermaye toplamasını sağlayan endüljansların basımını biz üstlenebiliriz. Endüljans başına yarım lira alırsak, iki bin sayfa sermayemizi çıkarır."

"Sık sık endüljans satıyor mu kardinal?" diye sordu Joseph.

"Paskalya ve Noelde," dedi Ferrando, yeniden doldursun diye kadehini Joseph'e uzattı.

Jeanne gülümsemesini bastırdı: çörek işi başlıyordu yeniden, ama bambaşka bir ölçekte.

"Endüljanstan başka birçok metin var basılacak, Eski ve Yeni Ahit'le başlanabilir, papalığın yayınlayacağı bir tavsiye, durumu fena olmayan bütün Hıristiyanları ruhlarının kurtuluşunun başlıca aracı olarak bu kitapları almaya teşvik eder. Büyük miktarda basılırsa, bugün yüz *ekü* ya da daha fazla eden kutsal kitaplar yirmi *ekü*'ye düşer, hammadde olarak masrafları birkaç kitabı geçmez," dedi Ferrando.

Jeanne, Ferrando Sassoferrato'nun melek tavırlarının ardında keskin bir tüccar zekâsı gizlendiğini fark etti.

"Belki de bir hususu tahmin ediyorsunuz, ama söylenmeyenlerin söylenmesinde yarar var: yüzlerce nüsha basabilecek kapasitedeki bir matbaa, paradan çok daha büyük bir iktidar aracı demektir. Neredeyse kraliyet iktidarı," dedi Ferrando.

Jeanne ve Joseph hayretler içinde dinliyordu.

Evet gerçekten de iktidar demekti bu. Paradan çok daha caziptı.

Jeanne dürtülerin en baş döndürücüsünü keşfetmişti. Yazgısı hükümdarlara bağlı olmamak! Mürekkep ve kurşun sayesinde!

"Tahmin edersiniz ki bana ilham veren şey para değil," dedi Ferrando, "birkaç ya da birkaç bin *ekü* kazanmanın tek yolu da bu değil. İki kat fazla yiyeceğiz ya da ömrümüz uzayacak değil. İktidar bu! Her şeye çok daha güzel bir tat verecek."

İtalyan belagâti tavanların altında çınladı. Ve Jeanne ile Joseph'in kafalarının içinde. Hakkında hiçbir şey bilmedikleri bu projeden yanaydılar.

Akşam yemeği için sofra kuruldu, dadı Déodat'yı aşağı indirdi; Ferrando çocuğa kollarını uzatıp ona İtalyanca güzel sözler söyledi.

Buğday çorbasının ardından sarmısaklı, karanfilli sığır kebabı yendi.

"Pek anlayamadığım bir nokta var," dedi Jeanne. "Neden Fust seninle randevusuna daha önce geldi?"

"Aa, işte kadın zekâsı!" dedi Ferrando. "Bütün mesele orada zaten. Bence, başka bir olası alıcıyla beni rekabete sokmak istiyordu."

"Kimmiş, biliyor musun?"

"Evet. Sorbonne."

Joseph kaşığını bıraktı.

"İki taraflı oynamasının cezası çok ağır olurdu," dedi Ferrando.

"Sen Sorbonne'la rekabete mi niyetliydin? Dinsel iktidar, yanında da kraliyetin gücü, korkunç," dedi Joseph.

"Sorbonne'un hizmetine girerdim," dedi Ferrando gülümseyerek. "Paris'te Fust'un malzemelerini çalıştırabilecek tek bir zanaatçı olduğunu sanmıyorum. Gensfleisch da dahil olmak üzere üç-dört usta var. Peter Schöffer, Albrecht Pfister, Martin Brechter (Gensfleisch'ın ortağı) ve Conrad Humery isimlerini biliyorum."

"Ama iş öğrenilebilir," dedi Joseph.

"Kuşkusuz. Ama yıllar gerekir. Tabii mürekkebin sırrını da biliyorsan."

Jeanne "Fust'un kızı sana hangi şehirden yazdı mektubu?" diye sordu.

"Paris'ten."

"Demek ki Paris'teymiş. Belki hâlâ buradadır."

"Bilmem."

"Fust'u en son nerede ve ne zaman gördün?"

"Temmuzda, Mainz'ta. Yeni bir harf fontu yarattığını, bu işin çok zamanını aldığını, Eylül sonundan önce bitiremeyeceğini söylemişti. O yüzden Ekim için randevulaştık. Bu arada sizin Angers'den gönderdiğiniz, Paris'in vebadan kırıldığını haber veren mektubu aldım. Salgının Ekimde biteceğini umut ettim, Fust'un da haberi vardır diye düşündüm. Ben buluşmamızı salgın sonrasına ertelemeyi rica etmek için Mainz'a bir mektup yazmaya hazırlanırken, Eylül başında kızından, babasının öldüğünü haber veren mektup geldi."

"Bütün bunlar çok tuhaf," dedi Joseph.

"Peki randevu mekânı olarak neden Paris'i seçtiniz? Onu görmeye Mainz'a gidemez miydin?" diye sordu Jeanne.

"Paris'te buluşmamıza o karar verdi. Burada Fust'un yetenekli bulduğu iki-üç oymacı usta varmış."

Üçü de bir an dalgın dalgın durdu. Uşak, kiraz şekerlemesi ile açık renk, hafif bir şarap getirdi.

"Bütün bunlar iyi hoş da şimdi elimizde hiçbir şey yok," dedi Jeanne. "Fust'un malzemeleri nerede, bilmiyoruz, zaten kullanmayı da bilmiyoruz."

Ferrando "Bulmak gerek," dedi. "Bulduğumuz zaman kullanabilecek ustayı da bulmak için elimden geleni yapacağım."

Joseph yatmadan önce, dalgın dalgın, "Endüljanslardan ve

kutsal kitaplardan başka çok şey var basacak," dedi.

Jeanne, deneyimlerinden hareketle, bir sorunu çözmeye çabalayarak değil zihnin bir köşesinde olgunlaşmaya bırakarak başarıya ulaşıldığını biliyordu. Fust'un malzemelerini gözünde canlandırdı: bir ya da iki pres, kurşundan iki harf kasası –bayağı ağır olmalıydılar–, dizilen harfleri sıkıştırmak için çerçeveler, alet edevat, mürekkep şişeleri... Göze batmaması olanaksızdı. Dahası, açık havada bırakılamazdı bütün bunlar. Taşınırken harf kasaları dağılabilir, değerli mürekkep şişeleri kırılabilirdi. Fust malzemeleri sandıklara koymuş olmalıydı.

Genç kadın Ciboulet'ye gitti.

"Ağır sandıklarla yüklü bir arabanın hangi tarihte Almanya'dan geldiğini ve hangi adrese gittiğini öğrenmek istersem ne yapmam gerek?" diye sordu.

Adam hafifçe güldü.

"Cebinize birkaç kuruş koyar, Saint-Antoine, Temple ve Saint-Martin kapılarındaki memurlara gidersiniz, hanımefendi," dedi. "Geliş tarihini öğrenirsiniz ama teslimat adresini öğrenemezsiniz. Ben bu işi üstleneyim mi?"

"Evet. Masrafı sonra bana söylersiniz. Peki adres ne olacak?"

"Almanya'dan gelen bir araba ise büyük olasılıkla o ülkenin arabasıdır, ama sürücünün adını da, araba kiralayanın hangi loncaya bağlı olduğunu da öğrenemeyiz. Almanya'da hangi şehirden geliyormuş?"

"Galiba Mainz'tan."

"Uzak mı?"

"Epey uzak. En az iki günlük yol."

"Öyleyse belki de bir gün Paris'te kalmıştır, şansınız varsa Roue d'Or hanında gecelemiştir, buraya yakın. Belki bir şeyler

öğreniriz. Sürücünün yanında yolcu da var mıymış?"

"Evet, Johann Fust adında bir Alman."

Ciboulet adı aklında tutmak için "Johann Fust" diye tekrarladı. "Geri dönmüş mü?"

"Hayır, görünüşe bakılırsa Ağustos ortasında ya da sonunda vebadan ölmüş."

"Aa, işte ilginç bir bilgi! Hancı bunu emniyet amirliğine haber vermiştir. Ama yine de yükün nerede olduğunu öğrenemeyiz."

"Adamın yanında kızı Dyna varmış," dedi Jeanne.

"Kız da mı ölmüş?"

"Bilmiyorum. Öldüyse de babasından sonra ölmüştür."

"Arabadaki yük neymiş?"

"Ağır eşyalar. Çok ağır hem de. Kız yükle birlikte geri mi dönmüştür?"

"Vebanın burayı kasıp kavurduğu sırada o sandıkları taşıtabilecek adam bulabildiğini sanmıyorum. Hatırlıyor musunuz, araba bulunmuyordu, hepsi Paris'i terk etmişti. Ben bilgi toplayayım, size haber vereceğim hanımefendi."

Jeanne kafası karışmış bir halde Bièvre sokağındaki eve döndü. Düşündükçe hikâyede bir sakatlık seziyordu. Ferrando'nun anlattıklarının doğru olduğuna, harfleri hareketli matbaayla çok para kazanma olanağı bulunduğuna ikna olmuştu, ama yine de çok fazla soru işareti vardı. Fust, Paris'e kimi görmeye gelmişti? Paris'e! Burada hiç kimseyi tanımıyordu ki!

Üç gün sonra Ciboulet, Jeanne'ı görmeye geldi. Bilgi toplamıştı. 5 Ağustosta Almanya'dan gelen iki araba, Saint-Antoine kapısından giriş yapmıştı, Sorbonne'a götürdüğü yükünün değerini elli *ekü* olarak bildirmişti. Üniversite'ye giden mallar gümrük giderlerinden muaf tutulduğu halde, mal sahibi Johann

Fust, yanında kızı Tina Schöffer'le birlikte iki lira gümrük vergisi ödemişti.

Ciboulet, "Bu bana bir liraya mal oldu," dedi.

Jeanne elini kesesine götürüyordu ki adam onu durdurdu.

"Hepsi bu kadarla kalmıyor. Sizin Fust, tahmin ettiğim gibi Roue d'Or hanında kalmış. Kızı ve arabacısıyla. Orada ölmüş. Adam hastalanınca ve durumunun umutsuz olduğu anlaşılınca, kızı faturayı ödeyip arabacıyla birlikte alelacele kaçmış gitmiş. Bir hafta kalmışlar handa. 12 Ağustosta kız ayrılmış."

Joseph ile Ferrando, ağızları bir karış açık, hikâyenin devamını bekliyorlardı.

Ciboulet, "O sandıkları arayan bir tek siz değilsiniz," dedi. "Salgın biter bitmez siyahlar giymiş iki bey, hiç kuşkusuz din adamları, Roue d'Or hanına gitmiş, hancıdan Johann Fust'un yanında getirdiği eşyaları kendilerine vermesini istemişler. Hancı eşyası olmadığını söylemiş. Zaptiyeleri çağıracakları ve hırsızlık suçundan hancıyı hapsettirecekleri tehdidinde bulunmuşlar. Bereket versin ki hancının yanında çalışan üç tanık, Fust'un kızının, babasının can çekiştiğini görür görmez sandıklarla çıkıp gittiğini söylemiş. Hancı da düzmece suçlamalar yüzünden siyahlı adamlar hakkında suç duyurusunda bulunmak için zaptiyeleri çağıracağını belirtmiş. Üniversite'den adamlarmış bunlar. Emniyet amirinin kendilerinden yana olduğunu söyleyip, mahzeni göreceğiz diye tutturmuşlar. Hancı razı olmuş. Sandıkları arıyorlarmış. Ama sandık mandık yokmuş mahzende. Öfkeyle çıkıp gitmişler. Hancı da bir o kadar öfkeliymiş."

Ciboulet çevresine kurnaz bir bakış attı.

"Hancı beni tanıyor. Bana sık sık *pate* ve çörek sipariş ederdi. Üniversite'yle hiç ilgim olmadığını biliyor. Şu meşhur sandıkların nerede olduğunu bilmiyor. Ama bana, ölü gömücüler

cesedi alıp götürdükten sonra Fust'un odasında bulduğu küçük meşin keseyi verdi. İçinde para var mıydı bimem. Ölülerin parası çabuk çalınır. Ama kesede bazı kağıtlar varmış, hancı onları bir kenara koymuş. Üniversite'den gelen beylere bu konuda tek söz etmemiş çünkü adamlar ona çok sert çıkışmış. Kese de bana iki liraya mal oldu."

Mantosundan çıkarıp Jeanne'a uzattı keseyi. Eski yıpranmış deriden, yassı bir çanta.

Jeanne bağcıkları çözüp içinden birkaç dağınık kağıt çıkardı, Almanca olduğunu tahmin ettiği yazılarla kaplıydı kağıtlar. Ferrando'ya uzattı, genç adam Ciboulet'ye yedi lira verdi, sağladığı bilgiler ve zahmeti için içtenlikle teşekkür etti.

Ciboulet o günkü parasını kazanmıştı. Jeanne ile beyefendileri dostça selamlayarak çıkıp gitti.

Ferrando kağıtları incelemeye koyuldu. Yedi yaprağın iki yüzü de alelacele yazılmış, kısaltmalarla dolu, neredeyse okunmaz yazılarla kaplıydı. Jeanne ile Joseph yatmaya giderken, o hâlâ kağıtların üzerine eğilmişti. Kuşkusuz geceyi böyle geçirecekti.

Ertesi gün Joseph ve Jeanne kahvaltı için aşağı indiğinde Ferrando çoktan kalkmıştı. Besbelli ki onları bekliyordu. Az uyuduğunu söyledi. Kimsenin kuşkusu yoktu bundan, genç adamın gözleri kıpkırmızıydı. Uşak çanağa kadar yanıp bitmiş mumların yerine yenilerini koyuyordu. Dadı ve Déodat'yla birlikte sofraya oturdular.

Ferrando, her zamanki nazik konuşmalardan ve sıcak sütünü içip elma püresini tattıktan sonra birdenbire "Paris'te sarraf dükkanı var mı?" diye sordu.

Yersiz bir soruydu bu, Paris'te kendisinin de bildiği gibi bir sürü sarraf dükkanı vardı.

"Ama büyük bir sarraf?" diye sordu.

"Yok... Pont au Change var," dedi Jeanne afallamış bir şekilde.

Ferrando elinin tersiyle masaya öyle bir vurdu ki dadı sıçradı, Déodat korktu.

"Pont au Change," diye bağırdı genç adam. Arşimed bu kadar şiddetle *evreka* diye bağırmamıştır herhalde.

"Tanrı aşkına Ferrando, neden heyecanlandığınızı bize de söyleyin," dedi Joseph.

Kendinden geçmiş bir halde "Pont au Change!" diye tekrarladı Ferrando, gözlerini tavana dikti.

Sofradakiler rahatsız bir suskunluğa gömüldü.

Ferrando, Ciboulet'nin getirdiği kesede bulunan kağıtlardan birini çıkarttı cebinden.

Eliyle kargacık burgacık bir yazıyı göstererek "Şuraya bakın," dedi, "ne görüyorsunuz? *Bei Wechsel B*. Yani *bei Wechsel Brücke*. Pont au Change'ın yanında."[1]

Joseph gözlerini faltaşı gibi açtı.

"Ee öyleyse?"

"Fust neden bu adı not etmiş olabilir? Sandıklar orada olsa gerek. Yerin adını bilmiyordu ve unutmamak için not etti."

Akla yatkın geliyordu bu açıklama. Peki Fust nereye bırakmıştı sandıklarını? Pont au Change'ın üzerine mi?

"Ferrando yerinden kalkarak "Ben oraya gidiyorum!" dedi.

"Oturun Ferrando," dedi Jeanne sakin sakin. "Süte düşmüş bir sinek gibi göze batıyorsunuz. Dün Ciboulet'nin anlattıklarını işittiniz. O sandıkları arayan bir tek siz değilsiniz. Orada görünürseniz herkesi başınıza toplarsınız. Öncelikle, sandıkların, Pont au Change civarında değillerse –ki bu bayağı kuşkulu–, ne-

1) *Pont au Change* Türkçeye "Sarraflar Köprüsü" olarak çevrilebilir. *Pont* Fransızcada "köprü", *change* da "sarraflık, sarraf dükkanı" demektir. (ç.n.)

rede olduğunu bilmiyorsunuz. Bence köprünün yakınında bağlı duran şu dibi düz teknelerden birine konmuş olabilir. Ama, bu kılıkta bu şivenizle oraya giderseniz ortalığı velveleye verirsiniz. Bu işi bana bırakın. Ben sizin gibi göze çarpmam. Sorbonne'un çoktan bu sandıklar üzerinde bir hak elde edip etmediğini de öğrenmek kalıyor geriye. Ciboulet'yi duydunuz: Fust malzemeleri teslim alacak yerin Sorbonne olduğunu bildirmiş, öyleyse malzeme Sorbonne'a kalır."

Ferrando başını salladı.

"Hayır, Fust, Sorbonne'la anlaşmaya varmış olsaydı beni Paris'e getirtmezdi. Bence daha karmaşık bir plan vardı kafasında. Herhalde parayı benim vermemi ama basım hakkını tümüyle Sorbonne'a bırakmamı istiyordu. Geceleyin hep bu kağıtları inceledim. Fust şöyle yazmış: *Schöffer und Kaster als alleinige Werksmeistern*, yani 'yegâne ustalar Schöffer ve Kaster'. Paris'te kurmak istediği matbaanın bu iki usta tarafından işletilmesini istiyordu."

Jeanne, "Schöffer damadı olsa gerek, çünkü kızı Dyna ya da Tina o soyadını taşıyor," dedi.

Ferrando başını salladı.

"Eğer malzeme Sorbonne'a satılmadıysa ve sen de Fust'a ödeme yapmadıysan, demek ki Tina ve kocası Schöffer mirasçı. Neden heyecana kapıldığımızı anlamıyorum: en makul ve dürüst çözüm, Mainz'a gidip Schöffer çiftine bu malzemeyle ne yapmak istediklerini sormak olacaktır," dedi Jeanne.

Ferrando ayağa kalkıp odayı arşınlamaya başladı.

"Gerçekten de en makul çözüm bu olurdu. Ama en gerçekçi olmayanı da."

Sonra durdu, dinleyenlere döndü:

"Fust'un mirasçılarının niyeti ne olursa olsun, sadece teorik

bir niyet ve öyle kalacak. Sorbonne'un o malzemenin Paris'ten çıkmasına göz yumacağını düşünmek safdillik olur. Üniversite sandıkların yerini öğrenir öğrenmez en namussuzca bahanelerle, kimseye tek kuruş ödemeden el koymaya kalkışacaktır. Ciboulet'yi siz de duydunuz. Hancıda arama yapmaya giden iki adam, metelik vermeden sandıklara silah gücüyle el koyacakmış. Kararlı oldukları belliymiş. Dürüstlük, Sorbonne'un bu malzemeyi, kendinden başka kimsenin yararlanamayacağı şekilde, düpedüz aşırmasına yol açacaktır."

"Doğru anladıysam, bu malzemeyi Sorbonne fark etmeden Paris'ten çıkarmak gerektiğini söylüyorsun," dedi Joseph. "Açık konuşmak gerekirse soygunculuk bu."

Ferrando omuz silkti.

"Laf başka, hakikat başka. Her iktidar biçimi bir soygunculuktur. Ve en seçkin Hıristiyanlar bu dünyanın en önde gelen soyguncuları. Kardinal dayım, imparator Konstantinos'un papa Sylvester'e yaptığı o ünlü bağışın apaçık bir sahtecilik olduğunu söylemişti. Kilise dolandırıcılıkla Konstantinos'un sınırsız servetine el koymuş. Biz öyle bir şey yapmıyoruz: soyguncuların, karşılığını ödemedikleri ve üzerinde hiçbir hakları olmayan bir hazineyi ele geçirmelerini engellemeye çalışıyoruz sadece."

"Şu eşsiz malzeme neredeymiş bir öğrenelim önce," dedi Jeanne. "Sonrasına bakarız."

21
SOYGUNCU KOMEDYENLER

*

Kasım ayında Seine kıyıları hiç de iç açıcı değildi. Çamurlu, yer yer göçmüş, her taraftan pis kokuların geldiği, rıhtımlardakinden daha fazla içe işleyen bir rutubetin yükseldiği yerlerdi kıyılar. Akıntının denize sürüklediği kalıntıları, boş sebze-meyva sandıklarını, köpek leşlerini, suda yüzen pislikleri içeren ayrıcalıklı bir manzara sunuyordu. Taze insan cesetleri, bilindiği gibi, bu akıntıyı derinden takip ediyor, suyu emme derecelerine göre, bir-iki gün sonra, Saint-Germain, Poissy, Bonnières ya da daha uzakta yüzeye çıkıyordu. Bu durum, yanlarında birer sepetle birbirlerinden uzak uzak oturmuş, oltayla balık avlayanların –çoğunluğu dilenciydi– hiç de cesaretini kırmıyordu. Bazıları bayağı iyi av yakalamıştı.

İki kıyıda yakılmış derme çatma ateşler, soğuk havada oynaşan mavimsi bir duman yayıyordu. Her ateşin çevresinde kocaman şapkalarıyla iki-üç tatlısu balıkçısı toplanmıştı. Devriye gezmeyi bitirmiş, suç sayılabilecek herhangi bir harekete rastlayamamış, eli sopalı iki zaptiye, Jeanne ile Ciboulet'nin indiği merdivenlerden çıkıyordu.

Birkaç mavna demirlemiş duruyordu. Kimisi on-on iki metre, kimisi sadece altı metre boyundaydı; dibi neredeyse dümdüz, dolayısıyla omurgasız böyle bir tekne, ne çok büyük olmalıydı, yoksa köprülerin ayakları arasından, özellikle sular yüksel-

diğinde geçemezdi, ne de çok küçük, yoksa ters akıntıda alabora olurdu. Mavnaların çoğu ot taşıyordu, nehirde teknelerin gidebildiği en uç noktalardan, ama en çok da Melun'den geliyordu. Kimi mavnalar da taş, tuğla ve odun taşıyordu. Bir mavna, yeme değil düzenli kalafata ihtiyaç duyan bir yük hayvanıdır. Akıntı hafifse, iki-üç gemici kalafatlamaya yeter. Uzaklarda çekiç sesleri çınlıyordu, bir mavna sahibi kamarasını onarıyordu. Kesme taşlarla yüklü iki mavna peş peşe, ağır ağır Pont au Change'ın kemerleri altından geçti; ellerinde kancalarla gemiciler, mavnaların köprünün ayaklarına sürtmemesine dikkat ediyordu.

Jeanne ile Ciboulet tıpkı âşıklar gibi uyuşuk adımlarla ilerliyordu. Zaten Ciboulet, hem genç kadın kaymasın diye hem de kararlaştırdıkları komediyi oynamak için kolunu Jeanne'a vermişti. Başlarını pek kıpırdatmadan, sadece bakışlarıyla inceliyorlardı mavnaları.

Bir mavnanın önünde Jeanne, Ciboulet'ye hafifçe dirsek attı. Teknenin üzerinde kimse yoktu. Kaba kumaştan örtüler köşeli biçimleri gizliyordu, rüzgarın ters çevirdiği bir kapak kuşkusuz orada bir ahşap sandığın varlığını işaret ediyordu. Mavnanın adı pruvasına kırmızı harflerle yazılmıştı: *La Belle Catherine*.

"Yukarı çıkalım," dedi Ciboulet.

Adalet Sarayı'nın önüne çıktılar; karşıda, öbür kıyıda Châtelet'nin kasvetli yapıları yükseliyordu. Darağacında sallanan, kargaların kur yaptığı bir ölü iyice seçilebiliyordu.

"Sizce bu mavna mı?" diye sordu Ciboulet.

"Aşağı yukarı eminim."

"Siz eve dönün. Gerisini bana bırakın."

"Tavsiyemi unutmayın: bakım masrafı diye para teklif edeceksiniz."

Adam başını salladı. Jeanne kalp çarpıntılarıyla eve döndü.

Ferrando ocağın karşısında Joseph'le satranç oynuyordu. Sahnenin dinginliği, Jeanne'ın ruh haliyle tam bir karşıtlık içindeydi.

"Buldum onları!" diye bağırdı kukuletasını geriye iterken.

Oyunu bırakıp genç kadına baktılar. Jeanne titriyordu. Joseph onu hemen ateşin karşısına oturtup bir kadeh sıcak şarap verdi. Sonra pelerinini çıkarttı. Jeanne anlatmaya başladı.

Kendine gelince, Ferrando'ya "Peki şimdi, ne yapmayı öneriyorsun? Düşündün mü?" diye sordu.

Genç adam şaşırmış gibiydi.

"Bu malzemeye Sorbonne'un el koyamamasını sağlamak. Malzeme mavnadaysa, en kolay şey, bana öyle geliyor ki, mavnayı nehri takip ederek denize kadar götürmek, malzemeyi Le Havre'da yabancı bir tekneye yüklemek."

"Hangi gemiye?"

Kuşkusuz gereksiz bir soruydu bu, çünkü Ferrando omuz silkti. Bankerler istedikleri zaman bir Hollanda ya da Alman teknesi kiralayabilirdi.

"Peki sonra?"

"Sonra malzemeyi Hollanda'ya götürürüz. Oradan, Schöffer çiftinin de onayıyla, Sorbonne'la meseleyi görüşebiliriz. Ya da başka bir güç odağıyla."

Telaş içinde Ciboulet'yi beklediler.

Gün batımından kısa bir süre sonra geldi Ciboulet.

Oturunca anlatmaya başladı:

"Kolay olmadı. Gemicilere sorular sordum. Neden bu mavnayla ilgilendiğimi öğrenmek istediler tabii. Ben de hanımefendinin öğüdünü tuttum: Fransızca bilmeyen bir Alman müşterinin mallarının bakım masrafını halletmeye geldiğimi söyledim.

Bana mavnanın sahibinin adını verdiler: Antoine Bricot. Augustins mahallesinde oturan bir Normandiyalıymış. Müşterisinin damadı tarafından gönderildiğimi söyleyince, adam beni gördüğüne çok sevindi. 'Bir ay gecikti! Ödesin zararımı! Öyle çok iş kaçırdım ki!' diye bağırdı. 'Sandıkları kıyıya çıkarıp bırakacaktım az daha,' dedi. Yarın sabah Roue d'Or hanında, tek kelime Fransızca bilmeyen Bay Schöffer'le randevusu olduğunu ve benim tercümanlık edeceğimi söyledim."

Ciboulet dinleyenlere baktı:

"Beyler, hanginiz Alman olacak?"

"Ben tabii ki," dedi Ferrando.

"Sen Almanca biliyor musun?" diye sordu Joseph.

"Epey akıcı konuşurum. Zaten o Bricot denen adam muhtemelen hiçbir şey anlamayacaktır. Ciboulet, elli lira dışında, mavnayı Le Havre'a götürmek için yüz lira daha teklif ettiğimi söyler."

"Ya kabul etmezse?"

"Bir kenara çekilir konuşuruz."

"Yüz lira bayağı cazip," dedi Ciboulet. "Şimdi hemen gidip Roue d'Or hanında bir oda tutmanız gerek... Schöffer adıyla, ad böyleydi değil mi? Sizinle geliyorum. Acele edin, gece oluyor."

"Ciboulet siz tam bir ustasınız!" diye bağırdı Ferrando, İtalyanca vurgusuyla.

Hemen gidip bir valize eşyalarını koydu, geri geldi. İki adam, Jeanne ile Joseph'e iyi geceler deyip çabucak yola koyuldular.

Antoine Bricot kırk yaşlarında iriyarı bir adamdı, sarılı beyazlı saçları saman gibiydi. Bakışlarıyla Ferrando'yu ölçüp biçti; genç adam en iç karartıcı giysilerini giymiş, siyahlara ve grilere bürünmüştü. Aynı zamanda suratına da ciddi, tasalı bir ifade

vermişti. Hanın büyük salonunda onu görünce, Ciboulet gülmemek için kendini tuttu.

Üç adam masaya oturdu. Ciboulet şekerli, tarçınlı üç kadeh şarap ısmarladı.

"Zavallı Fust beyefendi, bir bilseydi!" diye söze başladı Bricot.

Ciboulet çeviriyi kendine dert etmeye başlamıştı bile. Ferrando tehlikeyi sezdi;

"*Ja, ja, niemand kann es glauben! Das war überhaupt tragisch und schmerzlich!*"[1] dedi. Başını salladı.

"Birats Fgansıtsca biliyoğum, Pricot efendi. Çokk güsel değil ama anlıyoğum!" dedi.

Bricot başını salladı, rahatlamıştı. Ferrando kesesini çıkarıp elli lira saydı. Bricot'nun bakışları aydınlandı.

"Oh be! Çok geç sayılmaz. Elli lira ha! Çok cömertsiniz. Bana borcunuz kırk ikiydi."

Ferrando eliyle 'önemli değil' işareti yaptı, sonra Ciboulet konuşsun diye onun koluna dokundu.

"*Jetzt sprechen sie.*"[2]

"Schöffer beyefendi size daha çok para kazandırmak istiyor," dedi Ciboulet.

"Ya?" dedi Bricot, sağladığı kâr görünüşe bakılırsa keyfini yerine getirmişti. "O körolası sandıkları saklamaya devam etmeyeceğim herhalde, ha?"

Ciboulet başını salladı.

"Hayır, onları Le Havre'a götürmenizi istiyor."

"Le Havre'a mı?" diye bağırdı Bricot, soğukkanlılığını yitirerek. "Ama yakında buz tutacak nehir!"

---

1) "Evet, evet kimse inanamaz! Çok trajik ve acı vericiydi!"
2) "Şimdi konuşun."

"15 Aralıktan önce tutmaz. O zamana kadar gitmiş dönmüş olursunuz," dedi Ciboulet.

"Düşünmem gerek," dedi Bricot. "Bana en az iki adam ve..."

"*Nein*!"[1] diye araya girdi Ferrando. "*Heute*![2] Yüts liğa, Pricot effendi! Yüts liğa!"

Besbelli ki meblağın söylenmesi Bricot'yu etkiledi. Gözlerini faltaşı gibi açtı, bir yudum şarap içti.

"Yüz lira," diye teyid etti Ciboulet. "Avans olarak on lira."

Bir gemici bütün bir mevsim boyunca bu kadar para kazanmıyordu. Bricot sandıklarda ne olduğunu sordu.

Ferrando parmaklarını birbirine geçirerek "Dokuma tetsgâhlağı," dedi. "Anlıyoğsunuts? Tetsgâhlağ!"

"Peki, tamam, yarın olur," dedi Bricot. "İzin verin de gün içinde iki adam bulayım."

"Zaat kaçta?"

"Saat sekizde mavnanın önünde."

Ferrando başını sallayıp on lira saydı, Bricot'nun önüne itti.

"Namus sözü," dedi Bricot.

"Ağtsın sıkı olacak?" dedi Ferrando.

Bricot anlamadı. Ciboulet, bu iş hakkında pek konuşmazsa daha iyi olacağını söyledi. Bricot başını sallayıp iki adamın da elini sıktı.

İş bağlanmıştı.

"İçim rahat değil," dedi Jeanne. "Ya bu adam konuşursa? Le Havre yolculuğu kulaktan kulağa yayılır."

"Konuşmaz," dedi Ferrando. "Ama tabii bir risk var, kaçamayız. Her halükarda ben mavnaya biniyorum."

---

1) Hayır.
2) Bugün.

"Joseph, bu mavnayı at arabasıyla takip ederiz," dedi Jeanne.

Joseph düşündü.

"Neden olmasın?" diye razı geldi.

Araba kiralamaya gitti.

Ertesi gün Jeanne, Déodat'yı öptükten, dadıya aşağı yukarı on gün olmayacağını söyledikten sonra arabaya bindi. Ferrando Pont au Change'a gitmişti.

Bir mavna, hele Bricot'nun *La Belle Catherine*'i kadar büyük ve ağırsa, at arabasından daha yavaş ilerler. Dolayısıyla Poissy'de arabanın mavnanın gelişini bekleyeceği konusunda anlaştılar; artık Jeanne ile Joseph, Seine boyundaki yolu takip edecekti. İlk gün Joseph mavnayı beklemek için iki-üç kez arabayı durdurdu; kıyıya gitti, her şeyin yolunda olduğunu anlatmak için kollarını sallayan Ferrando'yu gördü. Mavnalar geceleri pek yol almazdı, hepsinin de önünde ve arkasında fenerler vardı ama bir başka mavnayla çarpışmaktan korktukları için geceleri dururlardı. Dolayısıyla herkes Vernon'da mola verdi.

Ferrando komedyasına devam ediyor, Alman aksanıyla konuşmayı sürdürüyordu.

Jeanne pek az uyudu. İçindeki endişeyi bastırmayı beceremiyordu. Hiç kimse fark etmeden bu değerli makinaları götürmenin müümkün olmayacağını düşünüyordu. Ciboulet'den öğrendiği kadarıyla, Paris casus kaynıyordu.

Güneş doğmadan önce, çok erken kalktı. Elini yüzünü yıkar yıkamaz, bir bardak su içti –hanın salonu henüz açılmamıştı çünkü– nehir kıyısına gitti. Gün hâlâ doğmamıştı, her şey grimavi idi. Keskin bir soğuk vardı. Önünde *La Belle Catherine*'in palamarla bağlı durduğu dar iskelenin ucunda iki karaltı gördü. İki adam. Siyahlar içinde. Yakındaki ağaçlara iki at bağlanmıştı.

Kalbi çarptı. Buraya bu kadar erken gelebilmek için doludiz-

gin at koşturmuşlardı. Paris'ten beri. Ferrando'nun yola çıkışından birkaç saat sonra onlara haber verilmiş olmalıydı. Mavnanın Vernon'da duracağını hesaplamışlardı. Acele etmeleri kararlı olduklarını gösteriyordu. Bricot'ya sandıkları kıyıya çıkarmasını emredecek ve malzemeyi Paris'e geri götüreceklerdi. Yeni gelmişlerdi, kuşkusuz kolluk kuvvetlerini çağırmak için şafağın sökmesini bekliyorlardı. Kesinkes Ferrando tutuklanırdı. Genç adamın çevirdiği dolap ortaya çıkacaktı. Suç ortakları da. Daha önce cadılık suçlamasıyla mahkemeye çıkan Jeanne de l'Estoille. Ve din değiştiren Musevi Joseph de l'Estoille. Kocaman bir rezalet. Dava baştan kaybedilmişti: yargıçlar Sorbonne'un iktidarına karşı koyamazdı asla.

Ferrando, Jacques'ın mirasının yöneticisiydi. Jeanne her şeyini, varını yoğunu kaybedecekti. Jacques'ın ardından Joseph'i de.

Her şeyi.

Nasıl bir maceraya atılmıştı böyle!

İki karaltıya gözünü dikti. Siyah pelerinlerinin altından, birinin bodur, öbürünün zayıf olduğu anlaşılıyordu.

Jeanne umutsuzluğun sınırlarına vardı. Yaşamı orada son bulacaktı demek. Her dakika önem taşıyordu. Her saniye. Ne yapmalı?

Yerde bir gemi kancası vardı. Su buz gibi olmalıydı, sisin dondurucu soğuğundan anlaşılıyordu.

Jeanne eline kancayı aldı, yavaşça iskeleye yaklaştı. Adamlar onu duymadı. Sis sesleri boğuyordu. Genç kadın ansızın koşup bodur karaltıyı suya itti.

Adam haykırdı. Debelendi, mavnanın kıçına tutunmaya çalıştı. Öteki afallamış bir halde arkasını döndü. Bir kadın ha! Jeanne o adamı da suya itti. O da haykırdı. Akıntı onu sürükledi. Birdenbire, ilk suya itilen, herhalde kanamadan ötürü çırpınmayı

bıraktı ve dibe gömüldü. İkincisi kıyıya ulaşmayı denedi. Jeanne eğilip kancayla vurarak adamı bayılttı. O da akıntıya kapıldı.

Jeanne kancayı bulduğu yere fırlatıp attı, iki bedenin nehrin aşağısına doğru yüzüşünü seyretti. Bir saatte herhalde Andelys'te olurlardı. Genç kadın, beti benzi atmış bir halde hana döndü. Salon hâlâ açılmamış, ateş yakılmamıştı. Jeanne sessiz adımlarla odaya çıktı.

Joseph yeni uyanıyordu. Genç kadını giyinik, yüzü allak bullak görünce şaşırdı.

"Neler oluyor?"

Jeanne yanıt vermeden yatağa oturdu.

"Jeanne?"

"Daha sonra anlatırım."

Bir saat sonra *La Belle Catherine* palamarlarını çözüyordu. Görünüşe bakılırsa keyfi yerinde olan Ferrando, sandıkların arasında dolaşıyordu. Neşeyle Jeanne'ı ve Joseph'i selamladı.

Joseph yakında bağlı iki at görünce şaşırdı. Bakışlarıyla Jeanne'ı sorguladı. Sabahkinden daha fazla bir şey söylemedi genç kadın. Joseph dalgınlaştı.

Le Havre'da hepsi bir hana gitti. Jeanne, Ferrando'ya "Çabuk ol, dinle beni," dedi sadece.

Ferrando meraklı bir bakış attı ve akşama kadar ortadan kayboldu. Memnun bir havayla geri geldi.

"Tavuklarla beraber kalkmanızı istemem ama sandıkların Rotterdam'a gitmek üzere gemiye yüklendiğini görmek istiyorsanız, saat altıda Kilise rıhtımına, üç direkli Hollanda gemisi *Kees van Duyl*'ün önüne gelin."

"Ya sen?"

"Ben de biniyorum tabii. Paris'e tekrar gelene kadar, herhalde ilkbaharda gelirim, size veda ediyorum. Ama daha önce ya-

zarım. Schöffer'lerin niyeti neymiş göreceğim. Ve bakalım hangi matbaa ustasını bulacağım. Ne olursa olsun, şu matbaa nerede kurulursa kurulsun, bu çok büyük bir iş. Dayımın destek olacağından eminim. Üçümüz ortağız."

Jeanne malzemenin gemiye yüklenişinde hazır bulunmak için ısrar etti. Vernon'da umutsuzca yaptığı hamlenin boşuna olmadığını görmek istiyordu. O ve Joseph, saat dokuza kadar *Kees van Duyl*'ün demir aldığını görmek için beklediler. Siyahlar giymiş hiçbir adam ortaya çıkmadı.

Ferrando, parmaklıklara dayanmış şapkasını sallıyordu. Jeanne koluyla, Joseph şapkasıyla karşılık verdi. Gemi denize açılana kadar beklediler.

Matbaa malzemesi Sorbonne'un erişemeyeceği bir yerdeydi artık.

22
STRASBOURG BULUŞMASI

*

Hep kötülük yaparak mı iyiliği korumak gerekir?

Sesi o kadar boğuktu ki Jeanne bile tanıyamadı kendi sesini. Joseph yatağa oturmuştu, üzgündü. Vernon'dan döndüklerinden beri Jeanne yataktaydı. Vernon'un dondurucu sislerinde üşütmüştü, dönüş yolculuğu da dayanılması güç bir yolculuktu. Genç kadın öksürüyor, titriyordu.

Joseph'e her şeyi anlatmıştı. Denis. Sorbonne'un iki görevlisi.

"İyilik, iyi yaradılışlı bir insanın daima yapmak istediği şeydir. Ne kadar kötülüğe eğilimli olursa olsun, her yaptığında iyiliğin ardından koştuğunu düşünmeyen bir insan yoktur. Zira o kişi yaşamını sürdürmeye çalışır ve her yaşam tam bir iyiliktir. Ama kişinin amaçları ne kadar iddialı olursa, yoluna çıkan engeller de o kadar büyük olur. Ve kazanılacak şey de büyük olur, riskler de," dedi Joseph.

Denis konusunda bilmeden Jacques'ın söylediğiyle aynı şeyleri söyledi.

"Kardeşin Denis meşru olduğuna inandığı amacına ulaşmak için oğlunu öldürmekle tehdit etti seni. İki can kurtarmak için, yani kendinin ve François'nın hayatını kurtarmak için öldürdün onu ve eylemin meşruydu. Sorbonne'un görevlileri Fust'un sandıklarını ele geçirmek için her şeyi mahvedecek gibiydi. Bunu, bizim hayatlarımızı yalan bahanelerle yıkarak, temsil ettikleri ik-

tidarı kötüye kullanarak yapabilirlerdi ancak. Yaptığın şey dolayısıyla meşruydu. Biliyorum bu söylediklerim sana şaşırtıcı gelebilir ama iyi ettiğine can-ı gönülden inanıyorum. Orada dört hayat korudun, Ferrando'nunki, benimki, kendininki ve hatta François'nınki. O iki adam Ferrando'yu durdurmuş olsaydı, bu hayatlar mahvolacaktı."

Jeanne göğüs geçirdi, başını salladı. Sonra Joseph'ten, mutfaktan bir kâse söğüt kabuğu getirip demletmesini rica etti; dört yıl önce Jacques'ın yarasını bu reçeteyle iyileştirmişti. Bir kâse sıcak ballı süt de sesini açardı.

Sandık meselesindeki gelişmeler, Jeanne'ın içini rahatlatacak gibi olmamıştı. Başucuna gelen Ciboulet'den aldı haberi.

Bir hafta önce, yani Jeanne ile Joseph'in Paris'e dönüşünden üç gün sonra, Sorbonne'un rektörü, ele geçirmek istediği malzemenin peşine taktığı iki görevlinin geri gelmediğini görünce telaşa kapılmış; o adamlar zaptiyeleri çağırmak ve Fust'un Seine'de bir mavnaya bıraktığı sandıklara el koymak üzere her tür yetkiyle donatılmışmış. Zira casuslar, Jeanne'ın çekindiği gibi, rektöre haber ulaştırmış. Antoine Bricot'nun yola çıkışı, usta gemici yüklü bir ücret aldığı için, göze çarpmış. Rıhtımları denetlemekle görevli zaptiye şefine hemen haber verilmiş, bu sandık hikâyesi ona taze meseleleri hatırlatınca o da emniyet amirliğine haber vermiş. Öfkeli rektör, Johann Fust'un değerli yükünün yola çıkışını böyle öğrenmiş. Ama saatler sonra.

Görevlilerin nereye kaybolduğu bilinmiyormuş.

Ciboulet bu işe gülüyordu.

"Buhar olup havaya karıştılar," dedi. "Siz görmediniz mi onları?"

Jeanne başını salladı. Ciboulet'ye açıklayabileceği şeylerin de bir sınırı vardı. Demek ki hiç kimse ağaçlara bağlanmış sahipsiz

atlardan söz etmemişti. Tüh! Biri seve seve alıp götürmüştü onları herhalde. Tanesi yirmi *ekü* eden iki güzel at! İnsanların açgözlülüğü Jeanne'ın işine yaramıştı.

"Emniyet görevlileri Almanın onları satın aldığını sanıyor. Tabii Bricot'yu sorguya çekmişler," dedi Ciboulet.

Jeanne ürperdi.

"Bir Almanın kendini malsahibinin damadı olarak tanıttığını, depo parasını ödeyip yükü Le Havre'a götürmesini istediğini, onun da bunu yerine getirdiğini anlatmış Bricot. İşi bu adamın. Kimse bu yüzden ona kızamaz. Almanın nasıl biri olduğunu sormuşlar: genç, zayıf bir adam, siyahlar giymiş, korkunç bir Alman aksanıyla konuşuyordu, demiş. Şimdi Paris'teki Almanları arıyorlar tek tek."

Ciboulet o kadar çok gülüyordu ki Jeanne gülümsedi. İstediği kadar zaptiyeler hesabına çalışsın, emniyet ve Sorbonne'un şu kellifelli adamlarına bir oyun oynamak da bayağı hoşuna gidiyordu adamın. Aslında Ciboulet özellikle kendi çıkarı için çalışırdı. Jeanne sayesinde, dolgun ücret ala ala, mal mülk ediniyordu. Eskiden basit bir kiracı olarak oturduğu evi bile satın almıştı.

"Bricot sizden söz etmiş mi?" diye sordu genç kadın.

"Hayır, kurnaz adamdır o."

"Bizden söz etmiş mi?"

"Hayır hanımefendi, biliyor musunuz, bizler sadece sorulan sorulara yanıt veririz. Erken davranıp konuşmayız."

Jeanne iki şeyin onu kurtardığını düşündü: Vernon'da onu şafaktan önce yataktan kaldıran endişe ve Sorbonne'un görevlilerin nereye kaybolduğunu bilmemesi.

Bizler demişti Ciboulet. Olayların ve politikanın akışına göre yerleri değişen o mağrur iktidar sahipleriyle halkın bir tutulamayacağı görüşündeydi adam. Gerçek emekçilerden alınan vergi-

lerle yaşayan o insanlara karşı, halk sessiz bir dayanışma içindeydi. Ciboulet Jeanne'ı çalışıp çabalarken görmüştü. Barones de olsa genç kadın iktidar dünyasına ait değildi. Bir köylüydü, Ciboulet bunu biliyordu. Dolayısıyla da genç kadını koruyordu.

Jeanne günlerce yatakta kaldı, sanki tesadüfen, Noel yortusundan önceki ay biraz sağlığına kavuştu. Otuz bir yaşına geliyordu, ama çok bitikti. İrade gücüyle ayakta duruyordu.

"Toparlanacağım," dedi Joseph'e. "Kendimi Déodat'ya ve sana adadım." Noel tatiline eve gelen François, annesini bu kadar zayıflamış görünce telaşlandı. Genç kadını sarsan son olaylardan habersizdi. Jeanne oğlunu rahatlatmaya çalıştı, neşeli bir Noel yemeği hazırladı; hatta iki saz şairi bile getirtti; biri rebap çalıyor, öbürü Noel şarkıları söylüyordu.

Déodat'nın öğretmeni olan genç bir rahip bu eğlenceye bayıldı. Jeanne çevredeki yoksullara da yemek dağıttırdı.

Yavaş yavaş genç kadın gücünü topladı. Ne fiziksel varlığı ne de şefkati bir an bile eksik olmamıştı Joseph'in. Her gece onunla uyumuş, genç kadın titrediğinde onu ısıtmış, söğüt kabuğu çaylarının yol açtığı şiddetli terlemelere katlanmıştı.

Ağabey-kardeşin birbirinin uzantısı olması mümkün müydü? Bir kişide iki erkeği sevebilir miydi insan? Sonuçta, kendini Joseph'e teslim ederek Jacques'a vermiş oluyordu genç kadın. Bir çiçeği koklamak için nasıl açarsak Joseph kendi bedenini öyle açtığında Jeanne gizemli bir sadakat duygusuyla coşuyordu.

François, Orléans kolejindeki öğrenimini bir sonraki bahar bitirecekti.

"Hangi meslek sana çekici geliyor?" diye sordu Jeanne.

"Ressam ve tezhipçi olmak," dedi delikanlı, biraz alaycı bir bakışla.

Yanıt Jeanne'ı şaşırtmıştı. François annesine hat ve tezhiplerini kendisinin yaptığı bir sayfa gösterince Jeanne daha da şaşırdı: François Villon'un *Lais* kitabındaki Balad'dı bu. Heyecandan dili tutuldu. Gök mavisi üzerine altın sarısı yazılmış, içinde gümüşsü bir yıldızın parladığı büyük **D** harfini taradı bakışları.

Kutsal bakire, dünyanın hakimi
Cehennem bataklığının sultanı[1]

"Nereden buldun bunu?"

"Senin kitabından kopyaladım."

Joseph sayfaya bakıp hayran hayran kaşlarını kaldırdı.

"Bu kadar güzel resim yapmayı nerede öğrendin?"

François kollarını iki yana açıp gülümsedi.

"Bakarak. Deneyerek."

Her harf öyle bir zarafet ve doğrulukla çizilmişti ki Joseph'i hayretler içinde bıraktı. François matbaa projesi hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Ve Jeanne emindi, şairin gerçek babası olduğunu da bilmiyordu. Dünya gerçekten de tesadüflerle doluydu; François, Jeanne'ın alınyazısının iki ipliğini bilmeden birbirine bağlamıştı.

"Yapılacak daha iyi bir şey olabilir," dedi Joseph.

Ve matbaanın ne olduğunu anlattı. Özellikle de resimleri ve harf fontlarını. François'nın gözleri parladı.

"Peki nerede yapılabilir bu?"

"Annenle ben de bunu bulmaya çalışıyoruz."

Delikanlının coşkusu alevlendi. Neden o kadar uzun süre bekleniyordu ki? Joseph bu durumu da açıkladı.

Mart ortasında Ferrando'dan mektup geldi. Mainz'tan dön-

1) Şiir, Fransızcada D harfiyle başlamaktadır. (ç.n.)

müştü; orada Schöffer'le görüşmüştü, Schöffer Ferrando'nun anlattıklarına şaşmıştı. Kayınpederinin Paris'e matbaa malzemeleri götürdüğünü biliyordu ama malzemeye Sorbonne'un el koyduğunu sanıyordu; o yüzden karısı, yani Fust'un kızı, Üniversite'nin memurları tarafından durdurulmadan on iki ağır sandığı başkentten çıkartmak için karşılaşacağı güçlükleri düşünerek, malzemeyi almayı denemeden Paris'ten ayrılmıştı. Sonuçta Schöffer kendini kayınpederinin mirasçısı olarak görüyordu ve bu malzemeyi Ferrando'ya bırakmaya hazırdı; hatta ona bir çırak vermeyi ve bazı meslek sırlarını (Karanlık Sanat deniyordu buna) açıklamayı da teklif etmişti. Mainz'a yakın oluşu dolayısıyla, matbaa kurmak için Strasbourg'un çok uygun olduğu kanısındaydı; böylece Ren nehrinden ilerleyip iki şehri ayıran kırk fersahı kolaylıkla kat edebilirdi. Schöffer ayrıca Strasbourg'da, Gensfleisch'ın çömezi olan, Jean Mentelin adında bir matbaacı bulunduğunu ve Mentelin'in kutsal kitap bastığını söylemişti. "Ama sermayeyle daha iyisi yapılabilir. Matbaa dünyanın beklediği zanaat" demişti sonuç olarak.

Ferrando mektubunu bir buluşma önerisiyle bitiriyordu: bütün taraflar Paskalyada, Strasbourg'daki Cerf de Saint Hubert hanında olacaktı.

Jeanne bu haberleri coşkuyla karşıladı. Vernon'daki cinayetleri demek boşuna değildi. Joseph Strasbourg'un seçilmesine memnun oldu; büyük bir ticaret merkezi, bağımsız bir şehirdi Strasbourg.

1467'nin Paskalya günü, Jeanne de l'Estoille'in yaşamındaki en değerli günlerden biriydi. Cerf de Saint Hubert hanı, genç kadının yaşamının büyük dokumasındaki en büyülü yerlerden biri oluverdi ansızın.

Peter Schöffer, karısı Tina, oğulları Arminius, Jeanne, Joseph,

François, dadı, Déodat, Ferrando, Angèle, bebeği, bebeğin bakıcısı ve Schöffer'in çırağı Carl Kokelmann oradaydı. İki kızarmış kaz, altı salata ve Jeanne'a parlak fikirler veren bademli, üzümlü, yumurtalı bir sürü hamur işi yediler, on bir şişe Ren şarabı ve tam bir şişe de kirş[1] içtiler. Bozuk Almanca ya da bozuk Fransızcayla neşeli sohbetler yapıldı.

Hanın çevresindeki ağaçlar bile hoş geldin dercesine dallarını salladı.

Elli yaşlarında, zayıf, yüzü kırış kırış biri olan Peter Schöffer'e sivri gri sakalı bir din adamı görüntüsü veriyordu. Adam koyu kahverengi, etkileyici bakışlarıyla ve iri hareketlerle havayı yaran enerjik elleriyle göze çarpıyordu. Karısı, sağlam ve sade görünüşüyle, sert, sulu bir elmayı andırıyordu.

Yemek sırasında bir sır aydınlatıldı: kayınpederinin Paris'ten mektup yolladığı Schöffer'e göre, Fust matbaanın gerçek anlamda bankerleri ilgilendirebileceğini düşünüyordu. İcat çok yeni, çok riskli ve çok masraflıydı. O yüzden Fust, Sorbonne'la temasa geçmişti ama hiçbir biçimde taahhütte bulunmamıştı. Matbaacının çift taraflı oynamak gibi bir niyeti hiç olmamıştı, yıllarca Gensfleisch'a parasal destek verirken girdiği yüklü masrafları karşılamak için kaynak arıyordu sadece. Üniversite hocalarından biriyle yaptığı öngörüşmeler sonucunda tetikte durmaya karar vermişti, zira adını söylemediği bu hoca, matbaanın tehlikeli bir icat olduğunu, ayaklanmayı teşvik edebileceğini ileri sürmüştü. Fust Paris'e varır varmaz matbaa malzemesinin emniyet ve Üniversite'nin gözetimi altına alınacağını, yani malzemeye el konacağını düşünmüştü. Bu görüşünü başkaları da paylaşınca Fust, sandıkları bıraktığı yeri Üniversite'den hiç kimseye açıklamamaya karar vermişti.

1) Kirş: kiraz ya da vişne rakısı. (ç.n.)

"Babam sakladığı malzemeyi Sorbonne'dakilerin dalavereyle ele geçirmesinden korkuyordu, daha da kötüsü onu zorla Paris'te alıkoyacaklarını ve kendileri hesabına çalışmaya zorlayacaklarını düşünerek endişeleniyordu," dedi Tina Schöffer. "Vebanın yarattığı karışıklıktan yararlanarak Paris'ten kaçtım çünkü beni yakalayıp işkence altında malzemenin yerini söyleteceklerinden korkmuştum."

Bütün bunlar korkunçtu, sarsıcıydı: Jeanne, Üniversite'dekiler böyle kuşkulu sözler söyleyecek kadar bilgisiz, görgüsüz mü diye düşündü. Fust kiminle görüşmüştü acaba?

Başka bir sır aydınlatılamadı ama: Ferrando malzemeyi nasıl bulmuş ve Paris'ten çıkartınayı nasıl başarmıştı? Ferrando, Fust'un yazdığı ve mavnanın yerini belirten özel notları ele geçirdiğini açıkladı sadece. Bunun dışında Roue d'Or hanında yaşanan komedyadan da Vernon'daki tragedyadan da tek söz edilmedi.

Tatlılar yenirken Tina ile kocası titizlikle masayı silip temizlediler. Schöffer bir kutudan muhteşem ciltli bir kitap çıkardı, masaya koyup açtı.

Davetliler hayran hayran bakmak için ayağa kalktılar. Hayranlıktan başka bir şey duyulamazdı, çünkü Schöffer'in çevirdiği sayfalar üç renk basılmıştı: kırmızı, siyah ve mavi. *Mainz Mezamir Kitabı* denilen ünlü mezamir kitabının bir nüshasıydı bu, bir başyapıttı.

François soluğunu tutarak kitabın üzerine eğildi, gözleriyle sayfaları içer gibiydi, Schöffer'e hayranlık dolu bir bakış yöneltti.

"Eşsiz bir şey!" diye bağırdı.

Schöffer gülümsedi.

"Bana biraz pahalıya mal oldu" dedi. "Bu zaten benim ikinci mezamir kitabım, iki yıl önce bir tane basmıştım. Ama bunda

beş yüz harf kullandım."

"Kağıt mı bu?"

"Evet ama çok beyaz ve çok ince, hamuru çok ince."

Sonra kitabı kapatıp kutusuna geri koydu.

Sonraki hafta şehrin yakınlarında, Trois-Clefs sokağında, atölye için bir depo kiralandı; sonra da Arminius, genç Kokelmann, şehre geldiğinde Schöffer, matbaanın kurulduğunu görmeyi arzulayan Jeanne ve François'nın oturması için altı daireli bir ev tutuldu. François, oyma ve harf dökme zanatini öğrenmek için Strasbourg'da kalmaya karar vermişti.

Ferrando Rotterdam'a gitti, on bir gün sonra sandıklar bir mavnadan indirilip at arabasıyla Trois-Clefs sokağına gönderildi.

Schöffer, çırağının sandıklardan çıkardığı malzemeyi incelemeye geldi, François, hatta Joseph ve Ferrando da ona eşlik ediyordu.

"Gensfleisch'ın yaptığı malzeme bu, ama Gensfleisch kayınpederimin verdiği iki yüz bin *gulden*'i geri ödemedi. Kayınpederimin durumu sıkışıktı çünkü kendisi de bu parayı başkasından borç almıştı," dedi Almanca olarak. "Ama buradaki malzeme eksik!" diye bağırdı canı sıkkın bir şekilde. "Yirmi tane harf kasası var, oysa yüz olması gerekiyordu! Dokuz kalıp eskimiş! Ya şu pres! Ama bu yetmez ki, en az dört tane lazım!" dedi burma kollu bir presi işaret ederek; alet epey etkileyici görünüyordu.

Salonda bir ileri bir geri gidip geliyordu, belli ki öfkelenmişti.

"Gensfleisch kuşkusuz büyük bir zanaatçi ama düzenbaz bir işadamı, çünkü Fust'un parasıyla üretilen malzemenin büyük bölümünü kendine saklamış."

"Gensfleisch şimdi nerede?" diye sordu Joseph.

"Mainz'ta. Ama birbirimizi pek görmüyoruz. Mahkemelik olduk. Bu şehirde yirmi yıl önce çalışmıştı. Tuhaf bir adam. Sim-

yayla uğraşırdı. İnsanlara hakaret ederdi."

Schöffer homurdandı.

"Daha önce Strasbourg'da mıydı?" diye şaşırdı Ferrando.

"Evet. On yıl burada yaşadı. Hareketli harflerden oluşan matbaa makinasını geliştirmeye çalışıyordu. Jean Mentelin onun öğrencisi," dedi Schöffer.

"Hareketli harfleri icat eden Gensfleisch mı?"

Schöffer başını salladı.

"Hayır. Bir Hollandalı vardı: Coster diye biri, gerçek adı Laurens Janszoon. Çok önceden çalışıyordu o yöntem üzerinde. 1423'te. Ama galiba mucit Coster de değil."

"Kim peki?"

"Bana Çinliler olduğu söylendi. Bir gezgin onların dilinde basılmış bir gazete getirdi, hareketli harflerle yapılmış gibi göründü bana. Bir buçuk yüzyıl öncesinin tarihini taşıyor gazete! Mainz'a geldiğinizde gösteririm. Hangi gezgin getirmiş ya da tarif etmiş bilmiyorum ama sanırım Coster ve Gensfleisch Çinlilerin fikrini alıp Avrupa harflerine uyarlamışlar. Sonra da malzemeyi icat etmeye koyulmuşlar. Şarap cenderesini geliştirmişler, özellikle Gensfleisch. Müstensihlerin[1] kullandığından daha akışkan bir mürekkep yapmışlar. Uyarlanabilir kalıp ve hareketli harflere doğrudan baskı, özellikle Gensfleisch'ın buluşu."

"İyi anlamadım galiba," dedi Ferrando. Almanca bilgisi tam anlamıyla yeterli gelmemişti ve ötekilere çevirmeye başlamadan önce Schöffer'in söylediklerini iyice anlamak istiyordu.

Jeanne François'ya baktı: bu yüksek düzeyde bilgi gerektiren konuşmalarla ilgileniyor muydu? Genç kadın gördü ki oğlu, Ferrando'nun hatta Schöffer'in ağzının içine bakıyor, tek kelime Almanca bilmediği halde dil engelini sanki doğaüstü bir şekilde

1) Müstensih: Matbaadan önce, yazılmış bir şeyin kopyasını çıkaran kimse. (ç.n.)

aşmaya çalışıyordu.

Schöffer duvara dayandı. İbranilere vaaz veren bir peygambere benziyordu. Bir bakıma öyle, bir tür peygamber, diye düşündü Joseph.

"Şöyle söyleyeyim. Coster harflerden oluşan sayfayı bizim gibi yapıyordu, ama baskıyı bu harfler üzerinden yapmıyordu çünkü ona çok karmaşık geliyordu öylesi. Tam sayfanın kurşun kalıbını hazırlıyordu ve baskıda kullanılan bu kalıptı. Gensfleisch belli sayıda kullanıldıktan sonra kalıbın yıprandığını fark etti. Bazı harfler yassılaşıyordu, sayfanın kalıbı tekrar çıkarıldığında da hareketli harfler köreliyordu. Bunun üzerine müthiş bir geliştirme yöntemi aklına geldi: temel harfler üzerinden baskıyı yapmak."

"Körelmiyor muydu harfler?" diye sordu François.

Schöffer başını genç adama doğru çevirdi.

"Oo, işte güzel bir soru! Hayır, harfler artık körelmiyordu çünkü bizim acayip Gensfleisch kurşunu daha sert hale getirmenin bir yolunu bulmuştu, içine başka madenler katıyordu. Biri de antimondu o madenlerin. O zaman hazırlanan sayfa defalarca kullanılabiliyordu. Baskıda da çok daha net çıkıyordu."

"Gerçekten simya gibi!" dedi Jeanne.

"Evet, bence Gensfleisch simyadan esinlenmişti. Ama sırrı yayıldı." Schöffer alaycı bir tonla, "Sonunda açığa çıkmayan pek az sır var bu dünyada," dedi. "Gensfleisch'ın kurşunu bir numarayla sertleştirdiğini ilk Venedikliler anladı. Kendi matbaalarını böyle kurdular."

Herkes bir an için dalgınlaştı.

Jeanne, mucizelerle dolu yeni bir dünyanın ortaya çıktığı yolunda belirsiz bir duyguya kapıldı. On beş yıl öncesinin La Coudraye'li küçük köylü kızı, Schöffer'in anlattıklarının onda biri-

ni anlar mıydı acaba?

Her zaman pratik zekâsı işleyen Ferrando sordu:

"Ne eksik şimdi burada?"

"Öncelikle harfler. Burada bulunanın yirmi katı, otuz katı gerekiyor ki en azından bir İncil basabilelim. Düşünün Ferrando bey, bir kutsal kitap basmak istiyorsak bir milyondan fazla harfe ihtiyacımız var!"

Ferrando bu sözleri çevirdi ve herkes çok şaşırdı.

"Ama... bir sayfanın şeklini bozup başka bir sayfaya gerekli harfleri alamaz mıyız?" diye itiraz etti.

"Elbette ama bir sayfanın önünü saklamak gerek ki arkasını basabilelim. Cilt için dörde katlanacak büyük kağıtlara basacaksak (*in-quarto*[1] terimi buradan geliyor) ve sonra da bu kağıtlar birbirine dikilecekse, on iki ya da otuz altı sayfayı daha olduğu gibi korumamız gerekiyor, seçilen forma tipine göre. Bu da altmış sekiz bin harf demek. Ama birinciyi basarken ikinci formayı da hazırlamak için en az bir o kadar daha gerekiyor..."

François "Sor bakalım iyi bir işçi bir günde kaç harfi kalıba dökebilir?" diye sordu.

Ferrando tekrar çevirdi.

"Kalıba dökmek nisbeten kolay. Ana kalıpların içine ergimiş alaşımı bir kaşıkla akıtıyoruz. Önemli olan o kalıpların hazır olması. Hazırsa, iyi bir işçi günde bin-iki bin harfin kalıbını çıkartabilir. Sonra tabii bu harfleri törpülemek ve doğrulamak gerek."

"Başka ne eksik?"

"Pres. Bu gördüğünüzden daha büyük en az iki pres daha gerekiyor. Ve tezgâhları. Ayarlanabilir başka kalıplar. En az otuz altı tane. Ve bir yüksek fırın. Kurşun, bakır, kalay, antimon ve ince kil çubukları. Harf kalıplarının modelini çıkarabilmek için

1) *In-quarto*: sekiz sayfalık, dört yapraklık forma. (ç.n.)

oymacı ve çalmacı[1] malzemesi. Kazı kalemleri. Yontma kalemleri. Düzeltmek için eğeler. Mürekkep balyaları... Her halükarda şu elimizdekinden fazlasına ihtiyacımız var. Bence, kayınpederim Johann, bankerler olsun, Sorbonne olsun, muhtemel finansörlerine bir gösteri sunmak için bu kadarını götürmüştür. Az kalsın unutuyordum, kâğıda da ihtiyacımız var tabii. Hazır alabiliriz, ama bir ya da iki kağıt presimiz olsaydı masrafını birkaç ayda çıkartırdık."

Joseph, Jeanne, Ferrando, Angèle, François ve Arminius üzgün olmasalar da hayal kırıklığı içinde dinliyorlardı. Ferrando ve Arminius dışındakiler, Schöffer'in söylediklerini anlamıyorlardı ama öfkelendiğini sezebiliyorlardı. Adam onlara doğru döndü.

"Ferrando beyefendi," dedi Almanca olarak, "ben namuslu bir adamım! Bu malzemenin bana kaldığını söylediniz. Buraya getirmek için küçümsenemeyecek masraflara girdiniz, büyük çaba gösterdiniz ve çok kafa yordunuz ama bana hiçbir borcunuz yok. Ben mesleğimi seviyorum. Bu atölyeyi kurmanıza yardım edeceğim. İlk satışlardan bana ödeme yaparsınız. Dahası, oğlum Arminius ve Carl Kokelmann'ın masraflarını da bir yıllığına ben karşılayacağım."

Ferrando bu sözleri çevirdi, başını salladı.

Schöffer gülümsedi.

"Bu malzemeden daha pahalı bir hediye veriyorum size, Ferrando beyefendi, çünkü kullanmayı bilmezseniz malzeme beş para etmez."

Atölyenin içinde ağır ağır dolaştı ve ansızın durup salonu gösterdi:

"Burası –çevirin lütfen Ferrando bey– benim için kutsal bir mekân. Böyle yerlerden fışkıracak okumanın ve bilginin ışığı,

1) Çalmacı: maden oymacısı, maden işlemecisi. (ç.n.)

cehaletin karanlığını dağıtacak olan ışık! Kötülük cehalettir!"

Heyacanlanmış görünüyordu.

Jeanne adama doğru ilerleyip elini tuttu.

"Sözleriniz İncil'dekiler kadar güzel!" dedi.

Adam yeniden gülümsedi ve elini genç kadının omzuna koydu:

"Beni dinleyin, çocuk kadar güzel bir şey yapıyoruz biz!"

Jeanne güldü.

Ferrando "Size kaç usta gerek?" diye sordu.

"Arminius ve Kokelmann dışında, harfleri yapmak için bir çalmacı ve bir dökmeci, yapılan harfleri birleştirip forma haline getirmek için bir matbaa yöneticisi ve tabii, ateş yakmak, şunu bunu değiştirmek, temizlemek gibi ufak tefek işler için de iki çırak gerek."

Ferrando "Çalmacınız hazır zaten," dedi.

Schöffer kaşlarını kaldırdı. François cebinden çizip tezhip ettiği sayfayı çıkardı, matbaacıya verdi. Adam yakından uzun uzun baktı, sonra delikanlıya çevirdi gözlerini.

"Ama bu çocuk sanatçı!" diye bağırdı. "Her harfin ruhunu kavramış! Ayırdedici bir çizimi var, ayrıntılar çizime zarafet katmış! Bakın, acemi çaylaklar hasta V'ler gibi N'ler, kötü beslenmiş I'ler gibi L'ler çizer! Ama o, her harfin kişiliğini öne çıkartmış! Senin ustan kim evlat?"

"Ustam yok," diye karşılık verdi François.

"İnanılmaz!" dedi Schöffer. "Gerçekten de çalmacımı buldum... Ona yontma kalemini kullanmayı öğretmek kalıyor geriye."

"Bu atölyeyi adamakıllı kurmak ne kadar zaman alır?" diye sordu Jeanne.

"Tanrının yardımıyla bağbozumundan kısa süre sonra denemelere başlarız."

* * *

Meyva bahçelerinde elmalar irileşti.

Çatısı kubbe biçiminde bir yüksek fırın kurulup atölyeye yerleştirildi, tek başına ısıtmaya da yetiyordu. İçinde taş bile eritilebilecek gibiydi!

François kurşuna harf oymayı, ince kilden oyuk kalıplar hazırlamayı, bu kil pişirilip sertleşince ve kalıp sıvı balmumuyla yağlanınca, içine, Schöffer'in söylediği doğrultuda, seksen ölçü kurşun, on ölçü kalay, dört ölçü antimon ve altı ölçü bakırdan oluşan bir alaşım akıtmayı öğrendi.

Gece bekçisinin teşviklerine de alıştı:

"*Sehen Sie zu Feuer und Talglicht!*" (Ocağa ve muma dikkat edin!)

Yiğit Charles, Onbirinci Louis'ye karşı hareketlenmeye başladı.

Jeanne ile Joseph, dadı ve Déodat'yı da alarak, Strasbourg'da fena bastıran yaz sıcaklarından kaçmak için Angers'ye doğru yola koyuldular.

Bağbozumu zamanı geldi.

François Almancayı, Arminius da Fransızcayı öğreniyordu. Şehirdeki en iyi dökümcüye sipariş edilen burma kollu iki kocaman presi teslim aldılar. François on iki *ekü*'ye satın aldı bu presleri, zira babası Barthélemy de Beauvois'dan kalan mirası eline aldığı için matbaaya ortak olmak istiyordu.

Normandiya'daki gibi Alsace'ta da elmalar ve armutlar toplandı, ilk *sidr*[1] yapıldı. Sonra ilk üzüm suyunun tadına bakıldı, bağcılar iyi bir yıl olacağını söylediler. Genç kızlarla delikanlılar, Ren kıyısındaki hanlarda şarkılar söylüyorlardı.

Ekim sonunda François on bir alfabeyi hazırlayıp kalıba dökmüştü. Elleri nasır tuttu, yüzü yüksek fırının sıcaklığında pişti,

1) Sidr: elma şarabı. (ç.n.)

kalbi her zamankinden daha hafifti. Mainz'tan çok Strasbourg'da vakit geçiren Schöffer, zahmetinden dolayı onu kutladı; delikanlı kusursuz modeller yapmakla yetinmiyordu, dökülmüş harfleri alıp oyma kalemi ve eğeyle modele göre perdahlıyordu. Kalıpların hazırlanmasının ve pişmesinin sandığından daha nazik bir iş olduğunu gördü: eğer kil yeterince akışkan değilse modelin ayrıntılarını almıyordu. Iyice kurumadan pişirilirse de kırılıyordu.

Yiğit Charles'ın birlikleri Liège'i tehdit etmeye başladı. Burgonyalı'ya düşman olan şehir, Yiğit Charles'la karşı karşıya gelinmekten kaçınılmasını öğütleyen krala öfkeleniyordu.

Strasbourg pazarlarında av etleri satılmaya başladı. François hayatında ilk kez karaca *pate*'si yedi.

Ythier La Doulsade'a yerleşmişti. Jeanne'a faizsiz ve vadeli ödüyordu konağın parasını.

Tüccarbaşı Ludwig Heilstrahl, ne imal edildiğini öğrenmek üzere Trois Clefs atölyesini –atölyeye bu ad uygun bulunmuştu– görmeye geldi. Adam hayatında hiç görmediği bu malzemelere şaşkınlıkla baktı: yüksek fırın, presler, harf kasaları, masaların üzerinde birleştirilmiş formalar. Açıklamalar yapıldı. Boşuna.

Kasımın ikinci Pazartesi günü, Saint-Willibrord yortusunda, Arminius, Schöffer'in denetimi ve François'nın dikkatli bakışları altında ilk kalıbını hazırladı: Isa'nın soyundan sopundan söz eden, Matta İncili'nin ilk sayfası. Sonra ahşap kalıbı harflerin çevresine sıkıştırarak kaymamalarını sağladı, küçük yivli krikolar yardımıyla köşelere dikmeleri tıkadı. Schöffer cetvel yardımıyla, bütün harflerin aynı hizada ve yatay durduğuna emin olduktan sonra, Fust'un sandıklarından birinde bulduğu şişelerden birindeki mürekkebe yassı fırçasını batırdı, harfleri bir güzel mürekkepledi. Kocaman meşe ağacından bir levhanın üzerinde duran kalıp, preslerden birine sokuldu, Schöffer üzerine

büyük bir kağıt yerleştirdi. Kokelmann'la Arminius presin keçeyle kaplı üst tablasını indirdiler, Schöffer "*Genug*!"[1] diye bağırana kadar presin kolunu çevirdiler.

Sonra kol ters yönde çevrildi, tabla havaya kalktı, Schöffer kâğıdı bebek doğurtan birinin nazikliğiyle aldı.

O an neredeyse dinsel bir andı. Üç delikanlı ve çıraklar sonucu görmek ve yorumları dinlemek için Schöffer'in çevresini aldılar.

"*Vollendet*!"[2] diye bağırdı Schöffer.

Sayfa mükemmeldi, François'nın aşkla hakkettiği baş harfler, ayrıntılarının olanca zenginliğiyle gözler önündeydi. Kâğıdı duvara astılar, Schöffer bu olayın meyhanede kutlanmasına karar verdi. Bir sürü bira içtiler, bir sürü sosis yediler, artık Franz diye çağırdıkları François mutluluktan uçuyordu. Schöffer, on yedi yaşındaki genç De l'Estoille'in çıraklık döneminin bittiğine ve kendisinin yokluğunda atölyenin başına geçeceğine karar verdi. Dolayısıyla öz oğlu Arminius yerine François'ya öncelik verdi, Arminius'un Mainz'ta kendi yerini almasını istiyordu. Elbette matbaacılar loncası yoktu, ustalık kaydı tüccarbaşıyla bazı sorunlara yol açtı, François de l'Estoille kuyumcular loncasına kaydedildi.

Ne var ki ertesi gün bu ilk denemeyi incelerken, François basılı harflerde birkaç ince döküm çapağı buldu ve Schöffer'e gösterdi.

"Gözlerin benimkilerden daha iyi evlat. Doğru. Nasıl gözümden kaçmış! Ya mürekkep fazla akışkandı ya da yeterince çalkalanmamıştı."

Mürekkep şişeleri, atölyede yüksek fırının ısıtmadığı bölüme, pencerenin yakınında dururdu.

---

1) "Yeter!"
2) "Tamamdır!"

"Bu mürekkep hangi maddelerden yapılmış?" diye sordu François.

Schöffer alaycı bir bakış yöneltti delikanlıya.

"Öğrenmek istiyorsun değil mi? Haklısın, Karanlık Sanat'ın en büyük sırlarından biri bu!"

Schöffer, François'ya gizlice, mürekkebin sırrını açıkladı: altı buçuk ölçek is –bunun bir ölçeği domuz yağı isiydi–, bir buçuk ölçek tanen, yarım ölçek demir oksit, üçte bir ölçek şarap ispirtosu, bir tam iki bölü üç ölçek saf su. Bulunabilirse, bir ölçek is yerine bir ölçek mürekkepbalığı mürekkebi konulabilirdi.

"En önemli koşullardan biri şu: öğütülmüş kuru karışımın en ince tozdan daha ince olması ve şarap ispirtosuyla su ilave edilmeden önce üfleyince uçması gerekiyor."

On gün sonra Yiğit Charles Liège'e girdi, şehir prensipte, sadece prensipte, Yiğit Charles'ın boyunduruğu altındaydı ve Onbirinci Louis'yle ittifak kurmasını pahalıya ödüyordu.

Trois-Clefs sokağında bu durum kimsenin umrunda değildi. Schöffer atölyenin ilk büyük işine girişmişti, Latince Kutsal Kitap'ın basımıydı bu: kırk iki satırlık *in-quarto* bin iki yüz seksen sayfa. Baş harfler François de l'Estoille'in eseriydi. Jeanne ile Joseph Paris'ten, Ferrando, Strasbourg panayırında satılacak kumaşlarla Lyon'dan geldi.

Şehrin prens-başpiskoposu Alexandre de Luxembourg'un yardımcısı, tüccarbaşının uyarısı üzerine, Trois-Clefs sokağındaki atölyede gerçekten ne üretildiğini görmeye geldi. Büyük saygıyla karşılandı, bir şişe kirş ikram edildi. Schöffer adama Tekvin'in basılı ilk sayfalarını gösterdi. Adam boğulacak gibi oldu. Matbaadan söz edildiğini duymuştu tabii, evet, ama, ama...

"Bütün bunlar mekanik olarak mı yapıldı?"

"Hayır monsenyör," dedi Schöffer, "tanrısal esin yardımıyla

insan eli ve zekâsı tarafından yapıldı."

İlk basılı sayfalar piskopos yardımcısının ellerinde titriyordu; birdenbire adam kendinden geçti, başını salladı. Heyecanını zar zor bastırarak mırıldandı: evet, kesinkes, bir an önce, hemen, oh muhteşem, bugün, kısacası çabucak, prens-başpiskoposa haber vermeliydi. Jeanne, Joseph, Ferrando, François ve ötekiler kahkahayı basmamak için kendilerini zor tuttular. Piskopos yardımcısı kendinden geçmiş bir halde oradan ayrıldı.

Prens-başpiskopos hazretleri, yardımcısının söylediği kadar çabuk gelemedi; Charles de Bourgogne'a yer açmak için Liège'lilerin prens-piskopos Charles de Bourbon'u kapıya koyması, bölgeye papalık elçisi Onofrio di Sante Croce'nin gelmesine yol açmıştı; elçi, piskopos aracılığıyla papa hazretlerinin prestijini onarmak niyetindeydi. Bu da prens-başpiskoposu çok meşgul ediyordu.

Dahası, Yiğit Charles'ın açıkça Yukarı Alsace'a göz dikmesi İsviçreliler kadar Strasbourg'luları da telaşa düşürmüştü: aslında, Burgonyalı bu bölgeyi ele geçirmeyi başarırsa antik Lotharingie'yi[1] yeniden kuracaktı; hem şehre hem Ren nehrinin iki yakasına zenginlik getiren serbest ticaret bölgesi niteliği ortadan kalkacaktı.

O zamana dek Strasbourg bir tür bağımsız cumhuriyet gibiydi, hem cismani hem de ruhani iktidar, yani vali ve piskopos, ahalinin refahı için uyumlu bir şekilde çalışıyorlardı. Birdenbire, Burgonyalı, sadık bendesi Pierre de Hagelbach'ı vali atadı. Hagelbach kaba davranışları ve Fransa kralıyla asi prensler arasındaki çatışmaya şehri sürüklemek konusundaki –Strasbourg bundan hiçbir çıkar sağlamazdı– pek açık olmayan niyetleri yüzünden Strasbourg'luların nefretini kazandı.

1) Lotharingie: IX. yy'dan XV. yy'a kadar Lorraine bölgesinin taşıdığı isim. Lothaire ülkenin ilk kralıydı. (ç.n.)

Alexandre de Luxembourg kısa sürede ahalinin sözcüsü ve çelişkili biçimde, bağımsızlıklarının güvencesi oldu. Sonuç olarak Luxembourg papayı temsil ediyordu, II. Paulus, Charles'dan çok daha işine yarıyordu Louis'nin. Prens-başpiskopos, Strasbourg'un özgürlüğünün güvencesiydi.

Başpiskopos, Trois-Clefs sokağındaki atölyeye 1467 Noelinden sekiz gün önce gelebildi. Tabii yanında yardımcısı ve kâtibi vardı. Kutsal kitabın basımı bitmişti, hatta kitap pas rengi deriyle ciltlenmişti, üzerine altın varakla Trois-Clefs'nin damgası basılmıştı, sekiz damarlı, güzel, kalın bir cildi vardı.

Alexandre de Luxembourg ufak tefek bir adamdı; yüksek sesi ve ayı pençesi ayakkabılarına gizlenmiş yüksek topuklarıyla telafi ediyordu bu durumu. François bir rahleye koyduğu kitabın sayfalarını çevirirken, başpiskopos yapıta hayran kaldı.

"Muhteşem!" diye mırıldandı. "Muhteşem. Benim söylemem olmaz ama bizim saygıdeğer Mentelin'in kutsal kitabından çok daha güzel bu. Onunki epey gözalıcıydı üstelik. Bu tezhipler kimin?"

"Benim piskopos hazretleri."

"Elin yapay yazıdan kat be kat üstün olduğunu kanıtlıyor bu tezhipler. Ama ne yazık ki sizin ve Mentelin'in işsizliğe mahkum ettiğiniz müstensih keşişler için pek küçük bir teselli bu."

"İnsan eli daima asaletini koruyacaktır, piskopos hazretleri."

"Bu başyapıttan kaç nüsha basacaksınız?"

"Piskopos hazretleri ne kadar isterse."

"Hepsini bu baş harflerle süsleyecek misiniz?"

"Alıcının isteğine bağlı, piskopos hazretleri."

"Süslemeli nüshayı kaça satacaksınız?"

"Elli *ekü*, piskopos hazretleri."

Başpiskopos başını salladı.

"On tane istiyorum," dedi. "Bunu alıyorum. Papa hazretleri II. Paulus'a vereceğim. İkinci nüsha imparator hazretleri Maximilian'a gidecek, üçüncüsü..."

Kitap ince bir örtüye sarıldı, başpiskoposun yardımcısı sanki bebek İsa'yı taşır gibi aldı bohçayı kollarına.

Beş yüz *ekü*, altı yüz seksen yedi buçuk lira! François kanatlandığını hissetti.

Arminius ile Kokelmann delikanlıya göz kırptılar.

Prens-başpiskopos, "Üstat François, sizin gibi bir Parisli böyle şaheserler yaratmak için Strasbourg'a geliyor ama, bildiğim kadarıyla Paris'te, ki yetenekli insanlar orada da var, henüz bir matbaa yok, bu durumu nasıl açıklıyorsunuz?" diye sordu.

François düşündü.

"Bilemiyorum piskopos hazretleri. Bana öyle geliyor ki benimki gibi bir sanatın icrası, ruh dinginliği gerektiriyor, korkarım o dinginlik Paris'te pek ender bulunabilecek bir şey."

Prens-başpiskopos hafifçe güldü.

"Yaşınıza göre çok ileri görüşlüsünüz! Gölün suyunu burgaçlar nasıl bulandırırsa iktidar mücadeleleri de ruhu öyle bulandırır."

Vali Hagelbach yeni bir matbaayla ilgilenemeyecek kadar politikayla meşgul olduğundan, Trois-Clefs atölyesini görmeye şehrin belediye başkanı geldi. Prens-başpiskoposun kendine tezhipli bir nüsha satın aldığını öğrenince o da bir tane istedi. Kitabın öyle sıkı pazarlığını yaptı ki François sonunda elli yerine kırk yedi *ekü*'ye razı oldu, bu fiyatın başkanın yüksek makamına hürmeten indirildiğini söyleyip kimseye tek kelime etmemesini rica etti.

François büyük baş harfleri kırmızıyla çizmeye karar verdi, bu yüzden lâl rengi sabit mürekkep arayışına girdi. Tezhipleri-

nin temel rengi bu olacaktı.

Katedralin müstensih keşişleri prens-başpiskoposun satın aldıklarından pek içleri rahat etmeyerek heyet halinde Trois-Clefs'ye geldiler.

"Mentelin yetmiyordu sanki! Yirmi yıllık işi elimizden aldınız!" diye yakındı başlarındaki keşiş, şeytanın inine girmiş gibi çevresine bakınıyordu.

"Hayır saygıdeğer papaz efendiler, sizin yirmi yılda yapacağınızı biz bir yılda yapıyoruz. Üstelik sizi daha uzun zaman meşgul etmeye yetecek kadar çok metin var dünya yüzünde," dedi François.

"Bu işte şeytanın parmağı olmadığına emin misiniz?" dedi baş keşiş, kuşkulu bakışlarıyla makinaları işaret ederek.

"Olsa bile çoktan ezilip gitmiştir çünkü biz Tanrı kelâmını yayıyoruz. O yüzden prens-başpiskopos bizi kutsadı," dedi François gülümseyerek.

Böylece bir bakıma, eleştirilerinin belli bir eşiği aşmaması gerektiğini belirtmiş oldu. Keşişler göğüs geçirip atölyeden çıktılar.

Mentelin de sonunda yeni meslektaşlarını ziyarete geldi. François, bu yeni meslekte onlara öncülük etmiş ve yaptığı kitaplarla yeteneğini fazla fazla kanıtlamış bir adamın onları böyle şereflendirmesini son derece gurur verici buldu. Buna karşılık Arminius Schöffer, atölyede kısa bir tur atan adamı kuşkulu bakışlarla izledi; ona göre Mentelin casusluğa gelmiş bir rakipti; kendinde olmayan bir meslek sırrını arıyordu; Gensfleisch'ın eski ortağı, umursamaz bir tavırla, bir kasadan bir harf alıp yakından inceleyince, François Arminius'un sabrının taştığını gördü. Herkes Trois-Clefs atölyesinin harflerinin Mentelin'inkilerden daha net olduğunu ve tekrar baskıların yol açtığı yıpranmaya da-

ha iyi dayandığını fark etmişti. Mentelin'in iltifatlarını yapmacıklı bir tavırla kabul etti delikanlı.

Bereket versin, harf dökümü için baba Schöffer'in tavsiye ettiği alaşım üzerine Mentelin soru sormadı. Görünüşe bakılırsa kurşuna ne kadar antimon eklemek gerektiğini bilmiyordu.

1468 ilkbaharında Ferrando, Artaban[1] gibi gururlu bir şekilde, papalığın tanesi bir *ekü*'den bin üç yüz endüljans ısmarladığı haberini getirdi.

Jeanne baktı, dinledi ve çok memnun olduğunu belirtti; iş kârlı görünüyordu. Jeanne oğluna bir meslek bulmuştu. Oğlan başarı yolundaydı. Meslek de ne meslekti ama!

Mutluluk tablosundaki tek eksiğin, torun sahibi olmaması olduğunu düşündü.

Hamileydi.

1) Artaban: La Calprenède'in *Cléopâtre* adlı romanındaki, gururu deyimlere konu olmuş kahraman. (ç.n.)

23
GÜL İLACI
*

"Evlenelim bari," dedi Jeanne.

Jacques üç yıldır kayıptı. Ondan hiçbir haber alınamamıştı. Belediye meclisindeki görevlilerin huzurunda Ferrando yemin vermeye gitti: baron Jacques de l'Estoille, Doğu'ya yaptığı bir deniz yolculuğu sırasında ortadan kaybolmuştu, gelen son haber baronun gemisinin Berberi korsanlar tarafından ele geçirildiğiydi.

Barones Jacques de l'Estoille dul ilan edildi.

Baronesin Joseph de l'Estoille beyefendiyle evlenme ilanı, törenden üç hafta önce Saint-Séverin kilisesinin kapısına asıldı. Düğün Haziran 1468'de yapıldı. Jeanne'ın üçüncü evliliğiydi bu.

Törene çok yakınlar davet edildi sadece: önce oğlu François, Ferrando, Angèle, Guillaumet, Sidonie, Ciboulet ve dadı. Déodat gök mavisi ipekten bir giysi giymişti. Herkes Jacques'a gitgide daha çok benzediği konusunda hemfikirdi.

Jeanne "Tanrım, lütfen bu benim son evliliğim olsun," diye dua etti.

Ve yüreğinden, "Jacques, yeniden seninle evlendiğimi biliyorsun" dedi.

Gözyaşları boğazına tıkandı; mayasız ayin ekmeğiyle gözyaşlarını da yuttu. Joseph ona bakıyordu; genç kadın başını çevirip gülümsedi.

O olmasaydı ben bir enkaz olurdum, dedi kendi kendine.

Dumoncelin köşkündeki düğün yemeğinde Angèle Jeanne'a sarıldı. Görümcesinin çelişkili duygularını tahmin etmiş miydi?

"Şu erkekler, onlarsız mum sönüyor, ama mum da biziz!"

O gün Jeanne'ı ilk güldüren Angèle oldu.

Joseph'le Jeanne, Angers'ye geri döndüler; krala gidip saygılarını sundular, kentten ayrılırkenki maiyeti, Hiéromontanus ve iki ilahiyatçı dahil, aynen yerinde buldular ama birkaç kişi daha eklenmişti: Chrestien Le Saulnier adında, Chrestien de Bâle denilen bir müneccim, bir minyatürcü ve bir şair. Joseph, René d'Anjou'ya, kendisine ithaf ettiği özdeyişler derlemesini yakında bitireceğini bildirdi.

René d'Anjou "Ben bilgelik üzerine bir kitap bekliyordum," dedi.

"Efendim, siz bana fazla bilgi atfediyorsunuz. Bir delinin özdeyişlerini kabul etmekle yeterince iyilik ediyorsunuz!" dedi Joseph. "Majestelerine sunmak için özdeyişleri bastıracağım."

Kral gülümsedi.

"Nasıl, bastırmak mı?" dedi Juste de Basseterre adlı ilahiyatçı. "Matbaanın Tanrı'nın işlerine ayrılmış olması gerekirken siz dindışı özdeyişleri bastıracaksınız, öyle mi?"

"Bu kuralı nereden çıkardınız beyefendi?" diye sordu Joseph.

İlahiyatçı yanıt vermek konusunda kendini rahatsız hissetti. Kral araya girdi:

"Hiçbir İncilde matbaanın Tanrı'nın işlerine ayrıldığı yazmıyor. O da bir yazı biçimi ne de olsa."

"Evet ama kötülüğü çok daha çabuk yayıyor!" diye karşı çıktı Basseterre.

"Matbaanın yaydığı kötü şeyleri ben bilmiyorum," dedi Joseph sakin sakin. "Ama iyiliği çabucak yaydığını biliyorum. Bir müstensih keşişler ordusunun çeyreğini bile kopyalayamadığı

sürede yirmi kutsal kitap basılabilir."

"Her halükarda size masraflı olacak!" diye bağırdı Basseterre. "Korkunç derecede pahalı olduğuna eminim. Özdeyişlerinizi bastırmak için demek ki ya çok zenginsiniz ya da çok kibirli."

"Ne zenginim ne de kibirli, beyefendi," diye karşılık verdi Joseph, soğukkanlılığını yitirmeden, "ama bir matbaaya ortağım ve bu özdeyişleri uygun bir fiyata bastırabilirim."

Jeanne, Joseph'le Basseterre arasındaki çekişmeyi dikkatle izliyordu; ilahiyatçının düşmanlığı, Sorbonne ve din adamlarının sonunda matbaaya açıkça düşmanlık edeceği konusundaki kaygısını doğruluyordu.

Basseterre saldırgan bir tavırla "Üniversite'den izin aldınız mı?" diye sordu.

"İhtiyacım olduğunu bilmiyordum, zira öyle bir talepte bulunmadılar," diye yanıt verdi Joseph.

"Şu matbaa nerede?"

"Strasbourg'da, kentin prens-başpiskoposunun onayı ve kutsamasıyla açıldı," diye karşılık verdi Joseph sabırla, Basseterre'e gözlerini dikerek.

"Sizin bir matbaanız varken ünlü Üniversite'mizin olmamasını eşitlikçi buluyor musunuz?" diye bağırdı Basseterre.

"Eğer arzu ediyorsa Üniversite'nin bir matbaa sahibi olmasına hiçbir engel yok," dedi Joseph. "Üniversite benden çok daha zengin. Sadece malzeme ve bu malzemeyi kullanmayı bilen ustaları araması gerek."

"Bu kadarı yeter, Basseterre beyefendi," dedi kral; besbelli ki ilahiyatçının hırçınlığı sinirine dokunmuştu. "Uyarılarınız bana aşırı geldi. Üstat De l'Estoille bu özdeyişleri bastıracak."

İki ilahiyatçı öfkelerini bastırdılar. Bu arada müneccim ve şair Joseph'e saygıda kusur etmediler: biri kehanetlerini, olayların

hangi tarihe rastlayacağı konusundaki saptamalarını, öbürü de şiirlerini vermeyi istediğini belirtti. Özellikle Chrestien de Bâle prensleri karşılaşabilecekleri tehlikeler konusunda uyaracak hesaplamaların duyurulmasının iyi olacağını düşünüyordu.

Basseterre bu konuşmaları çok sert bakışlarla izliyordu. Joseph'e lanet okuduğuna hiç kuşku yoktu.

Nefretinin sonucu kısa sürede ortaya çıktı. İki gün sonra, De l'Estoille evine emniyetten iki zaptiye geldi, Hıristiyan dinine ve ahlaka aykırı, kışkırtıcı yazılarla dolaşan Joseph de l'Estoille hakkındaki bir şikayeti araştırdıklarını belirttiler. Evi aradılar ve Joseph'in özdeyişlerini mürekkeple yazdığı kağıtlardan başka bir şey bulamadılar; usulsüz otoritenin kullanıcılarına verdiği apaçık tatmin duygusuyla yazılara el koydular.

Joseph hemen şikayette bulunmak için René d'Anjou'ya gitti, kral olanları işitince öfkelendi, paylamak ve metinleri Joseph'e geri vermesini söylemek üzere emniyet amirini çağırttı. Ne var ki metinler şikayetçiye emanet edilmişti, papalıktan ve Tanrı'dan gelmiş bir görev üstlendiğine inanan ve iadeyi reddeden bu kişi, sivil otoriteye boyun eğmiyor, din adamı olduğu için sadece Üniversite'nin otoritesini tanıyordu. İş uzayacak gibi görünüyordu, kuşkusuz Basseterre'in niyeti de buydu.

Joseph'in canı sıkıldı, ama Jeanne'ınki daha fazla sıkıldı. Hamileyken sıkıntı çekmek onu daha da sıktı, çünkü çocuğunun kambur doğmasından endişe ediyordu; söylentiye göre ana karnındayken annenin kötü salgılarına maruz kalan bebekler öyle doğuyordu. Özdeyişlerde kışkırtıcı herhangi bir şey yoktu, sadece belli bir düşünce özgürlüğü vardı. Ama Jeanne'ın tahminine göre, Basseterre matbaa meselesini önce Angers'deki, sonra da Paris'teki dinsel makamlara götürmek istiyordu.

Genç kadın üç gün boyunca intikamı kafasında evirip çevir-

di. Üçüncü gün Joseph'le birlikte krala akşam yemeğine gideceklerdi; René d'Anjou için Joseph'e verdiği desteği gösterme biçimi buydu. Jeanne, Basseterre'in de orada olacağından emindi. Bir kâse süt, boş bir kâse ve bir kürek alarak bahçede engerek yuvası olduğunu bildiği bir köşeye gitti. Deliğin önüne süt kâsesini koydu, engerek çıkınca kürekle hayvana vurdu. Ne baharatlı kebaplar ne pahalı şaraplar silebilmişti onun Normandiyalı köylü tarafını. Hayvanın öldüğüne emin olunca gençliğinde Guillemette'te demircinin az çok büyücü olan karısından gördüğü gibi tuttu yılanı. Çenesinin iki tarafından sıktı ve üç damla zehir çıkarttı; boş kâseye akıttı bu zehri.

Sonra, en sivri dikenlisini seçip bir gül kopardı, gülün sapını zehre buladı. Sonra zehri kurumaya bıraktı, gülü titizlikle bir kağıt külaha sarıp yemeğe giderken yanına aldı, pelerininin içine sakladı.

René d'Anjou çok sıcak karşıladı karı-kocayı. Yeni gelen bir Guyenne şarabını tattırdı onlara, orada bulunan Basseterre'e ikram etmedi.

Basseterre çok kötü bakıyordu.

Şair ve müneccim, Joseph'le ilahiyatçı arasındaki kötü olay yüzünden, iltifatlarında daha tutumlu davrandılar. Okumuş yazmışların Üniversite'yle bozuşması tehlikeli olurdu.

Yemek vakti geldi. Jeanne, Basseterre'in nereye oturduğunu biliyordu: daima, kralın sağındaki üçüncü yere. Hizmetkârlar mutfakta çalışıyordu. Genç kadın külâhtan Basseterre'in sandalyesine kaydırıverdi gülü.

Kral, Jeanne'ı soluna oturttu, ilahiyatçıyı küçümsemeye yönelik bir şerefti bu, sağına da, yani kendisiyle Basseterre'in arasına yaşlıca bir kadını oturttu. René d'Anjou yerini alınca herkes oturdu.

Basseterre kıçını sandalyeye koyunca küçük bir çığlık attı. Yaşlı kadın şaşırarak adama döndü. İlahiyatçı elini kalbine götürdü, ağzını açtı, kollarını salladı, ayağa kalkmaya çalıştı, uygunsuz bir biçimde kalçalarını, kıçını elledi, sağında solunda oturanları itiştirdi. Sofradan bir uğultu yükseldi. Adam sendeledi ve olduğu yere yığıldı. Uşaklar can sıkıcı adamı çektiler, yere yatırdılar, boynunu yokladılar. Yaşıyordu ama durumu çok kötüydü. Kurbanın cüppesine bir an için asılı duran, sonra yere düşen güle kimse dikkat etmedi; çiçek, ölmek üzere olan adamın yardımına koşan davetlilerin ayakları altında ezilip gitti.

İlahiyatçının çevresini sardılar, René d'Anjou berberi çağırttı. Berber geldiğinde Basseterre morarmıştı.

"Kalbi dayanmadı," dedi berber.

"Kalbi varmış demek!" diye mırıldandı kral.

Bir saatten kısa sürede Basseterre ölmüştü.

Joseph bakışlarıyla Jeanne'ı sorguladı. Genç kadın gözlerini kaçırdı. Bu bir tür yanıttı.

Matbaayı savunmak üç ölüye mal olmuştu. Daha sonraki ölümler düşünülecek olursa, bu rakam hiç de yüksek sayılmazdı. Sözgelimi talihsiz Étienne Dolet, bağımsız bir Hıristiyan olduğu ve Platon'un bir diyaloğunu yayınladığı için Sorbonne'un emriyle 1546'da canlı canlı yakılacaktı.

Elbette çok geç yemek yenebildi. Önce kolluk kuvvetleri Juste de Basseterre'in cesedini evine götürdüler. Ölenin arkadaşı ikinci ilahiyatçı, davetlilere korkulu ve korkunç bakışlar yönelterek ölüyü takip etti.

René d'Anjou, Jeanne'a bakarak "Tanrı'nın koruyuculuğu adaletli bir şekilde sizi savunuyor sanki," dedi.

"Bu kadarı çok büyük bir şeref, efendim, zira düşmanların Tanrı'nın da düşmanı olsa gerek, ben sadece onun hizmetkârı-

yım," dedi Jeanne gülümseyerek.

"Neden benim de hizmetkârım değilsiniz? Daha iyi savunulurdum," dedi kral, ağzının kıyısında bir gülümsemeyle.

Jeanne hiçbir pişmanlık duymadı. Kendi de şaştı buna.

Eve döndüklerinde Joseph "Onu sen mi öldürdün?" diye sordu. "Peki ama nasıl?"

Genç kadın nasıl yaptığını açıklayınca Joseph şaşkınlıktan kafası karışmış gibi göründü, sonra gülmeye başladı.

"Bir şeyi anladım," dedi Jeanne, "iki tür haydut var, ama ikisi de haydut. Sokaklarda, yollarda, silahlarından ve saldıkları korkudan güç bularak seni soymaya kalkışanlar var. Bir de seni mahvetmek için iktidar silahını kullananlar. Sonuçta, galiba birinci türden olanlara daha çok saygı duyuyorum, çünkü tehlikeye atılıyorlar ve cesaret sergiliyorlar. İkinci türden olanlar korkak ve kinci, sana ölümcül darbeyi vurmak için iktidarın kalkanının ardına saklanıyorlar. İkiyüzlü onlar. Kamu yararından, Tanrı'nın ve kralın otoritesinden dem vuranlar. Tıpkı beni soymak ve Dauphin'in gözüne girmek için François'yı kaçırmak isteyen Denis gibi. Jacques'ın ve benim topraklarımızı ele geçirmek için cadılık suçlamasıyla beni mahkemeye sürükleyen Docquier gibi. Artık biliyorum ki daha zayıf insanlara saldırmak için Tanrı'nın ya da kralın adını anan herkes alçak birer mahluk, onları ortadan kaldırmak için Fransa'nın bütün engereklerinin zehri yetmez!"

Joseph bu şiddetten allak bullak olmuştu.

"Tanrım, Jeanne," diye mırıldandı, "çok kişi eder..."

"Yolumuzdan çekilsinler," dedi genç kadın. "Basseterre'in amacı belliydi: matbaaya el koymak ve kendi iktidarını egemen kılmak için senin suçlanman."

"Ona şüphe yok," dedi Joseph.

"François'nın, Schöffer'in, senin, benim... hepimizin başına bu gelecekti! Peki ne için? Yazılı sözün otoritesini frengili kardinallere vermek için mi? Hepimiz biliyoruz ki cemaatleri kadar kokuşmuş, zina işleyen, doymak bilmez, obur, hırsız adamlar bunlar, Tanrı vız geliyor bunlara!"

"Jeanne, düşünüyorum da Jacques'tan sonra bizi de sen Hıristiyanlığa döndürdün!" dedi Joseph başını sallayarak.

"Sizi Hıristiyanlığa döndürmedim, korumaya aldım," diye karşılık verdi genç kadın. "Eh, yarım koruma."

Joseph'in elyazmasını zaptiyelerin Basseterre'in evinden alması ricasını René d'Anjou kolayca kabul etti. genç adam bir özdeyiş daha ekledi:

Kendini namuslu biri olarak gören kişi kötü olandan daha çok eğilimlidir kötülük yapmaya, zira ikincisi kötü olduğunu bilir ve kendini tutmaya çalışır, oysa namuslu kişi kendine erdemin esin verdiğini düşünür ve her eylemine bir ateşlilik, bir şiddet katar.

Kitap inceydi: yaklaşık otuz sayfa. Joseph, François'ya bastırmak için özellikle Strasbourg'a gitti. Hevesli delikanlı çabucak elli nüsha bastı, onunu Joseph'e verdi; geri kalanın Strasbourg'lulara satılacağı konusunda anlaştılar.

Trois-Clefs kitabevi böyle doğdu.

Joseph ilk nüshayı prens-başpiskoposa, Angers'ye dönünce ikinciyi Jeanne'a, üçüncüyü de ayrıntılı bir sunuyla René d'Anjou'ya armağan etti.

Kral ertesi gün ona şöyle dedi: "Yirmi yaşında olmadığım için hayıflandım sizin yüzünüzden. Kitabınızı okurken yeni bir anla-

yışın doğduğunu hissettim, onun tam olarak serpilip geliştiğini görmeyi isterdim. Açıklayamam ama her şeye karşı bir mesafe, bir incelik seziyorum kitapta, sanki atalarınızın belleği varmış sizde ve kesinliklere meydan okumayı öğrenmişsiniz gibi. Bu yeni anlayışı, kısmen ömrünüzü şehirlerde geçirmiş oluşunuza bağlıyorum, oysa benim gençliğimde zamanın büyük bölümünü şehirden uzakta geçirirdik, şatolarda yanımızda sadece birkaç silahlı adam, bize hemen hak veriveren saraylılar ve ertesi günü nasıl çıkaracağını düşünen köylüler olurdu. Şehirler başkalarıyla temasa geçmek, düşüncelerin ve duyguların çeşitliliğini öğrenmek için çok daha fazla olanak sağlıyor. Sanırım böylece daha alçakgönüllü yapıyorlar insanı."

Saraylılar askeri bozgun ve kara bahtın nadir meyvasını tadan, yani düşünecek zamanı olan bu kralın söylevini dinliyorlardı.

"Louis'ye başkaldıran bütün o senyörler eski bir dünyaya aitler gibi geliyor bana. Kendi bölgelerinin kralıydılar, o bölgelerin bütün dünya olmadığı, silahların talihi ya da talihsizliği dolayısıyla vasal konumuna düşebilecekleri konusunda kimse onları uyarmaya cesaret edemedi. Ayrıca gene hiç kimse, bitmek tükenmek bilmeyen savaşları yüzünden memleketin mahvolduğunu, kırların kurtların ve ayıların hüküm sürdüğü ıssız yerlere döndüğünü söylemedi onlara. İşte bu nedenle aralarından pek çoğu yıllardır Eyub gibi yoksulluk içinde; ordularına kattıkları köylüler, tarlaları boş bırakıp gittiler. Yabancı paralı askerleri çağırdılar, sonunda onlar iyice batırdı senyörleri. Korkarım senyörler için zaman doldu; erkekler kadınlardan daha geç aklını başına topladığı için, olguların gerçekliğiyle yüzleştiklerinde ben burada olmayacağım: kendine karşı bölünmüş bir ülke hastadır, ancak birlikle iyileşebilir. Fransa tacına içiyorum."

Kral kadehini kaldırıp bir yudum şarap içti. Davetliler de ay-

nısını yaptı.

Jeanne, "Bilgelik üzerine bir kitap asıl siz yazmalıydınız efendim," dedi.

Fransa kralı olmalıydınız, demeye cesaret edemedi çünkü her taraf casuslarla kaynıyordu, ama kral kuşkusuz bunu anladı.

"Herkesin mesleği kendine hanımefendi, sonunda Valois'ların eline düşeceğini herkesin bildiği krallığımdan arta kalanları toparlamakla fazlasıyla meşguldüm. Kocanız deneyimin özünü sözcüklerde yoğunlaştırmayı benden çok daha iyi biliyor."

Başını Joseph'e çevirdi.

"Ben artık bu dünyada olmadığımda yapılacak mücadeleler, bizim illerimizden daha büyük güç merkezleri arasında gerçekleşecek De l'Estoille beyefendi. Kilise o güçlerden biri. Zira, özdeyişlerinizden birinde Aristoteles'ten alıntılayarak yazdığınız gibi, halk inanmaya susadığı kadar bilmeye susamış değil, kutsal Kilisemiz inancı elinde bulunduruyor. İktidarını kullanmak isteyecektir. İktidar sarhoşu olmasın diye Tanrı'ya dua ediyorum."

Joseph gülümsedi.

Sofracıbaşı sofranın hazır olduğunu duyurdu.

Kral bir ara Joseph'e, ikinci ilahiyatçının tekrar ortada gözükmediğini, doğaüstü ve şeytansı güçlere sahip olduklarını düşündüğü Joseph ve Jeanne'la karşılaşmaktan çekindiğini söyledi. Buna karşılık, Joseph'in işin içinden sıyrıldığını görünce, şair ve müneccim genç adama iki kat fazla ilgi göstermeye başladılar. Joseph kendisine verilen elyazmalarını okumak zorunda kaldı, pek heyecan duymayınca, fikrini almak için Jeanne'a aktardı.

Gül İlacı –kendi aralarında böyle adlandırıyorlardı– etkili olmuştu.

24
UĞURSUZ ZİYARETÇİ
*

Fransa yeni çalkantıların içine girdi.

İnatçı asiler olarak prensler, yeniden, Onbirinci Louis'yi taht-tan indirmeye kalkıştı. Kralın umduğu gibi Brötanya dükü II. François'nın birlikleri Normandiya'ya girdiler; Normandiya, Conflans antlaşmasıyla, kralın taç hayali kurmaktan vazgeçmeyen kardeşi Charles de Berry'ye (Charles de France'a) bırakılmıştı. Brötanya dükünün umudu, Burgonya dükünün birlikleriyle birleşerek –Yiğit Charles sonunda mirasa konmuştu– Paris'i kuşatmak, Louis'yi güneye çekilmeye zorlamak, prenslerin kanununa boyun eğmesini ya da çekip gitmesini sağlamaktı.

Louis olacakları öngördü, birliklerini Brötanya'ya gönderdi.

Burgonyalı müzakere önerisinde bulundu.

Louis kritik bir durumda olduğunu biliyordu: Burgonyalı, İngiliz Marguerite d'York'la evlenmişti ve bu evlilik İngiltere'yi çatışmanın içine çekecekti. Fransa birlikleri güçlü rakiplerle uğraşmak zorunda kalacaktı: yalnızca Brötanya, Normandiya ve Burgonya değil bir de İngiltere vardı. Çok büyük bir katliam yaşanacaktı. Louis müzakere etmeyi yeğledi.

Araya insanlar girdi, gidip geldiler ama en sonunda kral Péronne'a gitti, düşmanına konuk oldu. Tuzak kapandı. Yiğit Charles, krala koşullarını kabul ettirmeden önce şatonun sonra da kentin kapılarını kapattırdı. Koşullar şöyleydi: kral erkek kar-

deşine Şampanya bölgesini verecek, Liège'in hiç iyi niyet göstermediği Fransız Flandre bölgesini desteklemeyecekti. Zorda kalan Louis, özgürlüğüne kavuşmak için Péronne antlaşmasını imzaladı.

Kuşkusuz belirsiz bir bozgun önsezisinin işareti olan kudurgan ahmaklığı içinde Yiğit Charles, kralı, Liège kuşatmasını seyretmeye götürdü. 30 Ekim 1468'de, Yiğit Charles'dan nefret eden ve "Yaşasın Fransa kralı!" diye bağırmaya cüret eden bu kentte, soylu hödük Burgonyalı bir katliam düzenledi. Meuse nehri yüzlerce Liège'linin cesedini sürükleyip götürdü.

Strasbourg'da, Burgonyalı'nın kanlı hakaretine maruz kalan kente yakınlığından dolayı, elbette bu olaylar konuşuluyordu. François annesine yazdı; annesi de prensler hakkında ne düşündüğünü yazdı: "taç giymiş reziller."

Delikanlı şaşırdı; annesi barones de Beauvois değil miydi? Sonra da barones de l'Estoille olmamış mıydı? Jeanne, Joseph'e söylediklerini, mektubun sonunda oğluna da yazdı: "İki tür haydut var ama ikisi de aynı derecede haydut... Louis halkını haydutlara karşı savunmak durumunda. Kral değil artık, Fransa'nın lideri. Haydutların yanında yer almaktan daima sakın. Onların kurtuluş umudu yok."

Bu kehanet delikanlının düşüncelere dalmasına neden oldu.

Artık Trois-Clefs atölyesinin şefi olan François usta, 1468 sonbaharında bir öğleden sonra, büyük baş harfleri daha çarpıcı gösteren renkli mürekkepleri geliştirmek için çalışıyordu; onları fırçayla kâğıda yayıyor, sonra da kururken rengin nasıl döndüğüne bakıyordu. François'nın bakışları memnunlukla mavi mürekkebe takılıyordu, Asya'dan gelme, yirmi saatte öğütülmüş lacivert taşından yapılan bu mürekkep, kağıtta eşsiz bir parlak-

lık bırakıyordu. Beyaz kağıt üzerinde mürekkebin saydamlığı maviye neredeyse göksel, sedefli bir alacalık veriyordu.

François bir an düşüncelere daldı: Trois-Clefs atölyesi kutsal kitabı bastığından beri, bütün Avrupa'nın bilginlerinden gelen öneriler ve talepler dinmek bilmiyordu. Hepsi de atölyenin antik Latin yazarlarını basmasını istiyordu. François Lucretius'un *De natura rerum*'u için yüz on yedi sipariş, Seneca'nın *De tranquillitate animae*'si için yüz otuz beş, Cicero'nun *De officiis*'i için iki yüz on sipariş kaydetmişti... Okumuşlar, bilginler, prensler, üniversite kütüphanecileri, özellikle de Kuzey'den ve Ren bölgesinden gelenler, bütün hafta boyunca atölyeye akıyordu. Bütün Avrupa'da sadece yedi matbaa vardı ve hepsi de Kuzey'deydi. Öğrenme ihtiyacı ise sonsuzdu.

Atölyenin geleceği güvencedeydi.

Ama François'yı büyüleyen, yalnızca maddi refah değildi; insanların eğitimi ve yücelmesi için çalışıyor olma düşüncesi, o ana dek hissettiği en derin neşeyle dolduruyordu içini. Kendini yüreklendiren annesine ve girişimin hayırsever dehâsı Ferrando'ya karşı da minnet duyuyordu.

Bakışları, masada duran bir harf kasasına rastladı: Yunanca harf denemeleriydi bunlar; zira François birçok önemli aydının isteği üzerine Yunan yazarlarını basmayı tasarlıyordu. Aristoteles yayınlaması için neredeyse yalvarmışlardı delikanlıya.

O sırada kapı açıldı, giysileri donuk ama yüzü renkli bir adam, buyurgan bir tavırla çevresine bakınarak içeriye girdi. Başındaki takkeyi çıkarmadı. Makinaları, sonra da çalışan adamları inceden inceye süzdü. Arminius, Kokelmann, iki çırak, yüksek fırına odun atan bir çırak vardı. Bir de François.

"Bu atölyenin ustası kim?" diye sordu Paris Fransızcasıyla.

"Benim," diye karşılık verdi François, hem kafası karışmış

hem rahatsız olmuştu.

Adam ilerleyip delikanlıyı tepeden tırnağa süzdü.

"Siz François de l'Estoille misiniz?"

"Evet, siz kimsiniz?"

"Adım size bir şey ifade etmez."

"Öyleyse terk edin bu atölyeyi."

Ziyaretçi bu karşılamadan korkmuşa benzemiyordu. Zekice gülümsedi.

"Bu kadar çabuk öfkelenmeyin genç dostum. En azından bu atölyenin ustası olarak kalmak istiyorsanız. Benim adım Aymard de Falois. Şimdi daha iyi oldunuz mu?"

"Ben sizin dostunuz değilim. Tavrınız hoşuma gitmiyor. Ne istiyorsunuz?"

Adam delikanlıya alaycı alaycı baktı. Sonra ağır adımlarla büyük masaya konmuş harf kasalarından birine doğru ilerledi. Yığın halindeki harfleri çakıltaşları gibi avuçladı, birini inceleyip saygısızca elinden bıraktı. François adamın bileğini yakalayıp durdurdu.

"Çıkın!"

Arminius ile Kokelmann, ustalarına yardım etmek için yaklaştılar. İki çırak işi yarım bırakıp dikkat kesildiler. Atölyeye daha önce de sorun çıkaran birkaç kültürlü adam gelmiş, zorla dışarı atılmışlardı.

"Prens-başpiskopos Alexandre de Luxembourg size verdiği izni geri çekmeye hazır," dedi Falois.

François adamın bileğini bırakmadı.

"Herhalde size bağlı olduğu için mi?"

"Elbette baron," dedi adam ani bir hareketle kurtularak. "Ben istersem yarın bu atölye zaptiyelerin baskınına uğrar, malzemelere el konur, çalışanlar da hapsi boylar. Zora başvurmayı dü-

şünmeyin, eğer buradan tatmin olmuş bir şekilde çıkmazsam başınıza bu gelecek."

"Ne istiyorsunuz?"

"Bu atölyeyi. Sizi. Ve işçilerinizi."

François'nın yüzü kıpkırmızı oldu.

"Eh peki öyle olsun!" diye bağırdı, öfkeden sarhoşa dönmüştü. "Atölyeye el konulursa konulsun, ama siz sahip olamayacaksınız!"

François hemen, içgüdüsel olarak, annesinin çattığı şu doğal düşmanlardan biri olduğunu anlamıştı bu ziyaretçinin. "Sakın acıma!" demişti Jeanne. François adamın bileğini biraz daha sıktı, iki işçisi de yardıma koşunca Falois'yı zaptettiler.

"Çok ihtiyatsız davranıyorsunuz, François de l'Estoille."

"Sizin kadar değil, kaba adam!" dedi François soluk soluğa. "Bağlayın şu adamı!"

Falois direndi. Arminius pres kolunu sıka sıka sertleşmiş eliyle ziyaretçinin çenesine bir yumruk indirdi. Kokelmann, Falois'nın bileklerini kıpırdayamaz hale getirdi.

"Paris'e bir mektup yeter, anneniz hapse atılır," dedi Falois.

"Hiç de değil," diye karşılık verdi François.

Masaya gitti, kağıt, kalem ve mürekkep alıp yazdı, sonra yüksek sesle okudu.

"Değerli ekselansları, Trois-Clefs atölyesindeki görev ziyaretimden memnun kaldım. Ama iş sandığımdan daha uzun sürecek. Bir hafta içinde zatıâlinize bilgi vereceğim."

François imzayı koydu, Falois'nın parmağından yüzüğünü çekip aldı, bunu balmumuyla mühür gibi bastı.

Tutsağın gözleri öfkeden alev alevdi.

François mektubu çırağa verip başpiskoposluğa götürmesini söyledi.

"Durun!" diye bağırdı Falois.

"Ne?"

"Çok büyük bir hata yapıyorsunuz. Ordu gibi düşmanlarınız olacak. Mahvolacaksınız."

François sabırsız bir el hareketiyle çırağa işini tamamlamasını işaret etti.

"Beni bir hafta burada tutmayı mı düşünüyorsunuz?" diye sordu Falois inanmazlıkla.

"Ya da daha fazla."

"Siz delisiniz. Beni göremeyince endişelenirler."

"Kim?"

"Üniversite."

François başını salladı.

"Demek sizi Üniversite gönderdi."

"Bu malzeme Paris'te Üniversite'den çalındı. Haksız yere elinizde tutuyorsunuz. Siz bir hırsızsınız. Suç ortaklarınız gibi. Ve o cadı anneniz de öyle."

François küstah adamı tokatlama isteğini bastırdı.

"Bu malzemenin parası sahibine ödendi, eksikleri burada giderildi. Başlangıçtakinin dört katı buradaki malzeme."

"Pazarlık edelim."

"Hayır."

Bereket versin Ferrando şehirdeydi.

François, Arminius'la Kokelmann'a "Şu adamı iyi tutun," dedi, "bir saat içinde dönerim. Serbest bırakmanız için size para teklif edecek. Kabul ederseniz işiniz bitiktir."

Arminius, "Siz döndüğünüzde adam burada olacak, usta," diye François'ya güvence verdi.

François soluğu tıkanırcasına koşa koşa şehri dolaştı. Marché hanında Ferrando'yu kumaş tüccarlarının yanında, memnun

memnun otururken buldu. Ferrando delikanlının allak bullak olmuş yüzünü görünce telaşa kapıldı. François olayı anlattı.

"Dayına atlı bir ulak yollamak gerek! Ulak, Alexandre de Luxembourg'a matbaanın bağımsızlığına uymasını emreden bir mektupla geri gelmeli!"

Üzüntüye kapılan Ferrando, harıcıdan kağıt-kalem istedi ve atlı bir ulak çağırmasını söyledi. İş yarım saatten az sürdü.

Ferrando "Ulak dört günde Roma'ya varır, Tanrı'nın yardımıyla dört günde de buraya döner," dedi.

"O dönene kadar atölyede yatacağım," dedi François.

Matbaaya geri gittiğinde Aymard de Falois bir sandalyeye bağlanmıştı çünkü Arminius ile Kokelmann rahat rahat işleriyle meşgul olmak istiyorlardı.

"O sandalyede uyuyacaksınız," dedi François. "Ben de gardiyanınız olarak burada uyuyacağım. Kaçmayı ummayın. Bu kadar küstahlık cezayı hak ediyor. Sekiz gün içinde işiniz bitiktir. Emir aldıklarınız da yenik."

Falois'nın hapsedilmesi, tutsağın sağ kalması için yapılması gerekenler yüzünden zorlaştı. İhtiyacını göreceği zaman iki adam ona eşlik ediyordu, yemek yiyeceği zaman elleri çözülünce de gözetliyorlardı.

İkinci gün yatarak uyumasına izin verildi; yere bir battaniye serildi, Falois elleri bağlı olarak uzanıp uyumaya çalıştı.

"Pazarlık edelim," dedi tekrar François'ya.

"Ben kurtlarla pazarlık etmem. Tavrınız ve tehditleriniz bir haydutunkiler gibi. Suçlamalarınız birer yalan. Onların layık olduğu muameleyi görüyorsunuz."

Delikanlı annesinin uyarısını kavramıştı. Jeanne da aynı zorluklarla mı karşılaşmıştı?

Dokuzuncu gün tutsak acınacak haldeydi: hırpani, saçı saka-

lı uzamış görünüyordu, zira François berber çağırmayı kabul etmemişti.

"Ne bekliyorsunuz?" diye sordu François'ya.

"Yargıçlarınızı."

Falois sırıttı.

"Sizin yargıcınız olacak onlar, tutsaklığımın bedelini yüz katıyla ödeyeceksiniz."

Ferrando'nun acilen haber verdiği Peter Schöffer gelince, Falois pek de o kadar kendinden emin olmayan bir tavırla süzdü Schöffer'i.

"Kimsiniz?" diye sordu.

Schöffer yanıt vermedi.

Ferrando da geldi ve tutsağa aşağılayıcı bir bakış yöneltti.

Falois birinin beklendiğini anladı. Bir saatten kısa süre sonra atölyede büyük bir hareketlilik yaşandı. Prens-başpiskopos, yanında yardımcısı, kâtibi ve iki kollukçuyla geldi.

"Saygıdeğer efendimiz'" diye bağırdı Falois. "Bu adamlar Üniversite'nin özel görevlisine bakın nasıl davranıyorlar!"

Alexandre de Luxembourg tutsağın çözülmesini emretti. Falois çok sevinmişti. Güçlükle doğruldu, François'ya kin dolu gözlerle baktı.

Alexandre de Luxembourg adama tokat attı.

"Bana yalan söylediniz!" diye bağırdı, besbelli öfkelenmişti.

"Saygıdeğer efendimiz..." diye kekeledi Falois, afallamıştı.

"Susun. Bu matbaanın başlangıçtaki malzemesinin parası, malzemenin meşru sahibi, karşınızda duran üstat Peter Scöffer'e ödenmiş. Geri kalanlar, şimdiki sahipleri tarafından imal edilmiş, aralarında meşru gardiyanınız François de l'Estoille usta da var. Bütün bunları noter onaylı belgelerden doğruladım. Sorbonne tek kuruş ödememiş. Yalancı tanıklığa dayanarak bana al-

çaklık yaptırmak istediniz. Hapishane size az gelir. Sizi görevlendirenlere yazacağım bu durumu. Kollukçular, ben ne yapılması gerektiğine karar verene kadar bu adamı yakalayıp hapse atın!"

Falois "Efendimiz, papa..." diye söze başlamıştı ki kollukçular çevresini sardı.

Prens-başpiskopos dönüp cebinden bir belge çıkardı:

"Papa II. Paulus hazretleri Trois-Clefs matbaası üzerindeki himayesini yeniliyor."

Kolluk kuvvetleri Falois'yı alıp götürdü. Heyecandan herkesin bir süre dili tutuldu. Alexandre de Luxembourg, François'yı bir kenara çekti.

"Bu kötü adamı rehin aldığınız ve imzasını taklit ettiğiniz için sizi bağışlıyorum. Bir daha bundan söz edilmeyecek. François usta, düş gücü ve cesaretinizi kullanarak hareket ettiniz. Çok iyi. Ama sizi kanatları altına alacak bir aileye gitseniz daha iyi olur. Bunu sağlamaya çalışacağım."

Prens-başpiskopos atölyeden ayrıldı. Ferrando, çetin bir sınavdan geçen sinirler gevşesin diye, herkesi akşam yemeğine çıkarmaya karar verdi.

Jeanne, Angers'de bütün bu beklenmedik olaylardan habersizdi. Oğlunun kaleminden öğrenince, Joseph'i endişelendirecek kadar huzursuz oldu. Jeanne'a göre, Üniversite'nin maşaları makinaların nasıl kaçırıldığını kısmen de olsa öğrendiyse, birinin itiraflarda bulunmasını sağlamış olmalıydılar. Belki de Falois'nın François'ya söylediğinden fazlasını biliyorlardı. Belki de Ciboulet'ye işkence etmişlerdi. Belki de...

Genç kadını rahatlatmak ve emin olmak için Joseph René d'Anjou'ya gidip zaptiye şeflerinden birinin ertesi gün Paris'e gi-

derken kendine eşlik etmesini istediğini bildirdi. Atla gidilecekti. Tırıs giderek bir günde başkente varılırdı. Joseph üç günde geri dönecekti.

Bir kez daha Jeanne korkudan titredi. Belki de Joseph aslanın ağzına atıyordu kendini. Genç kadın bütün kalbiyle Tanrı'ya dua etti. Dadı, Jeanne'a bitki çayları içirdi; Hindistan'dan gelme afyon içeren, acı mı acı bir çay yüzünden Jeanne uyuklamaya başladı.

Joseph öngörülen sürede geri döndü. Ciboulet'yle görüşmüştü, adama işkence edilmemişti.

"Ee öyleyse?..." diye sordu Jeanne.

"Akıl yürütelim," dedi Joseph. "Üniversite'nin adamları da bizim gibi akıl yürütüyor. Strasbourg'da matbaanın ortaklarından biri olarak tanınan Ferrando Sassoferrato'yla birlikte çalıştığımız biliniyor. Peter Schöffer'in matbaayla ilgilendiği ve Fust'un damadı olduğu da biliniyor. Strasbourg'daki matbaa yeni olduğu ve Schöffer'in zaten Mainz'ta kendi matbaası bulunduğu için, Paris'teki sandıkların içinden çıkanın Trois-Clefs atölyesindeki malzeme olduğu sonucuna vardılar. Basseterre'e Strasbourg'da bir matbaam olduğunu ben söylemiştim; eminim ki Paris'te Üniversite'deki suç ortaklarına bunu haber vermiştir. Artık matbaa gibi büyük bir işimiz olduğunun bilinemeyeceği şekilde gizli değil ki yaptıklarımız."

"Peki Üniversite'nin o özel görevlisi neden François'ya öyle hırçın davrandı? Neden beni cadılıkla suçladı? Halbuki o dava bitti, ben de aklandım. Neden Üniversite'nin rektörü bana o kadar kızıyor? Zulüm tekrar başlayacak demektir!"

"Gerçekten açık seçik olmayan bir şey var," dedi Joseph, "ama şunu söyleyeyim ki Üniversite'nin rektörü Guillaume Fichet'nin bu kötülükleri teşvik ettiğinden bayağı kuşkuluyum.

Onun hakkında işittiklerime göre incelikli, hoşgörülü, kendini öğrenmeye adamış, gerçek bir bilginmiş. Seninle özel bir husumeti olması gerek."

"Onu tanımıyorum."

"Öyleyse başka biri var, belki de sana diş bileyen bir hoca. Ama çok fazla endişeye kapılmayacağım. O kişi kimse, zararlı, ama her şeye kadir değil, Strasbourg'daki olay bunu kanıtladı."

"Öğrenmenin yolu yok mu?" diye sordu Jeanne.

"Bir düşüneyim. Şu kesin: Avrupa'daki birçok büyük kentin matbaası var. Büyük bir kültür merkezi olmakla böbürlenen Paris Üniversitesi'nin yok. Bu durumun bilginleri yaraladığı düşünülebilir. Fust'un makinalarını ucuza ele geçirmeyi umdular, başaramayınca öfkeden çıldırdılar, ellerinden kaçan ganimetin peşine düştüler."

İki gün sonra Joseph, Jeanne'a, Strasbourg'a gideceğini söyledi. Genç kadın şaşırdı.

"Aklını kurcalayan sorunun yanıtını bulmaya çalışacağım," dedi genç adam.

Alexandre de Luxembourg, Joseph'in isteğine şaşırdı.

"Bir kötülüğün kaynaklarını öğrenmek, o kötülüğü cezalandırmak kadar yararlıdır diye düşünmeme izin verecek mi ekselansları? Bu adam besbelli ki kötü niyetle hareket eden bir kişinin aracısı yalnızca. Siz de ben de, söz konusu kişinin Guillaume Fichet olamayacağını biliyoruz. Demek ki o ileri gelen aydının gölgesinde kalarak ve kuşkusuz onun rızası olmaksızın, hareket eden biri var. Tam da bu nedenle ona zarar veriyor; maskesinin düşürülmesi gerek."

Başpiskopos gülümsedi.

"Özdeyişlerinizi okudum De l'Estoille beyefendi, şimdi de

aynı ihtiyat ve keskin görüşle hareket ettiğinizi görüyorum. Düşünme biçiminiz akla uygun. Olsun."

Efendisinin emri üzerine, başpiskopos yardımcısı, Joseph de l'Estoille'in tutuklu Aymard de Falois'yı ziyaret etmesine ve hücresinde gardiyanlar olmaksızın görüşmesine izin veren bir mektup kaleme aldı.

Joseph, başpiskoposun yanından ayrılmadan önce, "Dışarıya hiç mesaj gönderdi mi?" diye sordu.

"Hayır. Kuşkusuz ele geçirirdik, öyle bir şey olsaydı ben size söylerdim. Koruyucusunu koruyor Falois."

Hapishane piskoposluğa yakındı. Bina iç karartıcıydı. Kim iç açıcı bir hapishane görmüş ki? Ama iki muhafız onu hücrelerin açıldığı koridora sokunca, Joseph ürperdi. Ter, sidik ve küf karışımı bir koku genize doluyordu. Gardiyana mahkumun kapısını açması ve ziyaretçi dışarı çıkmak istediğinde gardiyanı çağırabilsin diye kapıdaki gözetleme penceresini açık bırakması söylendi.

Falois rutubetten kızıllaşmış bir ot mindere uzanmıştı. Ayakucunda bir oturak duruyordu. Masada bir testi ve boş bir kâse vardı. Yüksekteki kafesli bir pencereden ışık sızıyordu.

Mahkum yalnızdı; Joseph'e bakıp "Kimsiniz?" diye sordu.

"Joseph de l'Estoille, Trois-Clefs atölyesinin sahiplerindenim."

"Ne istiyorsunuz?"

"Sizi dinlemek."

"Söyleyecek bir şeyim yok."

Joseph hücredeki tek taburenin üzerine oturdu.

"Uzun süre burada kalabilirsiniz. Size kötülükçü ve yalancı bir görev vererek aldatan birinin yaptığı şeyin bedelini siz ödersiniz böylece."

"Karşılığında ne elde edeceğim peki?"

"Prens-başpiskoposun huzurunda sizin lehinize konuşurum."

"Beni serbest bırakırlar. Ne yaparım o zaman? Efendime ihanet ettikten sonra Paris'e dönebileceğimi mi sanıyorsunuz? Kariyerim biter."

Falois dikildi, kollarıyla bacaklarını sıkıştırdı.

"Prens-başpiskoposa size Strasbourg'da bir görev vermesini önerebilirim. Mesleğiniz nedir?"

"Yunan felsefesi öğretiyorum."

"Bu şehrin üniversitesinde görev alabilirsiniz."

Falois teklifi düşündü.

"Beni bulurlar. Üniversite'nin eli uzundur. Hırpalamasalar bile tefe koyarlar. En iyisi bir avukatın beni buradan çekip çıkarmasını beklemek."

"Avukat çekeceğiniz cezadan kurtaramaz sizi: yalancı tanıklıklar üzerine temelsiz suçlamalarda bulundunuz. Üniversite'nin Trois-Clefs'deki malzemenin parasını ödediğini, malzemenin haksız yere Paris'ten götürüldüğünü iddia ettiniz. Doğru değil bu."

"Bilmiyordum."

"İşvereniniz de sizi savunmaz, madem ki bu yalanları uyduran, sahteciliği yapan o."

"Avukatım benim iyi niyetli olduğumu, söylenenlerin yalan olduğunu bilmediğimi söyleyecektir."

"O zaman serbest kalarak Paris'e döneceğinizi mi umuyorsunuz?"

"Evet."

"Yanılıyorsunuz: Guillaume Fichet sizi yeniden tutuklatır."

Falois'nın bakışları bulandı.

"Bunu nereden biliyorsunuz?"

"Çünkü prens-başpiskopos onu bu meseleden haberdar etti bile. Olay Fichet'ye zarar veriyor. Gizli nedeni öğrenmek isteyecektir. Diyelim ki serbest bırakıldınız, Paris'e gitmek üzere Strasbourg'dan ayrılarak kendinizi ateşe atmış olursunuz."

Falois bu yorumu düşündü bir süre. Joseph ayağa kalkıp hücreyi arşınlamaya başladı.

"Özgürlüğünüzü feda ettiğinize göre sırrınız bayağı önemli olsa gerek," dedi.

"Aynı zamanda şerefim ve yeminime sadakatim söz konusu," dedi Falois. "Eğer yeminimi bozarsam ölümle karşı karşıya kalınm."

"Kötü niyetli birine edilmiş yemin kendiliğinden bozulur."

"Belki," dedi Falois, "ama şerefsizliğin yanı sıra, her an ölümle karşılaşabilirim. Siz anlayamazsınız..."

"Eğer buradan çıkarken size başka bir kimlik verilirse ölüm tehlikesi yok."

"Başka bir kimlik mi?" diye bağırdı Falois, şaşırmıştı.

"Evet başka bir ad, başka bir meslek."

"Mümkün mü bu?"

"Evet."

"Yemin edin."

"Yemin edemem. Ama prens-başpiskopostan bir iyilik talep edebilirim. Gerekçeleriniz iyiyse başpiskopos o iyiliği yapacaktır."

"Sorun ona!"

"Öyleyse konuşun!"

Joseph'in sabrı tükenmeye başlamıştı. Falois derin bir soluk aldı.

"Bernard de Morvilliers," dedi. "Fransa şansölyesi olan Pier-

re'in kardeşi. Üniversite'deki hocalardan biri. Matbaa sahibi olmayı çok istiyor. Ona göre matbaa, iktidarın üstün bir aracı. Düpedüz hayranlık duyduğu ağabeyinin gözüne girmesini sağlayacak bir şey."

Ayağa kalktı, testiyi alıp lıkır lıkır içti.

"Bilmem Pierre de Morvilliers'nin geçirdiği değişimin farkında mısınız," dedi. "Dört yıl öncesine kadar şansölyeydi, olağanüstü bir mevki. Sonra Charles de Bourgogne, Charles de France, Jean de Bourbon ve öbür asi prenslere yakınlık duymaya başladı. Kral onu görevden aldı. Pierre de Morvilliers daha sonra krala yaklaştı, tekrar güvenini kazanmayı başardı. Kral ikna yeteneği ve zekâsı benzersiz olan Pierre'den vazgeçemiyor. Kral onu danışmanlarından biri yaptı, ona kul köle olan Dammartin adındaki adamla birlikte."

"Peki sizin çılgınca girişiminizle bunların ne ilgisi var?" diye sözünü kesti Joseph, kraliyetteki beklenmedik olayların Jeanne ve yakınlarının işini ve yaşamını ne kadar etkilediğini görmek için sabırsızlanıyordu.

"Durun, Bernard de Morvilliers'nin matbaa tutkusunu anlamanız gerekiyor. İşin anahtarı burada. Yergi yazıları gibi metinlerin süratle çoğaltılmasının, kendisini rektörden bile daha güçlü kılacağını düşünüyor. Sokakta dağıtılacak yergiler, şehirlerdeki insanların görüşlerini değiştirecekmiş. Bernard böylece ağabeyi için vazgeçilmez olacakmış. Ona üstünlük kuracakmış. Buna inanıyor. Fust'un makinalarını ele geçirdiğini sandı. Çünkü Fust onunla pazarlık etmişti. Makinaları elinden kaçırdı. Nasıl olduğunu biliyor, en azından tahmin ediyor. Beni buraya yollayan o. Üniversite'nin Fust'a beş yüz *ekü* ödediği konusunda bana güvence verdi. Belgeyi gösterdi. Şimdi belgenin sahte olduğunu biliyorum."

Joseph işin iç yüzünü anlamaya başlamıştı.

"Üniversite zengin. Neden matbaayı Üniversite'ye satın aldırmıyor?" diye sordu.

"Biliyorsunuz malzeme nadir bulunuyor. Ama özellikle, Morvilliers matbaaya bizzat sahip olmak istiyordu. Böylece, ağabeyi sayesinde matbaasını Üniversite'nin himayesine sokacaktı. Bir müneccimin yazdıklarını basarak işe başlayacaktı..."

"Müneccim mi?"

"Evet, Chrestien de Bâle. Kralın kardeşi Charles de France'ın zaferini ilan etmek için."

Chrestien de Bâle, René d'Anjou'nun sarayında ortalığı kasıp kavuran müneccimdi. Ne güzel dostluk! Joseph bu bilgileri kafasında evirip çevirdi, Basseterre'in de hiç kuşkusuz Morvilliers'nin çetesine bağlı olduğunu düşündü.

"Peki Guillaume Fichet'nin bütün bunlarda rolü ne?"

"Elbette hiçbir şeyden haberi yok. Morvilliers ona Üniversite'nin bir matbaası olması gerektiğini kabul ettirdi, Fichet de onu nasıl bir matbaa edinilebileceğini öğrenmekle görevlendirdi. Morvilliers kendi tasarılarını gerçekleştirmek için bu fırsatı yakalamış oldu."

Joseph durumu zihninde canlandırdı.

"Tamam, Morvilliers sahtecilikle suçlanacak. Yargılanacak, ağabeyinin müdahalesine ya da yargıçların huyuna göre mahkum da olur beraat de eder; sizse, entrikacı ve sahteci bir adamın çevirdiği dolapları sadece iyi niyetle hayata geçiren biri olduğunuzu kanıtlayabilirsiniz. Yeminle bütün bunlar arasında bir bağlantı göremiyorum."

Falois ayağa kalktı.

"Bu, işin sadece bir yönü," dedi Joseph'in karşısına geçerek. "Morvilliers öte yandan çok güçlü biriyle bağlantıda."

"Kiminle?"

Falois bir an duraksadı, sonunda konuştu:

"Jean de Bourbon."

Joseph kaşlarını kaldırdı.

"Olsun. Bourbon dükü güçlü, kralın müttefiki. Ama sizi bu insanlara bağlayan şeref yeminini anlayamıyorum hâlâ."

Falois, Joseph'e daha da yaklaştı.

"Mason onlar," diye fısıldadı.

Bir an sustular. Joseph, Masonlardan söz edildiğini işitmişti; kimilerinin her türlü alçaklıkla suçladığı, kimilerinin de üstün insanlar topluluğu olarak gördüğü bu gizli birliği merak ediyordu. Ama bu konuda hiçbir fikri yoktu.

"Siz Mason musunuz?"

"Evet. Konuşursam öldüm demektir. Derneğimizde andını bozanların sonu budur."

Joseph göğüs geçirdi.

"Gerçekten de size yeni bir kimlik vermek gerekecek," dedi.

Bir güneş ışını Falois'nın yüzünü yaladı, orantısızlıkları ortaya çıkardı, adama içler acısı, korkutucu bir hava verdi.

"Neden François de l'Estoille'e o kadar çirkin davrandınız?" diye sordu Joseph. "Neden annesinin cadı olduğunu söylediniz?"

"Jeanne de l'Estoille!" diye bağırdı Falois. "Paris'in en lanetli orospusu!"

Joseph buz gibi bir bakış fırlattı adama.

"Benim karımdan söz ediyorsunuz."

"Karınız mı?" diye haykırdı Falois, korkmuştu. "Yengeniz olduğunu sanıyordum..."

Ender olarak kapıldığı dizginlenemez bir dürtüyle Joseph ayağa kalktı ve adamın yakasına yapıştı.

"Benim karım, sefil idam kaçkını!"

Falois geri çekilmeye çabaladı. Joseph sertçe itti onu. Bir gardiyan, gözünü gözetleme deliğine dayadı.

"Bu kadın, beyefendi," dedi Falois, ansızın kin dolu bir sesle, "bu kadın... François de l'Estoille, François Villon'un oğludur, biliyor musunuz? Bir piç! Bu piçin matbaası var!"

"Sözlerinize dikkat edin Falois, yoksa bu hapishaneden asla çıkamazsınız! Üvey oğlum François de l'Estoille ile sizin Mason saçmalıklarınızın ne ilgisi var?"

Falois alttan Joseph'e baktı.

"François Villon Masondu. Ve Jean de Bourbon'un himayesindeydi. Muhtaç duruma düşüp de oğlunun annesinden para isteyince kadın para vermeyi reddetti! Villon da Jean de Bourbon'a şikayette bulundu..."

"Ahmak! Sefil budala!" diye bağırdı Joseph. "Kanm Jeanne o şair bozuntusu tarafından tecavüze uğramıştı! Bir de tutup o hırsıza, o idam kaçkınına, o pezevenge, oğlancıya para mı verseydi?"

Falois'nın yüzü allak bullak oldu. Gardiyan yine gözetleme deliğine gözünü dayadı.

"Yardıma ihtiyacınız var mı efendim?" diye bağırdı.

"Hayır teşekkür ederim," diye karşılık verdi Joseph aynı tonda.

"Bilmiyordum... Bilmiyordum... bağışlayın beni!" dedi Falois.

Yorgunluktan tükenmiş görünüyordu, minderinin üzerine oturdu, başını ellerinin arasına aldı.

"Herkes bana yalan söylemiş... Herkes!" diye inledi.

Joseph konuşmaya devam etti: "Jeanne o çocuğu mükemmel yetiştirdi ve ona bir isim verdi. Çok yetenekli bir delikanlı, bugün, on sekiz yaşında, bir matbaayı yönetiyor. Ahlaksızların, puştların laflarını geveleyen iğrenç bir budalanın kokuşmuş bir yaşam sürdüğü bir hapishane hücresinde o delikanlıya hakaret edilmesini hoşgörmeyeceğim!"

"Bağışlayın beni," diye kekeledi Falois, "gerçekten de ahmağım ben."

Sesi boğuklaşmıştı.

"Bana, Jeanne de l'Estoille'in erkek kardeşini öldürdüğü ve cadılıktan yargılandığı da söylenmişti..."

"O rezil insanlarla kardeşinin ne ilgisi varmış?" diye sordu Joseph.

"Denis d'Argency de Jean de Bourbon'un himayesindeydi. Ve Masondu."

Joseph ses çıkaramadı. François'nın babasıyla Jeanne'ın kardeşini aynı ağın içine düşüren kader gerçekten de karanlıktı.

"E n'olmuş peki?" diye sordu, soğukkanlılığını korumaya çalışarak.

"Morvilliers, Denis d'Argency'ye bağlıydı, korkunç ölümünden sonra teselli bulamadı. Karınızın ve yakınlarının mahvolmasını sağlamaktan mutluluk duyacaktır."

"Demek ki benim de, François'nın da..." dedi Joseph.

"Beni içine sürüklediği iş için iki önemli gerekçesi vardı. François de l'Estoille'in kendi emrine girmesini istiyor..."

"Yeter!"

Joseph ayağa kalktı, midesi bulanmıştı. Biraz dinginliğe kavuşmak için kendi yazdığı özdeyişleri okuması gerekecekti. Boğuluyordu.

"Beyefendi!" diye bağırdı Falois. "Size her şeyi anlattım! Bana söz vermiştiniz!"

"Ayaklarımın dibine bir yığın pislik boşalttınız!"

Mahkum acılı, ağlamaklı bir bakış yöneltti Joseph'e.

"Nedamet getiriyorum," dedi. "Kullanıldım. Ne yapacaksınız? Beni burada çürümeye terk etmeyin! Ölürüm! Beni öldürecekler!"

Elleriyle yüzünü kapatıp hıçkırmaya başladı.

İktidarın sefil kurbanı! diye düşündü Joseph. Jeanne'ın cesaretini düşündü. Falois'yı yakalayan ve hapseden François'nın cesaretini.

"Beyefendi!" diye bağırdı Falois yürek paralayıcı bir sesle.

"İtiraflarınız çok çirkindi," dedi Joseph. "Yine de hayatınızı kurtardı. Şimdi dosdoğru prens-başpiskoposa gidiyorum."

Gardiyana seslendi, gardiyan kapıyı açtı; Joseph, sanki Falois'nın ahlaki sefaletini yanında sürüklüyormuşçasına başını öne eğerek çıktı.

"Krala haber vermek gerek," dedi Alexandre de Luxembourg, Joseph Falois'nın anlattıklarını ona aktarınca. Joseph elbette Jeanne ve François de l'Estoille ile ilgili kısımları atlamıştı. "Ama aklı başka yerdedir şimdi. Péronne antlaşmasının geçersizliğinin ilan edilmesiyle meşgul. Her halükarda Fichet'ye özel ulakla haber vereceğim."

"Ya Falois?" diye sordu Joseph.

"Size verdiği sıkıntıyı görüyorum. Aslında ona yeni bir kimlik verebilirim, hapishanede öldüğünü ileri sürebilirim. Ya da kaçtığını."

Bu düşünce gülümsemesine neden oldu.

"Morvilliers endişeye kapılacaktır. Evet, tamam, Falois'nın kaçtığını söyleyeceğiz ve adama başka bir kimlik vereceğiz. Yunanca hocası olduğunu mu söylemiştiniz? Neden Trois-Clefs'de işe almıyorsunuz onu? Sizinle cehenneme bile gider artık!"

Prens-başpiskopos kendi önerisine katıla katıla güldü. Joseph şaşkına döndü.

Fikir hiç de aptalca değildi.

"Eğer işe alıyorsanız hemen serbest bıraktıracağım," dedi baş-

piskopos.

"İzin verin de önce François de l'Estoille'i ikna edeyim," diye karşılık verdi Joseph.

Strasbourg gerçekten çok yorucu bir şehirdi. Joseph başpiskoposun huzurundan çekilmek için izin istedi, ama kapıda Alexandre de Luxembourg'a dönüp "Efendimiz, Morvilliers sorununu nasıl çözeceğiz?" diye sordu.

"Bakacağız, beyefendi, bakacağız. Bunaltılmaktan hoşlanmıyorum!"

25
ACI ZAFER
*

"Deli misin?"

Joseph'in önerisini duyunca François'nın ilk tepkisi bu oldu.

"Bu adam bize sınırsız bir hizmette bulundu," dedi Joseph. "Düşmanlarımızı açıkladı. Jeanne'ın düşmanlarını. Seninkileri. Pişmanlığını ifade etti. Yaşaması da ölmesi de senin elinde olacak. Kimliğini açıklarsan öldü demektir. Yunanca basmak istiyordun. Adam Yunanca hocası."

François birdenbire gülmeye başladı.

"Joseph seni seviyorum!" diye bağırdı, durumun acayipliğinden etkilenmişti. "Deliysen de dâhi bir delisin sen."

Ertesi gün Joseph atölyeye Jérémie Le Guitault olarak tanıttığı sakallı bir adam getirdi; Aymard de Falois idi bu, yeterince gür olmayan, dik dik duran sakalına rağmen herkes onu tanıdı ve herkesin tüyleri diken diken oldu. Yunan dili uzmanı, François'nın ayaklarına kapandı, ellerini öptü.

"Bağışlayın beni efendim! İsa adına bağışlayın! Kullanıldım ben!"

Arminius, Kokelmann ve çıraklar şaşkına dönmüş bir halde sahneyi izliyorlardı. Küstah tutsak, aşağılık bir köleye dönüşmüştü. Ama matbaacılar büyük sevinç gösterecek kadar alçalamazdı, soğukkanlı bir şekilde durdular.

"Ayağa kalkın Le Guitault," dedi François. "Yunanca bilginiz-

den yararlanacağız."

Joseph, François'ya sarıldı, Arminius, Kokelmann ve çıraklara selam verip çıktı. Jeanne'ın yanında olmak istiyordu. Yeryüzünde bir tek liman vardı, o da Jeanne'dı.

Sonunda Angers'ye vardığında, Falois'nın Denis ve François hakkında söylediklerini kansına aktarmadı; o iki kişinin hayaleti, ömrü boyunca genç kadının peşinden gitsin istemiyordu.

Alexandre de Luxembourg'un tahmini doğru çıktı: Onbirinci Louis matbaa hikâyeleri ve Mason hocaların entrikalarıyla ilgilenemeyecek kadar Péronne bozgununu telafi etmeye dalmıştı. Parisliler onu gülünç buldular ve kralla ince ince alay ettiler. Birçoğu alakargalara "Péronne! Péronne!" diye bağırmayı öğretmişti. Châtelet'deki bir zabıt kâtibi kuşlara el koymayı marifet sandı. Parisliler bu işe daha çok güldüler. Louis zaten daha beterinden çekinerek Paris'e adımını atmıyordu. Parisliler kralın iğdiş edilmiş bir horoz olup olmadığını, Burgonyalı'nın da onu kafese koyup koymadığını düşünmeye başladılar.

Liège'lilerin yaptığının yanında Parislilerinki hafif kalıyordu: Liège'liler bütün soslara Onbirinci Louis'nin adını veriyor, ondan çoğunlukla hırsız ya da orospu çocuğu diye söz ediyorlardı. Strasbourg da bu düşmanlığa ortak oldu. Halk sadece zafer kazananları sever, Sezarlar şunu çoktan anlamıştı: *Vae victis!*[1]

Bu arada Joseph, Angers'de Jeanne'ın tatlılığının sefasını sürüyordu. İkinci ama son derece iffetli bir balayı yaşadılar, zira Jeanne hamileliğinin dördüncü ayındaydı ve yaşadığı olayların kendini etkilemiş olmasından kaygılanıyordu.

"Morvilliers'yi yakalamak için ne yapacağız?" diye sordu.

---

1) *Vae victis*: "Yenilenin vay haline!" Brennus'un Romalılara söylediği bu söz, yenilenin yenenin insafına kaldığını belirtmek için kullanılır. (ç.n.)

"Alexandre de Luxembourg bu işle ilgileneceğini söyledi," diye yanıt verdi Joseph.

"İlgilenecek mi?"

"Bu mesele onu küçük düşürdü. İnsanların özsaygısı genellikle adalet duygularından daha güçlüdür."

Müneccİminin Jean de Bourbon ve bir yığın entrikacıyla bağlantılı olduğunu gizlice öğrenen René d'Anjou, gözlerini kısıp şöyle dedi:

"Zaten sadece saçma sapan şeyler söylüyordu. Satürn'ün tuz vergicilerinin vergi tahsil etmesini önleyeceğini boşuna görmüş!"

Ve kahkahalarla gülmeye başladı.

"Bu çocuk çok kıpırdıyor," dedi Jeanne bir akşam, "ele avuca sığmayan bir oğlan olacak."

1470'in Şubat ayında genç kadının yanıldığı anlaşıldı, bebek kız oldu. Bir kız! Her çocuk Tanrı'nın bir armağanıydı; Déodat'ya koyduğu ad da bunu gösteriyordu. Ama bir kız! Bir kız! Susamış biri pınarı keşfedince ne yaparsa öyle yaptı kızını görünce. Hep fetih peşinde koşan ama dünyayı tanımayan erkek cinsinden bezmişti bir bakıma. Jacques'ı uzak oluşu yüzünden sevmişti, sanki uyum sağlamak için gizemli simya işlemlerinin müziğini dinler gibiydi o.

Ağabey-kardeş olmasaydı ben ne yapardım? dedi kendi kendine Jeanne.

Bütün hamileliği boyunca şunu düşünmüştü: bu bebek Joseph kadar Jacques'ın da armağanıydı, iki nehrin kavuştuğu yerdeki bir ada gibi tıpkı. Bu nehir fikri aklından çıkmadı. Jeanne'a göre, insanoğlu, yıldızlarda bükülüp çözülerek evrene can veren engin akıntıların yeryüzünde ortaya çıkmasıydı, bir gün geldiği yere geri dönüyordu. Dünya yüzünde o insan bir ad alıyor, çevresini fasa fiso şeylerle dolduruyor, kendini falanca adamla filan-

ca kadının çocuğu sanıyordu, ama aslında her yaratık yerin ve göğün çocuğuydu.

Jeanne ile Joseph bebeğin adını Aube koymaya karar verdiler.

"Dünyada daha çok kadın olsaydı daha az savaş olurdu."

Jeanne artık sadece Aube ve Joseph için yaşamaya başladı. Uyurken, uyanıkken bebeğini seyrediyordu.

Ama François'dan gelen bir mektubu tekrar tekrar okuyacak zaman buldu. Guillaume Fichet, Üniversite adına bir matbaa kurması için François'yı çağırıyordu.

"Ne anlama geliyor bu? Üniversite onu hırpalıyor, şimdi de yardımını mı istiyor?" dedi genç kadın Joseph'e.

"Bekleyip görelim. Her halükarda ben sana Fichet'nin düşmanımız olmadığını söylemiştim."

Bir başka mektupta François, çok nazik bulduğu Fichet'yle görüşmesinin, "safra dolu bir çıbana benzeyen" Morvilliers'nin yanında gerçekleştiğini söylüyordu. Fichet'nin intikamıydı bu kuşkusuz; Morvilliers'nin şiddetli arzusu olan matbaayı, adamın soyup soğana çevirmeye çalıştığı kişiye emanet ediyordu! Morvilliers işe burnunu sokmayı denemişti ama rektör, matbaanın, kendisinden sonra yegâne sorumlu olarak François de l'Estoille'in denetimine verilmesi kararını almıştı.

Jeanne "Morvilliers'yi çıldırtacak!" dedi.

"Morvilliers zaten çılgın."

Pek iç rahatlatıcı bir şey değildi bu.

François, Fichet'nin istediği matbaayı Saint-Jean-de-Beauvais sokağındaki Décret fakültesinde kurmak üzere Dumoncelin köşkünde kalacaktı. Joseph, Aube'un doğumunu haber vermek ve dikkatli olmasını öğütlemek için delikanlıya kısa bir mektup gönderdi.

* * *

Dumoncelin köşkü aylardır terk edilmişti; Jeanne yakın bir gelecekte oraya dönmek arzusunda olmadığından, her zaman tutumlu davranan Joseph aşçıya yol vermiş, sadece eve bakan karı-koca hizmetkârları tutmuştu. François ilk geldiği günlerde bu hizmetkârların hazırladığı tatsız tuzsuz yemekleri yedi. Ama yağda yumurta, sucuk ve çorba yemekten bıktı; dahası, ticaret yaptığı kişileri (kuyumcular loncasından maden tüccarları, basılacak kitap önerileri getiren kültürlü kişiler), mütevazı bir şekilde de olsa, evinde ağırlamak istiyordu. Dolayısıyla aşçı aramaya başladı. Birkaç gün geçti, bütün mahalleye haber salınmıştı, sonunda François'ya Quentin Lafoye adında, Bourbon dükünün malikânesinde çalıştığı söylenen bir aşçı tanıtıldı.

Kışkırtma isteğiyle ya da hesap yaparak, François sahte Jérémie Le Guitault'yu eve getirdi. Eskiden hep tıraşlı gezen ve sık sık berber çağıran Falois, artık yüzü gözlerine kadar sakallarla kaplı olduğu için tanınmaz haldeydi. François'nın hesabında yanılmadığı ortaya çıktı: Sahte Jérémie, François'nın Üniversite aleminde Morvilliers'nin sadık kölesi olanlarla olmayanları ayırt etmesine yarıyordu. Eski tutsak, delikanlının görüşmelerinde hazır bulunuyor, tek söz etmiyor, sadece François'yla baş başayken yorum yapıyordu. Bütün varlığıyla kendini François'ya adamıştı, hem Morvilliers'nin François'nın yoluna kuracağı tuzaklardan, hem de kendi maskesinin düşmesinden ödü kopuyordu.

Gerçekten de tuzaklar çıktı karşılarına. François'nın burmalı pres ısmarladığı ve yüklü bir avans ödediği demirci ustası, paralarla kayıplara karıştı; François belirtilen adrese gittiğinde orada hiç demirci olmadığını öğrendi. Bu durum masrafları şişirmiş, gecikmeye neden olmuştu.

Jérémie, François'nın evinde bir odada kalıyordu. Joseph'in

yaptırttığı hamamı çok büyük keyifle keşfetti ve sık sık kullandı. François sadık kölesinin eve hiç fahişe getirmeyişini çok takdir etti. Az çok gizli hastalık taşımalarının yanı sıra, fahişeler, kendileri müşteriyle oynaşırken adamları soyup soğana çeviren haydutlarla işbirliği yapıyorlardı.

Jérémie her akşam efendisiyle yemek yiyordu.

Bir akşam baş başa oturmuş konuşurlarken, sofraya da hizmet eden aşçı çorbaları koydu ve kadehlere her zamanki gibi şarap doldurdu. İki adam sayfaları kırk ikiden otuz altı satıra indirmeyi ve böylece *in-quarto* kadar sıkışık olmayan formalar yapmayı konuşuyor, daha küçük harf dökme gerekliliğinden söz ediyorlardı. François Yunanca harfleri çizmek ve oymak için bir oymacıyla anlaşmıştı.

Jérémie şarap kadehini aldı. Birdenbire irkildi, ağzındaki yudumu bütün gücüyle yere püskürttü. François, elinde kadehi, şaşkınlıkla Jérémie'ye baktı. Jérémie aniden ayağa kalktı ve François'nın elindeki kadehi çekip aldı.

"Neyiniz var?" diye sordu François.

"Bu şarap zehirli!" diye bağırdı Jérémie, aşçıya dönerek.

Aşçının beti benzi attı. Şaşkınlıktan mı yoksa suçluluğun etkisi mi? François da adama döndü.

"Efendim, çorbanın baharatı yüzünden konuğunuz yanıldı herhalde..." dedi Quentin Lafoye.

François da şarabın tadına bakıp tükürdü.

"Baharattan değil!" dedi sertçe. "Daha çorba içmedim ki ben."

Kalktı, elindeki kadehi aşçıya uzatarak emretti:

"İçin!"

"Efendim ben içki içmem..."

François emrini tekrarladı. Quentin hâlâ reddediyor, çevresine bakınıyor, besbelli kaçmayı planlıyordu. François adamın

üzerine atladı. Aşçı sostan başka şeyler yapmayı da biliyordu ve cüssesi, üzerine atlayan François'nın iki katıydı; saldırıyı sertçe uzaklaştırdı. Jérémie de adamın üzerine atladı ve dengesini kaybetti. Aşçı kapıya doğru hamle yaptı. François kaçmasını engellemeye kararlıydı, peşinden koştu ama göğsüne yediği yumrukla soluğu kesildi. Zorlukla nefes alarak iki büklüm oldu. Bunun üzerine Jérémie sofrayı aydınlatan şamdanlardan birini alıp aşçının sırtına indirdi. Adam bağırdı, bir an hareketsiz kaldı. Patırtı, kendi odalarına çekilmiş olan hizmetkarları harekete geçirdi, üst kata gelmek için merdivenlerden çıkmaya başlamışlardı.

"Durdurun şu adamı!" diye bağırdı Jérémie.

Hizmetkarlar önünü kestiler. Aşçı yumruk yağdırdı. Kadın haykırdı. Ama François öfkenin ansızın ikiye katladığı bir güçle, kurt gibi adamın üzerine çullandı, aşçıyı yere fırlattı, öküzü bile yere yıkacak kadar sert bir yumruk indirdi suratına. Adam birkaç saniyeliğine kendinden geçti; François bir yumruk daha indirdi.

"Bana bir ip bulun!" diye bağırdı.

Hizmetkarlar koştular. Aşçı kaçmak için iyi bir fırsat yakaladığını sandı, ayağa kalktı, François'nın elinden kurtulmaya çalıştı. İri yarı bir adamdı. Neredeyse kaçmayı başarıyordu ki Jérémie arkasından yakaladı ve boğmak için boğazına sarıldı. Aşçı çırpındı. François kasıklarına bir diz attı, bir karaciğerine, bir suratına, bir de göğsüne indirdi. Bu kez aşçı yere yığıldı. Hizmetkarlar dönmüştü. François adamın ellerini arkasında bağladı, ayaklarına köstek vurdu. Adam uflayıp pufluyordu ama sonunda zaptedilmişti.

François üstünü başını düzeltirken "Gidip zaptiyeleri çağırın," dedi.

Gece devriyelerinden birini bulmak bir saat sürdü. Ellerinde

meşalelerle geldiler. François olayı özetledi. Zaptiye şefi şarabın tadına bakıp tükürdü. Mutfağa indi. Etrafı aradılar. Şüpheli bir şişe bulundu, içinde siyah bir sıvı vardı, zaptiye şefi açıp kokladı.

"Baharat değil, işte zehir," dedi.

Kollukçular tutsağı Châtelet'ye götürdüler. Jérémie mutfağın sağını solunu aramaya devam etti. Bir kağıt buldu.

Fare yemlerini ıslatmak için satılan bir şişe arsenik karşılığında aşçı Quentin Lafoye ustadan bir lira sekiz denier alındı.

Eczacı René Vallin, Boutebrie sokağı, Saint-Pierre-aux-Bœufs kilisesi karşısı.

Kağıdı François'ya uzattı.

"Morvilliers'yi bununla işin içine katamayız," dedi.

Jérémie arayıp taramayı sürdürdü. Başka bir kağıt buldu:

Aralık 1469'daki zahmetleri için Üstat Quentin Lafoye'ya beş lira on denier verildi.

Monsomert, Treilles köşkünde sofracıbaşı, Pré-aux-Clercs.

Jérémie çok memnun olmuştu.

"Pré-aux-Clercs, Üniversite'ye ait," dedi.

François kuşkulanmış gibiydi.

Hiçbir şey yememişlerdi, peynir, ceviz ve incirden oluşan bir akşam yemeği yediler, bir şişe şarap açtılar, zehirli olanı kanıt niyetine sakladılar. Sonra öküzgözüyle berelerini oğuşturdular. François'nın bir gözü şişmişti, Jérémie'nin kolunda berbat bir çürük vardı.

Ertesi gün Jérémie şafak sökerken Treilles köşkünün kime ait olduğunu öğrenmek için yola çıktı. Öğleden önce kolluk kuv-

vetlerinin şefi, Dumoncelin köşküne geldi, canı sıkkın görünüyordu. Sorguya çekilen aşçı, François'yı zehirlemek için Üniversite hocası Bernard de Morvilliers'den para aldığını itiraf etmişti. Zaten Morvilliers'nin evinde aşçılık yapmıştı. Zaptiye şefi, François'ya soluk gri bir bakış yönelterek, "O adamın kim olduğunu biliyorsunuz herhalde," dedi.

François başını salladı.

"İşinizi halletmek zor olacak," dedi zaptiye.

"Raporunuzu geri çekmeyeceksiniz değil mi?" diye sordu François.

Adam homurdanmaya başladı.

"Nasıl olduğunu bilirsiniz. Her halükarda emniyet amirliğine gidip şikayette bulunmanız gerek. Yapmazsanız aşçıyı çabucak asarlar."

Bu da, matbaanın kurulması yolundaki zaten zor çalışmayı daha da güçleştiriyordu.

Jérémie öğleyin sevinçle geri döndü.

"Kuşkulandığım gibi Treilles köşkü Bernard de Morvilliers'ninmiş!" diye bağırdı.

François başını salladı; hazırlaması gereken suçlama onu korkutuyordu. Emniyetteki zabıt katibine gidip, meçhul bir şahıs tarafından, aşçısı Quentin Lafoye aracılığıyla kendisini zehirleme girişiminde bulunulduğunu bildirdi. Morvilliers'nin adını hemen telaffuz etmek istemiyordu yoksa adam telaşa kapılırdı. Sonra François bir avukat aramaya koyuldu. Paris'te tek başınaydı, danışabileceği kimse yoktu, ama Jeanne'ın mahkemesini anlatırken Joseph'in söz ettiği ismi hatırladı: Bertrand Favier.

Favier delikanlıyı sıcak karşıladı. François olayları anlatınca avukat yüzünü buruşturdu.

"Genç dostum, davanızı üstlenmek isterim ama şunu belirt-

meliyim ki aşçınızdan daha ilerilere uzanamayız, o kuşkusuz asılacaktır, tabii çoktan asılmadıysa. Pierre de Morvilliers önce Fransa şansölyesiydi, şimdi kralın danışmanı. Sayısız dostu var, iktidarı sınırsız, pek az yargıç onu kızdırmayı göze alabilir. Üstelik temel bir sorunla karşı karşıyayız: Bernard de Morvilliers'nin suçlu olduğunu kralın maiyetinde kanıtlayabiliriz, hatta, D'Estouteville'le olduğu gibi, adamı hapse bile attırabiliriz ama adam bilgin olduğu için kralın maiyetinin onu yargılama yetkisi yok. Anlıyor musunuz?"

François başını salladı.

"Kral, Pragmatique Sanction'u yürürlükten kaldırdığı için."

"Evet öyle. Sadece Üniversite yargılayabilir bilginleri. Yine de ileri atılmak istiyor musunuz?"

"Evet," dedi François. "Sırf onu suçlu göstermek bile gücünü elinden alacaktır."

"Tamam," dedi Favier. "Şikayette bulundunuz mu?"

"Evet."

"Kim hakkında?"

"Morvilliers'nin adını vermedim."

"Gerçekten çok kurnazsınız genç dostum. İhtiyatlı bir yaklaşım. Bu arada, kanıtlarınız neler?"

Quentin Lafoye'nın itirafları dışında François'nın pek fazla kanıtı yoktu. İlk belgeyi, Boutebrie sokağındaki eczacının faturasını gösterdi.

"İyi ama emniyetteki sorgunun içeriğini ele geçirirsek daha da iyi olur," dedi Favier.

Yardımcısına döndü:

"Aymard, dostum, lütfen hemen emniyete gidip Quentin Lafoye'nın sorgusunun onaylı bir kopyasını alır mısınız? Adam Dumoncelin köşkünün aşçısı, aynı köşkte dün akşam tutuklan-

mış ve bu sabah sorguya çekilmiş."

Aymard Flandrin, Jeanne'ın mahkemesi görülürken Favier'ye yardım eden kişiydi.

"Başka kanıtınız var mı?" diye sordu Favier.

François yanıt vermeksizin baktı.

Favier gülümsedi.

"Yüzünüze bakınca anlıyorum ki başka kanıtlarınız da var ama bana söylemekte tereddüt ediyorsunuz, çünkü yargıçlar kurulunda baskı göreceğimden ve açık konuşacak olursak, satın alınabileceğimden korkuyorsunuz. Doğru mu?"

François suskunluğunu koruyordu.

"Peki. Bana sadece bu kanıtları gösterin, geri vereceğim."

François cebinden ikinci belgeyi de çıkardı. Favier, Treilles köşkünün kime ait olduğunu sordu, François "Bernard de Morvilliers'ye," yanıtını verdi.

"Vay canına! İş gittikçe çetrefil hale geliyor," dedi avukat.

Gülümsedi, kağıdın kenarında parmağını gezdirdi.

"Bu Morvilliers beyefendinin boğazını kesebilir, çok iyi saklayın," dedi.

François soğukkanlı kalmaya çabalıyordu; zor oldu bu. Kimseye açılamıyordu. Bir matbaanın düzenlenmesinin gerektirdiği büyük bir iş yükü vardı, oysa delikanlı sadece on sekiz yaşındaydı ve meslek deneyimi bir yıllıktı. Yanında Schöffer'in bulunmasını isterdi. Özellikle de annesinin. Ama olaylardan haberdar ederek annesini telaşlandırmaya cesaret edemiyordu. Üstelik, Bernard de Morvilliers kuşkusuz sadık müridinin tutuklandığını öğrenmişti, öfkesi daha da büyüyecekti. Madem ki en büyük düşmanı François de l'Estoille'den kurtulmak istiyordu –neredeyse kesindi bu– başka bir cinayet girişiminde daha bulunacaktı.

Ferrando bankalarla işi olduğu için Paris'e gelmişti, Bièvre sokağına da yolu düştü. François'yı orada görünce şaşırdı, delikanlı olan biteni anlattı. Ferrando ciddileşti.

"Sen ve annen bağımsız insanlarsınız, dolayısıyla da yalnızsınız. Hiçbir gruba bağlı değilsiniz, başarı kazanmak için yeteneğinizden ve zekanızdan başka bir şeyiniz yok. O zaman fazla zahmete girmeden ortadan kaldırılabilecek kolay birer av gibi görünüyorsunuz. Başınıza gelenler beni şaşırtmıyor. Önemli çıkar meselelerine karışıyorsunuz, sen, bazen anneni koruyan kralın lütfundan da yoksunsun. Evlenmen gerek. Evet."

Alexandre de Luxembourg'un öğüdüydü bu, diye düşündü François.

"Ama, düşmanlarının nüfuzuna rağmen, oyunu kaybetmiş sayılmazsın bence," dedi Ferrando. "Hatta tam tersini düşünüyorum."

Bu arada günlük işleri sürdürmek gerekiyordu. Saint-Jean-de Beauvais sokağındaki yere yüksek fırın kurulmuştu. François, Strasbourg'da bin iki yüz harf döktürmüş, bunlar on iki kasayla taşınmıştı. İlk iki pres sonunda teslim edilmişti.

İlerleyen işin gururu François'ya güç veriyordu.

Ama kılıç taşıyabilse içi bayağı rahat olurdu.

Dava üç hafta sonra görüldü.

Quentin Lafoye'nın sorgu metni Bernard de Morvilliers adını içermesine rağmen mahkeme salonu pek kalabalık değildi. Zabıt katipleri tek söz etmemişti, zaten adalet önüne çıkarılan beş para etmez adamların, yüksek mevkilerdeki kişilerin adını verdiği ve böylece yargıçların ve halkın zihnini bulandırmayı umduğu sık rastlanan bir olaydı. Dahası, zehirleme olayları işsiz güçsüz adamların gözünde kahramanların kişiliğiyle önem kaza-

nıyordu, hele de olayda kadınlar varsa. Bir yüksek yargıcı zehirleyen bir fahişe ya da kaynanasını zehirleyen bir gelin varsa, dedikodu ayyuka çıkıyordu; oysa François de l'Estoille sıradan insanlar için tanınmamış bir adamdı. Şikayette bulunmamış olsaydı olay yargıya intikal etmezdi bile, Lafoye hemen asılırdı. Aşçının avukata verecek parası olmadığı için savcı esip köpürdü; cinayet teşebbüsünün kanıtları zaptiyeler tarafından bulunduğu, arama yapan zaptiye şefi tarafından doğrulandığı için, savcı, suçlunun asılması talebinde bulundu. Ve yerine oturdu.

Avukat Favier de böyle olacağını tahmin etmişti: kolayca kazanılmış bir zafer yanılsamasıyla savcının uyutulması.

Ferrando'nun yanında oturan François, bacaklarını bir çapraz yapıyor bir açıyordu.

Favier söz istedi; söz alınca, savcının, zehirleme girişiminin asıl sorumlusu, Üniversite'de hoca Bertrand de Morvilliers'nin adını anmadığını belirtti. El kesinlikle suçluydu, ama beyin daha da suçlu.

"Öte yandan, savcı zehirleme sebebini de söylemedi. Bir sebep olsa gerek," dedi, kafası karışan yargıçlara ok gibi bakışlar yönelterek

Üstat Favier mahkemede tanınmış bir avukattı. O yüzden önemsiz bir davayla ilgilenmesi şaşkınlık yarattı. Soruları gün gibi ortadaydı.

Morvilliers'nin adını duyunca yargıçlar birdenbire başlarını kaldırıp birbirlerinin tepkisini görmek için sağa sola bakındılar, tıpkı kümesteki hindilere benziyorlardı. Hatta biri başını fazla hızlı çevirdiği için başlığı düşüyordu neredeyse.

Savcı itiraz etmek için ayağa kalktı, bir caninin, kafası uçurulacağı zaman böyle şeyler uydurmasının doğal olduğunu ve bu uydurmaları kayıtlara geçirmeyeceğini söyledi küçümseme dolu

bir tavırla. Bir yargıç omuz silkti.

Favier savcıya kibarca yanıt verdi, Lafoye'nın Bernard de Morvilliers tarafından kullanıldığına ilişkin kanıtın elinde olduğunu belirtti. François'nın verdiği ikinci kağıdı çıkardı, savcının masasına koydu, savcı da yargıçlara verdi, yargıçlar gözlüklerini düzelttiler, besbelli ki çok rahatsız olmuşlardı. Favier'nin kağıdı geri alması kolay olmadı.

Yargıçlar için bu olay bayağı kötü bir hal almıştı. Zor altındaydılar, "tanık Bernard de Morvilliers" ve sofracıbaşısı "tanık Monsomert"in mahkeme celbini bekleyerek hüküm vermeyi erteleldiler.

Quentin Lafoye birkaç gün daha yaşayacaktı. Bir sonraki oturumun üç gün sonra yapılması kararlaştırıldı. Sonra, Üniversite hocasının önceden verdiği sözler nedeniyle ileri bir tarihe alındı. Sonra yine ileriye atıldı. Ama sonunda, hoca, Morvilliers de olsa, bir mahkeme celbinden sonsuza dek kaçamazdı, en azından ağabeyinin mevkiini göz önünde bulundurarak. Adaletten kaçan bu büyük bilginle sadece Paris değil Üniversite de alay ederdi. İş uzadıkça daha fazla patırtı yaratıyordu, tıpkı bir köpeğin kuyruğuna bağlanmış, taş yola çarpıp duran bir tava gibi.

Olaydan haberdar olan Guillaume Fichet, çalışmaların ilerleyişini denetlemek bahanesiyle, Saint-Jean-de-Beauvais sokağındaki atölyeye gitti.

"Ne zaman baskıya geçebileceğiz?" diye sordu François'ya.

"Efendim, hafta içinde mürekkep teslimatı olacak, onu bekliyorum. Ama bana verdiğiniz kitabı hazırlamaya başladık bile."

Cicero'nun *De officiis* adlı yapıtıydı bu.

"Sıkıntılarınıza rağmen süratli davranmışsınız."

"Efendim, sizin memnuniyetinizi, Üniversite'nin ve sanatımın şöhretini kendime görev bildim. Dolayısıyla, daha çabuk

ilerlemek için Strasbourg'daki matbaamızın kalıplarında döktürdüm burada gereken harfleri."

Fichet başını salladı. Hem toparlak hem de ince bir adamdı. François'nın kolunu tuttu:

"Çektiğiniz sıkıntılardan haberim var. Prens-başpiskopos Alexandre de Luxembourg bana yazdı. Üniversite kullanıldı, buna çok kızgınım. Sizi zehirlemeye kalkışılmasından da dehşete düştüm. Ortak çalışmamıza zarar vermek demekti bu. Elbette mahkeme karşısına çıkamam, zira Üniversite'de anlaşmazlıklara yol açar mahkemeye gidişim. Ama benim bildiğim her şeyi sekreterim de biliyor; onu tanıyorsunuzdur, Sylvestre Fromont. Ona Üstat Favier'nin emrine amade olmasını söyledim, size yardım edecek olmaktan mutluluk duyuyor."

Fichet daha fazlasını yapamazdı.

Aşağı yukarı yirmi beş yaşındaki sekreter Fromont, François'nın elini sıkmak için birkaç adım öne çıktı. Lafı döndürüp dolaştırmaya eğilimli biri değildi. Morvilliers tüylerini diken diken ediyordu.

"Onun tavanarası farelerle, kileri engereklerle dolu."

İkinci oturumun yapılacağı gün salon doluydu; kalabalık Adalet Sarayı'nın önünü tıkamıştı. Bernard de Morvilliers kollukçuların yol açması sayesinde kalabalığı zar zor yarabildi.

Uzun boylu, suratı palavracıya benzeyen, sipsivri bir âdemelması olan Morvilliers, geniş siyah kıyafetini giymişti. Yanında avukatı ve üç bilginle, sanki taç giymeye gelmiş gibi, salona girdi, tanıkların sırasına oturdu, bakmaya tenezzül bile etmediği François'dan fazla uzakta değildi. Yargıçlar salona girdi, seyirciler ayağa kalktı, yargıçlar oturunca salondakiler de oturdu, yargıçlar Morvilliers'ye bakınca salondakiler de baktı. Morvilliers yargıçlara ve savcıya selam verdi, onlar da üzerine basa basa kar-

şılık verdiler.

Hemen hemen hiç kimse, kollukçuların arasında dimdik duran Quentin Lafoye'ya bakmadı. Ve Fransa'nın kral nezdindeki en yüksek görevlisinin kardeşi aleyhinde şikayette bulunan şu genç adamın yüzüne de bakılmadı.

Yargıçlann karşısına gelen Morvilliers'ye yemin ettirildi. Soru sorulmaya başlandı: sanık Quentin Lafoye'yı tanıyor muydu?

"Köşkümün mutfağında çalıştığı söylendi bana. Ben mutfağa inmem ve bu adamı tanımıyorum."

Başka bir yargıç sordu: François de l'Estoille'in kötülüğünü istemek için herhangi bir gerekçesi var mıydı?

"De l'Estoille ustayı rektörümüz Guillaume Fichet'nin çalışma odasında gördüm, Fichet'nin Üniversite için bir matbaa kurma görevini De l'Estoille'e verdiği gün. Bugüne kadar da bir daha görmedim. Ona karşı hiçbir kırgınlığım yok, neden onu zehirlemeye teşebbüs etmiş olayım, anlayamıyorum. Matbaanın kurulmasını büyük ölçüde geciktirir, Üniversite'ye çok zarar verirdi bu durum. Zulmetme hastası bir beynin, cani bir beynin uydurmaları bunlar."

Favier bir kez daha, fareyi tutmuş kıtır kıtır yiyen bir kedinin gülümsemesiyle dinledi bu açıklamaları.

Mahkeme tanığa teşekkür etti; Morvilliers, avukatı ve üç bilginin baş sallamaları arasında yerine oturdu.

Favier söz istedi; mahkeme heyeti tepeden bakan bir tavırla söz verdi, sanki şöyle der gibiydiler: ama mesele anlaşıldı! Sizin gibi bir üstat neden o boş çabalarında ısrar ediyor!

"Tanık Morvilliers ilk soruya, mutfağa inmediği için aşçısı Quentin Lafoye'yı tanımadığı şeklinde yanıt verdi. Peki. İzin verin ilk tanığımı çağırayım."

Zabıt katibi kollukçulara işaret etti, kapı açıldı ve siyah cüp-

pesiyle sekreter Sylvestre Fromont salona girdi.

Morvilliers'nin o zamana kadar memnuniyet içindeki yüz ifadesi birdenbire gölgelendi.

Fromont yargıçların karşısına yürüdü. Sekretere adı ve mesleği soruldu, yemin ettirildi.

"Sylvestre Fromont, yirmi beş yaşında, Paris'te ikamet ediyor, Paris Üniversitesi rektörü Guillaume Fichet'nin sekreteri."

"8 Haziran Pazartesi öğleyin rektörün kapısında beklerken gördüğünüz adamı bu salonda bize gösterebilir misiniz?" diye sordu Favier.

François ürperdi: neredeyse zehirleneceği akşam, o günün akşamıydı.

Fromont'un bakışları ilk sıralarda dolaştı ve Quentin Lafoye'yı işaret etti. salondan bir uğultu yükseldi.

"Sessizlik!" diye bağırdı mahkeme başkanı.

"Çok güzel," dedi Favier. "Peki kimi bekliyordu?"

"Bernard de Morvilliers'yi."

Artık uğultu değil gürültü yükseldi salondan. Mahkeme başkanının üst üste uyarıları sonucu gürültü dindi, ama bu biraz zaman aldı.

"Beklediği kişinin o olduğuna emin misiniz?"

"Morvilliers beyefendiyle geldi; çantasını taşıyordu. Ve onunla gitti, yine elinden çantasını alarak."

Favier, Fromont'a teşekkür etti; Fromont, François'ya doğru çabucak bir bakış yönelterek salondan çıktı.

Arkasından büyük gürültü koptu.

"Zehirleyici!" diye bağırdı biri.

"Sürüngen!"

Favier ortalığın yatışmasını bekledi ve tekrar söz aldı.

"Tanık Morvilliers demek ki yalan söylemiş, aşçı Quentin La-

foye'yı tanımadığını belirterek yalan yere yemin etmiş oldu, zira zehirleme girişiminde bulunulduğu gün birliktelermiş. Zehirleyiciyle ne yapıyordu, bilmiyoruz..."

Gürültü koptu. Üniversite'nin bir hocasını, kralın danışmanının kardeşini yalan yere yemin etmekle suçlamak ha!

"... Aynı tanık ikinci soruyu, müvekkilime karşı hiçbir kızgınlık beslemediğini ve Üniversite matbaasının kurulması gecikirse bundan üzüntü duyacağını söyleyerek yanıtladı. İzin verin ikinci tanığını çağırayım."

Aymard de Falois göründü. Tıraş olmuş, yüzü gözü ortaya çıkmıştı.

Sırf Bernard de Morvilliers'nin attığı çığlık, onu idam sehpasına göndermeye yeterdi. Boynunu uzattı, kıpkırmızı oldu. Falois'nın üzerine saldıracak gibiydi. Avukatıyla yanında getirdiği üç bilgin, adamı tuttular. Salondakiler bağırmaya başladı:

"Fare kediyi tuttu!"

Deli gibi kahkahalar duyuldu.

Morvilliers'nin kasılıp kalmış yüz ifadesi kimsenin gözünden kaçmadı, hele yargıçların gözünden hiç kaçmadı; içeri giren tanığın Morvilliers üzerinde neden öyle bir etki yaptığını merak ettiler.

Falois'ya adı ve mesleği soruldu, yemin ettirildi. François'nın kalbi çarpıyordu. Tanıklık yaparken gerçek kimliğine bürünmeyi kendiliğinden öneren Falois'ya hayran olmuştu. Sonra on beş gün Ciboulet'nin Les Halles'deki evine kapanacaktı, sakalları uzayınca yine sahte kimliğini alacak, Jérémie Le Guitault olacaktı.

"Aymard de Falois, Üniversite'de Eski Yunanca hocası."

"Bernard de Morvilliers'yi tanıyor musunuz?" diye sordu Favier.

Falois her şeyi anlattı: Morvilliers'nin Strasbourg'da kendisi-

ne verdiği görevi, Üniversite adına sahte satın alma belgesini, prens-başpiskopos nezdindeki girişimi, François de l'Estoille'i sindirme denemesini, François'nın tepkisini, tutuklanışını, sonra da Alexandre de Luxembourg tarafından serbest bırakılışını. Açık seçik konuştu.

"Morvilliers'nin niyeti hile ve zor kullanarak François de l'Estoille'in matbaasını ele geçirmekti. Ben aldatılmıştım. Bedelini ödedim. İşte gerçek bu."

Favier, Falois'ya teşekkür etti. Salona ağır bir sessizlik hakim oldu. Gülmeyi bırakmıştı dinleyiciler. Güç sınavı başlıyordu. Mahkeme heyeti ne tepki verecekti? Tanığın ağabeyi, Commynes ve Dammartin'le birlikte kralın en çok sözüne kulak verdiği kişilerden biri olduğuna göre, mahkeme kraliyet iktidarıyla karşı karşıya kalmayı göze alacak mıydı? Yoksa görevinden kaçacak ve gereksiz hukuki ayrıntılara, akıl oyunlarına mı başvuracaktı?

Savcı sanki şu son çözümü tercih etmişe benziyordu: tanığın bir bilgin olduğunu, davacının tanıkları tarafından ifade edilen cinayet meselesinin yargılama yetkisini aştığını ve ceza talebinde bulunamayacağını belirtti. Böylece topu mahkeme heyetine atıyordu.

Heyet hükme varmak için çekildi.

François Favier'ye "Morvilliers'nin avukatı ağzını açmadı," dedi.

"Başlangıçtaki şikayetiniz bizzat Morvilliers'ye yönelik değildi. Adam sadece tanık olarak bulunuyordu burada, avukatı da danışman sıfatıyla."

Mahkeme heyeti bir saat sonra geri geldi. Mahkeme başkanı, heyetin savcıyla aynı görüşü paylaştığını, kraliyet mahkemesinin yargı yetkisine girmeyen bir olay için hüküm vermek zorunda olmadığını ifade etti...

Bir ayıplama uğultusu kapladı salonu.

... Amá tanık Bernard de Morvilliers'nin, François de l'Estoille'in tanıkları tarafından ortaya konulan apaçık kötülüğünü görünce, mahkemenin Bernard de Morvilliers'yi hapse mahkum etmekten başka türlüsünü yapamayacağını söyledi başkan. Üniversite'nin bu konuda hüküm vermesini beklerken, mahkeme, buna yetkisi olduğu için, Morvilliers'yi hapse yolluyordu.

Coşkulu uğultular yükseldi.

"Kafese hadi, karga!"

"Zehrini yut, zehirleyici!"

Morvilliers ayağa kalktı, öfkeden kuduruyordu.

"Hakaret bu! Ben tanık olarak buradayım!" diye bağırdı.

Mahkeme başkanı sakin sakin "Artık tanık değilsiniz," diye yanıt verdi. Ayağa kalkıp salondan çıktı. Kollukçular hocayı tutuklamaya geldiler.

Favier, Ferrando ve François'yla sokağa çıkınca "mahkeme heyetinin verebileceği en akıllıca hüküm bu," dedi. "Bir yandan, kral Paris'te değil ve halk tarafından pek sevilmiyor. Mahkeme heyeti için, kraliyet mahkemesinin bir zehirleyiciyi serbest bıraktığını açıkça göstererek halkı hoşnutsuzluğa sürüklemesi tehlikeli olurdu. Öte yandan, Pragmatique Sanction'un yürürlükten kaldırılması mahkemeye kralın bir uyruğunu hapsetme hakkı veriyor, ama yargılama hakkı vermiyor. Kardinal Balue ile kardinal Haraucourt yargılanmadan bu şekilde hapiste tutuluyor."[1]

"Morvilliers'nin başına ne gelecek sizce?" diye sordu Ferrando.

"Saygınlığını yitirdi. Üniversite'den gıyaben kovulacak. Ağabeyi pek açıkça savunmasını üstlenemeyeceği için birkaç ay hapiste kalacak, sonra sessiz sedasız çıkartılır. Yargılanır mı bilmem. Ama bütün iktidarını kaybettiğini söyleyebilirim."

1) İki taraflı oynadığından şüphelenilen kardinal Balue (yerinde bir şüpheydi bu) on yıl hapiste, ünlü "Loches kafesi"nde kaldı. Çıkınca sürgüne gönderildi. (y.n.)

"Ama hayatını kaybetmedi," dedi François.

"Peki ya aşçı?" diye sordu Ferrando.

"Ah o mu, derhal asılır."

Morvilliers'nin kellesi uçmamıştı. Hayvan yaşayacaktı. "Annemle ben daha ne kadar zaman bu kin dolu kurtla uğraşacağız?" diye sordu François kendi kendine.

"Yine de sen kazandın," dedi Ferrando mahkemeden çıktıklarında.

Acı zafer, diye düşündü François.

26
KURU TAHTA
*

"Yorgunum," dedi François.

Çıraklar atölyeyi süpürüyor, masanın altına düşmüş tek tük harfleri topluyordu.

Delikanlı mürekkep şişelerinin ağzını kapadı, duvarlarda kuruyan denemelere neşesiz bir bakış fırlattı. Sahte Jérémie, Ciboulet'nin evinde bir odaya kapanmıştı ve tabii François'ya yardıma gelemiyordu.

Ferrando evlilik yoluyla akraba olduğu, ama özellikle iyi bir dost bildiği delikanlıya üzüntüyle uzun uzun baktı. Gidip omzundan sarstı.

"Bu atölye tamamlandı," dedi François. "Görevim bitti. Strasbourg'a dönüyorum. Yollarda sadece kurtlar var. Morvilliers hapisten çıktığı ya da kellesi uçurulduğu zaman Paris'te olmak istemiyorum. Matbaacı olmak istiyorum, politika yapmak değil. Paris'te uyurken bile politika yapılıyor! Her şey politika, adalet bile! Yellenince bile, kralı ya da düşmanlarını sıkıntıya sokmak için yelleniyorlar sadece! Yuh be!"

O zamana dek hep Jeanne'la yaşadığının ve şimdi annesi uzakta, küçük kardeşi Aube'un bakımıyla meşgul olduğu için yalnız kaldığının da farkındaydı, ama bunu dile getirmiyordu.

Ferrando sert sözleri dinledi.

"Hadi yemeğe çıkalım, gel. Çok çalıştın."

Akşam François annesine uzun bir mektup yazdı. Zehirleme girişiminden söz etti. Davayı. İki mahkeme oturumunu. Yargıçların tereddüdünü ve gerekçelerini. Muhtemelen ikisi de haksızlık üzerine kurulu iki mahkeme sistemi olan bir ülkenin çılgınlığını anlattı. Sonuç olarak Strasbourg'a döndüğünü bildirdi.

Guillaume Fichet'yi görmeye gitti. Rektör onu "Sonunda kazandınız," sözüyle karşıladı.

"Böyle iki zafer daha kazanırsam öldüm demektir efendim."

Fichet kahkahalarla güldü.

"Ekmeğimizden biraz yediniz, acı geldi size. Biz elli yıldır aynı ekmeği yiyoruz," dedi rektör.

"Matbaa hazır, efendim. Size bırakıyorum."

Fichet şaşırmış göründü.

"Ama eserinize bağlanırsınız ve çekip çevirmek için burada kalırsınız diye düşünmüştüm."

"Strasbourg'da kendi matbaam var. İkisini birden çekip çeviremem."

Fichet düşüncelere daldı.

"Morvilliers kralın mahkemesince yargılanmış olsaydı durum başka türlü olur muydu?"

"Bilmiyorum. Tek bildiğim hapisten çıkacağı ve aynı derecede tehlikeli olacağı."

"Üniversite meclisi onu kovmaya karar verdi. Yargılayacağız. Ölüm olayı olmadığı için süreceğiz Morvilliers'yi. On yıllığına. Tatmin ediyor mu bu sizi?"

"Asıl sizi tatmin etmesi gerek, efendim. Ama bu adamın güçlü dostları var."

Fichet biraz duraksadıktan sonra, "Bir kez saygınlığını yitirince o kadar işlerine yaramayacak. Hem onlarla aynı şeylerde gözü olduğu kesin değil."

François ikna olmuşa benzemiyordu. Fichet genç adamı süzdü. Öğle çanı çaldı.

"Peki, bana birkaç gün, hatta iki-üç hafta verebilir misiniz? Birisinin sizin yerinize geçmesi gerek. Kütüphanecimiz Jean Heynlin bu kişi. Sanatınızın sırları konusunda bilgi sahibi, ama sizin mevcudiyetinizle devir işi daha uyumlu olur gibime geliyor. Böylece güzel eseriniz uzun süre atıl kalmaz."[1]

"Emrinizdeyim efendim."

François'nın mektubu, Jeanne'ı hem üzdü hem telaşlandırdı. Oğlunu zehirlemeye çalışmışlardı! Oğlu zehirleyiciyi yakalamıştı! Mahkemenin dehşetine maruz kalmıştı! Ne çok düşman, ne çok! Üstelik Jeanne oğlunun yanında değildi!

Joseph, karısının olayın yarısını bilmediğine sevindi. Özellikle de hem François Villon'un hem Denis d'Argency'nin dostu Morvilliers'nin ona kin beslemesinin nedenlerini bilmediğine. Mektubu alıp okudu.

"Bütün ömrü boyunca bu oğlanın yanında olamazsın," dedi mektubu katlarken. "Zorluklara tek başına göğüs germeli. Paris'te ya da Strasbourg'da ona bir yararımız dokunmaz artık. Mücadelesini tek başına sürdürdü ve kazandı, zafer ağzında tat bırakmamış olsa da. Bağımsız bir birey olduğunu anlayacak, bu da ona yaşamda gerekli olan güveni kazandıracak. Ona sunabileceğimiz tek teselli sevgimiz, ihtiyaç duyduğu gerçek teselli bir eş."

"Ama sen Strasbourg'da onunla görüştüğün zaman hiçbir kıza eğilim duymuyor muydu?" diye sordu Jeanne.

"Varsa da fark etmedim, olduğunu sanmıyorum. Sabah altı-

1) Jean Heynlin 1470'te, üç Alman matbaacının yardımıyla (Ulrich Gering, Martin Krantz ve Michael Freiburger) Paris'teki ilk matbaayı, Sorbonne'un matbaasını çalıştırmaya başladı. 1473'te Saint-Jacques sokağına yerleşerek Soleil d'Or tabelasını astılar. Saint-Jean-de-Beauvais sokağındaki mekanı Fransız matbaacılar sülalesinin kurucusu ünlü Henri Estienne aldı. (y.n.)

da kalkıp akşam onda yatıyor, hep çalışıyor, üstelik matbaacı kız diye bir meslek yok," dedi Joseph gülümseyerek. "Dahası, evlenilecek güzel kızlar sokaklarda dolaşmıyor."

Daha önce de buna benzer bir konuşma geçmişti aralarında, ama soyut düşünceler Jeanne'ı tatmin etmiyordu.

"Sorun ne öyleyse?" diye sordu.

"Sorun varsa, sensin," diye karşılık verdi Joseph, "mükemmel bir anne, kusursuz bir kadın oldun. Sorunun çözümü varsa, bu çözüm sensiz bulunacaktır."

1470'in Eylül ayında Onbirinci Louis, Charles de Bourgogne'un tutsağıyken, özgür iradesiyle imzalamadığı yıkıcı Péronne antlaşmasını yürürlükten kaldırtmak amacıyla *États généraux*'yu[1] toplantıya çağırdı.

Orman kaçkını sakalıyla Aymard de Falois, Strasbourg'a yola çıkmadan sahte kimliğine bürünmüştü yeniden. François onu çok iyi karşıladı. Sıkıntılar içindeyken yanındaki tek gerçek yoldaşa kavuşmuştu; delikanlı, insanoğlunun değişim kapasitesi konusunda defalarca sorular sordu kendine. Neredeyse boğacak gibi olduğu adam nasıl sadık bir köpek haline gelmişti? Bu konuyu, görüştüklerinde, Joseph'e sormayı düşündü.

Aynı ay içinde Alexandre de Luxembourg, Pfalz'ten gelen konuklarıyla birlikte sezonun ilk avına gideceği için büyük bir yemek daveti verdi. François de l'Estoille'i de, avcı olmamasına karşın, davet etti.

Genç adamın Jeanne de l'Estoille'in oğlu değil de bağımsız bir kişi olarak insan içine ilk çıkışıydı bu. İş giysisinden başka kıyafeti yoktu. Kılık kıyafetine aldırmasa da himayecisini şeref-

1) *Etats généraux*: Fransa'da Devrim'den önce üç sınıfın (din adamları, soylular ve halk) temsilcilerinden meydana gelen genel meclis. (ç.n.)

lendirmekte titiz davranarak kendine, bedenine iyi oturan mavi ipek bir ceket, beyaz bir pantalon, belli belirsiz sim işlemeli yeni bir mavi kaftan diktirdi. Berber saçını tas gibi kesmeyi önerdi. Kestikten sonra François'ya aynayı tutunca delikanlı kendini tanıyamadı. Alnına düşen perçem yüzünden ata benzediğini düşündü.

"Moda böyle, genç kalpler size dayanamayacak," dedi berber.

François geldiğinde, viyoller, bir klavikordun acı nağmeleriyle birlikte, beş yüz mumun yandığı başpiskoposluk sarayının taşlarını çınlatıyordu. Büyük salonda yaklaşık yirmi davetli geziniyordu; açık bir kapıdan, nal biçiminde, güzelce donatılmış bir sofra görünüyordu. Bütün bakışlar yeni gelene çevrildi. Davetlilerin kesinlikle en çok göze batanıydı delikanlı. Prens-başpiskoposa yöneldi, karşısında diz çöküp yüzüğünü öptü. Evsahibi de elini bir dostluk nişanesi olarak delikanlının omzuna koydu, konuğunu ayağa kaldırıp takdim etti.

François, bakışları Sophie-Marguerite von und zu Gollheim'ın bakışlarıyla karşılaşınca neden davet edildiğini hemen anladı. Sonra kızın babası kont Albrecht, annesi ve erkek kardeşi Othon'la göz göze geldi.

"Almanca biliyor musunuz baron?" diye sordu kont Albrecht.

"Evet kontum."

"Ha şöyle! Peki ava çıkıyor musunuz?"

"Hayır kontum."

"Neden?"

"Yönettiğim işletme sürekli başında durmamı gerektiriyor."

"Matbaacısınız değil mi?"

"Evet kontum."

"Mükemmel bir meslek, çünkü bilgiyi, zanaati ve ticareti birleştiriyor," dedi kont.

Alexandre de Luxembourg demek ki Almanı muhtemel damadının mesleği konusunda bilgilendirmişti. François'nın bakışı Sophie-Marguerite'e kaydı. Kalp biçiminde bir yüz, minik, hareketli bir ağız, tuhaf biçimde eğik ve solgun gözler, omuzlara inen keten bir başlık, sivri bir saç filesi, tek inciyle süslü bir kukuleta. Sophie-Marguerite on altı yaşında ya vardı ya yoktu, ama gözleri François'nın yüz hatlarını inceden inceye yokladı. Delikanlı gülümsemesine karşın renk vermeden duruyordu.

"Toprağınız var mı?" diye sordu kont.

"Annemin var efendim, benimkiler de içinde."

"Büyük araziler mi? Orman var mı?"

"Bin dönümden biraz fazla, kontum. Ağaçlandırılmış durumdalar ama büyük bölümü ekilip biçiliyor."

Bin dönüm! François servetini yokladıklarını fark etti, gözle görülür bir etki yaratmıştı. Kontes gözlerini iri iri açtı.

"Peki orada kim avlanıyor, baron?"

"Bildiğim kadarıyla hiç kimse, kontum. Galiba avlanma hakkı kahyaya verildi."

"Şanslı kahya!" diye bağırdı kont. "Bin dönüm sırf onun emrinde!"

Kahkahalarla gülmeye başladı.

"Sizi davet edeceğim öyleyse kontum."

"Sözünüzü senet sayıyorum."

François kendini Sophie-Marguerite'in yanıda otururken buldu.

En tuhaf olan da, Angèle dışında –o da genç kız değil ablasıydı– François ömründe hiçbir genç kızın, hele hele bir gelin adayının yanına oturmamıştı. Kayısı lezzetinde geldi Sophie-Marguerite ona, belki de erik. Bir genç kıza ne söylenir?

"Ava gelmeyecek misiniz öyleyse?" diye sordu genç kız.

"Hayır, zamanım yok."

"Ata biniyor musunuz?"

"Tabii."

"O zaman ata binmeye gelin yalnızca."

"Peki siz?"

"Ben de at üzerinde, annemle birlikte avlananları izleyeceğim. Kadınlar yay çekmez," dedi Sophie-Marguerite, sanki söylediği çifte anlam taşıyordu. "Bizi korursunuz," diye ekledi.

"Neye karşı?"

"Yön değiştiren ava karşı."

Delikanlı imaları tahmin etmeye çalıştı. Her halükarda, kendisine sunulan koruyucu rolünden kaytarmayı tasa etmişti.

"Peki öyle olsun" dedi yarım ağızla, "size katılacağım. Sizi nasıl savunmasız bırakırım?"

Sonra hafifçe güldü. Serüven, içinde merak uyandırıyordu.

Matbaayı üç günlüğüne sahte Jérémie Le Guitault'ya emanet etti.

Sabah erkenden, yaklaşık otuz kişilik kafile yola çıktı: en başta Alexandre de Luxembourg, sağ tarafında Limbourg kontu, solunda Gollheim kontu gidiyordu, arkadan bölgenin ileri gelenleri ile François'nın muhafızlık edeceği hanımlar ve genç kızlar geliyordu. En geriden, prensin ve konukların rahatını sağlamak, yemeklerle ilgilenmek üzere prensin sekreteri ve üniformaları içinde dört uşak ilerliyordu. Bütün bu kalabalık, prens-başpiskoposun Strasbourg'a altı fersah uzaklıkta, Yukarı Alsace ormanının tam ortasında bulunan av köşküne doğru yöneldi.

Ormana doğru ilerledikçe sis yoğunlaşıyordu, yola koyulduktan iki saat sonra hava kararda. Av köşkünde atlı uşaklar ve av köpekleri bekliyordu; sesleri uzaktan duyuluyordu. Sonra ormanda ilerlediler; güzel yabandomuzları, süt domuzları ve kara-

calar avlayacaklarını söylemişti prens-başpiskopos.

Bunca kalabalıkta avcılar avı nasıl görecek yahu? diye düşündü François.

Her an bir ayı, kurt ya da geyiğin ağaçların arasından fırlayıp üzerlerine saldırmasından korkuyordu. Av için, âdet olduğu üzere, delikanlıya kısa bir kılıç verilmişti ama bir ayının perıçelerinden ya da bir geyiğin boynuzlarından yalnız bu silahla kurtulabileceğini sanmıyordu François.

Sophie-Marguerite ve annesi yanında at sürüyorlardı. Bu yüzden ava karşı atıp tutamadı, öyle konuşmalar soylulara pek uygun düşmezdi. Başındaki kürk başlıkla Sophie-Marguerite tam kendine uygun ortamı bulmuştu. Çevik bir şekilde ata biniyor, hatta dörtnala kalkıyordu.

"Geldiğinize pişman mısınız, François beyefendi?" diye sordu.

"Hiç değil, matmazel, çünkü sizi Amazonlar kraliçesi gibi ata binerken görme zevkine eriştim!"

Köpekler havladı, sisin sesleri boğmasına karşın hayvanların av kokusu aldığı anlaşıldı. Avcılar hızlandı ve sis kısa sürede yuttu onları. Geriye soylu hanımlar, Limbourg kontesi, kızkardeşi, birkaç hanım daha ve at hızlandığında çift çenesi gülünç biçimde zıplayan dul bir kontes kaldı.

"Ne yakaladıklarına bakacağım!" diye bağırarak ileri atıldı dul kontes.

Öbür hanımlar da hızlandı. François peşlerinden gitmek konusunda zorlandı. Bir süre sonra kabusta gibi hissetti kendini. Önce bağırışlar, sonra nal sesleri duydu. Köpekler deli gibi havlıyor, kadınlar haykırıyordu. Sonra sesler uzaklaştı. Av, hangi hayvansa artık, muhtemelen kaçmış, kafileyi de peşinden sürüklemişti. Delikanlı yalnız kaldı, nerede olduğunu bilmiyordu. Bu avda budala gibi göründüğünü, herhalde dönüş yolunu bulmak

için güneşe ve nal izlerine bakması gerekeceğini düşündü.

Birdenbire, Sophie-Marguerite belirdi, Iris'in[1] bulutlardan çıktığı gibi çıktı sisler içinden, soluk soluğaydı.

"Yere inmeme yardım edin," dedi. "Yorgunluktan canım çıktı. Şu geyiğin hiç insafı yokmuş doğrusu! Ya da Aziz Hubert yeterince mum yakmadığımız için bize kızgın."

François atından inip genç kızın inmesine yardım etti. Sophie-Marguerite üzengiye sağlam basamayınca delikanlının kollarına düştü. François kızı tuttu. Burun buruna geldiler, genç kız alaycı bir bakış fırlattı. Delikanlı tutulup kaldı.

"Gerçekten bu sizin ilk avınız mı beyefendi?" diye sordu dengesini bulduğu halde François'dan uzaklaşmadan.

Delikanlı kendini daha da sakar hissetti.

"Hiçbir şey avlamıyor musunuz öyleyse?" diyerek delikanlının son derece uygunsuz bulduğu bir hareket yaptı.

François genç kızın kılıcını aradığını sandı. Ama o, elini çekmiyordu, François'nın heyecandan dili tutuldu.

"Matmazel..." diye kekeleyebildi.

"Ah, işte böyle daha iyi," dedi genç kız okşamasının etkisini ölçerek.

Delikanlı kıpkırmızı oldu. Genç kız ısrarlıydı. Tozlukların kayışını çözdü, ilgilendiği nesneye ulaştı.

"Aman ne güzel," dedi. "Böyle yakışıklı bir delikanlı... Ben de iğdiş mi edilmişsiniz acaba diye merak ediyordum."

François gülmeye başladı. Genç kız pantalonu da indirmiş, organı meydana çıkarmıştı. Korkusuzca okşuyordu. François dudaklarını araladı, hazla rezalet korkusu arasında kalmıştı.

"Şu tarafa gelin," dedi kız, delikanlının elinden tutup patika-

1) Iris: Yunan mitologyasında Thaumas ile Elektra'nın kızı. Daha çok tanrıların habercisi olarak bilinir. Ruhları Cehennem'e götürmekle görevliydi. (ç.n.)

nın dışına, onları gizleyebilecek kadar yüksek çalıların olduğu yere sürükledi. "Bana ne yapmayı bildiğinizi gösterin."

Kuru yapraklardan bir yığının üzerine devrildiler. Genç kızın kürk mantosu döşek oldu. François, Sophie-Marguerite'i coşkuyla kucaklayıp sarıldı, öyle ateşli öptü ki genç kızın soluğu kesildi. Ağzı yetmiyordu kızı öpmeye, olduğu gibi içine çekmek istiyordu onu. Birbirlerinin başını tutuyorlardı, susuz birinin susuzluğunu gidermesi gibi. Genç kız da delikanlıdan aşağı kalmıyordu öperken. François kızın korsajını açmaya çalıştı, kolay olmadı bu. Memelerini öptü. Kız hâlâ okşuyordu. Delikanlı elini eteğin altına soktu, bir zamanlarki fahişeyi hatırladı, artık kaçınamayacağı şeyi yapmaya hazırlandı.

"Olmaz," diye mırıldandı genç kız.

François da utanıp sıkılmadan onu okşadı, sonra bir an durdu.

"Olmaz," dedi genç kız, "görüyorsunuz ya, bugün olmaz."

"Sophie..." diye yalvardı François.

Kız başını salladı.

"Ama öyleyse?..."

"Başka türlü zevk alabiliriz, ellerimizle. Ya da dudaklarımızla."

Fırtınanın önüne geçilmez.

Delikanlı kendini bıraktı.

Genç kız da.

"François!" diye bağırdı kız.

Delikanlıya sıkı sıkı sarıldı. François onu öptü. Sonra arkasını döndü ve yaprakların üzerine boşaldı.

Bir süre uzanmış olarak kaldılar.

"Öyle yakışıklısınız ki," dedi kız. "Korkuyordum..."

"Neden?"

"Bilmem. Beni istemiyor muydunuz?"

"Zor inanacaksınız ama ben hemen hemen hiç... hiç bilmem

bu tür şeyleri."

"Nasıl mümkün olabilir?

"Böyle işte. Peki siz, nasıl?..."

"Bakire olduğum halde bu tür şeyleri nasıl mı biliyorum?"

Güldü.

"Kuzenlerin yararı da bu," dedi.

Delikanlıya doğru döndü:

"Yaramazım ama deli değilim."

Yeniden havlamalar işittiler. Çabucak giyindiler. Üç adım ötelerinde atların olması onları eleverirdi.

"Beni istiyor musunuz François?" diye sordu delikanlının yüzüne bakarak.

"Sophie... Evet."

Irzına geçilmişti, şimdi de evlenme teklif ediliyordu. Neredeyse gülecekti. Kız başını salladı.

"Çok mutluyum, sizi görür görmez koca olarak istediğimi anladım. Prens haklıymış."

Delikanlı Sophie'yi daha şefkatli bir şekilde öptü. Genç kız başlığını düzeltti. François ata binmesine yardım etti, kendi de eyere yerleşti. Tam zamanıydı, dul kontes geliyordu.

"Lanet geyik kaçtı!" diye bağırdı öfkeyle, samur başlığının altında topuzu bozulmuştu.

Birkaç dakika sonra insanlar yolu doldurdu, atların ayaklarının arasında köpekler soluk soluğaydı.

Limbourg kontu, "Ah Alsace'ın geyikleri çok asi!" diye bağırdı.

"Birden geri döndüğünü gördüm," dedi Gollheim kontesi kızına, "acaba dedim..."

"Anladım ki geyik çevreyi bizden iyi tanıyor, hem yorulmuştum. Soluklanmaya geldim."

Kontes bakışlarıyla François'yı sorguladı; delikanlı gülümse-

meyle karşılık verdi. Kadının aklına bir şey takılmış gibiydi, başını çevirdi ve atlıların peşi sıra tırısa kalktı.

"Çok sis vardı," dedi prens-başpiskopos. "Öğleden sonra daha çok şansımız olur. Gidip yemek yiyelim."

Köşke döndüklerinde saat dört olmuştu; güneş altıya doğru battığından o gün avlanılmayacaktı. Alsace şarabı içildi, saat beşe doğru hafif bir yemek servisi yapıldı: *Pate*, kızarmış Beç tavuğu, salçalı bezelye, soğanlı salata, tatlı olarak da Mısır hurması!

François bir kez daha Sophie-Marguerite'in yanına oturdu. Artık komşu olmadıklarını görmek için kör olmak gerekiyordu: birlikteydiler. Kontes Gollheim bilgiç bir tavır takındı. Kont da öyle: kadehini iki gencin şerefine kaldırdı. Prens-başpiskopos bıyık altından gülümsüyordu.

Av köşkünde sadece altı oda olduğu için erkekler yatmaya Molsheim hanına gittiler. François odasını Gollsheim kontuyla paylaşmak zorunda kaldı. Müstakbel kayınpederi borazan gibi horluyordu ama bunun pek önemi yoktu. François uyuyamıyordu. Sadece Sophie-Marguerite'i düşünüyor, kendini bir koca olarak hayal etmeye çalışıyordu.

Hayatında ilk kez âşık olmuştu.

Hayret edecek bir şey değildi bu: kuru tahta çabucak ve çok şiddetli tutuşur. Can sıkıcı Morvilliers, zehirleme ve mahkeme hatıralarının hakkından gelmişti ateş.

Aslında François, İlkçağ insanlarının icat ettiği, küllerinden doğan zümrüdüanka gibi yeniden doğdu.

27
DÜĞÜN, HANÇER VE GÖKSEL İPEK

*

François de l'Estoille, Sophie-Marguerite von und zu Gollheim'a evlenme teklif etti. Prens-başpiskoposun huzurunda oldu bu teklif. Piskopos duygulanmıştı. Kontes şaşırmış gibi yaptı kibarca, kont heyecanlanmış göründü. Talep kabul edildi. François yakutlu bir yüzük almaya gitti, başpiskoposluktaki akşam yemeğinde yüzüğü törenle nişanlısına armağan etti.

Müstakbel karı-kocanın birbirinden uzak oluşu nedeniyle, onları daha fazla bekletip üzmemek için nikah bir ay sonra, Ekimde, Strasbourg katedralinde, bizzat Alexandre de Luxembourg tarafından kıyılacaktı.

François annesine evleneceğini bildiren bir mektup yazdı.

Jeanne mektubu Joseph'e göstererek kollarına atıldı. Joseph karısının saçlarını okşadı.

"Yakında babaanne olacaksın," dedi.

Gülüştüler.

Kont, barones de l'Estoille'in arazisinde ava çıkmaktan memnun olacak, diye yazmıştı François. Jeanne, Ythier'ye bir mektup yazıp La Doulsade'ı onlara kiralamasını, kendisi ve Joseph'in dört seçkin konuğu ağırlayabileceği ve ava çıkarabileceği şekilde ayarlamasını rica etti.

Gelinini görmek için yanıp tutuşuyordu. Jeanne ile Joseph konta, La Châtre yakınlarındaki La Doulsade'a avlanmaya gel-

mesi için davette bulundular.

Burgonya dükü ve yardakçıları hâlâ Fransa tacının çevresinde, üzerine kapak konulmuş peynirin çevresinde dönen fareler gibi dönüyorlardı.

Sophie-Marguerite müstakbel kocasına sadece bir kez daha, bir gece, hem de başpiskoposluğun bahçesinde sundu güzelliklerini! Çelik gibi bir iradesi vardı: gerdek yatağına bakire girecekti.

Jeanne ve ailesi La Doulsade'a yerleşmekte acele ettiler. Bir defasında, tutuşturduğu bir kazıkla Jeanne'ı kurtlardan koruyan eski zaptiye Ythier, baronesi kraliçeler gibi karşıladı. Konağa bir asilzade gibi yerleşmişti. Jeanne, La Doulsade'ı zor tanıdı: evin önündeki toprak seki sarılı kırmızılı kocaman bir kadifeye dönmüştü. Ythier, De l'Estoille'ler buradayken ailesiyle Grand Palus'de kalacağını söyledi. Zaptiye Matthias'la bir gece sığındıkları çiftliği Ythier satın almıştı.

François Strasbourg'dan geldi. Vals henüz icat edilmemişti ama o ve annesi bunu bilmiyordu, büyük salondaki şöminenin karşısında, ara sıra gülen Joseph'in duygulu bakışları altında, birbirlerinin kollarında dönüp durdular.

Kısa süre sonra Gollheim'lar geldi, toz toprak içinde kalmış, yorgunluktan bitmişlerdi. François küçük köprüden geçmekte zorlanan arabaya doğru atıldı, konukları konağa getirecekti. Jeanne'ı görünce kontesin buzları eridi, iki kadın kardeş gibi birbirlerine sarıldılar. Kont, Joseph'in Almanca bilmesine çok sevindi.

Herkes yerleşince Jeanne ile Joseph büyük salonda konuklarını beklemeye başladılar. Jeanne pencereden bakarken birden hıçkırıklara boğuldu. Joseph telaşla yerinden fırladı, heyecanının nedenini sordu. Jeanne sadece parmağını pencereye doğru

uzattı. François ve Sophie, tam Denis'yi kurtların parçaladığı yerde el ele tutuşmuştu.

"O yerin cinlerini kovuyorlar," dedi Joseph.

Jeanne, Yedinci Charles tarafından kocasına verilen unvanla birlikte bağışlanmış, ama Ythier'nin yararlandığı avlanma hakkını ilk defa kullanmış oluyordu. Aslında kral bu hakkı kısıtlamıştı.

Av boldu. Kont mutlu bir halde, bir karacayla döndü.

Düğün, Jeanne'ın yaşamındaki dokumada hâlâ sağ olan kişileri bir araya getirdi.

Guillaumet ile karısı, Sidonie, kocası ve tavukçu kadın geldi. Ciboulet ile karısı. Ythier, karısı ve iki oğlu. Avukat Favier ve ailesi. Ferrando, Angèle ve çocukları, Ferrando'nun kardeşi Tanzio (daha önce kimsenin görmediği ve Ferrando kadar yakışıklı bir genç). François'nın yakınları: Schöffer Mainz'tan Tina'yla birlikte geldi, sahte Le Guitault, Arminius ve karıları, Kokelmann ve bütün çıraklar. O günlerde kesesini iyice dolduran Cerf de Saint Hubert hanının sahibi. Gollheim'lar bir sürü baron, barones, kont ve kontesle geldiler. Déodat ve genç kuzini Severina (Ferrando ile Angèle'in kızı) gelinin eteğini tutacaklardı.

Hepsi de katedralin kapısında, çiftin geleceği sokağa gözlerini dikmiş bekliyorlardı.

Jeanne yaşamındaki tam olarak açılmış ilk çiçeğin François olduğunu fark etti. Bu gün için ne çok çalışmış, ne çok acı çekmişti genç kadın!

Müthiş bir gün oldu. Benzersiz bir kalabalık katedrali doldurdu, dışarıya yığıldı.

Müstakbel karı-koca sokağın başında görününce yaşasın sesleri duyuldu, alkışlar patladı, çiçekler ve öpücükler havada uçuştu. Aslında Strasbourg halkı kendisi için kutlama yapıyor-

du: kendilerine genç ve yakışıklı bir prens seçmişlerdi kahraman olarak, karısı da genç ve güzeldi, sadece kanla zafer kazanan prenslere nanik yaparcasına, ihtişam ve sevgiyle zafer kazanmıştı bu çift.

Beyaz giysilere bürünmüş, beyaz atlara binmiş François ve Sophie-Marguerite yavaş yavaş geldiler. Hayal gibiydi. Gülümsüyorlardı, el ele tutuşmuşlardı.

Jeanne'ın gözlerinden yaşlar boşandı. Joseph'in de kirpikleri ıslanmıştı.

Dünyanın en güzel düğünü olacaktı bu, öyle denebilir, çünkü kimsenin tersini söyleyecek kadar hafızası güçlü değildir.

Ama neredeyse olamıyordu.

Çift, katedralin kapısına vardığında, önce bir dehşet çığlığı yükseldi, ardından başka haykırışlar duyuldu. François başını çevirince, elinde kılıçla üzerine atılan palavracı bir suratı çok geç görebildi.

Morvilliers! Hapishaneden çıkmış! İntikam almaya gelmiş!

François nişanlısının elini bıraktı.

Kalabalıktan on, yirmi, yüz kol uzanıp Morvilliers'yi yakaladı. Adam yere yıkıldı, yumruklar, tekmeler, sopalar yağdı üzerine.

Kolluk kuvvetleri geldiğinde çok geç olmuştu, Morvilliers can çekişiyordu.

Jeanne dengesini kaybederek Joseph'in kollarına tutundu.

Saldırganın kimliğini sadece orada bulunan üç kişi açıklayabilirdi: Favier, Falois ve François. Hiçbiri yapmadı. Prenslerin gözüne girmeyi düşleyen Morvilliers, onu tüketen öfke yüzünden adsız sansız bir şekilde bu dünyadan yok oldu gitti.

Kurbanına en güzel düğün hediyesini vermişti: hayatını.

Âyin, debdebe, orglar, çiçekler, koroların şarkıları, tütsü dumanları, törenin şatafatı olayı öyle çabuk takip etti ki neredeyse

tümden sildi.

Jeanne, yoksa hayal mi gördüm acaba, diye düşündü.

Piskoposluk sarayının düğün için genç çifte ayrılan bahçelerindeki şölen sırasında Jeanne, saldırının geçici görüntüleriyle genç çiftin görüntüsü arasında, katedralin içinde hiçbir şey görmemiş olan davetlilerin iltifatlarıyla dehşeti anlatanların sözleri arasında tıpkı bir rüyada gezer gibi dolaştı.

Alexandre de Luxembourg'un av köşkü de yeni evlilerin hizmetine sunulmuştu, genç çift oraya doğru yola çıktı.

Jeanne ile Joseph hana döndüler. Jeanne hatırlayabildiği kadarıyla hayatının en uzun uykusunu uyudu: dokuz saat!

12 Temmuz 1471'de, Strasbourg'daki köşkünde, Sophie-Marguerite de l'Estoille dünyaya bir oğlan getirdi, dedelerine saygı ifadesi olarak bebeğe Jacques Adalbert adı verildi. Tesadüf bu ya, aynı gün François'nın eline Guillaume Fichet'nin gönderdiği, Sorbonne matbaasında basılmış ölümsüz bir yapıt ulaştı: Gasparino Barzizza'nın *Epistolae*'si.

Jeanne ile Joseph Pfalz'e, tabii Gollheim'ların şatosuna yaptıkları bir yolculuktan sonra Anjou'ya döndüler. Paris'teki Dumoncelin köşkü bomboştu; sadece Joseph ile Ferrando yılda birkaç hafta iş seyahatine çıktıkları zaman orada kalıyorlardı. Birazdan görüleceği gibi işler karmaşık bir hale gelmişti.

Angers gözbebeğini kaybetmişti: kral René, Aix-en-Provence'a yerleşmiş, mobilyalarını, fildişi oymalarını, halılarını, tablolarını da yanında götürmüştü. Doğrusu, bu taşınma pek şaşkınlık yaratmadı, René, Angers'li değil, daha ziyade Aix-en-Provence'lıydı. Kralın bu yeni sürgünü yüzünden, Jeanne ile Joseph müzikli şiirli akşam yemeklerinden mahrum kalmıştı. René'nin pek düşkün olduğu cirit oyunlarına gelince, Jeanne buna aldır-

mıyordu, bir tanesini seyretmişti, o da çok korkunç bitmişti: atlılardan biri, yakışıklı bir genç adam, rakibinin mızrağı göğsüne saplanınca, can vermeden önce bütün bir gün kan tükürmüştü. Anjou kralının bahçesinde tavuskuşlarının "Léon!" diye bağıran bet sesini bir daha işitmeyeceğini düşündü Jeanne.

Genç kadın çoğunlukla yalnızdı. Joseph sık sık Tours'da kalıyordu, kralın zorlamasıyla bir ipekçilik sanayii kurmuştu. Tours'daki çuha sanayii hayal kırıklığı yaratmıştı; dolayısıyla yerini ipekçilik aldı. O zamana dek sadece Lyon'da ipek dokunuyordu, işçiler İtalyandı. Ama başka değerli mallar gibi ipek de büyük miktarda yurtdışından satın alınıyordu. Onbirinci Louis, Fransız parasının Flandres, Cenevre, Floransa, hatta daha uzağa gitmesine kızıyordu, dolayısıyla lüks bir sanayi kurmaya ve böylece on bin "aylağa" iş sağlamaya karar verdi.

Tıpkı matbaa gibi Çin'den gizlice getirilen birkaç ipekböceği yumurtası açılmış, içinden kurtlar çıkmış, onlar da Doğu'daki imparatorlukta olduğu gibi güzel güzel ipek yapmıştı. Joseph bu işe girdi, ipekböceği larvalarıyla kaplı dut dallarının ve kozaların pis kokusuna alıştı. Larvalar kozada delik açıp çıkmadan önce boğuluyordu. Joseph ipekböceği yetiştirilen bir yer açtı, altı genç kız durup dinlenmeden kozaları boşaltıyor, zar zor görülen, incecik, sekiz yüz-bin metre ipliği bir iğin üzerine sarıyorlardı. Cenevizli işçiler teknelerde boyama işlemini denetliyordu, çünkü ipeğin üzerinde boyayı pekiştirmek çuha, yün ya da bezden daha zor oluyordu.

Joseph böylece Musevilik eğitiminden beri kurduğu bir hayali gerçekleştiriyordu: Hezekiel peygamberin sözünü ettiği ipek tülü yapmak. İpeği öyle hafif dokuttu ki üfleyince havalanıyordu. Çok para kazandı. Bu tüller, beş iplikli kalın ipek dokumalardan daha ucuza üretiliyor ama daha pahalıya satılıyordu çün-

kü saydamlıkları kadınların, dolayısıyla da erkeklerin hayal gücünü harekete geçiriyordu. Zaten bütün ipekliler burjuvaların şatafat düşkünlüğünü kamçılıyordu. Aynaların ve ipeklilerin bulunmadığı varlıklı bir ev yoktu: onların parlaklığı içindekilerin mal mülk sahibi olduğunu gösteriyordu.

Tours! diye düşündü Jeanne. Hem her yerdeyiz hem hiçbir yerde. Paris'te bir ev, Berry'de çiftlikler, Angers'de bir ev, Lyon'da bir çuha fabrikası, Strasbourg'da bir ev, kuşkusuz yakında bir ev de Tours'da. Milano'da ve Pfalz'te akrabalarımız var. Fırınlar, çuha fabrikası, matbaa, ipek imalathanesi, yakında Calais'de ringa satıcısı ya da Venedik'te ayna yapımcısı olacağız. Joseph'in felsefi bir ağırlık merkezi var, o yüzden uyum sağlayabiliyor. Ya ben? Günün birinde bir tarafa çekilmemiz gerek; yaşlandığımda yollarda gidip gelmekten kemiklerim çatırdasın istemiyorum!

Matthieu'nün asıldığını öğrendiği Cornwall kolejinin atölyesinden beri, tuhaf biçimde, yaşadığı bütün evlere uğursuz bir hatıranın yapıştığını düşündü Jeanne: La Doulsade'da Denis'nin ölümü değil sadece, Montagne-Sainte-Geneviève sokağında Barthélemy'nin ölümü, Bûcherie sokağında Jacques'ın saldırıya uğraması, Bièvre sokağında François'yı zehirlemeye çalışmaları, şimdiki evin çitinin öte yanında da François de Montcorbier'nin ölmesi.

Sanki kaderin altını çizen siyah bir iplik.

Jeanne, yeni dadı Justine'in gözetiminde Aube'un bahçede gezinmesini seyrederken yumuşuyordu ancak. François'yı büyüten eski dadı Félicie yaşlanmıştı, sabah güneşte, akşam ateşin karşısında ısınarak, birkaç saat kilisede serinleyerek geçiriyordu günlerini. Jeanne için yaşamının tanığıydı, eve peş peşe François de Montcorbier, Philibert, Barthélemy, Jacques, sonra da Jo-

seph'in geldiğini görmüştü, dala tünemiş baykuşun sabırlı bakışlarıyla. Artık sadece çamaşırların beyazlatılmasına yardım ediyordu, bu konudaki birkaç sırrını zar zor açıklamıştı: örneğin, beyaz çamaşırdan kir ve lekeleri çıkartmak için ince odun külü ve sabunla ovmak gerekiyordu; kırmızı şarap lekesi, kumaşı sarı şaraba batırarak çıkıyordu; son durulamayı kovada yapmalı, içine birkaç damla sirke damlatmalıydı.

Bir öğle sonrası, Justine yaşlı dadıyı yemeğe çağırdı. Ihlamur ağacının altına oturmuş, başı arkaya düşmüş, ellerini kucağında kavuşturmuş Félicie yanıt vermedi.

"Félicie!" diye bağırdı Justine daha yüksek sesle.

Jeanne başını çevirdi ve olanları anladı. Hemen kalktı, yaşlı dadının üzerine eğildi.

"Gitmiş," diye mırıldandı.

Déodat anladı ama Aube anlamadı.

"Nereye gitmiş?"

Kadıncağızı odasına taşıdılar, Saint-Bernard'ın papazını çağırdılar, ölünün temizliği yapıldı, Jeanne güzel bir cenaze töreni hazırladı. Mezar taşına şöyle yazdırdı:

Félicie Destart,
Tanrı'nın ve insanların
sadık hizmetkarı
artık
sonsuz Pazarını yaşıyor.

Dadının ölümü Jeanne'ı bitmez tükenmez düşüncelere sürükledi.

Joseph Tours'dan döndüğünde Jeanne ona "Nereye gidiyoruz?" diye sordu.

Adam kadına bir an ışık saçan gözlerle baktı.

"Mezarlığa tabii."

"Joseph! Ömrümüzün başlangıcından beri sabah yataktan kalkıyoruz, çalışıyoruz, yatıyoruz, çoğunlukla bedenlerimizin ortası hareketlenip birleşiyor, kendimizden geçiyoruz, bazen çocuk doğuyor, mal mülk ediniyoruz, bütün bunlar kurtçuklar için mi?"

Joseph güneşte ince bir ipek kumaşı açmıştı; ipek, şaşırtıcı bir zenginlikle hareleniyor, sedefleniyordu. Aube bunu gördü, koştu, eline almak istedi. Babası ipeği kızının başına örttü, küçük kız da dadısına göstermek üzere ağaçlı yolda bir kelebek gibi koşarak uzaklaştı.

"Peki kurtçuklar ne yapıyor?" diye sordu Joseph. "Belki de bunun kadar güzel bir ipek. Belki de biz Tanrı'nın ipeğini dokumaya yarıyoruzdur."

"Ama bu dünyada mı?" diye ısrarla sordu Jeanne.

"Dokuma tezgahındaki mekik kendi kendine soruyor: Nereye gidiyorum? Bir sağa, bir sola, anlamı yok."

Jeanne varoluşunu zihninde canlandırmaya çalıştığında o zamana dek model olarak aldığı dokumayı düşündü.

"Oysa mekik git-gelini bitirdiğinde güzel bir parça ipek dokumuş oluyor. Ya da çuha," dedi Joseph.

"Sen de biraz daha fazla para kazanmış oluyorsun. Peki para neye yarıyor?"

"Bu bir mevsim," dedi Joseph gülümseyerek.

"Mevsim mi?"

"Güzel bir mevsim. Soğuktan koruyor. Çoluk çocuğu da koruyor. Para, yaz mevsimi. Sorunu yanıtlamış oldum mu?"

Jeanne göğüs geçirdi.

"Başka yanıt yok mu?"

"Belki de," dedi Joseph, yanına gelen Aube'u kucağına alarak. "Çevremizdeki her şeyin sadece bir parçasını algılıyoruz. Platon diyor ki hepimiz bir mağarada yaşıyoruz, mağaranın önünden insanlar geçiyor ama biz sadece gerideki duvara çarpan gölgelerini görüyoruz. Daha gösterişsiz bir benzetme yapacak olursam, delikten burunlarını çıkarınca sadece yer döşemesini, insanların ayaklarını ve kedileri gören fareler gibiyiz."

Jeanne gülmeye başladı.

"Her zaman sadece bir bakış açımız var," diye ekledi Joseph. "Benim için bir kitap yaz. François'ya bastırtırız."

27 Mayıs 1472'de Onbirinci Louis'nin tepesindeki bulutlar dağıldı: değersizliği hırsına denk kardeşi Charles, gizemli bir hastalıktan öldü. Bilindiği gibi, göksel yaradılışlı prensler hiç hasta olmaz, Saint-Jean-d'Angély manastırını yöneten bir keşiş, Charles'ın ağabeyi tarafından zehirlendiği söylentisini yaydı; bu davranışı manastıra mal oldu. Bu arada Louis elinden kaçan fiefi[1] yani Guyenne'i fethetmek için acele etti. Aynı yıl kral, Jeanne adının Valois'lara şans getirdiğini fark etti: Yiğit Charles, Beauvais'yi kuşatmak gibi bir ihtiyatsızlık yapmış, halk Jeanne Laisné adında bir kadın tarafından galeyana getirilince geri çekilmek zorunda kalmıştı. Kadına daha sonra Jeanne Hachette adı verildi. Veda niyetine, kızgın Burgonyalı çevredeki köyleri ateşe verdi.

Ertesi yıl Mayısta hem krallık hem taşra, endişe uyandıran söylentilerle çalkalandı: Louis'nin de sağlığı iyi değildi. Görünmezlik çekiyordu, bir devlet adamı için çok ağır bir hastalıktı bu. Hastalığın nedeni gönüllü inzivaıydı, zira beyne kan toplanması denilen şey gelmişti başına. Düşmanları başarıya ulaştıkla-

1) Fief: Ortaçağda, soylulara gelir getiren toprak. (ç.n.)

rını sandılar: tek vârisi üç yaşındaydı, kralın öngördüğü naibelik, bir kadın tarafından, kızı Anne tarafından yürütülecekti.

Ama hiçbir şey elde edemediler çünkü kral iyileşti, ziyaretçi kabul edebilir hale geldi, daha kötüsü, Charles'ın müttefiki Jean d'Armagnac öldü.

1474'te bir başka birlikçi olan Jean d'Alençon hapishanede can verdi. Yiğit Charles Paris'i ele geçirme projesini kafasında evirip çeviriyordu. Kuşkusuz İngilizlere bel bağlıyordu. İngiltere kralı IV. Edward geldi, ama Burgonyalı ortada yoktu çünkü Ren boyundaki Neuss'te çıkan bir ayaklanmayı bastırmakla meşguldü, Neuss'ta da Paris'teki gibi sevilmiyordu. Louis bundan yararlanarak, Yiğit Charles'ın zararına, büyük düşmanıyla yedi yıllık bir ateşkes imzaladı –on yıl olacaktı ama İngiliz parlamentosu pazarlık yaptı.

Onbirinci Louis konumunu güçlendirmeye başlıyordu. Ama o 1474 yılında kral René bir vasiyet hazırlayarak Lorraine'i torunu René II de Vaudémont'a, Provence ve Anjou'yu yeğeni Maine dükü Charles'a bıraktı. Olmaz, diye itiraz etti Louis: Anjou ancak erkekten erkeğe aktarılabilirdi, hükümdar, yeğeni Maine kontuna da hiç tahammül edemiyordu. Parlamento, René d'Anjou'nun vasiyetini devlet başkanına karşı ağır suç ve krallığın hükümet işleri aleyhinde bir entrika olarak niteledi. Aslında Louis, amcasının vilayetlerine el koymak için René'nin Cennet'teki konserleri dinlemeye gitmesini bekliyordu yalnızca. René öldüğünde elindeki topraklar Fransa tacına kalacaktı, pöh!

Bu olaylar, çuha ya da ipek ticaretini zorlaştırması ya da kolaylaştırması açısından Jeanne ile Joseph'i doğrudan ilgilendiriyordu. Aslında kralın hüküm sürdüğü yerde rahat rahat alışveriş yapılıyor, rakiplerinin egemen olduğu yerde yapılamıyordu. Nitekim, Louis Normandiya'yı geri aldığında Caen'da bir pana-

yır kurulmuştu, zira kral ticareti gözetiyordu: bir panayır da Saint-Germain-des-Prés'de kuruldu, Saint-Denis'deki Lendit panayırı canlandırıldı. İngiltere'yle imzalanan ateşkes, o ülkeyle ticaret yapılmasını sağladı, İngilizler Fransız ipeklerine özellikle de Joseph de l'Estoille'in yanardöner ipek tüllerine çok düşkündü. Ama bir noktaya kadardı bu ticaret: 1471'de İki Gül Savaşı sırasında ve Fransa kralıyla İngiltere kralı arasındaki ateşkes antlaşmasından önce, Yiğit Charles'ın desteklediği IV. Edward, Fransa'nın müttefiki, kendi düşmanı VI. Henry'yi ezip geçmiş ve bütün Fransız tüccarları kovmuştu.

Derebeylerinin dışında herkesin çıkarı, Fransa kralının zafer kazanmasına bağlıydı. Krallık itiraz kabul etmiyordu, Brötanya dükünün resmi şairi Jean Meschinot'nun kısa şiiri de bunu gösteriyordu:

Efendimiz!
Ne istiyorsun?
Dinleyiniz!
Neyi?
Halimi.
Peki söyle...
Ben...
Kim?
Mahvolmuş Fransa...
Kralım ben, gücüm büyük.
Ne âlâ.
Bana borçlusun...
Ne borçluyum?
İtaat!
Ya siz bana?
Hava civa.

* * *

Joseph ile Jeanne'ın yeni haberler için kulağı kirişteydi: Milano'dan Cenevre, Lyon ya da Rotterdam'a ulaklarla dağıtılan birkaç Cenevre gazetesini saymazsak, öncelikle Lombardiyalı bankerlerin, Kuzey Almanya birliğindeki tüccarların dağıttığı düzensiz bültenler, İtalyanların *avvisi*'leri ve Almanların *Zeytungen*'leri aracılığıyla haberleri öğreniyordu karı-koca. Joseph kişisel anlaşmalar yaparak epey masraflı da olsa gazete getirtiyordu. Ayrıca, Angers'deki ev, Fransa'yı dolaşan Fransız ve yabancı tüccarların uğrak yeri olmuştu bir bakıma. Joseph, banker ya da kumaşçı meslektaşlarıyla, hem Londra, Madrid ya da Cenevre'deki baharat, çuha ya da silah piyasasıyla, hem de insanların kaderine hükmeden prenslerin kararları, ittifakları, borç işleri, kusurları, evlilik ve sağlık durumlarıyla ilgili haber alışverişi yapıyordu.

"Kader ne düşüneceğimizi işte böyle belirliyor," dedi Joseph. "Hiç görmediğimiz bir kralın yandaşlarıyız."

28
KARANLIK ODA

*

Jeanne sanki ilk kez görüyormuş gibi baktı Déodat'ya.

Açık pembe bir burun. Üst dudağın kıvrık yayı. Kalın alt dudağın saten pembeliği. Jacques'ın zarif çenesi. Güneşte altınsı pırıltılar taşıyan koyu renk saçlar. Eski Stern'lere özgü, duyguları içe atan bakışlar, alışılmamış uzunlukta kirpiklerle çevrili gözler.

Dizlerine Aube'u oturtmuştu çocuk. Küçük kız ağabeyinin boynuna sarılmıştı.

Jeanne'ın aklına bir fikir geldi. René d'Anjou, Angers'de Jouffroy Mestral adında bir ressam bırakmıştı. Jeanne zaman zaman bu sarışın, pek konuşmayan genç adamı kralın şölenlerinde, saray entrikalarını uzaktan izlerken görmüştü.

Ressamın evi pek uzakta değildi, Jeanne yürüyerek gitti. Adamı bahçede, bir sürü gülhatminin arkasında, değişik bir şeyle uğraşırken buldu: ressam, üç ayaklı bir sehpanın üzerine konulmuş, tepesi delik, hemen hemen küp biçimindeki bir kutunun içine bakıyordu.

Başını kaldırdı, genç kadını gördü, kapıyı açmak için parmaklığa koştu. Hoşgeldiniz dedikten sonra atölyesine aldı, oturmasını rica etti. Jeanne çevresine bakındı: toz boya kapları, şişeler, bir havan ve tokmak raflara sıralanmıştı, ustaca perdahlanmış ahşap levhalar masanın üzerine konulmuştu. Başka boya kaplarının içinde bir deste fırça çiçek açacakmış gibi bekliyordu.

Adam, bu ziyaretin şerefini neye borçluyum, diye sordu.

"İki çocuğumun portresini yaptırtmak istiyordum. Déodat ve Aube. Biri on iki, öbürü üç yaşında."

Jeanne yanıtı beklerken bakışlarını etrafta gezdirdi, bir yeni-yetmenin yeşil zemin üzerine yapılmış portresine takıldı gözü. O anda model içeri girdi, başıyla selam verdi ve raflara başka boya kapları koydu, havanı aldı.

"Çocukları resmetmek çok güç iş. Aynı levhada birçok portrelerini birleştirmek gerek ki onlara benzesin. Donup kalmış hatları olan bizlere göre onlar çok daha sık ifade değiştirirler," dedi Jouffroy Mestral.

"Bizim hatlarımız donmuş mu?" diye hayretle sordu Jeanne.

"Aynı duyguları hissede hissede, yüzümüzde kıvrımlar oluşur. Sonra kırışık haline gelir. Yirmi yıl sonra yüz bir maskeye dönüşme eğilimindedir. Ama siz istisnasınız hanımefendi," dedi ressam gülümseyerek.

Çırak tekrar geldi, havanı ustasına gösterdi; ressam havanın içini inceledi, serçe parmağıyla bir parça aldı, başını salladı.

"Galiba şimdi yeterince ince olmuş," dedi. Jeanne'a doğru kaldırdı bakışlarını.

"Size ne zaman uygunsa gelip çocuklarınızı göreyim," dedi.

"Şimdi gelebilirsiniz. Uzakta oturmuyorum."

Ressam kabul etti, ayağa kalktı.

"Ben çıkıyorum Joachim!" diye bağırdı, sessizce yanlarından ayrılmış olan çırağa.

Bahçe kapısına geldiklerinde Jeanne "Bu kutu nedir?" diye sordu.

"Bir hile, bir mesel," diye yanıt verdi adam. "Bakın."

Kutudan, bir yarığa sokulmuş ince bir levha çıkarttı, inceleyip Jeanne'a gösterdi. Önce genç kadın morumsu, neredeyse si-

yah bir zemin üzerinde vişne rengi biçimlerden başka bir şey göremedi.

"Hiçbir şey seçemiyor musunuz?"

Jeanne eğildi ve bitkiler görür gibi oldu.

"Ama... sanki bunlar gülhatmi!" diye bağırdı.

Adam memnun memnun gülümsedi. Jeanne afallamıştı.

"Gerçekten de gülhatmi bunlar."

"Ama hangi hileyle böyle oluyor?"

"Kutunun içine bakın bakalım."

Kutuya bir delik açılmış, gülhatmilere doğru çevrilmişti. O açıklıkta tıpkı gözlük camı gibi bir mercek vardı, kutunun gerisine bir demet güneş ışını gönderiyordu. Jeanne deliğe karşıt iç yüze düşen ışığa baktı. Mavi gök zemini üzerinde gülhatmilerin başaşağı görüntüsünü tanıdı.

"Nedir bu mucize?"

"Sıradan bir optik olayı. Mercekten geçen görüntü tersine yansıyor."

"Ya şu görüntü?" diye sordu Jeanne, levhayı işaret ederek.

"Kutudaki açıklıktan geçen görüntü, ışığa maruz kalma derecesine göre yaş boyaların üzerine sabitlenebilir diye düşündüm. Az yerine çok ışık aldığında daha çok kararan bir maddemiz olması koşuluyla. Üstübeç üzerine dut suyu sürdüm."

"Dut suyu mu!"

"Işığa maruz kaldığında daha çabuk kararıyor. Gök gülhatmilerden daha ışıklı olduğu için resmin üzerinde neredeyse siyah. Gülhatmilerin silueti böylece koyu zeminde daha açık olarak beliriyor. Ne yazık ki birkaç dakika içinde bu başyapıttan geriye hiçbir şey kalmayacak, çünkü bütün görüntü kararacak."

Jeanne levhaya baktı, gerçekten de az önce tanıdığı siluetler hemen hemen birer hatıra olmuştu. Ama genç kadının şaşkınlı-

ğı devam ediyordu.

"Bu görüntüyü daha kalıcı bir biçimde sabitlemenin yolu yok mudur?" diye sordu.

"Dut suyu kadar hassas ama hafızası daha kalıcı bir simya maddesi arıyorum. Gelin, gidip çocuklarınıza bakalım."

Yolda Jeanne, Jouffroy Mestral'e, "Neden o kutu için mesel dediniz?" diye sordu.

"Çünkü bizim zihnimize tıpatıp benziyor: hatıralar uçucu. En sevdiğimiz insanların yüz hatlarını dondurmak için hepimizin portrelere ihtiyaç duyması da bunun kanıtı. Zaten çoğunlukla tam olarak görmüyoruz onları. Göme duyumuzun bozukluğundan değil, kartal gözlü de olsak, yüz hatları ruhu çalkalayan duyguların etkisiyle değişiyor ve saati saatine uymuyor. Üstelik saç biçimi erkeklerin, süs püs kadınların hatlarını değiştiriyor. Bir insanı aslında olduğu gibi görmüyoruz hiçbir zaman. Bu eksiklikler sayesinde ekmeğimi kazanıyorum ben," dedi gülümseyerek.

Bu açıklamalar Jeanne'ı şaşkınlık içinde bıraktı, Jouffroy Mestral'e giderek iyi bir seçim yaptım mı acaba, diye düşündü genç kadın. Sonra atölyede gördüğü portreyi düşünerek rahatladı: çırağın hatlarını hemen tanımıştı.

Evde ressam, Déodat ve Aube'u dikkatle inceledi, kendilerine bu kadar ısrarla bakan adamdan çekinmişti çocuklar. Adam memnuniyet ifadesiyle başını salladı.

"Bu iki genç güzelliğin portresini yapmaktan şeref duyacağım," dedi.

Ressam sanatını icra etmeye eve gelecekti, Jeanne ile bu konuda anlaştılar. İki ayrı portre olacaktı, adam daha çok kazanacağı için değil –ayrı ayrı ya da birlikte, portre başına sekiz *ekü*–, bu iki model farklı duygular yaydığı için.

"Galiba anlamadım," dedi Jeanne.

"Déodat serüvenci bir yaradılış izlenimi veriyor, büyük girişimlerde, gözüpek atılımlarda bulunacak gibi. Aube, bana öyle göründü ki, temkinli, düşünceli, çatışmaları çözmekte becerikli bir yaradılışa sahip."

Bu yorumlar, Mestral'in insanları olduğu gibi göremediğimiz konusundaki sözleri kadar afallattı Jeanne'ı. Ressam bunu görüyor muydu? Adam çocukların doğum tarihlerini sordu. Déodat 10 Ocakta, Aube 22 Şubatta doğmuştu. Ressam zafer kazanmış bir edayla gülümsedi.

"Demek ki Déodat Oğlak, Aube Balık burcunda doğmuş."

"Nasıl yani?" dedi Jeanne.

"Yarın size gökcisimlerinin insan karakterleri üzerindeki etkisi hakkında bir yıldız falı kitabı göstereceğim."

Ressam ertesi gün araç gereçlerini taşıyan çırakla birlikte geldi. Ünlü kitabı getirmiş miydi? Aube'u karşısındaki bir koltuğa oturttuktan sonra cebinden epey yıpranmış görünen kitabı çıkarttı.

Çırak malzemeleri açılır kapanır bir masaya dizerken, ressam, kitabı Jeanne'a uzatarak "Kendiniz karar verin," dedi.

Jeanne kitabı karıştırdı, ressamın söylediklerini doğrulamakta gecikmedi. O sırada Mestral kahverengi bir tozu bir sıvıyla karıştırdı, bu karışıma batırdığı incecik bir fırçayla küçük kızın genel hatlarını, el büyüklüğünde, üstübeçlenmiş bir ahşap levhaya çizmeye başladı. Genç dadı Justine, ressamın çizimini izliyordu, hayran kalmıştı.

"Tanrım, hanımefendi, neredeyse büyücülük bu! Baksanıza!"

Jeanne şövaleye eğildi. Birkaç kesin, akıcı fırça darbesiyle Mestral küçük kızın hem şaşkın hem düşünceli ifadesini ahşaba geçirmişti. Déodat da ressamın çalışmasını inanmaz bir tavırla

seyretti, sonra da kahkahalar atmaya başladı. Jeanne çırağın Déodat'yı anlaşılmaz bir tavırla izlediğini fark etti: bilmediği bir kediye bakan bir başka kedi gibi tıpkı.

Genç kadın yerine oturdu.

"René d'Anjou'nun sarayında gördüğümüz şu müneccimin çömezi misiniz?" diye sordu.

"Chrestien de Bâle mi? Hayır. Mesleğinde bilgiliydi şüphesiz ama, korkarım, bilgiden başka şeyin peşindeki insanların hizmetine sundu ya da sunmaya çalıştı sanatını."

Ressam işini yarıda kesip Jeanne'a bilgiççe bir tavırla baktı:

"Ne kocanıza ne de krala hayrı dokunan bir topluluğa mensuptu. Bana aldatıcı görünen kehanetlerini kaleme alıyordu ve birkaç hırslı prensin çıkarlarına hizmet edebilmek için mekanik yazıyla yayınlatmak istiyordu onları."

Jeanne konuyu değiştirdi, Basseterre gibi alçak, Morvilliers gibi başbelası kişiler üzerinde durmak istemiyordu.

Mestral, Aube'un kulaklarını bitirmek üzereydi.

"İki gül yaprağı," diye mırıldandı.

"Madem ki yıldızların etkileri konusunda bilginiz var Mestral beyefendi, sizce benim üzerimde nasıl bir etki yapıyorlar?"

Ressam gözünü işinden ayırmadan yanıt verdi.

"Sizi kralın yanında gördüğümde, ilerlemeniz için sizi hep iten büyük bir enerjiniz olduğunu düşündüm hemen. Dahası, size engel yaratan insanlara pek uzun süre dayanamadığınızı, ölümcül oklarınızı fırlattığınızı sanıyorum. Dolayısıyla Yay burcundan olduğunuz, yani 21 Aralıktan önce doğduğunuz sonucuna varıyorum.

Jeanne çok etkilendi. Gerçekten de Noel yortusundan önceki ay doğmuştu.

"Peki bu şeyleri sırf insanların yüzüne bakarak mı tahmin

ediyorsunuz? Bir insanın size nasıl göründüğüne bakarak doğum tarihini çıkartabilir misiniz? Az önce duyuların kusurlu olduğunu ve ifadelerin durmaksızın değiştiğini söylememiş miydiniz?"

Adam uzun uzun Aube'a baktı, küçük kız kıpırdamadan çok fazla oturmaktan sıkılmıştı; dadısı, üçe kadar uslu durursa ona bir Mısır hurması sözü vermişti.

"Ruh fizyonomiden daha açık seçik çözümlenebilir," diye karşılık verdi Mestral.

Çırak belli belirsiz bir ses çıkardı.

"Nasıl?" diye sordu Jeanne.

"Ses çok şeyi eleverir."

Adam paletine eğildi, üstübeçle bir parça Siena toprağı karıştırdı, modelinin elmacık kemiklerini belirtmek için yassı bir fırçayla birkaç pembe fırça darbesi vurdu.

Jeanne adamdan sesini betimlemesini bekledi.

Ama ressam bakışlardan söz etti.

"Bir de gözler var. Sesle uyum içinde olunca tıpkı bir viyol ve klavikord konserine benzer."

Jeanne kişiliğin böyle yorumlanmasından büyülenmişti.

"Ya da, büyücülerin kedileriyle karakurbağalarının vıraklamasının karışımı gibi olur."

Jeanne gülme krizine tutuldu.

"Basseterre konuştuğunda bir engereğin tıslamasını işitir gibi oluyordum," dedi adam.

Engerek mi? Jeanne telaşa kapılarak bir an ressamı süzdü. Basseterre'in ölümü konusunda bir şeyler mi tahmin etmişti?

"Kahin olarak servet kazanırdınız," dedi genç kadın.

"Sanmam. İnsanlar kendilerinden konuşulmasını istediğinde özellikle iltifat beklerler. Sivri ve kıvrık çeneleriyle koca burun-

larının aşağılık hevesleri ve dizginsiz bir şehveti yansıttığını söylediğinizde suratlarının ne şekil aldığını görmek gerek."

Jeanne yine güldü.

"Peki siz o zaman ne yapıyorsunuz?"

"Roma imparatorları gibi profiliniz var diyorum. O efsanevi şahsiyetlerin nasıl olduğunu çoğunlukla bilmedikleri için iltifat edildiğini sanıyorlar. Suetonius'u hiç okumamışlar, yoksa ellerinde kılıç üzerime saldırırlardı."

Saat üçü vurdu, dadı söz verdiği hurmayı getirmek için kalktı; Déodat da kendi payına düşen şekerlemeyi alma umuduyla dadıyı izledi. Jeanne onların yokluğundan yararlanarak "Ya ben?" diye sordu.

"Sizin iltifata ihtiyacınız yok hanımefendi. Duruşunuz sizin adınıza konuşuyor. Servi gibi dimdiksiniz. Ya da kılıç gibi. En büyük uzlaşma biçiminiz, memnun olmadığınızda susmak. Düşmanlarınızı düşününce titriyorum. Onları yok ediyorsunuz."

Gözlerini incelemek için Aube'un çenesini yukarı kaldırdı; kız hurmayı getiren dadıya doğru çevirdi başını. İki eliyle meyvayı aldı, kendisine öğretildiği gibi dişleriyle yarıp çekirdeği çıkardı, bir eline aldı, meyvanın önce ilk sonra ikinci yarısını iştahla yedi. Sonra da sandalyesinden kalkıp Mestral'in çalışmasını seyretmeye başladı.

"Tıpkı ayna gibi," dedi.

Poz verme seansı onun için bitmişti. Çırak bu sahneyi, tıpkı ekmek kırıntısını gözetleyen bir serçe gibi gergin bir halde izliyordu. Jeanne birdenbire oğlanın sesini bir kez bile duymadığını fark etti. Konuklarına içecek bir şeyler getirmesini söyledi dadıya. Dadı çırağa bardağını uzatınca, oğlan hızla başını salladı ama tek kelime etmedi.

"Joachim dilsizdir," dedi Mestral sakin bir sesle.

Kadehini herkesin sağlığına kaldırdı.

"Çocukluğunda başına ne gelmiş bilmiyorum. Galiba öyle büyük bir korku duymuş ki dili tutulmuş. On beş yıl önce bir yol kenarında buldum onu, dilenciler gibi kir pas içindeydi, günlerdir yemek yememişti. Kurtların onu yememiş olması mucize."

Jeanne ürperdi. İngiliz asker kaçakları Denis'yi kaçırdığında başına gelenleri hatırladı. Joachim bir başka Denis miydi yoksa? Oğlanın bakışları dayanılmaz bir yoğunlukla dikildi Jeanne'ın üzerine. Genç kadın oğlanı yumuşatmak için gülümsedi. Bunun üzerine Joachim tuhaf, yarı meleksi yarı hayvarısı bir gülümsemeyle karşılık verdi, sivri dişleri açığa çıktı.

Jouffroy Mestral'in dünyası kesinkes garip bir dünyaydı. Doğanın sırlarını bilmesi ve keskin bir kavrayışlılık, onda soğuk bir uzlaşmayla karışmıştı, zira uzun zaman önce bu oğlanı bulup evlat edinmişti. Bilgisiyle ne yapıyordu acaba?

"Joachim'in büyük bir çizim yeteneği var," dedi Mestral. "En küçük bir ders almadan çizdiği bir ölüm dansını göstereceğim size bir gün. Yeteneklerini mükemmelleştirmeye çalışıyorum. Belki de günün birinde benim yerime geçer."

Jeanne düşüncelerine çeki düzen vermeye başlamıştı. Mestral gitgide daha çok kafasını karıştırıyordu.

"Demek ki alınyazısı doğuştan yazılıyor, elimizden hiçbir şey gelmez mi?" diye sordu genç kadın. "Burçlar hayatımızı yönetiyor, biz de onların kaprislerine boyun mu eğiyoruz? Peki aynı burçta doğan insanların kaderi de aynı mı oluyor?"

Mestral'in gözü işindeydi, sonra Jeanne'a yöneltti bakışlarını.

"Hayır çünkü burcun başından sonuna, hatta bir günün başından sonuna, yıldızlar aynı dizilişte değil. Müneccimin işi, yıl-

dız falında, bu dizilişi oluşturmak ve yıldızların peş peşe gelen etkilerine göre yorumlamak. Hem sonra doğa bize az ya da çok karakter ve irade vermiş. Aynı yerde aynı satte doğan iki kişi, aynı olaya mutlaka aynı şekilde tepki vermez."

"René d'Anjou'nun falını çıkarttınız mı?"

"Evet ama ona vermedim. Chrestien de Bâle ile rekabete girmek istemedim. Üstelik, sarayda gördüğünüz türden Kilise'nin adamları ve ilahiyatçılar, yazgıların önceden bilinmesinde cehennemi güçlerle işbirliği görme eğilimindedir hep. Onlara kulak verince insan, Tanrı'nın insanları gafil avlamaktan uğursuz bir zevk aldığını sanabilir!"

Mestral alaycı kahkahalar attı.

"Ne diyordu o fal?"

Ressam gülümsedi.

"Kralın somut kişiliğinin anlattığını doğruluyordu. Başak burcunda doğan bu kişinin göğünde Mars'ın konumu, René d'Anjou'nun Boğa burcundan kral gibi biri tarafından bozguna uğratılacağını söylüyordu. Kralın falında aynı gezegen daha güçlü."

"Ara sıra yanıldığınız oldu mu?"

Ressam fırçaları elinden bıraktı, Joachim ustasının işareti üzerine fırçaları alıp şarap ispirtosunda karıştırdı ve kuruladı.

"Biliyor musunuz hanımefendi, bu araştırmalar bahçemde gördüğünüz karanlık odaya bakarken yaptığımız şeye benzetilebilir. Evet yanıldığım oldu, ama yıldızların yanlışı değildi bu, ben yeterince açık göremedim."

"İnsanlar hakkında bu kadar çok gizli şey bilmek sizi rahatsız etmiyor mu?

"Yıldız haritasını insanların talebi üzerine ve onlara yararlı olmak üzere hazırlıyorum. Neden rahatsız olayım ki?"

Jeanne bir an düşündü.

"Benim için de bir yıldız haritası çıkartır mısınız?"

"Seve seve."

Genç kadın ressama bir tarih söyledi; adam kaydetti ve başını salladı. Sonra portrenin eskizini bir günlüğüne kurumaya bırakacağını ve devam etmek için ertesi gün aynı saatte geleceğini belirtti. Şöminenin üzerindeki çıkıntıya Aube'un yüzünü çizdiği levhayı koydu. Joachim şövaleyi katladı, malzemenin geri kalanını toparladı. Mestral Jeanne'ın iznini isteyerek evden ayrıldı, genç kadını düşünceler içinde bıraktı.

Adam genç kadının doğum tarihini tahmin etmişti ama, sözlerinin gerisine ne kadar inanılabilirdi? Her şeyin önceden yazılmış olması mümkün müydü? Joseph'in yanında olmamasına üzüldü; Joseph olsaydı onu bu konuda aydınlatırdı.

Mestral ertesi gün kararlaştırdıkları gibi geldi, önceki gibi Joachim işe koyuldu. Ressam oturdu, ceketinin cebinden bir kağıt çıkarıp açtı. Sonra uzun uzun Jeanne'a baktı.

"Bana bir ölünün falını sordunuz, değil mi?"

Jeanne hiçbir şey söyleyemedi.

"Kadın mı erkek mi olduğunu bilmiyorum, ama galiba bir erkek," dedi Mestral. "On üç yaşındayken başına çok kötü bir olay gelmiş, evini terk etmek zorunda kalmış. Ondan sonra yaşamına iki gezegen, Mars ve Satürn egemen olmuş. Merkür birkaç başarı kazanmasını sağlamış ama pek namuslu başarılar olduğunu sanmıyorum. Altı yıl önce bir güç denemesi, belki de bir cirit yarışması, bilemiyorum, ölümüyle sonuçlanmış galiba."

Jeanne yutkundu.

"Bütün bunlar yıldızlarda var mıydı?"

Mestral gülümsedi.

"Tümüyle değil. Büyük Tarot'a başvurdum. Kartlar yıldızların söylediğini aşağı yukarı doğruladı, özellikle kesinleştirdi.

Esas kartı Tanrı Evi idi, ters dönmüştü."

"Tanrı Evi nedir?"

"Bireysel başkaldırı ve yaratıcı edim ilkesi kartı, eğer doğru yerindeyse, ama ters dönmüşse felaketlerin, belki de ölümün kartı. O kişi Koç burcundandı. Bu burcun kötü yanı, düşüncesizce hatta fazla atılgan davranışlara eğilimdir, kritik durumlarda ahlakın büsbütün bir kenara atılmasıdır. O kötü niyetli insanlar, sadakatsizliğe ve duyguları unutmaya kadar varabilirler."

Jeanne elini yüzünde gezdirdi.

"Bir erkekti" dedi. "Gerçekten de öldü."

Ressamın hazırladığı yıldız falı Denis'ninkiydi. Karanlık odadan çıkan görüntü, ürkütücü derecede aslına benziyordu.

Jouffroy Mestral, Aube'un portresine girişti yeniden. Jeanne, bu portreye çocukluktan gençliğe geçişin tanığı olarak baktığı ilerki bir zamanın görüntüsünü gördü birdenbire gözlerinin önünde. Neden acaba, diye merak etti.

Resim seansı sırasında sadece bahçedeki kuşların ötüşleri işitildi.

29
SİMYACILARIN GİZLERİ

*

Jeanne kartlardan Ölüm, Kanaatkarlık, Güç ve Araba'yı çekti. Ölüm'ü çektiği için korktu. Mestral onu rahatlatmak için elini kaldırdı. İlk elde kartları, genç kadının çektiği sıraya göre, kare biçiminde dizmişti. Beşinci bir kart çekmesini istedi: Adalet'i çekti Jeanne, ressam bunu öbürlerinin ortasına koydu.

Hepsine topluca göz attıktan sonra, "Sizin için her şey değişiyor," dedi. "İlk kartınız Ölüm, kişisel yaşamınızda bir yenilenme ve dönüşümlere işaret ediyor. Son çektiğiniz kart, Adalet, dünyanın kurallarını bildiğinizi ve bitimsiz yaratımı gösteriyor. Kanaatkarlık, sizin ruhunuzdan öbür ruhlara geçen evrensel yaşamı simgeliyor. Güç kartı, yükselmenizin belirtisi, Araba da evrensel devinimin imgesi. Bütün kartlarınız yerli yerinde ve mükemmel bir tutarlılık içindeler."

Mestral'in atölyesine eğik bir ışık huzmesi düşüyordu, tozlar, sinekler, tanımlanamaz parçacıklar hareket halindeydi bu huzmenin içinde. Joachim ışığın içinden geçti, bedeni birdenbire ışıdı, tıpkı göksel bir aydınlanma anındaki gibi, sonra gölgeye girdi yeniden.

Şişko bir gri kedi masaya sıçradı, Jeanne'a baktı, sırtını kamburlaştırdı, ziyaretçinin yüzünü kokladı; genç kadın kediyi okşadı; hayvan gözlerini kıstı, gülümsedi.

"Ne çıkarmalıyım söylediklerinizden?"

"Derin bir dönüşüm içindesiniz," diye karşılık verdi Mestral arkasına yaslanarak, "Ölüm, eski benliğinizin yok olmasını simgeliyor. Dünyanın kurallarını da tanımayı öğreniyorsunuz, son kartınız Adalet öyle diyor. Yaşamınızın ilk kısmı mücadelelerle doluymuş. Arayışa girmemiş de olsanız, daha yüksek bir bilme düzeyine erişmişsiniz. Deneyiminiz mayalanmaya başlıyor, tıpkı üzüm suyu gibi ve artık şarap yapıyor."

Birkaç gün önce, Aube'un portresi için son seansı tamamladıktan sonra, Jeanne'ın yıldız falını çıkartmıştı. Sanki çocukluktan beri izlemiş gibi tanıyordu artık genç kadını. Hesaplamalarıyla Jeanne'ın yaşamındaki dört erkeği ortaya çıkarmış, François de Montcorbier'ye özel bir yer ayırmıştı. Kim olduğunu bilmiyordu ama sanki doğuştan biliyormuş gibi tarif etmişti Montcorbier'yi: "Ahlaksız bir adam ama yine de heyecan verici."

Daha iyisi söylenebilir miydi?

"Düşmanlarınızı cehenneme yollamışsınız, hiç şaşırmam, hatta bundan eminim," dedi, üzerinde karmaşık bir geometrik şekil olan bir kağıdı uzatarak.

Jeanne kulak kesilmiş dinliyordu, adamın karakterini anlamaya çalışıyor ama pek beceremiyordu. Ressam, ölüm dansı resimleri çizen o dilsiz oğlanla yalnız yaşıyordu, René d'Anjou gittiğinden beri portre ısmarlayanlardan başkasıyla pek görüşmüyor ve bahçesinin sebze-meyvasını yiyerek geçiniyordu. Jeanne, semirtilmiş bir piliç getirdi.

"Oo, beş gün yeriz biz bunu, Joachim, Robert ve ben."

Robert kedinin adıydı.

Ressam çok şey biliyor gibiydi ama ne münzeviler gibi insanlardan kaçıyor ne filozoflar gibi tepeden bakıyordu. Yumuşakbaşlı değildi ama pek ters, kaba biri de değildi. Jeanne adamın ellerine baktı: kemikli, ince, etsiz: elle tutulamayanın içinden özü tu-

tup çıkarmak için yapılmış adeta.

Robert, Jeanne'ın kucağına yerleşmişti.

"Daha yüksek bir bilgi düzeyine erişeceğimi söylüyorsunuz ama, sizin bilginize bakınca alay etmek oluyor bu."

"Erişilir, ama egoist bir biçimde bu bilgiden yararlanmayı reddederseniz. Bilgi kimsenin tekelinde değildir, herkesin iyiliği içindir. Adalet kartının size hatırlatmak istediği şey bu: sizin yolunuz bu."

Düşmanlanmınki değil, diye düşündü Jeanne. Hem sonra, bilgi sahibi olsalardı belki de düşmanım olmazlardı.

"Öbür kartlann neyi simgelediğini söyler misiniz lütfen."

Ressam açıkladı. Tarot kartlan çifter çifter gidiyordu, Zihnin Zihni'nden başlıyor ve Bedenin Bedeni'yle bitiyordu. Ara aşamalar şunlardı: Zihnin Ruhu, Zihnin Bedeni, Ruhun Zihni, Ruhun Ruhu, Ruhun Bedeni, Bedenin Zihni, Bedenin Ruhu. Zira Zihin'den Beden'e doğru, Varlık'ın dokuz aşamasını derecelendirmek gerekiyordu.

Büyük Tarot'un on sekiz resminden ilki Kayıkçı'ydı, her tür dışavurumdan önce, bilincin kökenini simgeliyordu. Sonuncusu olan Ay da maddeyi, heyecanlan ve duyulann aldatışını simgeliyordu.

"Kızınız Aube'un portresi bir çelişki, çünkü derin varlığıyla fiziksel varlığını birleştiriyor."

Burada olmakla bile başka bir aşamadayım, diye düşündü Jeanne. O anda Joachim anlaşılmaz bir hareket yaptı. Masaya geldi, tarot destesini aldı ve kesin bir güç gösteren bir tavırla bir kart çekti: Keşiş'ti bu.

Jeanne şaşkınlıkla bakışlannı kaldırdı. Ne anlama geliyordu bu hareket? Gözleriyle Mestral'i sorguladı. Adam düşünceli düşünceli gülümsüyordu.

"Joachim'in bazen önsezileri olur," dedi.

Bu hiçbir şeyi açıklamıyordu. Joachim içe işleyen bakışlarını Jeanne'a dikmişti, neredeyse dayanılmazdı bu bakışlar.

"Peki ne söylemek istiyor?"

"Bilmiyorum," diye yanıt verdi Mestral. "Keşiş astral bedeni simgeler."

Astral beden: bu sözlerin anlamını belli belirsiz çıkarabiliyordu Jeanne. Joachim iki koluyla geniş bir hareket yaptı, Jeanne'ın üzerindeki göğün neyin ne olduğunu bildiğini işaret etti. Dilsiz oğlan rastgele bir kart mı çekmişti, yoksa Keşiş'in destedeki yerini biliyor muydu?

"Ne var Tann aşkına?" diye sordu Jeanne.

Oğlan elleriyle havada bir insan biçimi çizdi.

"Bir kişi," diye açıkladı Mestral. "Belki de yok olmuş biri."

Joachim odadan çıktı.

"Beni korkutuyor," dedi Jeanne.

"Konuşma yetisinden mahrum kalınca Joachim dünyayı doğaüstü bir biçimde bilme yetisi geliştirdi," dedi Mestral.

Daha fazlasını söylemeye niyetli görünmüyordu. Jeanne ayağa kalktı. Evine dönerken kitapçıya uğradı, Mestral'inkine benzer tarot kağıtlan aldı. Vitrinde sergilenen yapıtların sayfalarını karıştırarak oyalandı, dördünün Trois-Clefs atölyesi tarafından basıldığını görerek memnun oldu. İki yılı aşkın bir süredir Lyon'da bir matbaa kurulmuştu, François, Toulouse'da kurulmakta olan bir başka matbaaya üç bin harf sattığını haber vermişti mektupla.

Jeanne François Villon'un yeni bir şiir derlemesini keşfetti, karıştırdı, François Villon'un *Mezartaşı Yazıtı*'na rastgeldi. İlk dizeleri okudu:

Olmayın bu kadar katı yürekli,
Ey dünyada kalan insan kardeşler;

Allah da sizden razı olur belki
Sizler acırsanız bizlere eğer;[1]

Saint-Séverin kulesinin sol kapısının üzerine kazınmış yazıyı hatırladı, oradan mezarlığa geçiliyordu:

Ey iyi insanlar, geçerken buradan
Ölülere rahmet dileyin Tanrı'dan

Villon onu görmüş müydü? Mezara kadar izlemiş miydi? Sanki onun şiiri bu yazının yankısıydı.

Birdenbire çok yakınlardaki bir patırtı yüzünden irkildi. Arkasını döndü: siyahlar giymiş, giysilerinin üzerinde beyaz kemik işaretleri taşıyan üç saz şairi ellerindeki kaynana zırıltılarını sallayarak bir farandol[2] yapıyordu. Biri viyolüyle hep aynı nakaratı tekrarlıyordu. Jeanne sakinleşti, onlara para verdi, kitabın parasını ödedi ve alelacele eve döndü.

Kasım ayı geliyordu ve Ölüler bayramı yaklaşmıştı. Ama ölümü hatırlatan bu peş peşe olaylar yürek daraltıcı olmaya başlamıştı.

Eve dönünce hayran hayran Aube'un portresini seyretti, oyma çiçeklerle süslü İtalyan tarzı bir çerçevenin içindeydi resim. Bu kadar kusursuz bir benzerliğe ulaşmak sihir gibi bir şeydi yine de.

Peki ama Joachim ne söylemek istemişti?

Joseph akşam Tours'dan döndü. Mağazasının yarısını bir İngiliz tüccara satmıştı, keyfi yerindeydi. Hamamda bir saat geçirdi, ancak akşam yemeği için çıktı. Aube'u kucağında taşıyarak büyük salona girince, ateşin karşısında bir sehpanın üzerine açılmış tarot

1) Orhan Veli, *Çeviri Şiirler*, YKY, 2003.
2) Farandol: el ele tutuşarak oynanan bir Güney Fransa dansı. (ç.n.)

kartlarını fark etti. Tanımlanamaz bir gülümsemeyle dudakları yayıldı. Gözleri tarot kartlarından Jeanne'a yöneldi:

"Stern'lerin öcü bu," dedi alçak sesle, belli belirsiz bir alayla.

Jeanne anlamıyordu. Adam çocuğu yere indirdi, hem karısına hem kendine bir kadeh şarap koydu.

"Jacques büyük uzmandı."

Jeanne'ın şaşırması karşısında sözlerini sürdürdü:

"Tarot kartlan rakamsal gizli simya eylemlerinin resimli halidir. Musevi kabalasına göre *sefirot*'lar yani rakamlar, yaradılışın gizemlerini, birliğin nasıl çoğulluğu doğurduğunu açıklar."

Joseph üç kartlık yedi paralel sıra halinde dizilmiş kartlara baktı ve sözlerini sürdürdü:

"Bu kartların her birinin İbranicede bir adı vardır."

"Papanın bile mi?" diye şaşırdı Jeanne.

"Evet papanın bile, beşinci rakam. *Geburah* yani 'sertlik', ya da *Peş'ad* yani 'ceza' ya da 'çekinme' adını taşır."

"Jacques hiç bunlardan söz etmezdi."

"Ezbere biliyordu. Bilgiyi uygulamak için resimlere ihtiyacı yoktu. Hatırlıyorum da, Argentan'da bizim takvimimize göre 5211 yılında seninle karşılaşınca bana bilmecemsi bir mektup yazmıştı. Beş, iki, bir ve bir, dört rakamın toplamı olan dokuz hem Bedenin Bedeni aşamasını simgeliyor, hem de Kadınsal Güç'ü. O zaman anladım ki bir kadınla karşılaşmıştı ve bu önemli bir karşılaşmaydı. Daha sonra bana *sefirot*'lara güvendiğini söyledi çünkü sen onu ölümden kurtarmıştın... Peki sen nasıl öğrendin tarot bakmayı?"

Jeanne kocasına Jouffroy Mestral'le yaptığı konuşmaları anlattı, Aube'un portresini gösterdi. Joseph resmi tıpatıp benzer ve mükemmel buldu.

"Mestral, Déodat'nın da portresini yapacak, ben seninkini de

yapmasını istiyorum."

Jeanne, Mestral'in evinde Güç kartını çektiğini de hatırladı. Dünya rastlantılarla doluydu.

Rastlantı mıydı gerçekten?

1476'nın Mart ayında François Sophie-Marguerite'in dünyaya bir bebek daha getirdiğini ama bu seferkinin ölü doğduğunu belirten bir mektup yazdı. Genç adam çok üzgündü ve karısıyla birkaç haftalığına Angers'deki eve gelip gelemeyeceklerini soruyordu. Anjou'daki moral ve güzel hava sayesinde ikisinin de cesaret ve serinkanlılığa tekrar kavuşacağını umuyordu. Jeanne ile Joseph'in yanıtı olabildiğince çabuk yola çıktı.

On gün sonra genç çift geldi, çocukları Jacques Adalbert'i Strasbourg'da bir dadıya bırakmışlardı. Jeanne buna üzüldü ama başka dertleri vardı: Sophie-Marguerite susuz kalmış bir güle benziyordu, François ise yorgunluktan iyice kararıp kavrulmuştu. Suratlarının o kötü haline bahane olarak Sophie kıştan söz etti, kış Strasbourg'da çok sert geçmişti; François da Toulouse'da yeni kurulan matbaa için döktüğü üç bin harf yüzünden aşırı çalıştığını söyledi. İkisi de akordu bozulmuş bir lavta gibiydi.

Jeanne şaşırmış kalmıştı, Joseph, Sophie-Marguerite'in başına gelen talihsiz olaydan muhtemelen birbirlerini sorumlu tuttuklarını açıkladı.

Jeanne onları elinden geldiğince oyalamaya çalıştı: oğlunu sevdiği için Joseph'ten Almanca dersleri almıştı. Sophie-Marguerite'in, baskın bir Doğu aksanı olmasına karşın, az çok anlaşılır bir Fransızca konuştuğunu fark etti. İki kadın sonuçta anlaşmayı başanyordu, sözcüğün her iki anlamıyla.

Genç çiftin gelişinin ertesi günü, Mestral her günkü gibi Déodat'nın portresi üzerinde çalışmak için geldi. Sanki bütün ailenin

portresini yapacak gibi görünüyordu ressam, çünkü Jeanne, Milano'da yapılan portresinin kendine benzemediğini fark etmişti; Mestral'in modellerin değişkenliğiyle iligili söylediklerine bakılacak olursa tuhaf bir saptamaydı bu, daha aşırıya vardınlacak olursa, her güne bir portre gerekiyordu.

Ne François ne de Sophie-Marguerite iş başında bir ressam görmemişti. Merak içinde gelip, sanatçının, bütün modellerdeki değişkenliğe ek olarak ilk gençliğin değişkenliğini iki boyutta yakalamayı denediği büyük salonda yerlerini aldılar. Çetin bir işti bu, çünkü Déodat bir an temiz yüzlü bir oğlan çocuğuna benziyordu, bir sonraki an yüzünü gölgeler çukurlaştırıyor, küstah bir ışıltı gözlerinde parıldıyordu.

Jeanne, ev işlerinden ve hizmetkarlara verdiği, ocağı süpürmek, mumları değiştirmek, fitilleri kesmek, lambrili yüksek tavanlarda örümceklerin inatla ördüğü ağları temizlemek gibi görevlerden zaman buldukça salona giriyordu.

İkinci gün, Sophie-Marguerite'in hep aynı noktada, Joachim'in çalıştığı açılır kapanır masanın yanında durup seyrettiğini fark etti.

Üçüncü gün yine aynı.

Dördüncü gün, Mestral'i nezaket gereği akşam yemeğine davet etmeye geldiğinde, Sophie-Marguerite ile Joachim arasında bir bakışma gördü.

Kimseye bundan tek söz etmedi. Joachim onda da merak uyandırmıştı; belki Sophie-Marguerite için de aynı şey geçerliydi. Kötü düşündüğü için kendine kızdı.

Sekizinci gün Mestral ilk iki kat boyayı kurumaya bırakacağını ve ertesi gün gelmeyeceğini söyledi.

Oysa, öğleden sonra altıda, tek başına geldi ve Jeanne'la baş başa konuşmak istediğini belirtti.

"Bağışlayın beni, sorum biraz yersiz ama, Joachim'i gördü-

nüz mü?"

Jeanne başını salladı, kaşlarını çattı.

"Öğlene doğru evden çıktı ve geri dönmedi. Hiç alışkanlığı olan bir şey değil bu."

Adam düşünceli görünüyordu, Jeanne'ın bakışlarından bir anlam çıkarmaya çalıştı. Besbelli başka bir soru yakıyordu dudaklarını. Jeanne tahmin etti: Sophie-Marguerite neredeydi? Jeanne da gelinini öğleden sonra hiç görmemişti. Mestral muhtemelen, her işi gören gizemli oğlanla genç Alman kız arasında dönen dolabı fark etmişti.

Jeanne ile Mestral arasında sıkıntılı bir suskunluk yaşandı. Genç kadın, acaba ressamla Joachim arasında özel bir ilişki mi var, diye merak etti. Yoksa adam sadece, ev işleri aksadığı için, çırağı ortadan kayboldu diye mi endişeleniyordu.

"Biliyor musunuz, Joachim pek sıradan bir oğlan değildir," dedi Mestral yavaş yavaş. "Çok yumuşaktır ama bazen önceden kestirilemeyecek davranışlarda bulunur... onu tanımayan biri ona beceriksizce hareketler yaptıysa diye korkarım... O zaman korkutucu bir hal alıyor oğlan..."

Jeanne bir an düşündü. François'nın sesi bahçeden geliyordu; delikanlı Joseph'in yanında gülüyordu, demek ki hiçbir şeyin farkında değildi. Bir şey olduğu düşünülürse tabii.

"Gelin!" dedi Mestral'e.

Mutfaktan geçerek ressamı dışarı çıkardı, büyük bahçeyi boydan boya kat edip, birkaç ağaççığın olduğu boş bir araziyi geçtiler. Günün son ışıklan vardı gökyüzünde, solda pembe, sağda lacivert.

"Nereye gidiyoruz?" diye sordu Mestral.

Jeanne evin kuzeyindeki büyük koruya yönelmişti.

Oraya henüz varmışlardı ki ağaçların arasından, kollarını iki yana açmış bir karaltı çıktı koşarak.

Sophie-Marguerite!

Jeanne ile Mestral birkaç adım daha attılar, afallamışlardı. Genç kız sendeleyerek, ürkmüş bir halde geliyordu. Jeanne'ı fark edince soluk soluğa kollarına atıldı, anlaşılmaz sözler mırıldanıyordu. Yüzünde ve boğazında çizgi çizgi pençe izleri vardı. Üstü başı perişan olmuş, gömleği yırtılmıştı. Gözyaşlarına boğuldu.

"*Sophie! Was hingeht?*"[1]

Ama üzüntüden mahvolmuş Sophie yanıt veremiyordu. Mestral tuhaf bir kayıtsızlıkla izliyordu kızı.

Jeanne'ın sorusunun yanıtı çok kısa bir süre sonra göründü: Joachim meydana çıktı. Çıplaktı. Alacakaranlıkta bedeninin beyazlığı ona hayaletimsi bir görünüm veriyordu. Orman cini gibiydi.

Mestral oğlana doğru atıldı, sakinleştirmek için omuzlarından tuttu. Joachim Sophie'ye bakıyordu. Gırtlağından hayvansı hırıltılar çıkıyordu. Mestral korudan delikanlının giysilerini bulup getirdi, poturunu, gömleğini üzerine geçirdi.

Mestral delikanlıyı giydirirken, Jeanne, Sophie-Marguerite'i eve götürdü. Tek söz söylemeden birbirlerinden ayrıldılar.

"Sophie," dedi Jeanne sertçe, "bunu François'nın kesinlikle bilmemesi gerek. Beni anlıyor musunuz?"

Genç kız başını salladı.

"Toparlanın şimdi. Koruya dolaşmaya gittiğinizi, bir geyiğin sizi korkuttuğunu ve kaçmaya çalıştığınızı söyleyeceğiz. Yüzünüzü böğürtlen çalıları çizdi. Beni anlıyor musunuz? *Verstehen Sie mich, Sophie?*"[2]

Genç kız, iki gözü iki çeşme, başını salladı.

Dadının ve hizmetkarların şaşkın bakışları altında mutfaktan geçip Jeanne'ın odasına çıktılar. Jeanne gelininin kendine çeki dü-

1) "Sophie! Neler oluyor?"
2) Beni anlıyor musunuz? (ç.n.)

zen vermesine yardım etti, tırnak izlerinin üzerine yaraların kapanmasını sağlayan bir merhem sürdü ve giyinsin diye genç kızı kendi odasına gönderdi. Sonra, Joseph, François ve Déodat'nın akşam yemeğini beklediği salona indi.

"Sophie nerede?" diye sordu François.

"Zavallı, koruya dolaşmaya gitmiş. Bir geyikten ürkmüş, kaçmaya çalışırken tökezlemiş, böğürtlenlere yüzünü çizdirmiş," dedi Jeanne.

"Ah, gideyim de..."

"Gerek yok, şimdi iner," dedi Jeanne. "Korkmuş, o kadar. Joseph, bana bir kadeh şarap verir misin lütfen?"

Sophie geldi. Jeanne'ın uyarısını belli ki anlamıştı. Aslında yırtıklığına geri dönmüştü, hatta gülümsemeye başlamıştı.

"Of, amma hikayeydi!" dedi neredeyse neşe saçarak.

Ve François'nın kollarına atıldı.

Başına gelen kötü olay anlattırıldı kıza.

Ama ertesi gün Déodat'nın poz seansına Sophie-Marguerite katılmadı. Jeanne oradaydı. Göz ucuyla Joachim'i inceliyordu. Seansın sonunda oğlan zavallı bir ifadeyle Jeanne'a uzun uzun baktı.

"Joachim, bir kadeh şarap ister misiniz?" dedi Jeanne.

Oğlan başını salladı. Jeanne şarabı koydu, kadehi uzatırken Joachim'in bakışlarının nemlendiğini gördü. Oğlan kaçamak, dokunaklı bir hareketle teşekkür etti: Jeanne'ın elini okşadı. Genç kadın oğlana gülümsedi, karşılık olarak gülümsemeye zorladı onu da. Joachim gülümsemeye çalıştı.

Jeanne ile Mestral baş başa kalır kalmaz olayın nasıl meydana geldiğini düşündüler.

Sophie Joachim'i alevlendirdi. Koruya dolaşmaya gittiler. Kız oğlana yaklaştı. Epey tipik bir yaklaşma, diye gülümsedi Mestral.

Kız Joachim'in masum bir dilsiz olmadığını bilmiyordu.

Mestral alçak sesle, "Size söylememiştim ama onun tuhaf güçleri var," dedi.

Jeanne sözlerin devamının gelmesini bekledi.

"Öbür dünyadaki ruhları çekiyor. Onun yanında açıklanamaz birtakım şeylerin belirdiğine tanık oldum, oğlan bir tür meditasyon durumundayken... Acayip varlıklar beliriyor."

"Şeytansı varlıklar mı?"

"Hayır, şeytansı varlıklar nedir bilmiyorum. İlahiyatçı değilim ben. Bir gün atölyenin köşesinde yaşlı bir adam belirdiğini gördüm. Kötü niyetli değil, daha ziyade dikkatli görünüyordu. Joachim'e bakıyordu. Onu koruduğunu göstermek ister gibiydi."

Jeanne etkilenmişti.

"Başka bir sefer size onu daha uzun uzadıya anlatırım. Gelininiz ondaki hayvansal içgüdüyü uyandırmış. Ne olduğunu tam olarak bilemiyorum. Joachim bana bir resimle anlatmaya çalıştı."

Adam resmi Jeanne'a gösterdi. Ormanda yerde yatan bir kadın, kolunu kaldırmış. Önünde çıplak duran bir genç adam. Çevrede insan ya da hayvan, belirsiz karaltılar görülüyor.

Kuşkusuz Joachim'in çevresinde ruhlar belirmişti. Sophie-Marguerite dehşete kapılmıştı.

"O iş gerçekleşmiş mi?" diye sordu Jeanne.

Mestral başını salladı.

"Joachim'in bir kadınla ilk birleşmesiydi bu. Deneyim onun için çok sert olmuş. O yüzden resminde çizdiği hayaletler belirmiş. Gelininiz kesin bir ders çıkarmış olsa gerek," dedi Mestral eğlenerek. "Kız bir avcı ailesinden, değil mi?"

"Evet," diye yanıt verdi Jeanne şaşırarak.

"Joachim'i bir cinsel av yerine koydu. Ama o daha ziyade Aziz Hubert'in geyiğine benzer."

Adam gülmeye başladı.

"Gizemli simya eylemlerindeki rehberiniz mi o?" diye sordu Jeanne.

Bu kez şaşırma sırası Mestral'deydi.

"Nereden biliyorsunuz?"

"Bana az önce anlattıklarınızın ışığında, şimdi anlıyorum. Bir sorum vardı: Size söyleyemediyse, adının Joachim olduğunu nereden biliyorsunuz?"

"Ona okuma-yazmayı öğrettiğim zaman, bir gün adını yazıp parmağıyla kendini işaret etti."

Jeanne düşünceler içinde eve döndü.

François ile karısını bahçede, sarmaş dolaş buldu. Geldiklerinden beri ilk kez böyle oluyordu. Sadakatsizlik meyvasını vermişti. Jeanne da genç çiftin arasındaki uyumun tekrar kurulması için elinden geleni yapmıştı. Bu uyum bir yalana değerdi doğrusu: Jeanne, Sophie-Marguerite'e, Joachim'le çıktığı özel av partisinden François'ya söz etmeyi yasaklamıştı. François'yı tanıyordu: delikanlı incinirdi. Boynuzlanmış olsun ne yapalım! Önemli olan, terk edilmiş ve üzüntüler içinde olmamasıydı.

Jeanne gelininin minnettarlığını kazandı. Genç Pfalz'li, François'sının aşkını yeniden elde etmekte pek zorlanmadı zaten: genç, yakışıklı ve sevgi dolu bir kocanın yanında bedenin hazlarını tatmanın, orgazm sırasında hayaletler görmekten daha iyi olduğunu anlamıştı herhalde.

Jeanne bu işe gülüp duruyordu. Yalnız, Sophie-Marguerite'in macerasının, karı-koca huzuru dışında başka meyvaları da olacak mı, diye merak ediyordu.

30
VENEDİK'TE BULUŞMA

*

Yiğit Charles'ın muhtemelen müneccimi yoktu. Ya da müneccimine kulak asmıyordu. Ya da o danışmanın yeteneği kıttı.

Yiğit Charles'ın kendinden daha büyük bir avı, Fransa'yı, ha bire tutmaya çalışmasından bıkan koruyucu cinleri, yalnız bıraktı onu; Fransa'nın ona değil, kendinin Fransa'ya ait olduğunu inatla kabullenmiyordu. Lorraine'i fethettikten sonra Nancy'yi kuşattı. Şehir, bütün Doğu şehirleri gibi, ona düşmanca davranıyordu. Alsace, İsviçre ve Avusturya bu kışkırtıcıyı istemiyordu. Dahası, Onbirinci Louis Burgonya'yı ticari ablukaya alarak mali açıdan Yiğit Charles'ı mahvetmişti.

Burgonyalı Nancy'yi kuşatırken kar yağıyordu. 5 Ocak 1477'de bir ok öldürdü onu. Donmuş cesedi ancak iki gün sonra bulundu. Louis zaman kaybetmedi: askerleri Burgonya'yı hemen işgal etti. Martta Picardie ve Artois'yı da istila ettiler; prenslerin kurduğu birliğin bir süreliğine işi bitmişti. Kamu Yararı'na gelince, ondan artık kimse söz etmiyordu.

Krallıkta barış egemen oluyordu. Yani aşağı yukarı.

Le Téméaire'in ölümünden birkaç gün sonra Jeanne ile Joseph, François'dan, bir öncekinden kesinkes daha neşeli bir mektup aldılar. Sophie-Marguerite dünyaya sağlıklı ve güçlü bir oğlan çocuğu getirmişti, hamilelik onu yormuştu; bebeğin adı, büyük dedesine saygı ifadesi olarak François Eckart konulmuş-

tu. Jeanne ile Joseph çok sevindiler.

Mart ayında barış, Ferrando'yu Angers'ye getirdi, İtayan her zamanki gibi taşkındı. Aslında Onbirinci Louis, o zamana dek Yiğit Charles'a lütufta bulunmak konusunda –haklı olarak– şüpheci davranan Venedik'le bir antlaşma imzalamıştı. Artık Venedik Cumhuriyetiyle serbestçe ticaret yapılabilecekti!

Joseph de bu habere sevindi: çuhaları ve ipeklileri için yeni bir pazar açılıyordu.

"Hepsi bu kadar değil," dedi Ferrando. "Venedik matbaa başkenti oldu! Elli atölye var orada! Elli! Oysa Paris'te sadece bir tane! Orada basılan resimli kitaplara bir bakın!"

Masanın üzerine, görülmemiş zarafette gravürlerle süslenmiş, gerçekten göz kamaştırıcı bir kitap açtı: Leone Battista Alberti'nin bir mimarlık kitabıydı bu. Herkes bayıldı.

"Eminim François bunu görse çok mutlu olurdu," dedi Jeanne.

"Venedik'e gidelim!" diye bağırdı Ferrando.

Öneri Jeanne'ı cezbetti; o eşsiz kentten söz edildiğini öyle çok işitmişti ki, sokaklar kanallardan oluşuyordu ve başka yerlerde nasıl toprakta gidiliyorsa orada suda gidiliyordu. Ama François'ya haber vermek gerekiyordu.

İki hafta mektuplaşmakla geçti. Aslında, Angers ya da Strasbourg'dan kiralanan bir arabanın Venezia sınırına kadar gitmesi söz konusu bile görünmüyordu. Ferrando molaları belirledi: Milano'da buluşacaklardı, oradan doğrudan doğruya Venedik'e gideceklerdi. Jeanne, Déodat'yı da götürmeye karar verdi, ama yol yorgunluğuna dayanamayacak kadar küçük olan Aube evde kalacaktı. François yakında yedi yaşına basacak olan oğlu Jacques Adalbert'in yolculuğa katılacağını yazdı; iki oğlan birbiriyle arkadaşlık ederdi. Ferrando'ya gelince, o da kızı Severina'yla gelecekti. Kafile iki arabaya bölünmüş dokuz kişiden oluşuyordu.

Ferrando projeyi haber vermek için karısına mektup yazdı, Venedik'teki bir bankere de bir *palazzo*[1] kiralaması için haber gönderdi. Pembe şehre Mayısın en son günlerinde varacaklardı.

Hazırlıklara girişildi. Déodat heyecan içindeydi: bu onun ilk büyük yolculuğu olacaktı. Jeanne'a bir zamanlar François'nın gösterdiği tepkileri hatırlattı.

Yolculuğun Milano ayağı eğlenceli geçti. Son buluşmaların üzerinden yıllar geçtiği için kavuşmanın heyecanı keşfin şaşkınlığıyla perçinlendi.

Angèle, Jeanne'ın o zamana dek gördüğü en güzel kadın olmuştu. Serpilmişti, göz kamaştırıyordu ve hayranlık uyandıracak kadar güzel süslenmişti. Bir zamanların Musevi rahibesi Hıristiyan prensesine dönüşmüştü.

Jeanne, torunu Jacques Adalbert'e deli oluyordu. Hem Jacques hem François idi çocuk, daha ne demeli! Bu karışımın üzerine eklenmiş Alman kanı, annesinin afacanlığından izler taşıyan bir ciddiyet vermişti çocuğa.

Déodat, kuzini Severina'yı keşfettiği için çok sevindi, ama İtalyanca bilmediğine üzüldü. O, Jacques Adalbert ve Severina, Sassoferrato sarayının duvarlarını çığlıklarıyla doldurdular.

Bir aile! Fransızlar, İtalyanlar, Almanlar, bir tek aile ama! Ve çocuklar! diye düşündü Jeanne; sevinçten yüreği kabarmıştı.

"Benim yeni torunum François Eckart nasıl?' diye sordu oğluna.

"Anne, korkutucu derecede sağlıklı!" diye yanıt verdi François. "Ailede hayvan atalarımız var mı?"

Jeanne telaşlandı.

"Sanki bir kurt dünyaya getirmişim gibi geliyor," dedi François dalgın dalgın.

---

1) *Palazzo*: İtalyancada saray, konak, köşk. (ç.n.)

"Aman maymun olmasın da!" diye bağırdı Jeanne neşeyle.

Gerçekten öyle düşünüyordu.

Yolcular Ferrando'nun anne-babasının sevgi gösterilerinden sıyrılıp, aralarına katılan iki kişiyle, Arıgèle ve Severina ile birlikte, Venedik istikametinde yola koyuldular.

Lombardiya yemyeşildi. Ferrando ve Joseph'in isteği üzerine Mantova'da iki günlük mola verildi. Fırsattan yararlanarak tanıdıkları iki bankeri görmeye gittiler. Jeanne Piazza dell'Erbe ve Piazza Sordello'da dolaştı, oğlu ve yeğenleri için ipek işlemeli ince gömlekler, kendisi için de inci işlemeli tül bir başlık aldı.

Venedik'e varış, kızıl yansımalar yapan opal bir göğün altında gerçekleşti. Lagün de sedefleniyordu. Çan kulesi, San Marco meydanının üzerine, ta denize kadar, sert bronz notalar fırlattı vargücüyle. Dünya hareleniyordu, seslerle renkler birbirine karışmıştı.

Jeanne'ın hayranlıktan dili tutulmuştu. Göğün su, suyun gök renginde olduğu bu kentle dolmuştu içi.

Joseph sevinçten Jeanne'ı öptü. Sophie-Marguerite François'ya sarıldı sımsıkı.

Bu kadar insanı ve sandıklarını Büyük Kanal üzerindeki palazzo Erizzo'ya kadar götürebilmek için bir gondol filosu gerekti.

Sarayın ilk katında büyük salonlar vardı. İkinci ve üçüncü katlar oturmak içindi, çatı katı da hizmetkarlara ayrılmıştı. Üç çift ikinci kata yerleşti, çocukları da üst kata çıkardılar.

Jeanne pencereleri açtı. Bir gondol kalabalığı kanalda kayıyordu. Tıpkı tellerden oluşan bir zemin üzerinde sayısız flütlerin ezgisi gibi.

Hizmetkarlar kovalarla su ısıttılar; el-yüz yıkandı ve bir meyhaneye yemeğe gidildi. Şarkıcılar çıktı, aynı cümlecikte pesten en tize çıkarak müthiş oktav geçişleriyle dinleyenlerin soluğunu

kestiler. Gizemli bir sosta bekletilmiş balık filetolar ızgara edilip makarnaların üzerinde servis edildi. Romagna ve Emilia şarapları içildi.

Ferrando da şarkı söyledi.

Amma da kaçamaktı bu yolculuk! Louis ve Burgonyalı'sının canı cehenneme! Yaşasın Venedik, yumuşaklık ve barış kenti!

Ferrando, keyiflerini kaçırmamak için, kaldıkları sarayın sahibi general Paolo Errigo'nun on üç yıl önce Fatih Sultan Mehmet'e Kos'ta tutsak düştüğünü ve canlı canlı ikiye kesildiğini onlara söylemedi.

Yolculuğun yorgunluğu uçup gitti. Geceleyin Jeanne, Sophie-Marguerite'in çığlıklarını tanıdı. Kendisi heyecanlarını içine yansıtmayı öğrenmişti ve öyle yaptı. O ve Joseph, Venedik soslu bir sevişme yaşadılar, sessizce. Ferrando ile Angèle'in ne yaptığını bilmediler.

Venedik, Fransızlara ve her tür yabancıya kucak açmaktan memnundu; çünkü boğuluyordu. Ferrando bu durumu pek güzel açıkladı: Konstantinopolis'in düşüşünden beri Adriyatik'in dibinde yalnız kalan Venedik, Türklerle savaş halindeydi. Kent sadece Kos'u değil, bütün Sporadlan, İşkodra'yı, Limni'yi, Doğu Mora'yı, Arnavutluk'un büyük bir bölümünü kaybetmişti. Doğu Akdeniz'deki gibi Karadeniz'deki seyrüseferi, sadece Türklerin düzenli donanmasının değil korsanlarının da tehdidi altındaydı sürekli. Kölelerini, Rusya'dan gelen kürklerini, gemi halatları için değerli olan kenevir stokunu kaybetmişti. Doğu'da bir ayağını tutabilmek için, banker Corner'lerin zengin Venedikli kızıyla evlenen Jacques II de Lusignan'dan Kıbrıs krallığı üzerinde hak talep edecek kadar küçülmüştü. İş yolunda gitmemiş, ancak amiral Piero Mocenigo'nun seferi ve kan banyosuyla ada yeni-

den Venedik'e ait olmuştu.

Venedik ticari aracılıkla geçiniyordu, Flandres'ın çuha ve ipeklilerini Afrika'ya, Afrika ve Doğu mallarını –baharat hariç, çünkü baharat Milano, özellikle de Cenova'nın elindeydi– Kuzey Avrupa'ya gönderiyordu. Türklerle bile ticaret yapıyordu. Olağanüstü bir şey de, Venedik'in en büyük sanatçılarından Gentile Bellini, ürkütücü Fatih Sultan Mehmet tarafından davet edilmişti... padişahın portresini yapsın diye! Zira Venedik artık sanat satıyordu: Murano camları, aynalar, altın ve gümüşlü brokarlar, kuyumcu işleri ve resim. Bir de bankerlik: Venedik bankerleri Floransalı Medici'lerle rekabet ediyordu, paralı askerlerin maaşları, gemilerin silahlandırılması ya da kervanların finansmanı için gereken paralan veriyordu prenslere ve tüccarlara.

1469'da kent senatosu, Alman tipograf Johann de Spire'ye (sonradan Giovanni da Spira) hareketli harflerle kitap basma imtiyazını verdi; o zamandan beri elli tipografi atölyesi kurulmuştu ve üretimleri, Floransa, Roma ve Milano'nun üçünün birlikte yaptığı üretimi geçiyordu.

Ferrando'nun bir arkadaşı François'ya bu atölyeleri gezdirdi. Ferrando ve Joseph günlerini bankerlerde geçiriyordu. Akşam yemeğine kadar kendi haline bırakılan Jeanne, Angèle ve Sophie-Marguerite, çocuklarla birlikte ya yürüyerek ya da palazzo Errigo'nun bir gondoluyla geziyorlardı. Hep yenilenen bir hayranlıkla, San Marco bazilikasının Bizans'a özgü görkeminden küçük dükkanlarla çevrili meydancıklara, Rialto köprüsünün renkli kalabalığından Frari kilisesinin dinginliğine gidiyorlardı. Murano'da bardaklar ve vazolar aldılar, uzun yolculuk için iyice paket yaptırdılar, deniz gümrüğünde Jacques Adalbert'in gürültülü bir kaprisini savuşturmak gerekti: çocuk bir satıcıda yeşil bir papağan görmüştü. Kuş şarkı söylediği ve ayıp sözler ettiği

için Jacques Adalbert mutlaka satın alınmasını istiyordu.

Zattere'de başka bir olay oldu.

Mora'dan gelmiş bir teknenin önünde kalabalık toplanmıştı. Bir sedye bir hastayı bekliyordu. Herkes hastalığının ne olduğunu soruyordu, kente vebalı ya da koleralı birinin getirilmesini istemiyorlardı, kaptan karaya çıktı, gümrük memurlarına, yolcusunun hiçbir bulaşıcı hastalığı olmadığını, sıtma nöbeti geçirdiğini söyledi. Bütün tayfalar bu zavallı adamla uğraşıyordu ama keyiflerini de bozmuyorlardı.

Jeanne, Angèle ve Sophie palazzo'ya dönmek üzere gondola binmeye hazırlanırken kulaklarına bir isim çalındı. Düş mü görmüşlerdi? Venedik ağzıyla söylenen adı işitmişlerdi:

"Messer de l'Eztoille."

Donup kaldılar. Jeanne Angèle'in kolunu tuttu. Sophie-Marguerite durumu anladı, her zaman kıpır kıpır olan çocuklar bile suskunlaştı.

Jeanne gidip soruşturdu, gerçekten o isim mi söylenmişti? Evet, hastanın adı buydu. Dört gemicinin taşıdığı sedye, iskele kapısından iniyordu. Jeanne ileri atıldı, sedye yere konulunca genç kadın üzerine eğildi ve hastanın yüzüne baktı uzun uzun; adamın gözleri kapalıydı. Korkunç derecede zayıflamıştı ama Jacques'tı bu. Kaygı uyandıracak ölçüde titriyordu.

Jacques!

Jeanne'ın yanında duran Angèle de titriyordu.

"Nereye götürüyorsunuz onu?" diye sordu Jeanne.

"San Giorgio adasındaki hastaneye hanımefendi."

"Olmaz, ben götüreceğim onu."

Ne diyeceklerini bilemedi gemiciler.

"Siz nereye gidiyorsunuz?"

"Bizim kendi gondolumuz var. Bizimle gelin, ücretinizi öde-

yeceğim," dedi Jeanne dört gemiciye.

Adamlardan biri kaptandan izin istedi; şaşıran kaptan bu üç hanımı süzüp izni verdi.

"Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu kaptan. "Artık bu adamdan siz sorumlusunuz."

"Palazo Errigo'ya gidiyoruz," diye karşılık verdi Angèle. "Bu adamdan ben sorumluyum. O benim ağabeyim."

Yoldan geçen işsiz güçsüzler üç kadınla ilgilenmeye başlıyordu. Gemiciler sedyeyi dikkatli bir şekilde gondola koydular. Kaptan alelacele gemicileri çağırdı: sandık! Yolcusunun sandığı! O da indirildi. Gondolun öbür yolcuları arka tarafa sıkıştılar, tek söz söyleyemiyorlardı.

Sedye girişteki salonlardan birine, ısıtılabilecek gibi olana, konuldu. Hava sıcaklığı iyi olmasına karşın Jacques tir tir titriyordu. Jeanne kocaman bir ateş yaktırdı, divanın üzerinde duran bir kürkle sedyeyi örttü. Angèle bir doktor çağırdı.

Messer Ottone Zorzi, kısa süre sonra geldi.

Jacques gözlerini açtı. Jeanne ile Angèle'in yüzünü görünce, zayıf, mezarı anımsatan bir gülümseme çukur yüz hatlarını kıpırdattı.

"Cennet..." diye mırıldandı.

Jeanne elini tuttu. Messer Zorzi öbürünü tutunca yüzü kararadı. Jeanne'a doğru anlamlı bir bakış yöneltti ve başını salladı.

"Neredeydin?" diye sordu Jeanne usulca, Jacques'ın terler akan alnını okşadı.

"Padişahın yanında... Onun danışmanıydım... gitmeme izin vermedi... sadece çok hastalandığım zaman... beni geri göndermeye karar verdi... Demek beni beklemeye geldin..."

Jeanne Déodat'yı çağırdı, Jacques'ın elini çocuğun başına koydu.

"Jacques, bu Déodat."

El okşayacakmış gibi yaptı. Jacques gözlerini kapadı. Angèle gözyaşları içinde Déodat'yı oradan uzaklaştırdı.

Joseph döndüğünde palazzo'nun cenaze atmosferinden içeri girer girmez etkilendi. Bir bakışta anladı olanları. Sedyeye doğru atıldı, diz çöktü. Ağabeyinin adını mırıldandı. Jacques yeniden gözlerini açıp Joseph'e çoktan donuklaşmaya başlamış gözleriyle baktı.

"Jeanne'la... ilgilen..."

Son bir kez titredi, küçük bir çığlık attı ve kıpırtısız kalakaldı.

Messer Zorzi tekrar nabzını kontrol etti; kalbini dinledi ve "Aslında rahip çağırmak gerekiyormuş," dedi.

François ile Ferrando en son gelenlerdi. Göksel bir rastlantı sonucu, Jacques'ın en yakınındaki üç kişi son nefesinde yanında bulunmuş oldu.

Jeanne, Joachim'i ve Keşiş kartını çektiği zamanki anlaşılmaz hareketlerini düşündü.

Kimse ağlamadı. Ne o akşam, ne de ertesi gün San Zulian kilisesinde. Cenaze gondolu tabutu San Michele adasındaki mezarlığa götürdüğü zaman bile. Ama tabut çukura indirilirken durum değişti.

Déodat'nın gözyaşları öbürlerinin de ağlamasına yol açtı.

Joseph ağabeyinin sandığını açtı.

Bir günlük ve Jeanne'a yazılmış bir mektup buldu.

Jacques, Fatih'in sarayındaki tutsaklığını ve nasıl sıkı gözetlendiğini anlatıyordu. Yazabilirdi. Ama bunun daha acımasızca olacağını söylüyordu Jeanne'a; onu öldü bilip hayatına devam etmesi daha iyiydi.

"Ölüm yaşamı ele geçirmesin sakın" diye yazıyordu.

"Joseph'in eski geleneğimizi sürdürdüğünü ve yüzüğü devraldığını ummak istiyorum. Sen benim için göksel mutluluktan önce tadılan mutluluktun. Jeanne, sen Güç'sün, bana destek oldun. Çoktan gittiğim öbür dünyadan kucaklıyorum seni."

Ölürken bile serinkanlılık yayıyordu Jacques.

Joseph bir de hafif yamuk bir inci buldu, güvercin yumurtası kadar büyük bu inci bir zincire takılmıştı; başka mücevherler de vardı. Joseph bunları Jeanne'a verdi. Jeanne inciye baktı: Jacques üzerine bir yıldız kazdırmıştı.

*

İKİNCİ CİLDİN SONU

ROMANDAKİ TARİHİ KİŞİLİKLER HAKKINDA AÇIKLAYICI BİLGİLER

*

XI. Louis (1423-1483)

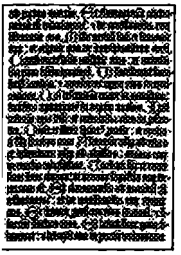
Çıkmaya can attığı tahta Temmuz 1461'de oturan XI. Louis, babasının egemen olmaya çalıştığı iç ve dış durumun aynısıyla karşı karşıya kaldı: krallığın içinde, birlik oluşturarak kralın himayesini sarsmaya ve arslan payını kapmaya çalışan prensler; krallığın dışında ise Fransa'yı ele geçirmek umuduyla o prenslerle ittifak kuran krallar. Louis'nin içerdeki en inatçı düşmanları öz kardeşi Berry dükü Charles, Burgonya dükü Charles le Téméraire, Jean d'Alençon, Jean d'Armagnac ve Brötanya dükü II. François oldu. Dış düşmanlarıysa Avusturya arşidükü Maximilian ve İngiltere kralı IV. Edward'dı. Aslında XI. Louis'nin iki düşmanı oldu: babasının hizmetkarı olan eski rakipleriyle hesaplaşmayı aceleye getirmesi, bir de Flandre, Picardie ve Artois'daki Fransız birliklerinin vahşeti. İlki yüzünden din adamları, soylular, hatta halk ona karşı başkaldırdı; ikincisi yüzünden Kuzey'deki topluluklar, savunucu olarak Avusturya arşidükü Maximilien'i seçip onunla evlenen Marie de Bourgogne'un arkasında yer aldı; Habsburg'lar böylece Flandre'a yerleşti. 1483'te Louis öldüğünde, hükümdarlığı sırasında Picquigny antlaşmasıyla birlikte Yüz Yıl savaşlarının sona

erdiğine tanıklık etmiş olsa da, ne prenslerin kıpırdanmasını ne de yabancı kralların tehditlerini yani krallığın kronik sorunlarından hiçbirini çözüme kavuşturamadı.

Johann Fust (1400-1466) ve
Peter Schöffer (y. 1425-y. 1500)

Peter Schöffer

Avrupa'da matbaanın geliştirilmesinde temel rol oynayan bu kişiler gerçekten yaşamıştır. Daha çok Gutenberg adıyla tanınan Johannes Gensfleisch'ınkine az çok eşit bir rol oynamışlardır. Fust, basım yöntemine işlerlik kazandırması için 1450-1452 arasında Gensfleisch'a o zaman için büyük bir miktar olan 1600 guldeni avans olarak vermiştir; bununla birlikte Fust yalnızca mali destek olmakla kalmamış, onlarca, sonra yüzlerce nüsha basınayı sağlayan basım yöntemlerinin (kurşun harflerin üretimi, formanın oluşturulması, presin yetkinleştirilmesi, mürekkebin geliştirilmesi,vb) icat edilmesine de katkıda bulunmuştur. Mainz İncili denilen 42 satırlık Kutsal Kitap'ın (bir nüshası Paris'teki Mazarine kütüphanesindedir) 1456'da Fust ve damadı Schöffer tarafından, Gutenberg'in yardımı olmaksızın basıldığı kabul edilmektedir. Gerçekten de o dönemde Fust, parasını iade etmeyen Gutenberg aleyhine bir dava açmış ve malzemelerini geri almıştır.

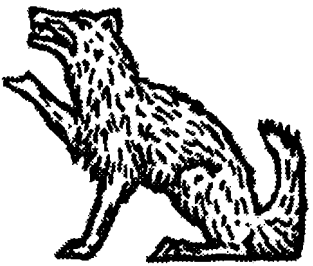
Gutenberg Korelilerin ya da Çinlilerin icadından yola çıkarak Avrupa'da matbaayı geliştirenlerden biridir, dolayısıyla ondan matbaanın "mucidi" olarak söz etmek yanlış olacaktır. Yaptığı bir uyarlamaydı ve bu işe girişen tek kişi de

o değildi: Hollandalı Laurens Janszoon Coster, Praglı Procope Waldvogel, özellikle de Fust ve Schöffer bu ithal teknik üzerinde çalışmışlardır.

Fust gerçekten Paris'te, 1466'daki veba salgını sırasında ölmüştür; Paris'e neden geldiği bilinmemektedir. 1449'da damadı Schöffer'in müstensihlik ettiği bu kente Üniversite'nin adına matbaa kurmaya geldiği düşünülebilir. Matbaanın tarihindeki sayısız boşluk, başlangıçta matbaa çevresinde örülen ideolojik entrikalar ve matbaanın Fransa'ya şaşırtıcı derecede geç girmesi (çeyrek yüzyıl sonra) kuşkusuz zengin roman malzemesi sunuyor bizlere.

Kurtlar

Fransa'nın birçok bölgesinde koruların ve ormanların çok olması ve nüfusun kırsal kesimi terk etmesi sonucunda, elinizdeki kitapta önemli bir rol oynayan bu hayvanlar bütün XV. yüzyıl boyunca ve XVIII. yüzyıla dek çoğaldılar. Kurt sürülerinin düzenli olarak Paris kapılarına kadar geldiği ve yalnızca hayvanlar için değil insanlar için de tehlike oluşturduklarından dolayı 800 yılı gibi erken bir tarihte bir Kurt Avcıları Müfrezesi kurulduğu bilinmektedir.

Gerald Messadié

Kurtların Yargısı

Jeanne Parrish'in, İngiliz yağmacıların saldırısı sonrası Normandiya'yı terk etmesinin üzerinden on yıl geçmiştir. 1450 yılının bir sabah vakti Paris'e geldiğinde yoksul bir kızken, zekası ve becerileri sayesinde Beauvois Baronesi olmuştur.

Ancak zamanın acımasız çarkları dönmektedir. Kocası yanlış doldurulan bir topun infilakı sonucu can verir, Jeanne'ı himayesine alan Kral'ın gözdesi Agnès Sorel zehirlenir, yıllar sonra bulduğu öz kardeşi, Kral'a karşı girişilen komploda yer alır, çocuğunun babası şair François Villon bir cinayete karışır.

Tüm yakınları rüzgâra kapılıp sürüklenmiştir...

Bu arada Jeanne'ın derin bir aşkla bağlı olduğu ilk erkeği ortaya çıkar, acaba talihin döndüğünü mü müjdelemektedir bu adam? Öyle olmadığı kısa sürede anlaşılır. Isaac Stern bir Musevidir ve dedikodular kesilmezse, Jeanne'ın gözden düşmesini Kral bile engelleyemeyecektir ...

Ama Jeanne mantığı kadar gönlünün de sesini dinler. Aşkını şerefine kurban etmesi söz konusu değildir. Isaac ona "Sen benim yıldızımsın" diye seslenir. Artık o yıldızın parlamasının zamanı gelmiştir. Cadılık suçlamasını göğüsleyecek, Sorbonne'un bilginleriyle karşı karşıya gelecek, kaderini sonuna kadar zorlayacaktır. Öz kardeşini kurtların yargısına teslim edecek olsa bile...

ISBN 975-273-064-7

9 789752 730649

ithaki